

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PŘÍBRAMSKÉ DOLY
na stříbro a olovo.

The Library
of the

University of Wisconsin

The Gift of

The Karel Jonas Estate

General Library System
University of Wisconsin - Madison
728 State

1494

A
10, 112

Austria. Berg-direction in Příbram.

PŘÍBRAMSKÉ DOLY

na

STŘÍBRO A OLOVO.

PAMĚTNÍ SPIS.

“Original spisu tohoto vydalo cís. kr. horní ředitelství v Příbrami o slavnosti konané r. 1875, když dosažena jest v horách Příbramských šachtou Vojtěšskou kolná hloubka 1000 metrů.

K vydání spisu tohoto v jazyce českém svolilo vys. c. k. ministerium orby vynesení ze dne 4. listopadu 1875 číslo 11443/1436.

V PŘÍBRAMĚ

Tiskem a nákladem Josefa Kadečky.

1878.

General Library System
University of Wisconsin - Madison
28 State Street
Madison, WI 53706-1494
U.S.A.

OBSAH.

	Strana
Dějiny.	
Doba první: Nejstarší zprávy o horách Příbramských až do r. 1579	3
Doba druhá: Od převzetí hor obcí Příbramskou až do založení šachty Vojtěšské (1580—1779)	21
Doba třetí: Od založení Vojtěšské šachty na Březových Horách roku 1779 až do roku 1875. kde došla hloubky 1000 metrů	54
Ku geologickým poměrům hor Příbramských	103
Rudní žíly na Březových Horách	117
Nerosty, jež na Příbramských rudních žilách se vyskytují	131
Přehled největších hloubek šachet, nacházejících se v nejdůležitějších státech dolujících.	
Hloubka Vojtěšské šachty na konci každého roku od jejího založení r. 1779 až do konce r. 1874.	
Teplota horniny v rozličné hloubce Vojtěšského dolu.	
Průměrná kovonosnost rud, jež dodány byly k hutí z dolů Vojtěšského a Annenského.	
Přehled výroby a výnosu Příbramských dolů od roku 1726 až do roku 1874.	
Hloubka šachet.	
Mapa rudních žil.	
Okres cís. král. a spolutěžařských dolů Karla Boromejského na stříbro a olovo v Příbrami.	

DĚJINY.

Doba prvá.

Nejstarší zprávy o horách Příbramských až do roku 1579.

Nejstarší dějiny hor Příbramských zahaleny jsou rouškou neproniknutelnou. Známy kronikář český, Václav Hájek z Libočan († 1553) vypravuje o počátku a prvních osudech hor těchto asi následující. Jednou sešli se starší a znamenitější obyvatelé České země v počtu dosti velikém a žádali Přemysla a kněžny Libuše, aby věštby svými jim oznámili, kde by v tajných místech kovové stříbra neb zlata své položení měly. Přemysl, vyslyšev žádost, rozkázal všem, aby na svá obydlí odešli a v patnáctý den aby se zase navrátili. Když pak zase přišli, postavila se Libuše na jedné vysoké skále nad řekou Vltavou a obrátivši se k západu slunce, řekla: „Vidím Vrch Březový, kterýž jest stříbra pln, toho vy i váš rod budete užívati, nedáte-li od západu slunce lidem nad ním panovati. Na to leta 755 Přibral, švagr Neza myslův, jenž byl muž bystrého vtípu, usadil se mezi Třebušnou horou a jedním přívrším, jež slulo Dubenec, a tam dal kopati. Nalezl zde mnoho stříbra a stav se velmi bohatým, dal sobě nedaleko svého dvoru postaviti hrad, kterýž dle jména svého Přibral nazval; později tu město vzniklo, jemuž potomkové, jméno dřívější porušivše, říkali Příbram.

R. 843 hory Příbramské takové nesly užitky, že mnozí, opustivše dědin orání, po stříbře se dělali a tím velmi bohatli na peníze a stříbro, ale chlebové hynuli; neb v tom kraji pro lidskou zlata a stříbra pilnost a orání polí nedbanlivost počal velký hlad býti. Někteří z vladyk Křesomysla napomínali, aby lid ten podzemní rozehnal a více sobě chleba než stříbra vážil. Tím napomínáním ale nemohli knížete od toho stříbra odmluviti. Tu prý vladyka Horymír z Neumětel r. 846 chtěl postarati se o to, aby práce podzemní byla zastavena. Když to horníci zvěděli, přepadli r. 847 jeho dvůr a spálili jeho stohy, aby prý trpěl také hlad, jehož se tak obával. Ale Horymír brzy na to nočního času přepadl Příbram, kovkopům domy a boudy spálil a kteréž nalezl, ty mečem zbil a doly zaválel. Kovkopové žalovali na Horymíra u knížete a ten odsoudil jej k smrti. Horymír poznav, že jest odsouzen, za to toliko prosil, aby dříve, než zemře, na svém koni malou chvíli po hradě se směl projeti. Obdržev k tomu dovolení, učinil skok přes všechny zdi hradové až na druhou stranu Vltavy. Po odvážném tom skoku udělena Horymírovi milost.

Roku 874 muž jeden velmi mocný ze vsi Dušňska, jmenem Přibík, chodě po zvěři, nalezl pod horou, jenž Třebošnice slove, vysoký prut stříbra, an vyrostl z jedné skály. I kopal pod ním se vši svou čeledí a tu mnoho stříbra nalezl, kteréž spustiv v hromadu, poslal je Hostivítovi knížeti, při tom jeho žádaje, aby tu mohl svobodně kopati. Kníže dal k tomu povolení. Přibík netoliko pod Třebošnicí dal dělati, ale i hory Příbramské, zvláště na Březovém Vrchu odkryti a tu hory ty, někdy od Horymíra zkažené, zase otevřítí. Přibík ale téhož roku zemřel a když po jeho smrti mnozí toho zkusili, musili toho nechat, poněvadž částí morové a hladové v té zemi byli.

Jakkoliv určitě znějí zprávy Hájkovy, jimž ani jmen ani letopočtů neschází, a jakkoliv pozdější kronikáři jednoduše za Hájkem je opisovali a lid slepě jim věřil, dokázali přece, hlavně učený piarista Selasius Dobner (1719—1790) a slovatný dějepisec náš Palacký, že Hájek dějiny falšoval, přičiniv k nim, kde jen mohl, své vlastní výmysly, tak že většina zpráv jeho nemá pro nás ani tolik ceny, jako obyčejné pověsti národní, jsou-li neporušené.

O Boleslavovi I. (936—967) jest sice listinami na jisto postaveno, že dal raziti stříbrné peníze; ale ani okolnost ta nenavědčuje tomu, že by už tenkrát v Příbrami se bylo dolovalo. Stříbro to snad pocházelo odjinud, jelikož drahé kovy v těch časech a i v pozdějších stoletích bývaly směnným zbožím, jehož monopol vladaři sobě ponechávali.

První jisté zprávy o horách Příbramských pocházejí z dvou listin, jež hrabě Kašpar Šternberk r. 1838 našel, které ale, bohužel, dosud nikde uveřejněny nebyly. Dle listin těch klade Šternberk dobu, kdy v Příbrami dolovati se počalo, do čtrnáctého století. *)

Od té doby až do roku 1527 nemáme žádného svědectví, že by se v horách Příbramských bylo pracovalo. V jedné listině z roku 1438 stvrzuje se sice, že Karel IV. téhož roku panství Příbramské kapitule hlavního chrámu pražského daroval, ale o horách samých listina se nezmínuje.

Z listiny ze dne 2. října 1406, jíž arcibiskup Pražský Zbyněk občanům Příbramským mnohá privilegia udělil za to, že hojně přispívali ku stavbě Pražského hlavního chrámu a k umoření dluhů, jež arcibiskupství tížily, dá se sice souditi, že v městě Příbrami blahobyť v těch dobách kvetl; ale že by občané dolováním byli zbohatli, z toho určitě říci se nedá, jelikož o horách samých v listině se nemluví. Touto listinou nabyla Příbram také práva, míti ve svém znaku obraz Pražského hlavního chrámu s dvěma věžema a užívá znaku toho dosud.

Ostatně Příbram již i dříve byla zajisté dosti rozsáhlou a důležitou, jelikož slovatný Arnošt z Pardubic, první arcibiskup Pražský (1344—1364), za dobré uznal, založiti zde nemocnici a kostel svatého Jana Křtitele a nádherně vystavěti hrad Příbramský. Arnošt, jak se zdá, postaviti dal v Příbrami také faru.

Po vypuknutí válek husitských (1419—1431) nedařilo se ani městu ani

*) K. Šternberk: Umriss einer Geschichte der böhmischen Bergwerke I. 56 a II. 348.

horám; bylať Příbram v letech 1421 a 1422 čtyřikráte popleněna a přecházela až do konce 15. století z jedné ruky do druhé.

Roku 1443 potvrzeno bylo uhlířům Příbramským, kteří uhlí do Hor Kutných dodávali, starší jedno privilegium, dle něhož právě tak jako horníci sami nepodlehali žádnému jinému úřadu, než nejvyššímu mincmistrovi na Horách Kutných, žádných daní neplatili a řádné schůze v Příbrami anebo i jinde konati směli.

Roku 1497 potvrdil král Vladislav II. privilegia města Příbrami, mezi nimiž bylo také rozsáhlé privilegium Zbyňkovo z roku 1406; ale ani v této ani ve Zbyňkově listině nemluví se o horách samých.

První určité zprávy o horách Příbramských podává teprv nejstarší kniha horní, kteráž chová se v archivu města Příbrami. Počíná na den nejsvětější Trojice 1527, když byl Hanuš Sudtner hormistrem a Matyáš Böhms písařem horním.

Dle knihy té byly kolem Příbrami před rokem 1527 následující doly:

1. Tovaryšský důl;
2. Stříbrný prut;
3. Svatý Jan Křtitel na visutém odžilku Vojtěšské žíly, nedaleko nynější šachty Mariánské;
4. Veselý rytířstvo na visuté žíle Vojtěšské, uprostřed Březových Hor, u Kovářské šachty (Schmiedschacht);
5. Hus na žíle Vojtěšské, jižně od Veselého rytířstva;
6. Nejsvětější Trojice na Březových Horách na žíle nejsvětější Trojice nedaleko nynější kaple svatého Prokopa;
7. Zlatá hvězda, bezpochyby na nynějším Čertově vršku;
8. Svatý Purkhart na žíle Vojtěšské; tento důl prorážel roku 1541 s Veselým rytířstvem, načež se obě těžařstva spojila;
9. Orel;
10. důl Svatého Kříže na Mučednické žíle;
11. důl Matky Boží na žíle Matky Boží; prvotný důl leží nedaleko kaple sv. Prokopa;
12. Stříbrný lev na ležatém jednom odžilku žíly u panny Marie pomocnice;
13. Jednorozec;
14. Uhelná, bezpochyby mezi doly Veselého rytířstva a Matky Boží;
15. důl lezců za Husem na žíle Vojtěšské;
16. Zlatý Kříž, nejspíše při šáru žíly Mariánské s Vojtěškou;
17. Svatý Michal, na silnici Březnické za sv. Janem;
18. Ptačí zpěv;
19. štola Božího Těla;
20. Svatý Vavřinec mezi Mariánskou žílou a žílou Matky Boží na visutém odžilku Vojtěšském;
21. Flaška, nedaleko prvotného dolu Veselého rytířstva;
22. Svatá Barbora nad mlýnem Suchomelovým;

23. důl Wolfgangův na žle Wolfgangově;
24. Svatý Křištof, bezpochyby na jednom z ležatých odžilků žfly panny Marie pomocnice;
25. Lán nejsv. Trojice a Česká štola, nedaleko nynější puchýrny Thinnfeldovy;
26. Pštros;
27. U boží pomoci na Mučednické žle;
28. Svatý Mikuláš pod Lazcem;
29. důl „Na bohaté Květné“;
30. Svatá Mariá pod Svatou Horou;
31. důl Bohutínský;
32. důl na Tisové;
33. důl Albrechtův u Dušník.

Většina těchto tenkrát již založených dolů nacházela se, jak z uvedeného právě seznamu viděti možno, na Březových Horách a sice právě na těch žilách, na nichž i nyní se doluje.

Rovněž pilně dolováno jest na žilách břidlicových a byly tam tyto doly:

Královská štola,
Svatý Jiří,
Česká štola,
Naděje,
Jarošovka,
Černé jámy.

U jednotlivých dolů ustanoveni byli šichtmistři, kteří dostávali týdně platu od 4 grošů počínajíc až do 1½ zlatého, podle toho, jak velký a výnosný důl byl. Často řídil jeden šichtmistr více dolů a bral pak od každého zvláštní plat. Vrchním dozorcem celých hor jakož i všech kněh manipulačních byl královský hormistr, jemuž přidán byl královský horní písař. Také o udělování jednotlivých měr těm, již kutati chtěli, rozhodoval královský hormistr.

Zdá se však, že vyjímaje jedinou Květnou, kde brzy se pracovalo, brzy zase zahálelo, na ostatních dolech práce nebyly právě tuze důležitý. Tak nevypravuje jmenovaná kniha horní o dolech v Bohutíně ničeho jiného, než že se tam pracovalo ve starých haldách, které táhly se od Bohutínského kostela až k Suchomelovu mlýnu. Avšak ze zprávy té jde na jevo, že v místech těch už dříve dolováno bylo, a možná, že doly tamnější ze všech byly nejstarší. Když v novější době otevřena byla zase žíla Klementsá, pozorováno, že se zde dříve zajisté velmi pilně pracovalo a že staří do značné hloubky se tu dostali.

Pravé dějiny českých hor počínají teprv za panování krále Ferdinanda I. Panovník ten přál hornictví a není divu, že brzy nastal v mnohých dosud zanedbávaných horách českých život čilejší.

Také v Příbrami dolovalo se od r. 1527 s větší chutí. Soudíme-li dle jmen držitelů jednotlivých lánů, jak jsou zaznamenána, byli to hlavně Němci, kteří tenkrát v Příbrami kutali. Domněnka, že pocházeli z Rudohoří, leží na snadě. Tak byly propůjčeny:

1. Jiřímu Schmiedovi Tovaryšský důl, totiž prvotný důl a obě nejbližší míry;

2. Vavřincovi Hobitzrovi Stříbrný prut a sice prvotný důl a nejbližší hořejší míra na špitálském poli;

3. jeden prvotný důl a obě nejbližší míry, jež známy byly pod jmenem Svatý Jan Křtitel;

4. těžarstvu Veselého rytířstva šibík a prvotný důl s jednou nejbližší měrou;

5. těžarstvu Tovaryšského dolu na jedné žile ve visutém prvotný důl a nejbližší obě míry;

6. Šimonovi Lutzovi stará jedna šachta pod prvotným dolem Veselého rytířstva ve visutém, k níž patřil prvotný důl a nejbližší hořejší míra.

Mezi nejdůležitější důla 16. století počítati dlužno štolu Josefa a Marie pod prvotným dolem Svatého Josefa na západním svahu Březových Hor. Započal ji Jiří Engelhardt, pod jehož jmenem až dosud známa jest. Štola tato spojena jest roku 1530 příčným chodníkem se žilou Marie pomocnice, na níž pak zamutováno jest na prvotném dole s pěti přivislymi měrami a roku 1532 ještě na 12 hořejších a 2 dolejších měrách. Z toho viděti, že žila ta zvláštní bohatostí rudy vynikala. Ze všech těchto měr nejdůležitější byly asi prvotný důl a sedm hořejších měr, poněvadž často těžaře k sobě vábily. Ze štol Josefa a Marie překopána jest roku 1532 žila Mučednická a zamutováno zároveň na ní.

Jiný důležitý důl byl ten, na němž dolovalo těžarstvo Veselého rytířstva, kteréž se zde roku 1527 dostalo do značné hloubky. K němu patřila nejbližší hořejší míra na visuté žile Vojtěšské, nyníjší to Kovářský důl na Březových Horách. V dole tom nalezen jest roku 1835 v ploché hloubce 27 $\frac{1}{2}$ látra*) pod štolou Josefa a Marie na stropě letopočet 1523 vyřezaný do skály. Pracovalo se tedy roku 1523 na visuté žile Vojtěšské v ploché hloubce 50 $\frac{1}{2}$ látra počínajíc od povrchu zemského, kdežto štola Josefa a Marie, která práci na jmenované žile valně pomohla, teprv r. 1528 naražena byla.

Pamětihodné byly také práce ve starých haldách v Bohutíně, o nichž už nahoře jsme se zmínili. Vedle těchto povstal tu roku 1535 nový důl „Na šmelcířích“; než nedolováno tu vytrvale, nýbrž s častými přestávkami, ale ve značné asi hloubce.

Vůbec otevírali těžaři tenkrát mnohé staré doly, ale opouštěli jich zase, neposkytovaly-li očekávaného výtěžku. Takovým způsobem obnoveny byly práce na žile Matky boží, kde teprv roku 1544 lepších výsledků dosaženo a kde pak ještě v 16. století čile se dolovalo. Také bohatá Květná (1532), Stříbrná jáma lví, Česká štola, důl nejsvětější Trojice, panny Marie s dědičnou štolou na Svaté Hoře, Jednorozec, Uhelna, Svatý Mikuláš a j. přilákaly hojně těžařů na dobu více méně dlouhou. Celkem bylo, jak z horní knihy poznáváme,

*) Látra jest hornická míra rozličné délky v rozličných zemích; kutnohorské drželo 3 a půl třetí čtvrti Pražského lokte.

propůjčeno k dolování roku 1530 šestnáct, roku 1531 třicet dvě a roku 1533 dvacet a jedno místo.

Roku 1530 dal Ferdinand I. hornictvu Příbramskému darem stříbrnou pečeť, která se tu až do dnešního dne chová. Na prvním listě staré knihy horní jest pečeť ta vytištěna a při tom napsáno: „Tato Pečeť Na Střízbřze Rita a Střízbrnegma řzetízkama Jest Od Wele (Slavný Pamietí) Czásaržské, Pana, Pana Ferdinanda I. Krále Českého etc. etc. Společnosti Knappššaftu Horního, Wrchu Březowého nad Přízbramý, v Lethu Pannie 1530, jakž na ní Samo ukazuje.“ Z královského toho daru souditi se dá, že v době té v horách Příbramských pilně se dolovalo.

Z neznámých příčin kleslo nepoměrně dobývání stříbra roku 1534; neboť v roce tom propůjčeno bylo pouze 6 míst k dolování a to v starých opuštěných dolech. O tom svědčí také revers, kterýž téhož roku dne 11. března podal magistrát města Příbrami králi a kterýž zní takto: „Jelikož Jeho Milost královská ony čtyři dědičné kusy, jež nynějšímu zástavnímu držiteli panství Janovi z Vitenců přiřknuty, od něho ale přijaty nebyly, obci na čtyři léta po čas nájmu přenechala, slibuje tato, že po uplynutí oněch let, ty čtyři kusy Jeho Milosti zase navrátí.“ Z reversu toho viděti, že se sice tenkrát v Příbrami dolovalo, ale že výtěžek nebyl značný; neboť jinak nebyl by se Vitenci tak snadno sřekl kusů, jež mu dány byly v zástavu.

Brzy ale nastaly lepší časy, neboť téhož roku praví Ferdinand I. v privilegiu ze dne 30. dubna, že máje věrohodné zprávy, kterak z milosti boží hory Příbramské výtečnými se ukazují, uděluje horám těmto obyčejná privilegia horních měst, totiž svobodný příchod a odchod, neodvislost od cizích úřadův, vyjímaje vraždu a krádež, právo týdenních trhů a pod., aniž by tím zástavnímu pánu škoda se stala; zároveň dovoleno magistrátu, aby odebíral pro sebe, ale beze všeho podskoku, kousky testů od přehánění stříbra, které nedosáhly váhy půl lotu a celému pořádku hornickému nařízeno, aby do té doby, než mu vlastní řád dán bude, řídil se řádem Jáchimovským.

Radost z privilegia toho byla veliká, ale neměla dlouhého trvání; neboť v listě svém ku královské dvorní komoře ze dne 3. dubna 1535 píše nejvyšší mincmistr hrabě z Guttenštejna, že těžárstvo potřebuje pomoci a chce-li královská dvorní komora kupovati stříbro sama, což v té době Langhans z Klatov činil, že třeba bude hory peníze založiti, jinak že Langhans 400 tolarů v zálohu dáti chce. Nejvyšší mincmistr píše dále, že by mu bylo bolestno, kdyby přes všecko namáhání jeho v horách nemohlo se dále pracovati, a ujišťuje, že žádné hory neudrží se, jest-li peníze se nezakládají a že ani tyto hory nepřinášejí užitku, jelikož se na ně ničeho nevzdává, což nezmění-li se, k úplné jich zkáze povede. Celou tu záležitost slavné král. komoře důrazně na srdce klade.

Z dolů, které v oné době propůjčeny byly, jmenujeme následující:

1. Jarošovka, staré kutiště s dědičnou štolou, které leželo u hutí nad vápennou pecí;
2. Uhelná;

3. Svatý Purkhart;
4. Svatý Jiří;
5. Medvěd za hutí;
6. Wolfgang u vápenné peci;
7. jeden prvotný důl v ležatém hlavní žíly při vápenné peci;
8. Flaška;
9. Jednorožec;
10. Česká štola;
11. Zlatá hvězda;
12. dědičná štola nejsvětější Trojice, pod jezem Příbramského rybníka;
13. důl lezců;
14. Kateřinka v úvoze pod Lazcem;
15. Svatý Křištof;
16. důl „Na šmelcůfích“;
17. Ptačí zpěv nad Zlatou hvězdou na Čertově vršku.

Ostatně zdá se, že nebylo v horách mnoho pořádku, jak ukazují listy horníků Tomáše Seidla a Grünstettra ze dne 13. a 14. dubna 1538, v nichž oznamují, že, nechce-li nejvyšší mincmistr a král. dvorní komora zlořády v horách Příbramských panujících odstraniti, nemohou oni dále na svých místech trvati a za propuštěnou žádají.

Okolnosti takové nepřispívaly ovšem k zvelebení hor a tak vidíme, že v letech 1537 a 1538 opuštěny byly nejdůležitější doly, jako: Veselé rytířstvo, Wolfgang, Hus, Květná a j.

Z účtu mincovního úřadu od roku 1536 až do roku 1538 viděti, že výtěžek Hor Příbramských páčil se ročně na 1400 hřiven. Z účtu toho poznáváme zároveň, že tenkrát stříbro Norimberským zastaveno bylo: při tom se připomíná: Jest-li by Jeho Milost královská zastavené stříbro vyplatiti a z něho groše raziti chtěla, dala by hřivna stříbra 208 $\frac{1}{2}$ groše čili 11 zl. 4 groše a $\frac{1}{2}$ den., čímž by Jeho Milost asi 2 $\frac{1}{2}$ zlatého při hřivně, v celku tedy při 1400 hřiven 3500 zl. získala.

Dne 16. září 1539 dovoleno bylo těžařům Viktorinovi Peckovi a Herresovi, aby dle své vůle stříbro prodávali, vyplatí-li Langhanse z Klatov, kterému v zástavu dáno bylo. Téhož roku dne 22. května odpuštěny byly všem dolům, kde nedolovalo se s užitkem, desátky na 5 let a dovoleno prodávati hřivnu stříbra za 8 zl. Jsou to zajisté znamení, že se dolování tenkrát špatně dařilo.

V následujících na to letech zamutováno jest zase na Veselém rytířstvu s hořejšími i dolejšími měrami a pracováno na Novoročním dole na hořejších 3 a dolejších 2 měrách, pak na dolejší Černé jámě a na prvotném dole Matky Boží.

Dne 17. května 1539 a 26. ledna 1540 obdržel Volf Krajíř z Krajku a jeho spolutěžaři na 6 let dovolení dolovati na statcích Sádka, Drahlíně a Německé Lhotě, jež měl Krajíř v zástavě. Z dolů na Drahlíně na

panství Hlubošském zachovalo se pouze několik kotlin. O Německé Lhotě na hranicích mezi Příbramí a panstvím Dobříšským zmínuje se v pozdějších časech Lazar Erker. Zde, jak se zdá, byl také důl, který uvádí Šternberk pod jmenem „Štros“.

Vydatnější práce počaly roku 1544, kde jakýsi Wolfendorfer zamutoval na žíle Matky boží. Roku 1546 pracovalo se tu také na hořejší 2. a 3. míře, roku 1548 na hořejší 4. a 5. a nejbližší dolejší, pak na 2. a 3. dolejší míře. Roku 1548 nalezena jest též protiklonná rozsedlina se svými odžilkami a pracováno i na těchto. R. 1549 připojeny k jmenovaným pracím také ještě 6. a 7. hořejší míra, r. 1550 dolejší 4. a 5., jakož i 8., 9., 10. a 11. hořejší a roku 1551 opět 6. a 7. dolejší a 12. a 13. hořejší.

To vše svědčí o tom, že dolovalo se v těchto dobách pilně a že i výtěžek nebyl nepatrný; ale čím větší hloubky doly docházely, tím více překážely vody a kazily díla. Tím trpěly nejvíce práce na prvotném dle Matky boží, které rozprostíraly se již pod obzorem štoly téhož dolu, kdežto štola Josefa a Marie v oné době ještě nedospěla ani k prvotnému dolu Matky boží a ani k 6. a 7. míře hořejší; neboť roku 1549 zaražen jest příčný chodník z tohoto dolu k Veselému rytířstvu a teprv roku 1550 došla štola pod 6. a 7. míru.

Stará jedna zpráva z roku 1551 radí tedy, aby sváděny byly denní vody hořejší štolou na vodní stroj, tím aby se vody z dolu zdvihaly a po dolejší štolě zároveň s vodou, již se ku hnání stroje užilo, odváděly; dříve ale aby dolejší štola proražena byla až k dolejšími měrami.

Z toho jde, že štola, o níž mluvíme, není štola Josefa a Marie, nýbrž že jinde zajisté se nacházela. Není to také hluboká dědičná štola Prixlova, která vzala počátek svůj teprv roku 1557 od Michala Prixa staršího.

Z jiné zprávy poznáváme, že hluboká ona štola ještě ani roku 1591 nedospěla žádaného místa, nýbrž že se tam pracovalo mihady až k prvotnému dolu.

Roku 1553 připadalo z tohoto dolu ještě 18 zl. výtěžku na jeden kus, roku 1554 jen 11 a 1556 už jen 2 zlaté; do roku 1563 vytěžilo se jen tolik, kolik důl sám potřeboval k dalšímu trvání svému, na to dolovalo se v něm se ztrátou a roku 1565 upuštěno od vší práce. Hořejší 2. a 3. míra těžily po 31 zl. za každý kus, po několik pak roků rovnal se výtěžek výlohám a konečně i zde přesahovalo vydání příjem. Roku 1553 dolovalo se sice na 11 hořejších měrách, ale na všech tak málo se vytěžilo, že brzy zastaveny jsou všechny práce v dole tomto.

Nejbohatší byly zde prvotný důl s nejbližší hořejší měrou, jakož i doly na 2. a 3. hořejší míře. To viděti jest z tabulek, které vykazují výtěžek z let 1553—1574, a také ku konci předešlého století shledáno, že v těchto měrách staré dílo na žíle Matky boží dospělo do hloubky 4 láter pod 5. patro Vojtěšské ano na visutém odžilku až na patro 6. Z ostatních měr nejhlubší byly 8. a 9., na nichž také z té příčiny těžarům na 6., 7., 10. a 11. míře vodné platiti bylo. Dle dějepisných zpráv, jež o horách Příbramských sebral Edvard Kleszczynski, bývalý císař. král. měřič horní v Příbrami, platili těžaři na 10. a 11. míře r. 1552 také štolné.

Bohatý výtěžek, jehož docíleno jest ze žíly Matky boží, dodal všemu dolování Příbramskému v době na to následující nového života. V nejbližším okolí dolu samého pracovalo se: 1. na Zlaté hvězdě;

2. na dědičné jedné štole a prvotném dole u Třemošné nad Lazcem, kteréž známy byly pod jmenem Kověčinský důl;

3. u Svatého Prokopa, nové to žíly pod sv. Jiří na Březových Horách;

4. na Uhelně;

5. na nové žíle nad puchýrnou pod Lazcem;

6. ve staré jámě pod sv. Michalem;

7. na dole Pána nebes pod třešní u cesty na Březové Hory;

8. na Ševcovském dole ve Zdaboři;

9. na dědičné štole při pastvišti u dolejšího rybníka, kterážto štole udělena byla Michalovi Sternovi;

10. na dole Na nebe vstoupení Páně, který byl mezi 8. a 9. hořejší měrou za žilou Matky boží a Janskou;

11. na nové žíle mezi sv. Michalem a 10. a 11. hořejší měrou za žilou Matky boží;

12. na Křížové žíle, kde těžilo těžarstvo Sv. Kateřiny;

13. na dole Petra a Pavla na Březových Horách mezi Dědovým dolem a Sv. Jiří, a sice na žíle, kterou odkryl Jakub Zimmermann;

14. na nové žíle na Dědově dole;

15. na prvotném dole žíly Mučednické;

16. na žíle Sv. Erazima nad Dědem směrem k dolu nejsvětější Trojice;

17. na Svatém Janě;

18. na prvotném dole Veselého rytířstva;

19. na Svatém Eliáši;

20. na nové žíle mezi sv. Jiří a sv. Prokopem;

21. na Květné s dědičnou štolou;

22. na Husu;

23. ve starých opuštěných kotlinách v Bohutíně pod Tisovou;

24. na Tisové v dole Svatého ducha;

25. na Svatém Michalu;

26. v jednom prvotném dole nedaleko kaple svatého Prokopa na Březových Horách;

27. v Pannenském dole na Březových Horách;

28. ve staré kotlině pod prvotným dolem žíly Mučednické a v dědičné štole (důl Wolfgangův);

29. u Svatého Lukáše;

30. v nové šachtici kutací na Květné v hořejší 2. míře tamtéž, pak na jednom prvotném dole, jenž nadražen jest štolou a na jednom starém dole;

31. u Svaté Anny za Mučednickou žilou;

32. na nové žíle za hradem;

33. u Svatého Vavřince na Březových Horách;

34. ve starém prvotném dole štolovém;

35. na 2., 3., 4., 5. a 6. míře směrem k Svaté Anně;
36. na Stříbrném lvu;
37. na Německé štole;
38. na 2. a 3. hořejší míře směrem k svatému Volfangu na Březových Horách;
39. na štole Svatých tří králů za hradem;
40. na 1. a 2. míře směrem k prvotnému dolu Matky boží;
41. na Jednorožci;
42. v dole šmelců;
43. v Stříbrné číši;
44. v dole Šalamounově.

Na všech těchto dolech bylo roku 1551 zamutováno. Roku následujícího (1552) zmenšily se sice práce ve velké míře, ale přece dolovalo se v následujících dolech:

1. na Třešni a sice na prvotném dole a nejbližší hořejší, jakož i v 3. a 4. míře směrem k žíle Matky Boží;
2. na dole lezců;
3. ve starém díle nad žilou Mučednickou;
4. v dědičné štole a v prvním dole u staré huti;
5. na Jarošovce naproti huti;
6. u Svatého Klimenta za hradem;
7. na dědičné štole a prvotném dole u Narysova;
8. v dole pod Tisovou;
9. na dole nejsvětější Trojice a dědičné české štole;
10. na nové žíle směrem k Dědu;
11. na 2. a 3. míře Svatého Volfanga;
12. na štole královské;
13. na Černé žíle;
14. u Svaté Barbory u mlýna Suchomelova;
15. na Kovárně;
16. na dědičné štole Svatého ducha pod Tisovou;
17. u Svatého Albrechta u Dušníků.

Než všechny tyto doly byly bez zvláštní důležitosti a práce v nich neměly nikdy dlouhého trvání.

Ve zvláštní znalecké kommissi, která konána jest roku 1551 na Kutných Horách, ustanoveno, aby se budoucně jako přísady užívalo spíše rud olovených než taveného olova a zároveň podotknuto, že lze dobré a bohaté rudy dostati v Příbrami, Stříbře, Chotěšově a Chrástavě.

Ačkoliv mezi lety 1538 a 1551 pro opuštěné doly vždy noví a noví těžaři se hlásili, štoły se prodlužovaly a staré haldy strusek znovu předělávaly, nedolovalo se přece v Příbrami, jak bylo žádoucí. Okolnostmi těmi dal se asi arcivévoda Ferdinand pohnouti k tomu, že učinil konec hutím Příbramským a nařídil, aby budoucně všechny rudy taveny byly na Kutných Horách. Z těch dob nemáme žádných zpráv o horách Příbramských.

V letech těch byl výběrcím desátků v Příbrami jakýsi Hanuš Pocksdorf, muž ducha bystrého, jenž Ferdinandovi učinil návrhy, které s to byly, aby poměry v Příbrami až do té doby panující úplně předělaly a horám zdejším neobyčejné dosud důležitosti zjednaly; než nebylo peněz, kterých provedení návrhů Pocksdorfových vyžadovalo. Máme bližší zprávy o věcech těch z dopisů Pocksdorfových k arcivévodě Ferdinandovi ze dnů 21. a 29. května 1551. Psal pak Pocksdorf, že hory Příbramské mají zvláště ve hloubce dolu Matky boží mocné a krásné druzy a rudy, jakých dosud nikdo neviděl, a že by zde mohly býti hory velmi prospěšné, kdyby slyšeno bylo rady jeho.

Každý prý musí nahlédnouti, že dovážení rud z Příbrami, Budějovic a Elhýsova po špatných cestách do hutí na Kutných Horách a odvázení stříbra z Kutných Hor do jednotlivých hor těchto zpátky i nebezpečno jest i velikého nákladu vyžaduje a tak Jeho Milost královskou do velikých škod přivádí. Upozorňuje dále, že Příbram takřka uprostřed leží a na hradě Příbramském že by snadno dala se zříditi dílna, v níž by peníze se razily. Z té příčiny navrhuje, aby jeho Milost vykoupila zastavené panství Příbramské a koupila Elhýšovské a Velhartické, které získati se dají za nepatrnou cenu, jelikož pro spory mezi Rožmberky a Pouzarem hory tamnější vytopeny byly. Než všechny doly na jmenovaných místech mají prý krásné rudy, daly by se zase upravit a zajisté by se vyplácely. Poměry ty prý zná z vlastní zkušenosti a přesvědčil se o nich ve Velharticích, kde byl v službě u pana Zdenka Löwa.

Aby do Příbrami bohatí těžaři přilákáni byli, radí dále, aby tu prohlášena byla všeobecná svoboda horní; stříbro z Budějovic, Elhýsova a Velhartic aby v Příbrami zmincováno bylo, a dodává ku konci, že by každý pak viděl, jak mocnými hory Příbramské by se staly.

Zdá se, že arcivévoda souhlasil s návrhy Pocksdorfovými a že králi k provedení je odporoučel; neboť od 29. srpna toho roku až do 10. října 1553 udělováno jedno privilegium za druhým těžařské jedné společnosti, která chtěla staré doly zase upravit. Společnost ta skládala se z 20 členů a byli mezi nimi hrabě Viktorin z Guttenštejna, Václav Zmrzlík, Sezima z Vrtby (jinak Prostiborský), Zikmund Ouderský a jiní mužové vážení. Mimo to vyjednávalo se s hrabětem z Guttenštejna, který měl tenkrát Příbram s hradem v zástavě, o vykoupení panství, ano byl už v městě vyhledán dům pro mincovnu.

Od zřízení mincovny upustilo se brzy hlavně na radu arcivévody Ferdinanda, který za prospěšnější považoval, dovážeti všecko stříbro i z Kutných Hor do Prahy a zde je zmincovati. K tomu účelu koupen byl v Praze „saský dům“ a v něm mincovna zřizována. Dvorní komora brala podílu na stavbě a k návrhu jejímu povolil na ni král v říjnu 1553 zálohu z peněz Kutnohorských.

Pamětihodná jest smlouva, kterou 1552 uzavřeli mezi sebou těžaři ze štoly Josefa a Marie a z dolu Pána nebes. Z ní poznáváme, že poslední na vodu prosedli a tím druhým veliké výlohy způsobili, jelikož tito k odvedení

vody příčný chodník zříditi musili. Zavazuje pak se těžařstvo Pána nebes, platiti náhradou za učiněnou škodu: týdně dva bílé groše.

Dne 9. května 1553 nařízeno jest mincům Kutnohorským zvláštním dekretem česky psaným, aby za hřivnu Příbramského stříbra platili 10 zl. rýnských.

Ze zprávy hormistra Hanuše Seifferta ze dne 26. srpna 1557 poznáváme, že správa hor byla v dobách těch dosti chatrná. Neboť toho roku zvláštní kommisie prohlížela hory a shledala, že všechny pokladny byly zadluženy a že dělníkům po 25 neděl mzda vyplacena nebyla. Kommisie sesadila dva úředníky a zmocnila se 116 hřiven, které tu byly v zásobě, aby jimi a sehnanými 1000 zlatých nejnutnější potřeby kryla. Konečně zatknut také Hanuš Seiffert s dvěma přísežnými a hormistrem učiněn Hanuš Merk.

Z roku 1560 známy jsou pouze dva dekry, z nichž jeden nařizuje mincmistrovi v Praze, aby Příbramským za odvedené stříbro peníze bez zkrácení vyplácel, druhý výběřčímu desátků ukládá, aby všechny dosud nezaplacené desátky vybral a určitého dne s penězi a účty do Prahy se dostavil.

Již roku 1563 nebylo možno ve většině dolů na Březových Horách pro vody pracovati a již tenkrát pomýšlelo se na to, vody z Podlesí tam, kde se s Ševčínskými vodami spojují, zachytiti a na Březové Hory odvésti. Proto také téhož roku započato se stavbou vodní štol pod Vojtěšskou puchýrnou; ale už roku 1564 upuštěno od další stavby a roku 1591 pracovala na dole Matky boží obyčejná mihadla. Důl tento, který během času pro dluhy osiřel, udělen byl 1. května 1563 novému těžařstvu, jemuž polovice dluhů a desátky na pět let odpuštěny byly.

V těch dobách počaly také práce na Vrančické hoře nad Žitovicemi v následujících dolech:

1. u Štěstí;
2. u Svatého Vavřince;
3. u Proměnění Páně;
4. u Svatého Purkharta a Svaté Anny;
5. u Daru božího.

Všecky tyto doly patřily Urbanovi Nottrovi z Glouchova, měšťanu Starého města Pražského.

Roku 1569 vzal svůj počátek u Střebka důl, kterýž sluje „Dar boží“. Dle jedné listiny z c. k. guberniálního archivu v Praze osadil na Vrančické hoře u Milína, která pod Příbramský horní úřad patřila, Urban Notter štolu a hrabě Oettingen důl „Štěstí“. Dobývalo se tam stříbra a mědi; stříbro dováželo se do Pražské mincovny a stříbro s mědí na Kutné Hory.

Vrančické žíly v žule měly tedy zcela jistě stříbronosné leštěnce plavé, jako až dosud na haldách stopy leštěnce plavého se pozorují. Že by tam bylo bývalo olova dobýváno, o tom nikde zmínka se neděje, ačkoliv nalezeny byly kusy s 40% olova. Ostatně nemělo celé tamnější dolování velké důležitosti, jelikož, jak ze starých knih poznáváme, Urbanovi Nottrovi dovoleno bylo, všechny Vrančické míry, jež měl, jedním neb druhým místem v ustavičném díle udržovati.

Roku 1578 postoupil Lukáš Notter většinu svých kuxů na Vrančické hoře, jakož i některé na Březových Horách beze vsí náhrady Baltazaru Gregorovi z Osterburku, jen aby měl na polovici jich svobodné těžení.

Roku 1570 pracovalo se na Březových Horách jen na prvotném dole Dědově a Veselého rytířstva, roku 1571 také na dole Abrahamově. Než už roku 1572 zastaveny jsou všechny tyto práce; přestalo tedy koncem toho roku na Březových Horách všecko dolování. V témž čase dovoleno hornímu písaři Příbramskému Jeremiáši Görnerovi, aby těžil z hald, které už dávno ladem ležely.

Doba, kterou jsme až dosud vylíčili, byla bez odporu nejskvělejší v starší historii hor Příbramských. Vyjímaje hory Bohutínské vytěžilo se, jak staré horní knihy vykazují, v době od 1553—1574 toto:

Roku	hřiven	lotů	kvint.	den.	=	kilogrammům
1553	2132	14	1	—	"	598·580
1554	1992	14	2	3	"	559·300
1555	1582	12	3	3	"	444·207
1556	1471	1	1	2	"	412·851
1557	789	11	3	1	"	221·635
1558	841	4	2	1	"	236·102
1559	600	3	—	2	"	168·440
1560	245	11	2	1	"	68·961
1561	204	7	3	3	"	57·391
1562	177	11	1	2	"	49·872
1563	55	5	—	1	"	15·524
1564	81	2	2	1	"	22·777
1565	23	13	—	3	"	6·686
1566	1	10	2	—	"	0·466
1567	13	8	2	—	"	3·797
1568	117	2	3	—	"	32·884
1569	108	3	3	—	"	30·375
1570	109	12	2	—	"	30·809
1571	29	7	3	3	"	8·278
1572	41	8	3	2	"	11·662
1573	20	7	3	—	"	5·749
1574	20	7	—	—	"	5·736

Úhrn za 22 let 10.660 hřiv. 12 lotů — kvint. — d. = 2992·082 kilogr.

Připadá tedy na rok průměrně 484 hřiven 9 lotů čili 135·990 kilogrammů.

Rozumí se samo sebou, že úpadek hor Příbramských nemohl býti vládě lhostejným, a proto snažila se, jak mnohé listiny ukazují, aby dolování zase do proudu přivedla. V příčině té udělil císař Rudolf II. Příbrami dne 20. listopadu 1579 památné a rozsáhlé privilegium, které tuto v překladě podáváme:

„My Rudolf druhý, z boží milosti zvolený římský císař, po všechny časy rozmnožitel říše, v Německu, Uhrách, Čechách, Dal-

macii, Chorvátsku atd. král, arcivévoda Rakouský, markrabí Moravský, vévoda Lucemburský a Slezský, markrabí Lužický.... uznáváme za sebe, své dědice a budoucí panovníky království Českého tímto veřejně. Jelikož obyvatelé města našeho Příbrami našich nejmilejších předků a pánů otců blažené paměti bývalých císařů Ferdinanda a Maximiliana, jakož i nás skrze posly žádali, abychom, ani oni naše doly kolem města jejich ležící, podle možnosti své, jako jiná horní města vystavěti a je také věrně podporovati pomáhali a ano od starodávna město Příbram od hor vystavěno bylo a se zmohlo a ano již dříve v jisté míře od našeho nejmilejšího předka císaře Ferdinanda horním městem učiněno a svobodou nadáno bylo, Příbram v každém ohledu horním městem učinili a jako jiná horní města milostí obdarili tím spíše, ani právě k nám připadli, kdežto dříve pro držitele panství v takové míře státi se to nemohlo, a jelikož poníženě k nám se vyjádřili, že ročně na opětné zřízení hor více věnovati chtějí, než nám na činži, daních a varném odváděti, a hory v každém možném ohledu podporovati chtějí: uvážili jsme milostivě tuto jejich poníženou prosbu a návrh a uradivše se, svolili jsme milostivě, aby hory zase otevřeny byly, a udělujeme jim a všem obyvatelům a horníkům, kteří nyní tam jsou aneb budoucně se usadí a v horách pracují, následující zvláštní svobody a milosti. To činíme také vědomě a mocí tohoto listu ze své moci co král Český a sice tak, že toto naše město Příbram svobodným horním městem býti, že takovým považováno a jmenováno býti má a že této svobody ve všem schopno jest, avšak s tou výslovnou podmínkou, aby ne-li více, alespoň tolik, jako nám varného, činže a daně odváděti zavázáni byli, na hory nakládali a vždy při obnovení rady našim nynějším nejvyšším mincmistrům v Čechách řádné účty skládali a se i jinak dle našeho pořádku chovali, dokud tu hory trvati budou. Jelikož také dobrou jejich vůli a chuť k pracím v horách poznáváme a skutečně nalazáme, že ze svého rádi dopláceti budou a hor se zase ujmou, chceme je při té příležitosti některými milostmi a svobodami obmysleti; kdyby ale nabídnutí svému nedostáli a jedné neb více z těchto našich svobod zle užili, aneb kdyby tyto hory (čehož Bůh milostivě nedopouští) zcela padnouti a přestati měly, má býti na naší a našich dědiců a následujících králů Českých vůli a libosti, tyto svobody zrušiti aneb změny v nich ustanoviti. A sice:

„Předně: Mají obyvatelé a horníci Příbramští, jak daleko hranice jejich jdou a jak je od starodávna měli a jich užívali, s oběma mlýny při městě, všeho varného, činže, robot a všech dávek jakéhokoli jména tou měrou zbaveni býti, že ročně podle nabídnutí svého, dle rady našeho nynějšho a budoucího nejvyššího mincmistra a nejvyššího horního mistra v království Českém, tolik na znovuzřízení hor věnují, mnoho-li nynějšho času ročně činže a daní dávají, což v nynějši době asi sedmdesáte kop míšeňských obnásí; a jestliže obyvatelé města a příslušní jeho horníci požehnáním Božím společným dílem svým tolik vyzískají, že přebytek z práce mají budou, aby polovice přebytku čili výtěžku připadla těm, kteří náklad vedli, a ta druhá polovice aby zase na radu našich jmenovaných nejvyšších úředníků horních na jiné doly věno-

vána byla a s přebytkem z těchto zase tak naloženo, ale rozumí se, že vše v Příbrami a co k ní patří.“

„Kdyby ale jiní těžaři mimo tuto obec s nimi na jejich dolech podíl měli, aneb kdyby jeden nebo více obyvatelů přes přidělené sobě kuxy pro svou vlastní osobu z dobré vůle více kuxů přijali, ti mají všickni zároveň celý přbytek na takový kux připadající, bez zdráhání obdržeti a dostati.“

„Jestliže ale polovice jmenovaného přebytku není tak veliká, jakou oni dávati se zavázali, jakož z počátku praveno, mají zbytek ze svého doplniti, aby ročně tolik na hory naložili, na kolik se nám zavázali.“

„Poněvadž také ves Lazec od pradávna do jejich privilegia patřila, dovolujeme tímto také milostivě, aby i budoucně při nich zůstala a tohoto privilegia rovně jako město Příbram užívati směla a mohla, avšak bez zkrácení a škody dávek, které nám sem dosud platila. Co se mlýnů týče, které na obecných její pozemcích leží a nám dosud poplatny byly, mají tyto i budoucně poplatnými zůstati, jinak svobody horní v jiných artikulech jako horní město samo užívati, avšak tak, aby vedle horního města ve všem se účastňovali a podle majetku svého dolovaly.“

„Za druhé: Dáváme jim tímto také milostivě svobodu, aby na svých pozemcích všeho druhu zvěř, vyjímaje zvěř divokou a černou, chytati a lovit i také ve vodách, pokud tyto na obecných jejich pozemcích tekou, lovit i a všeho druhu zvěř pernatou chytati směli.“

„Vyhražujeme však sobě a svým potomkům jakožto král Český tímto milostivě hrad Příbramský se všemi poboží, pivovarem a se vším, co na pozemcích k dědičnému tomuto panství při městě a pokud hranice města jdou, patřilo; dovolujeme ale tímto milostivě, kdybychom budoucně od hradu a všeho, co k němu patří dědičně, upustili a jej prodati chtěli, aby Příbramští první byli a předkupní právo měli, jestliže by tolik jako jiní dáti chtěli.“

„Za třetí: Aby také horníci práci své v horách vždy lépe se oddati a při ní vždy trvati mohli, mají býti zbaveni vši povinnosti vojenské; avšak při kvapném a všeobecném svolání lidu, na pomoc křesťanstva, kdyby někdo v našem království Českém loupil, pátil aneb jinak hubil, aneb kdyby horám podobná nehoda hrozila, mají vedle jiných našich poddaných nám povinni býti, na naše aneb místo nás na našeho nejvyššího mincmistra nařízení a povolání uposlechnouti a pomoci poskytnouti.“

„Za čtvrté: Mají se hory Příbramské, jako dosud bylo ve zvyku podle našeho řádu horního Jachimovského řídit, jak jej nyní opravit i zlepšiti dáváme, a co by mimo řád tento spadalo, má se dle smlouvy horní se stavy v království Českém z roku sedmdesátého pátého uzavřené, srovnati a také má každému tu- i cizozemskému těžaři volno býti podle jmenovaného řádu na celém panství Příbramském kutati a doly hledati, aniž by mu kdo v tom překážel.“

„Za páté: Každého roku má náš nejvyšší mincmistr radu obnoviti a od nové rady na místě nás slib povinnosti přijati, a kdyby nouze kázala a okolnosti toho žádaly, aby horní úřady uprázdněny aneb jinak změněny byly,

má je náš nejvyšší mincmistr místo nás jinými schopnými a obratnými lidmi zase nahraditi a oni jemu jako nám svou úctu míti a poslušni býti.“

„Za šesté: Mají také napořád obyvatelé našeho města Příbrami a všickni horníci a tu- i cizozemští těžaři, kteří se na pozemcích Příbramských usadí a dolují, ve všem, co na majetku si přinášejí aneb přinesli, také budoucně míti právo děditi a vedle toho vydělávati podle řádného práva a zvyku jiných horních měst, jakož šíře ve smlouvě horní vyloženo jest, a mají také zcela svobodni býti a pokojně zůstávati a se zdržovati, aneb přicházeti a se stěhovati, beze všech překážek a obtíží, leč že by někdo získal jedno nebo více polí, luk aneb domů aneb chalup dědičných, které by dříve byly poplatny bývaly; v tom případě třeba řídit se také podle smlouvy horní a nemá v tom nikomu ku škodě nic učiněno býti.“

„Za sedmé: Mají také, jakož i na jiných horách ve zvyku jest, ti, kteří mimo zemi se provinili aneb něčeho vůbec se dopustili, a se u jmenovaných hor v Příbrami usadili, vyjímaje však vraždu, krádež a podobné zlé skutky (leč jest-li někdo v obraně je spáchal a vraždy dopustiti se musil), ti tady v bezpečnosti býti mají, pracovati a výživy hledati smějí; ale nemají takové pod právem stojící osoby k žádné službě horní užívány a brány býti.“

„Co ale v našem království Českém spácháno, z čeho kdo viněn aneb žalován byl, to má od řádného úřadu v témž městě u horního soudu souzeno a potrestáno býti.“

„Za osmé: Dovolujeme také milostivě, aby obyvatelé jmenovaného města Příbrami budoucně týdně dva trhy týdenní, jeden v úterý a druhý v sobotu a dále pak dva trhy výroční, první na den sv. Jana Křtitele a druhý na den sv. Linharta v těchto určitých dnech téhodne a roku odbývati směli, jakož i jinde v našem království Českém týdenní a výroční trhy v právu a zvyku jsou.“

„Za deváté: Mají také všickni obyvatelé a těžaři se všemi, kteří horám prospívají, v našich královstvích, knížectvích a zemích, také v městech, městysech a vsích na veřejných týdenních a výročních trzích, beze všeho cla a mýta a jiných obtíží, míti svobodu kupovati a přivážeti; rovněž také mají cizí těžařstva a horníci, kteří v jmenovaných horách pracují aneb jakkoli při nich zaměstnáni jsou, také této naší svobody a milosti jako domácí pokojně užívati. Aby od těch, kteří do hor dovážejí, žádné podloudnictví a žádná šizba se nestala, jest naše vůle a náš rozkaz, aby náš hormistr, přísězný a rada města Příbrami vždy pilný pozor měli a k tomu dohlíželi, aby váha a míra při prodeji a koupi vždy dodržena bývala a aby zásoby podloudně dopravovány nebyly; kdyby ale někdo v kupování a prodávání postižen byl, užívaje míry a váhy falešné, aneb kdyby někdo dopaden byl, užívaje svobody celní, jako by tak k prospěchu hor činil, zatím jinam zavážel a prodával, tomu zboží odňato a on vedle toho podle provinění svého důrazně potrestán býti má.“

„Za desáté: Dáváme také horníkům, těžařům a obyvatelům úplnou svobodu, aby každého poctivého řemesla, jako piva vaření, porážení, čepo-

vání, chleba pečení, prodávání a kupování sobě hleděli a potravu a všecky potřeby ku prospěchu hor dováželi, donášeli a doháněli, jak chudí tak i bohatí bez výminky.“

„Za jedenácté: Má také každý horník právo míti svůj majetek zase prodávati, zastavovati, odkazovati aneb zadávati, kam komu je libo, a se vším svým dědičným majetkem do hor svobodně přicházeti i z nich odcházeti, jakož to také ve smlouvě horní dopodrobna uvedeno je, aniž bychom mu my aneb někdo z našich potomků brániti a překážeti mohli.“

„Za dvanácté: Smějí také všecka nynější a budoucí těžarstva všech strusek a odpadků od vlastní rudy ku své potřebě a k svému prospěchu užívati a nemá jim v tom nikdo překážeti.“

„Za třinácté: Dovolujeme také, aby testy od pálení stříbra a malá zrnka, která váží méně než půl lotu, do obce se odváděla a ku prospěchu obce a k vydržování služeb božích a podpoře chudých lidí, vše s vědomím a po radě našeho nejvyššího mincmistra, avšak s takovými testy a zrnky aby řádně a ne podezřelým a zjištěným způsobem se nakládalo a také beze škody pro těžarstva, jako se dosud dělo.“

„Za čtrnácté: Co se ale dědičných kuxův týče, poněvadž v zeměpanském právu jsou a jako majetek vrchním pánům patří a přísluší, ponecháváme si je tímto se všemi z nich vyplývajícími užitky zcela svobodně k vlastnímu užívání.“

„Za patnácté: Mají všecky horní knihy a čtvrtletní účty písařů dolních a všecko, co v úřadování psáti aneb mluvíti potřeba káže, také budoucně jako až dosud v německé řeči a jazyce psáno a vyjednáváno býti.“

„Za šestnácté: Došla nás také věrohodná zpráva, že v městě Příbrami někteří ze šlechty se usadili a že by svobody vaření piva a jiných našich svobod rádi schopni byli a jich užívali; jestliže tedy tito v místě tom už teď bydlící aneb budoucně přistěhovati se hodlající ze šlechty nám a zemskému přísežnému povinnou přísahou se zavážou a také na místě tom pokojně a slušně chovati se budou a společně s občanstvem a městem podle výnosu majetku svého se účastní a všecko ostatní konati budou jako občané a obyvatelé sami, vyjímaje občanské právo a hlas v radě, což jim tímto milostivě odnímáme: mají oni jako jiní obyvatelé a horníci těchto našich svobod ve všech punktech a artikulech právem požívati. Jelikož ale jednoho neb druhého ze šlechty k horním a jiným službám v městě potřebujeme, mají se oni také k tomu rádi dáti upotřebovati; kdyby ale proti tomu někdo se postavil a tak učiniti nechtěl, ten musí svůj dům a dvůr prodati a jinou schopnou osobou se nahraditi.“

„Za sedmnácté: Jelikož od starodávna a ještě nyní veřejná silnice z Prahy na Dubno a za městem Příbramí do Milína šla, dovolujeme tímto a chceme, aby od nynějška veřejná silnice až do vsi Dubna šla a stará cesta po levé ruce zůstala a po pravé k Příbrami se vedla a odtud zase na starou cestu se jezdilo; když ale budoucně z Milína zase do Prahy se pojedě, má stará cesta u Brodů při pravé ruce zůstatí a při levé zrovna

*

k Příbrami se přidělali a u vsi Dubna zase ku staré cestě přijíti. Poněvadž takový rozdíl velmi nepatrný jest a hornímu městu mnoho prospěje, a také tato nová cesta lepší býti má než stará, chceme, aby proti nařízení tomu se nejednalo na ochranu horního města.“

„Za osmnácté: Dovolujeme také častěji jmenovanému městu Příbrami, aby každý usedlý obyvatel a horník cizí vína a piva na skladě míti a zde, ale ne na úkor našemu právu výčepnému, čepovati směl a sice tak, že mu vždy napřed od rady ustanoveno bude, jak draho takové víno aneb pivo prodávati smí, aby obyvatelé a horníci přepláceti nemusili, nýbrž vše řádně jako v jiných městech se dělo.“

„Za devatenácté: Jelikož jsme my, jakož nahoře oznámeno, všeho cla a mýta z dovozu a dohánění všeho druhu potravin a jiných potřeb k obecnému prospěchu města a hor se zřekli, což zvláště řezníkům místa toho prospěšno bude: mají tito řezníci zase hory lojem za stejný peníz s dostatek zásobovati a jeden kámen čistého loje ne draž těžářstvům prodávati, než za pětaticet bílých grošů, žádný lůj jinam než na hory prodávati, leda by horní mistr a přísežní oznámili, že u hor dostatek loje se nachází; kdyby jeden nebo druhý proti tomuto našemu zákazu jednal, tomu má se lůj vzíti a do nemocnice odvésti a on nad to ještě potrestán býti.“

„Za dvacáté: Chceme, aby všechno stříbro do naší královské mincovny do Prahy až do dalšího nařízení se odvádělo a tu má od našeho nynějšího a budoucího mincmistra vždy jedna čistá hřívna Pražské váhy po odečtení příslušného nám desátku, jakož nyní ve zvyku je, za osm kop míšeňských, devatenáct bílých grošů a pět denárů podle naší milostivé vůle, aneb podle smlouvy s našimi stavy království Českého zaplacená býti. Jestliže však by měď cezením aneb na jiné cestě tak chudou učinili, že by žádného stříbra více nechovala aneb výloh za cezení více nenahradila, ať tuto buď v zemi aneb v cizině, kde by věděli, že nejdražše prodají, rozvázejí, avšak po zaplacení hraničního cla. Kdybychom ale my sami mědi potřebovali, mají býti zavázáni nám tuto přenechati za cenu tutéž jako jiným: z té mědi ale, kterou kotlářům a jiným kupcům přenechávají za peníze, mají nám podle smlouvy horní desátky odváděti a vypláceti; takovou ale měď černou, která stříbro v sobě chová, chceme od těžářů Příbramských za ten peníz kupovati, jaký obsahuje horní smlouva z roku sedmdesátého pátého, totiž: jeden centnýř čistě mědi Pražské váhy za sedm kop míšeňských a co zbude po odečtení dvou lotů stříbra na centnýř černé mědi a po odražení příslušných desátků, za to chceme dvanáct bílých grošů za každý lot stříbra dáti a platiti. Kterí těžaři ale své rudy k dovolenému našemu prodeji rud do Příbrami dávati budou, od těch se má stříbro podle malé průby, jako zvláště v krátkém čase oznámiti dáme, bráti a jim platiti. Co se ale týče mědi v rudách, ta má nám při zaplacení stříbra beze vsí náhrady a všeho platu připadnouti; tím má tedy kupování rudy stanoveno býti.“

„Za jedenadvacáté: Dovolujeme také, kdyby obyvatelé jmenovaného města při horách tak zbohatli a tolik získali, že by kolem jmenovaného

města hradby, přfkopy a brány, pokud jich proti útoku a na obranu počestností své a vrchnosti třeba, vystavěti chtěli, aby tak, ale na své útraty a svůj náklad, učiniti směli.“

„Za dvaadvacáté: Kdyby na horách právě jmenovaných v záležitostech horních spor aneb zmatek povstal, mají tyto nejprvé na hormistra a přísězné se vzněsti, kteří pak všecku možnou pšli na to věnují, aby spor v dobrotě se urovnal; kdyby ale přes jejich namáhání vyjednání v dobrotě se nestalo, mají oni s oběma stranama v trojím stání právně jednati a pak podle našeho horního zřízení rozsudek vynésti.“

„Kdyby pak jedna nebo druhá strana na rozsudek horního úřadu si nařkala, ta ať po předběžném složení kaucí podle horního zřízení se odvolá k našemu nejvyššímu mincmistrovi a nejvyššímu hormistru v království Českém a sice v čase příslušném. Co však se udá mezi horníky ve věcech občanských a hrdelních, které hor se netýkají, to má se vyjednávati a vyšetřovati před radou města Příbrami.“

„A nařizujeme pak svým nynějším a budoucím komořím, nejvyšším mincmistrům a nejvyšším hormistrům v jmenovaném království Českém, také svému správci a všem horním úředníkům v Příbrami mocí své vůle, aby jmenovaných obyvatel, horníkův a těžářstev v této naší svobodě a milosti mocně bránili a chránili, nijak jich neobtěžovali, aniž dovolovali, aby kdo jiný tak činil. A tím stává se naše milostivá vůle. Na důkaz toho tento náš list a zavěšená pečeť.“

„Dáno na našem královském hradě Pražském dvacátého dne měsíce listopadu roku sedmdesátého devátého, našeho panování v Římské říši pátého, v Uhrách osmého a v Čechách také pátého.“

Rudolf.

Ad mandatum Domini Electi Imperatoris proprium:

Michael Spanovský z Lisové.

Humprecht Černín z Chudenic.

(L. S.)

Pavel z Lidlavy.

Doba druhá.

Od převzetí hor obcí Příbramskou až do založení
šachty Vojtěšské (1580—1779.)

Rozsáhlé privilegium, které jsme právě v překladě sdělili, nezůstalo bez účinku na hory Příbramské, zvláště když císař Rudolf II. panství Příbramské ze zástavy zase vyplatil a převzal a s obcí v ten smysl smlouvu učinil, aby ona 1000 zlk., vláda pak 900 zl. přispěla na zřízení stroje v hlubině dolu u Matky Boží, kterým by se pracovalo proti vzmáhajícím se vodám. (Sternberg II. 64.).

Jest zcela pochopitelné, že obec Přibramská, obdrževši r. 1579 jmenované privilegium, zamutovala nejdříve na těch dolech, které z dřívějších dob požívaly nejlepší pověsti. To byly:

1. Prvotný důl u Matky boží a obě nejbližší míry,
2. hořejší 2. a 3. míra u Matky Boží,
3. prvotný důl Veselého rytířstva a dolejší 2. a 3. míra,
4. prvotný důl na Obecném štěstí a nejbližší obě míry,
5. hluboká dědičná štola, kterou roku 1557 stavěti počal Michal Průxel z údolí u Podlesí nedaleko nynější puchýrny pod západním svahem Březových Hor. Konečně zřídila obec také puchýrnu se struhou vodní u německé štoly.

Zvláště jednalo se o to, aby odstraněny byly brzy vody z dolu Matky boží a úsilovně pracováno na tom, aby postaven byl jmenovaný už stroj vodní; a také všude jinde, jako hlavně na „Obecném štěstí“ a u Matky boží hleděno především k tomu, aby doly opatřeny byly potřebnými stroji. Aby vody z Podlesí bez překážky hnáti mohly stroj na horách a puchýrnu v Podlesí, vystavěna znova huť.

Roku 1580 cestoval po horách Českých z nařízení císaře Rudolfa II. hormistr Lazar Erker, muž velmi vzdělaný a v oboru svém velmi zkušený. Ten navštívil také Přibram a praví ve své zprávě ze dne 27. září 1580 výslovně, že hory Přibramské po 20 roků skoro ladem ležely, teprv pomocí Jeho Milosti uchopila prý se obec zase práce na nejdůležitějším dole Matky boží a jelikož překážky největší jsou již odstraněny, dá prý se očekávati, že poměry brzy k lepšímu se obrátí.

Jiné těžárstvo chopilo se díla u Sv. Vavřince a opět jiné zamutovalo na 8. a 9. hořejší míře směrem k Veselému rytířstvu a sice tak, že hledělo hlavně k tomu, vykliditi zase štolu Josefa a Marie, která mezi tím úplně se zavalila, a vyhloubiti okno k světlu. Jiné těžárstvo pracovalo na české dědičné stole a na okně na 1., 2. a 3. míře směrem k sv. Jiří, na Zaječím dole, na Jarošovce a jiné na prvotném dole Archanděla Gabriela.

Stavby strojů pokročily tak, že roku 1581 mohl se na Obecném štěstí stroj spustiti, který tak dobré služby konal, že už 30. ledna 1581 píše o něm vrchní mincmistr Oppersdorf, že vysušil důl Matky boží na 29 a důl sv. Vavřince na 14 sáhů. Vida výsledek ten, doufal Oppersdorf, jak v témž listě se zmínuje, že podaří se zvelebiti zase hory Přibramské. Jelikož však po tolika a takových stavbách ukazoval se nedostatek dříví, navrhováno, aby Obecnice a Německá Lhota, které bohaty byly na lesy, z panství vykoupeny a k horám přiděleny byly.

Než naděje Oppersdorfovy a návrh jeho na zásobení hor potřebným dřívím nedošly splnění a tak už r. 1584 opustili těžaři mnohé z jmenovaných dolů a obec Přibramská držela vedle prvotného dolu Matky boží už jen prvotný důl na Obecném štěstí, Průxlovu dědičnou štolu a Dědův důl; také práce ostatních těžařů byly bez důležitosti.

Ostatně občanstvo Příbramské samo v těch málo létech od roku 1580 zbohatlo značně, ne snad z vytěženého stříbra, ale z velikého množství lidí, které se u města a v něm usadilo, a z výhod, jichž jmenované privilegium poskytovalo. Tak už roku 1584 zakoupili sobě Příbramští od krále a dali do desk zemských Bohutín s dvěma mlýny a pět jiných vesnic se vším, vyjímaje lesy a regalie, jako: honbu, rybaření a p., a vzali si dědičně do nájmu pivovar, 9 mlýnů a panský dvůr.

Vedle toho převzala obec prvotný důl u Boží pomoci a obě nejbližší míry na Mučednické žíle, jakož i dědičnou hlubokou štolu Volfgangovu.

Roku 1586 pracovalo jedno těžařstvo na Jarošovce a jedním ortem směrem k Zaječí žíle, jiné drželo štolu Josefa a Marie, 8. a 11. míru směrem k Matce Boží a prvotný důl u třešně.

Z instrukcí, které vydali král a stavové 8. února 1586 vzhledem k tomu, aby ohledány byly všechny hory v Čechách, viděti, že i králi i stavům záleželo na tom, aby se hornictví v Čechách zase vzmohlo.

Královským reskriptem ze dne 7. října 1586 postoupeny byly těžařům Příbramským staré haldy strusek s tou podmínkou, aby výtěžek z nich věnovali ku zvelebení hor.

Roku 1587 znova bylo nařízeno, aby všechny úcty a zprávy o horách sepisovány a vydávány byly jazykem německým, jak už nařizuje privilegium Rudolfovo z roku 1579.

Roku 1589 převzala obec Příbramská také štolu Josefa a Marie a zamutovala k tomu také ještě ve štolním prvotném dole, zanechala ale štoly Volfgangovy. Kuxy obecní rozdělovaly se takto: 4 dědičné, 2 kostelní a obecní, 122 kuxů pro počestnou radu zároveň s celým městem.

Vedle obce Příbramské pracovalo r. 1589 jedno cizí těžařstvo na Jarošovce a české štole v prodlouženém štolortě „Zaječí žíly“. Než ačkoliv ještě o jednom těžařstvu zmínka se děje, byly přece práce tehdejší velmi nepatrné. Z té příčiny také opakoval r. 1598 Lazar Erker, jenž o hory upřímnou měl péči, návrh svůj, „aby Jeho Milost, dorozuměvši se s pány stavy, přiměla ony majitele, na jichž pozemcích hory se nacházejí, k tomu, aby zámožnější těžaře přilákali a dle smlouvy Maximilianské z roku 1575 bez přetržení dále pracovati dali.“

Než úsilovným snahám Erkerovým nedařilo se dobře a zdá se, že blouznivé pokusy alchymistů, na chemické cestě dodělati se zlata, mnoho přispěly k jejich zmaru; věřilo se tenkrát všeobecně, že lze sobě z lahvičky zázračné tinktury nadělati zlata a stříbra, tak že jen lidé chudí, kteří neměli peněz na drahou tinkturu, dobývali sobě drahých kovů pod zemí. Zhoubnou důvěru v alchymii rozšiřovali zvláště její zasvěcenci, jako Bavor Radovský z Huštiřan a jiní, kteří chodíce po zemi, učení své za peníze prodávali.

Na kolik rozhodovala při zakládání nových dolů věda, viděti z toho, že roku 1596 radil vrchní mincmistr hrabě Bedřich Šlik Jeho Milosti, aby posláni byli hledači pokladů s virgulemi, divotvornými to pruty, kterými

žily rudní vyhledávali, ke Knínu, Příbrami a Kašperským Horám, aby objevili nová ložiska, jelikož prý ve starých nelze nic započítí.

Tyto neblahé poměry trvaly stále, až se konečně roku 1607 všude pracovati přestalo, vyjímaje jediný Bohatý důl v Obecnici, kde těžila zvláštní společnost až do roku 1610. Později ujala se pak dolu toho obec Příbramská a dolovala výhradně jen v něm až do r. 1623.

Zajímavý jest inventář dolu toho z roku 1612, v němž uvádí se, že bylo při něm toto náradí: 48 železek a 6 ručních kladívek; o nebozezích zmínka se neděje a lze z toho souditi, že tenkrát v Příbrami prachu ještě neužívali.

Jak hluboce bylo tenkrát hornictví pokleslo, viděti také z královského reskriptu ze dne 11. pros. 1619, v němž táže se král, jak by se horám v Čechách pomoci mohlo a nebylo-li by radno, aby nová horní smlouva se stavy uzavřena byla.

Roku 1619 počato u Příbrami dobývati železných rud.

Po bitvě na Bílé Hoře obnovil Ferdinand II. privilegia města Příbrami, čímž však horám valně nepomohl.

Roku 1624 opustila obec Bohatý důl v Obecnici a zamutovala na Šrenkerberce; ale veliké vody přinutily ji, aby vystavěla dříve náhon a stroj, který zvláštními mihadly působil k pumpařské šachtě na Jarošovce. Ostatně držela obec také žíly na Jarošovce a „Zaječí dol“ v ustavičném díle až do roku 1664 a také v třicetileté válce jakž takž dělati dávala, jen aby privilegií královského horního města nepozbyla.

Roku 1661 ujala se obec zase Bohatého dolu v Obecnici a mezi 1665—1675 bylo to jediné místo, na němž dolovala.

Toto přecházení od jednoho dolu k druhému ukazuje jasně, že nikde nevytěženo tolik, kolik třeba bylo k tomu, aby se v práci stále a úsilovně pokračovati mohlo. Ano i na Jarošovce a Zaječím dole, kde obec dlouho se držela, skleslo dolování na míru velmi nepatrnou.

V září roku 1670 ponechána byla daň z nápojů z Knína, „kde se všecky doly zabořily a kde nebylo naděje na nějaký výtěžek“, horám Příbramským k lepšímu zdaru.

Mezi r. 1675—1690 započato s hloubením malé šachtice za Svatou Horou na výchoze žíly železné; jelikož však vody dílu valně překážely, stavěna jest zvláštní štola, která ale pro velké obtíže rovněž zůstala neukončenou.

Ze zprávy horního mistra Příbramského, Jílovského a Knínského Jakuba Büttnera viděti, že už tenkrát byla v Příbrami dědičná štola 800 láter dlouhá, ale zasypaná, která, kdyby byla až k Březovým Horám dosáhla, dojíti mohla zde hloubky 50 láter. Na Černých jamách se nepracovalo, ačkoliv nebývaly vždy vytopeny. Doly na Březových Horách byly opuštěny, ano i nejdůležitější důl Matky boží, který tenkrát přes 100 láter hluboký byl.

Büttner vypravuje ve zprávě dále, že důl Matky boží jistě nejhlubší byl a že se tu mnoho bohatých rud dobylo, a kdyby tu byl, jakž staré zprávy radily, býval postaven stroj, že mohly mimo žílu Matky boží ještě

jiné bohaté prozkoumány a mocných rud dosaženo býti; toho prý ale roztroušení těžaři, kteří v hlubokých dolech peníze prostavěli, pro nedostatek neucínili. Nedá prý se tedy konstatovati, jest-li se žíly vyklínovaly, aneb jest-li zrobeny byly.

Dle jiné zprávy ze dne 15. listopadu 1693 založena byla na Březových Horách nová šachtice, v níž ve hloubce 9 láter přišlo se na žílu stříbrnou ne příliš bohatou, o níž táž zpráva praví, „že už dříve virgulí pozorována byla.“ Zdá se, že hormistr Büttner sám velice vážil si hledačů pokladů, než to upřítí se nedá, že o hory Příbramské pilně se staral.

Z jiné zprávy Büttnerovy ze dne 4. června 1691 jde na jevo, že v té době pracovalo se také v hluboké štole Matky boží na jižním konci města v Březnické ulici. Ústí štolý této jest nyní zazděno a nachází se při něm studnice. Práce ty měly za účel prosednouti a otevřítí žíly rudní, které se tu nacházely a z nichž jedna žíla rudy železné už dříve byla známa. Aby celé toto dílo urychleno bylo, radil Büttner, aby z rybníka, jenž ležel o pět láter hlouběji než jezuitský rybník a do něhož by se potřebná voda zvláštním strojem sváděla, založena byla zvláštní štola směrem k šachtici, která nad rybníkem ležela a asi 18 sáhů hluboká byla. Tím byla by se dle mínění Büttnerova šachtice o 2¼ látra podsedla a zároveň bylo by se o 4 látra dříve přišlo na mocnou žílu rudy železné. Tak soudil Büttner z toho, co mu řečeno bylo o žilách Příbramských, totiž že v hloubce 19 aneb 20 láter stávají se mocnějšími a bohatšími. Aby pak pode dnem štolý do hloubky pracováno býti mohlo, radil Büttner dále, aby před ústím štolý postaven byl stroj, od něhož by šla mihadla do štolý.

Se stavbou této hořejší štolý Matky boží počato jest dne 17. srpna 1691 a koncem roku 1692 provedena byla až pod jmenovanou šachtici a byla 61 látro dlouhá. Ostatně byla to práce velmi zdoluhavá, neboť zpráva ze 17. května 1702 oznamuje, že délka štolý obnášela 124 látra a že bylo třeba pracovati ještě 40 sáhů skalou velmi tvrdou, aby dosažena byla jmenovaná žíla rudy železné, kteráž už dříve na stříbro zkoušena byla.

V téže zprávě navrhoval Büttner také, aby zřízena byla zase stará huť v Podlesí, známá z dob, kde hory Příbramské ve květu stály. Později, když práce na Březových Horách většinou byly zastaveny, zapomenuto také huti v Podlesí, která časem se zaplavila a lesem zarostla. Chtěl pak Büttner, aby huť tato opět otevřena byla, poněvadž „huť nová“, jsouc příliš vzdálena pro Příbramské rudy, hodila se spíše pro rudy Obecnické a okolní a poněvadž jí dosud málo užíváno bylo. Proto také podporoval Büttner žádost Příbramského magistrátu, aby propůjčena mu byla stará huť na huť železnou, v níž by se z železné rudy, jichž tenkrátě cizí těžarstva dobývala, výrobky prodajné vyváděly. Žádosti této, kterou odpomoci mělo se veliké nouzi, v níž se Příbram tenkrátě nacházela, bylo také král. českou komorou vyhověno a v letech 1702 a 1703 zřídili si zde Příbramští vysokou pec.

Roku 1692 poslán byl do Příbrami Slavkovský hormistr Antonín Putz, aby se tu o stavu věcí přesvědčil a udal prostředky, kterými by hory

zdejší zase zvelebeny býti mohly. Jak ze zprávy horního Büttnera ze dne 26. ledna 1693 souditi se dá, navrhoval Putz, aby založena byla dědičná štola, počínajíc u městského rybníka. Jest to táž štola, která podnes trvá, známa jsouc pod jmenem dědičné štoly Karla Boromejského. S návrhem tím shodoval se také Büttner, poněvadž štola taková otevřítí měla Březové Hory na straně půlnocní a východní, kde dosud nikdy dolováno nebylo. Mimo to směřovala štola ta k „žile Novoroční“ a i k jiným dosud nerozdělaným žilám. Různil však se poněkud v náhledu svém od Putze, maje za to, že lépe bude, když bude ústí štoly výše, než jak Putz navrhoval, neboť došlo prý by se takto po 108 látrech na mocnou jednu žilu a po 15 látrech na druhou a tak dále až k „Novoroční žile“, při níž by se hloubka 18 $\frac{1}{4}$ látra dosáhla; to prý ale postačí, jelikož, jak Büttner praví, od starých horníků vždycky slýchal, „že Příbramské žíly do hloubky 18 až 20 láter jen železné rudy v sobě chovají, pak ale stříbrnosnými se stávají a že žíly na Březových Horách tvárnější jsou a sami sousední železáři říkávají, že z těch rud žádného železa dobytí nemohou. Založení této štoly bylo dílem pro hory Příbramské veledůležitým, než provedena štola ta tenkrát ještě nebyla.

Roku 1707 jmenoval císař Josef I. tehdejšího příručího vrchního horního úřadu v Jachimově a zároveň královského radu Františka Lauera inspektorem veškerých hor a horních měst v Čechách.

Roku 1708 obnoveny jsou, jak se zdá, zase práce při dole Novoročním na Novoroční štolě, která nyní Zikmundovou sluje a zároveň započato se stavbou štoly nad městským rybníkem; jmeno její „štola Karla Boromejského“ jest pozdější. Na práce tyto ukazuje účet ze dne 22. srpna 1721, který zní takto:

Recess Novoročního dolu pod Březovými Horami na konci kvartalu Luciae anno 1720, co totiž při tomto celém díle se štolou a vším příslušenstvím v celku prostavěno bylo, obnáší . . . 9435 zl. 8 kr. 4 $\frac{1}{4}$ den.

Při tom dala na stavbu obec Příbramská
řádného ročního přídávku 144 zl. od r. 1708,
od kteréhožto času na Novoročním dole pracovat
se počalo, za 13 let 1872 „ — „ — „

Část, kterou občané z Březových Hor, Lazce
a svobodní Příbramští mlynáři od kvartalu Luciae
1708 až do konce roku 1720 po 49 kvartálů
po 12 zl. 13 kr. 2 $\frac{5}{8}$ d. odvedli, dělá . . . 607 „ 8 „ 2 $\frac{5}{8}$ „

Část, kterou obec mimořádně od kvartalu Luciae
až do konce kvartalu Trinitatis 1719 po 43 kvartály,
jakožto dobrovolný přírůstek dala, po 25 zl.
čtvrtletně, obnáší 1075 „ — „ — „

Item za r. 1719 a 1720 k lepšímu zdatu
milých hor dala obec král. horního města Příbrami
při každé várce jeden sud, jakožto dobrovolný
příspěvek, přivážiti a odvedla za to . . . 1143 „ — „ — „

Obnáší tedy, co od obce kr. horn. města Příbrami při jmenovaném dole prostavěno bylo, v celku summu 4697 zl. 8 kr. 2⁵/₈ den.

A od J. řím. cís. Milosti z řádného várečného v Příbrami prostavěno bylo 4738 „ — „ 1⁷/₈ „

Z obou stran úhrnem 9435 zl. 8 kr. 4¹/₂ den.

Rozděli-li se tento recess, totiž 9435 zl. 8 kr. na 128 kuxů, připadá na 1 kux 73 zl. 42 kr., 4⁵/₁₆ den. a podle toho vedlo náklad:

1. Jeho řím. cís. Milost z řádného várečného města Příbrami až do dne svrchu uvedeného na 64¹⁹²³²/₁₄₁₅₂₇ kuxů;
2. Příbramská obec dobrovolným příspěvkem na 30¹²⁷⁵⁰/₁₄₁₅₂₇ kuxů;
3. táž příspěvkem řádným na 25⁵⁶⁰⁶⁵/₁₄₁₅₂₇ kuxů;
4. Item Březové Hory, Lazec a svobodné mlýny příspěvkem řádným na 8³³⁴⁸⁰/₁₄₁₅₂₇ kuxů.

Z toho viděti, že erar s obcí skorem stejný počet podílů měly.

Mapa obvodu hor Příbramských, kterou roku 1726 zhotovil Jan Křišťan Fischer, ukazuje, že se pracovalo tenkrát na Karlově štole a že kovkopové podvedli právě Novoroční žlu, překopavše na příc žlu Annenskou, kterou na několik láter po směru otevřeli.

Štolou tou dospěli také k Janské žíle a na ní dostali se ze tří stupňovitých šachtic, které nyní Petrskými slují, na 20 až 30 láter k straně polední.

Zdá se, že mocné lomy, na něž se v nepatrné hloubce v dolech těchto přišlo, byly příčinou, že tak čile se tu dolovalo. Již tenkrát pomýšlelo se na to, prohloubiti ležatý Janský důl a skutečně také mapa ukazuje, že měl dojít až ku Karlově štole 55 láter ležaté hloubky; než na tu dobu nedošlo ještě k provedení úmyslu toho.

Z mapy té dále poznáváme, že v době té stavěna jest také Prokopská kaple na Březových Horách a sice tam, kde stávala zvonice. Bylo to na obecním pozemku, na němž pochováno bylo v čas moru mnoho mrtvol. Za zemřelé tyto zvonívalo se tu denně ave.

Roku 1660 věnovalo hornictvo kostelu stříbrný kalich na tak dlouho, dokud by se na Březových Horách nevystavěl zvláštní kostel. Roku 1733 dostavěna a vysvěcena byla kaple sv. Prokopa na Březových Horách.

Roku 1728 nebyl, jak účty vykazují, žádný výtěžek a následujícího roku vyhořely huť a puchýrna a poněvadž nebylo peněz k důkladné stavbě, vystavěny jsou zatím z dříví a prken.

V dobách těch byla v Příbrami jen dvě těžarstva a sice erar s obcí na hluboké dědičné štole a Janském prvotném dole a druhé na prvotném dole Annenském. Jmeno „štola Karla Boromejského“ vyskytuje se poprvé v jedné listině z roku 1730.

Jaké v té době, poměrně již dosti pozdní, panovaly dosud náhledy v hornictví, viděti z dopisu královského rady Lauera ze dne 4. září 1730, kterým sděluje Příbramskému hornímu přísežnému Stritzlovi, že přijede

s hormistrem Mieslem z Přisečnice a s hledačem pokladů, Dilpem do Přibramí na kommissí.

Dne 10. října 1731 zlezl komorní rada Lauer, jsa doprovázen hormistrem Jiřím Tomášem Puschem, horním přísežným Stritzlem, horním písařem Antonínem Maschkingem, pokladníkem Filipem Wiesrem a některými radními pány Přibramskými dědičnou štolu Karla Boromejského a prvotné doly Janský a Prokopský, aby se uradili o zřízení stroje, kterým by odstraněny býti mohly silné vody na Prokopské žfle.

Z počátku chtěli hlavní důl až ku štole dědičné v šikmé hloubce 40 láter prokopati, a pod tou pak pumpařskou šachtu na 26 láter do hloubky vykopati; později ale sjednáno se na tom, aby vystavěn byl v dole samém stroj, k němuž by šla štole 272 látra dlouhá. S prací začalo se hned, ale naříkáno na to, že dříve než tato štole ukončena bude, musí ladem ležeti vytopený důl Janský, který v hloubce rudy choval, a že při dalším hloubení také bohatý prvotný Prokopský důl se vytopí.

Aby se tomu odpomohlo, radil Lauer 11. října 1731, aby zvětšena byla dosavadní nádržka a vedle ní aby se ještě jedna nová vystavěla. Než na všechny tyto stavby nebylo peněz. Tu vypůjčila sobě obec 3000 zl., za něž se erar zaručil daněmi z nápojů.

Získanými penězi dokončen pak v krátké době stroj a zřízena i vodní štole s nákladem 7585 zl.

Naděje těžařů nebyly zklamány; roku 1736 vynesly tyto doly na poprvé 3024 zlatých a do roku 1740 zaplacen byl celý dluh i s 6% úroky.

Ve zprávě ze dne 13. února 1735 vypravuje Stritzel, že po přemožení vod na Janském dole přestali těžaři na tom, že udělali několik hledacích ortů, několik štosů a jeden chodník směrem k Prokopské žfle. Navrhuje tedy Stritzel, aby ony tři stupňovité tajné šachty Petrské na jeden provaz zřízeny byly, k tomu aby bylo postaveno šlapací kolo, a mezi prvotným dolem „Matky boží“ a „Nejsvětější Trojici“ společný žentour.

Až do této doby špatně hospodařeno bývalo s vodou a proto velmi zhusta nedostávalo se pro stroje potřebné vody. Z té příčiny dovoleno, aby zakoupen byl soukromý mlýn a zapovězeno přísně úředníku při městských hamrech, aby vody nezdržoval. Vedle toho zvýšeny byly nádržky, vyčištěny strouhy k strojům vedoucí a vůbec uvedeno vše v potřebný pořádek.

R. 1735 vytěžilo se 1614·59 ct. rudy s 735 hřiv. 14 loty, 2 kv. stříbra a 616 ct., 31 l. olova; hutě odvedly 559 hřiv., 6 lotů, 1 kv. stříbra a 248 ct., 18 lib. olova; v zásobě zůstalo 68 hřiv., 12 lotů stříbra a 19 ct., 77 lib. olova; obnášela tedy ztráta 107 hřiv., 12 lotů, 1 kv. stříbra a 348 centů 36 lib. olova.

Roku 1736 postavena byla za 416 zl. nová kovárna, roku 1737 zděná puchýrna za 1157 zl., roku 1738 nová pražna za 363 zl., 1740 zděná huť za 1294 zl. a konečně 1744 rybník za 1058 zl.; při tom všem naříkal Lauer přece na špatné hospodářství.

Poněvadž práce při huti velice se rozmnožily, ustanoven jest při ní roku 1738 Michal Fritsch hutním písařem s platem 3 zl. týdně; 1200

sáhů dříví, které v témž čase pro huť koupeno bylo, stálo 300 zl., a už tenkrát naříkáno na nedostatek dříví.

Starší jeden výkaz hutní ukazuje, že zkoušeny bývaly tenkrát leštěnce olovené jen na 57—60 liber a kroupy na 38 liber olova, a přece obnášela ztráta při tavení 50%, při hnání 53—54%. Z té příčiny poslán jest r. 1739 do Příbrami hutní písař z Jachimova, aby celé tavení výhodněji zařídil. Tavení samo dělo se tak rychle, že za jeden týden zpracovalo se vše, co hory za čtyry neděle podaly.

V horách samých panoval stále cílý život; na Václavské žíle otevřena jest krásná družá se samorostlým stříbrem, na žíle Nejsvětější Trojice podařilo se přemoci vody a stavby vodních strojů dospěly, jak se zdá, ku konci.

Na Prokopské hlavní šachtě podařilo se prosednouti celík celistvého leštěnce oloveného, r. 1740 počato se stavbou koňského žentouru a zřízena vedle puchýrny čís. 1., která měla 9 pýcholů, jiná s 6 pýcholy v témž stavení. Před ortem a na štrosích objevovaly se pořád krásnější lomy a na konci roku 1741 obnášel výtěžek z jednoho kuxu 50 zl. Téhož roku připadlo státní pokladně 5081 zl. 36 $\frac{3}{4}$ kr. na desátcích, výtěžku a daně z nápojů. Zároveň ukončena stavba žentouru a zaplaceny všechny dluhy.

Ale hned dvě léta na to, totiž roku 1743 v listině ze dne 26. září naříká tehdejší administrator na smutné poměry v horách Příbramských. Vypovídá, že prý úředníci tak přísně nakládají s horníky, že jich velká část se vystěhovala. Z toho prý se stalo, že práce v horách ustávaly a jen málo ortů osazeno jest horníky, k tomu prý úředníci po dlouhé doby nenavštívili dolů a také při tavírně stalo prý se spronevěření. Z té příčiny propuštěn jest jeden správce, ustanoven úředníkem při horách a hutích Mikuláš Ehemant a doplněno havířstvo horníky z Kutných Hor. Zároveň bylo nařízeno, aby se ve stavbě hluboké štoly vedoucí pod Nejsvětější Trojici až k prořážce pracovalo. Kommissie, která hory prohlížela, uznala, že jest třeba vyčistiti a rozšířiti rybník nad Vysokou pecí a hamry, aby tím získáno bylo dostatečné vody pro hamry, puchýrny a hutí.

Roku 1744 zavěšeno bylo nové kolo vodní a pokračováno ve stavbě hluboké štoly. Téhož roku přestalo se pracovati v dole Nejsvětější Trojice, ale navrhováno, aby založen byl nový důl, nynější to důl Vojtěšský. V té době obnášely měsíční výlohy 200 zl. a poněvadž nebylo peněz nazbyt, zmenšen počet horníků tím, že jen dobří v službě zůstali.

Roku 1747 stály puchýrny a huť pro nedostatek vody a výtěžek byl tak nepatrný, že obec Příbramská brala z kuxu jen 10 zl.

Proto snesl se magistrát na tom, že podrží na Březových Horách jen 58 kuxů. Nařízeno tedy, aby slyšení byli i ostatní těžaři a jest-li i ti na tom se rozhodnou, že počet podílů svých zmenší, aby pak mezi těžaře připuštění byli Antonín Brückner a Josef Richter, kteří právě o to žádali. Oběma těmto ale dal magistrát na srozuměnou, že jim bude za podíl, jež převezmou, čas od času odváděti příplatky, a že nesmějí činiti nároků na výtěžek z hutí, které se na polovic rozděliti a oceniti měly, jelikož užitky

z nich jen starým těžářům patří a noví s tím spokojiti se musí, že byli bezplatně do spolku přijati.

Všecky tyto okolnosti nasvědčují tomu, že poměry hor Příbramských v této době nebyly zrovna růžové.

Po smrti Křišťana Stritzla zvolen jest 1. listopadu 1747 horním a hutním mistrem v Příbrami Mikuláš Ehemant. Ten měl 300 zl. služného, 12 zl. z těžářské pokladny a za pálení stříbra 93 zl. ročně. Mimo něho byli v Příbrami ještě dva úředníci a sice pokladník Filip Zikmund Wieser s 80 zl. a správce a zároveň hutní písař Jan Fritsch s 222 zl. 40 kr. služby, pak dva lezci, z nichž měl každý 116 zl. ročně.

Roku 1748 stala se v nejvyšší správě změna tím, že všecky české hory podřízeny byly ředitelství dvorního kollegia pro mincovnictví a hornictví, při němž zřízen zvláštní účetní úřad k přehlížení účtů. Brzy na to (1749) zaveden do správy místo občanského roku rok vojenský, počínající 1. listop.

15. května 1748 zamutováno bylo pro hlavní těžářstvo na dole Annenském, který v té době ležel svoboděn a pust, a sice s 62 kuxy pro Jeho Veličenství, s ostatním pro ostatní podlétky.

Roku 1750 sneslo se těžářstvo Janské u Dušník, které zde už od roku 1749 dolovalo, na tom, že požene štolu ku Květné. K tomu účelu uložen na jeden kux poplatek 10 zl., při čemž erar 46 kuxů převzal. Litovati jest, že, jak se zdá, těžářstvo to brzy od úmyslu svého upustilo.

V přípise ze dne 30. ledna 1750 k hormistru Ehemantovi želi tehdejší administrator vrchního mincovního úřadu svob. pán Jan Mitrovský toho, že hory Příbramské málo zkvétají a nařizuje, aby se dnem a nocí pracovalo, až by se dorazila štola Karlova k žíle Matky boží, od níž jen na několik láter vzdálena byla.

R. 1750 poslán byl též Mitrovský, aby prohlédl a vyšetřil stav všech hor českých, zvláště ale Příbramských; zároveň přidělení jsou mu k žádosti jeho někteří úředníci uherští na několik let, poněvadž prý jich k zvelebení českých hor potřeboval.

Zpráva, kterou Mitrovský v březnu 1751 o Příbramských horách podal, svědčí jasně, jak bídny byl stav, v němž se tehdejší nacházely.

Nejhlavnějšími nedostatky uznával Mitrovský:

1. že nebylo mapy spolehlivé o pracích v dolech a na povrchu;
2. že nebylo ani v suchém létě, ani v chladné zimě potřebné vody pro stroje.

Proto nařízeno bylo ihned uherským úředníkům Adamovi B. Leibwurtzovi, aby zhotovil mapu všech prací při horách, Janovi A. Artnerovi, aby vypracoval návrh na dostatečný rybník a Pavlovi J. Fabriczymu, aby učinil spolehlivou zkoušku s puchýrnami i podle starého českého i podle nového uherského způsobu.

K hlavní poradě, která v té příčině svolána byla, dostavil se již také z Uher Josef Alexis de Adda, jenž byl mezi tím jmenován vrchním správcem pro Příbram a Jílové.

Ku všem těmto poradám dostavovali se deputovaní magistrátu Příbramského, jenž s některými soukromými těžaři měl polovici kuxů.

Mapa, kterou A. B. Leibwurtz zhotovil (23. srpna 1750), podává obraz tehdejších prací v horách Příbramských.

Na Annenské žíle nestalo se od roku 1726 nic nového, než že hloubilo se poněkud dál a že byla tu tři vratidla, z nichž dvě pod vodou stála a také třetí již před 16 roky pro vody zastaveno býti musilo, ačkoliv roku 1734 ukázal se odžilek 2—3 prsty široký se samorostlým stříbrem.

Z nejhlubšího Petrského dolu pracováno na chodníku směrem severním, aby na příč překopána byla žíla Matky Boží. Než došlo se jen až k rozsedině jílové. Kolnice s kolem, jež bylo 5° vysoké, stála u nejhlubšího Petrského dolu a měla ještě 3° vody; štola dlouhá skoro 250° přiváděla vody.

Starý Janský šibfk dospěl z dědičné štoly až do 30° kolmé hloubky, poněvadž ale stroj nestačil, bylo spodních 8½° pod vodou.

Žíla Prokopská byla úzká a měla křemence a hlejno až k druhému patru, Václavská žíla ale byla tam, kde se s Prokopskou křížuje, až k 2. patru t. j. 14½° pod štolou v rudě rozdělána. Štrosy z Václavské žíly měly na 2—4" leštěnce olověného a blejna a dávaly čistou rudu a rudu k puchování. Také Josefská žíla byla pod dnem štoly otevřena. Dědičná štola, jdouc směrem ploché rozsedině, dosáhla žíly Nejsvětější Trojice, na kteréž šly s povrchu dvě šachty, na nichž několik rozdělení a zprotrhání se nacházelo. Na jedné z nich se nepracovalo, poněvadž tu žíla chuda a zvedání vod velmi obtížno bylo. Ze žíly Nejsvětější Trojice šlo malé staré patro 7½ láter nad Karlovou štolou, které jak se zdá, založeno bylo v obzoru staré jedné denní štoly, počínající u Podlesí; jest to bezpochyby „štola Matky boží“, která pod prádlem Vojtěšským do hor vbíhala. V popise mapy má se za to, že nelze mnoho očekávatí od úzkých křížových kluft, na něž dosud všecky naděje skládány bývaly, nýbrž že třeba obrátiti se k starým pracím na žíle Matky boží a tam zase začítí. Poněvadž ale, jak staré šachty a haldy ukazují, dílo to shora rozděláno bylo, jest prý třeba stavěti novou šachtu. K tomu účelu navrhoval, aby užito bylo buď staré jedné kotliny Vojtěšské aneb aby postavena byla ještě dále podle směru svahu šachta, která také roku 1756 stavěti se počala a Teresia se nazývala. Leibwurtz myslil totiž, že by se zde vod častěji užití dalo, kdyby stroj na dni postaven byl, odkudž by se voda vésti mohla přes některé puchýrny až k Podlesí, kdežto jinak, když stroj v dole se nachází, bez prospěchu dědičnou štolou odtékají.

Z té příčiny bezpochyby založena byla téhož roku při městském rybníce ještě jedna puchýrna. Tenkrát měla puchýrna čís. 1. v Podlesí 9 pýcholů, 2 čističe na rudu a 1 obyčejné uherské propáraliště. Také Třkrálovou štolu podařilo se zase vykliditi. Huť stála tam, kde se nachází nyní stará průbovna. Roku 1750 ujal se Bohatého dolu v Obecnici kníže Colloredo-Mannsfeld a dal v něm pracovati.

Vzhledem ku hnacím vodám uznáno, že nehoda tato nejen v minulosti hory ohrožovala, nýbrž že jim, neodstraní-li se, ani žádnou budoucnost před-

povídati nelze, a sice z těch příčin, že nemožno jest, vody pod dědičnou štolou stále přemáhati a do větší hloubky kopati, a že puchýrny pro nedostatek vody nepřetržitě pracovati nemohou, ano že i huť často v nesnázích bývá, čímž se stává, že proto rudy často ležeti zůstávají. Navrhoval tedy Artner, aby v témž údolí, v němž tehdaž malá nádržka se nacházela, založen byl velký rybník. Z počátku měla býti postavena hráz jen 4 látra vysoká, ale tak, aby později o 3 látra zvýšena býti mohla. Ve výšce 7 láter byla by, dle vypočítání Artnerova, dosáhla hráz délky 315 láter a rybník byl by pojal 84.000 krych. láter vody. Všecky výlohy, vyjímaje zakoupení potřebných pozemků, páčil Artner na 38.301 zl.

„Poněvadž ale,“ praví Artner, „puchýrna na 9 pěcholů, anebo na 1 vodní kolo, které má 36' v průměru a které má vodu do výšky 60 láter zdvihati, 500 kub. láter vody potřebuje, mohl by takový rybník s hrází 7 láter vysokou při jednom naplnění zaopatřovati všecky stroje po 168 dní potřebnou vodou.“

Při tom počítal Artner:

za vykopání, přivezení a upěchování 1 kub. látra hlíny . . .	4 zl.
za 1 kub. látro nasypání	1 zl. 30 kr.
za nalámání a přivezení 100 láter kamene na předezdí à . .	1 zl. 30 kr.
za vystavění 1 □ látra tohoto předezdí	— 36 kr.

Jelikož k přivádění a odvádění vody při rybníce tom třeba bylo několika tisíc láter struh a štol, byly by obnášely všecky výlohy na celou stavbu 46.000 zl.

Při výšce 7 láter bylo by se dosáhlo spádu obnášejícího 12 1/2 látra, jímž vydržovati se mohly dvě puchýrny a dodávati i do huti potřebná voda.

Mitrovský navrhoval, aby zatím vystavěn byl rybník s hrází 4látrvou, ale tak, aby se hráz později zvýšiti dala.

Z mapy okolí Příbramského, kterou Artner zhotovil, vidíme, že od roku 1726 voda potřebná pro Janský důl zachycována bývala při Anglově mlýně u Vysoké peci a odtud přiváděna podél severního svahu Březových Hor vodní štolou, kdež tvořila spád 8 sáhů nade dnem dědičné stoly Karla Boromejského, po níž pak odcházela. Aby voda tato nečinně neodtékala, vystavěna jest roku 1750 při městském rybníce puchýrna s 9 pěcholy.

Artner nazývá ve své mapě všecky ty mlýny svobodnými, které jen tenkrát mlíti směly, když voda s Bohutínských pozemků přitékající postačovala; nastal-li však nedostatek vody, musely mlýny státi, jelikož se voda z potoka odváděla za Anglovým mlýnem struhou ku strojům.

P. J. Fabriczy, jemuž uloženo bylo zkoušeti puchýrny, přivedl si ze Štávnice dva šlichýře a jednoho chlapce a ukázal při prvním pokuse, že 100 centů starých hald dává 3 zl. 49 kr., při druhém pokuse ale 80 centů 2 zlaté 35 kr. čistého výtěžku. Než když se při hlavní poradě o věci té mluvilo, uznáno jest, že spolehlivou zkoušku s puchýrnami učiniti lze jen při 500—600 centech, ku kterážto zkouška však scházela potřebná voda. Snese se tedy na tom, že mají se budoucně hned při žentouru a pak též

v puchýrně lepší rudy bedlivě oddělovati od horších a že ony na sucho puchovati a sázeti, tyto na mokro puchovati se mají; rudy jalové měly hned u žentouru odstraněny býti.

Způsob tavení zkoušel hutmistr Ferdinand Leonhard, hutmistr Jachimovský, s dvěma šmelci z téhož místa. Odvedená od něho zkouška ukazovala, že tavení po způsobě Jachimovském potřebuje méně času, vody, uhlí, dříví a mzdy a že ztráta stříbra a olova při něm jest menší, než při tavení po způsobě Příbramském, při němž stálo roztavení 1 centu rudy 51 kr., kdežto výlohy při způsobě Leonhardově jen 12 kr. obnášely.

Při zkoušce Leonhardově ukázal se také větší výtěžek stříbra; než Leonhard ukázal, že pochází to z toho, že se u huti Příbramské rudy na norimberské centy kupovaly, ale vytěžené stříbro na kolínské hřivny odvádělo. Tím prý měly se zakrývati ztráty stříbra při tavení, které ostatně byly nutny. Navrhoval tedy Leonhard, aby se budoucně stříbro dle norimberských hřiven počítalo a aby se pro hut Příbramskou jistá ztráta stříbra při tavení systemisovala.

Mitrovský podává o tom zprávu, zmínjuje se, že pošle ještě jednou Leonharda do Příbrami a sice až se tam sejde zásoba 400 centů rudy a šlichu, aby několika zkouškami určil obyčejnou ztrátu stříbra; mimo to navrhoval, aby byla při všech českých horách zavedena vídeňská váha.

Návrhy svobodného pána Mitrovského byly vesměs c. k. ředitelstvím kollegia pro mincovnictví a hornictví přijaty a zároveň povoleny na nové stavby potřebné peníze z čistého výtěžku ostatních českých hor, při tom podotklo jmenované ředitelství, že nemá se se všemi stavbami najednou počítati, aby nevzrostly pro státní pokladnu výlohy příliš veliké, nýbrž že třeba hleděti k tomu, aby se hor ujalo nové řádné těžárstvo, při tom prý dlužno od nynějších těžářů — v přední řadě od města Příbrami — vymáhati povinné příspěvky, poněvadž by jinak podle horního práva kuxů svých zbavení býti musili.

Na to poslala r. 1751 k. mincovna Pražská hornímu úřadu do Příbrami 1000 zl., kterýchž hned k tomu užito bylo, aby se zadržaná mzda dělníkům vyplatila a mnohé potřebné věci, zvláště lůj, kterýž řezníci Příbramští na dluh dodávati nechtěli, zakoupily. Při tom zbyl ještě dluh 250 zl. za prach a nevyplacena mzda za posledních 9 neděl, poněvadž obec příspěvek svůj neplatila. Než proto nevzdávala se obec práva na své kuxy, nýbrž žádala, aby jí byly ponechány, udávajíc za důvod, že novými pracemi v horách stav její se zlepší, kdežto jinak úplně by klesla.

Už dne 4. března 1751 oznamoval vrchní horní správce de Adda, že horní správa nemá peněz, poněvadž obec neplatí a že havíři hlasitě na nevyplácení mzdy nařkají a práci vypověděti chtějí. Adda nemohl prý výpovědi té přijmouti, poněvadž jiných dělníků nemá a práce v horách by za takových poměrů zastaveny býti musily.

Přehled následujícího sepsání ukazuje, jaké byly podíly jednotlivých těžářů na horách Příbramských roku 1752:

„Sepsání“

veleslavného a slavného těžarstva, sůčastněného a dolujícšho při prvotném dole sv. Jana Nepomuckého s dvěma hořejšíma a dvěma dolejšíma nejbližšíma měrama, rovněž při prvotném dole Prokopském s jednou hořejší a jednou dolejší nejbližší měrou a na hluboké dědičné štole svatého Karla na Březových Horách, od r. 1726 až do dnešního dne a roku inclus., jak následuje:

	Od r. 1726 až do 12. září 1750	Od 17. září 1750 až do 31. července 1751	Od 1. srpna 1751 až do 21. ún. 1752
Jeho c. k. Milost má	62	63	65
Slavný magistrát a obec v Příbrami	53 $\frac{3}{4}$	50	50
Právovárečné měšťanstvo	—	4	4
Tit. pan z Lauerů a jeho dědicové	2	2	—
Tit. pan Vojtěch Kraus, děkan Příbramský	—	1	1
Pan Josef Richter	—	1	1
Příbramští svobodní mlynáři . . .	4	1	1
Lazecký dvůr a obec	1 $\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$
Obec na Březových Horách . . .	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$
Pan Antonín Průckner	—	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
Summa	124	124	124

Dáno v Příbrami, dne 21. února roku 1752.

Mikuláš František Ehemant,
c. k. horního.

Obšírná zpráva vrchního správce Addy z roku 1753 líčí tehdejší stav hor Příbramských, jak následuje:

1. Dědičná štole, vodovody, strouhy, doly a šibfky byly vždy v dobrém stavu a šachta s žentourem až na den vyroubena.

2. Stroj vodní byl v dobrém stavu, zdvihal ale vody z dvou šibfků velmi těžko a jen s velikou silou; proto také již roku 1749 hloubeno bylo na Václavské žíle pod dědičnou štolu a ze šibfku Janského na 2. patře hnán byl proti tomuto hloubení jalovými skalami ort, aby se zde prorážeti mohlo tak, že by vody odpadly, které tenkrát padaly na Prokopský chodník; stavba tato, kterou se stroji ulehčiti mělo, provedena jest v srpnu r. 1750.

3. Na žíle Prokopské pracovalo se na 4 štrosích, na každém vždy dva kovářové, kteří zde čistý leštěnec hnízdivitě uložený a bohaté rudy k puchování dobývali.

4. Na žfle Josefské dělalo se pod dědičnou štolou na dvou štrosích a sice na každém 2 kovkopové; ukazovalo se tu něco rudy čisté a ruda k puchování až na 1 stopu v mocnosti.

5. Na Vácslavské žfle pracovalo se pod dědičnou štolou na 7 štrosích a sice na každém 2 kovkopové; přišlo se tu na čistou rudu, hnízdovitě uloženou, ano i samorostlé stříbro se ukázalo; ruda k puchování byla vždy dobrá a bohatá.

6. Na Janském šibku ukazovaly se na Vácslavském vedlejším odžilku dobré rudy k puchování.

7. Na Prokopském ortě na dědičné štole pracovali 2 kovkopové a byla tu ruda k puchování $\frac{1}{2}$ stopy mocná.

8. Na žfle Prokopské nad dědičnou štolou byli na dvou štrosích 4 kovkopové a dávaly štroty ty dobrou rudu čistou i rudu k puchování.

9. Na hořejším ortě šachty žentourové k polední straně na žfle Prokopské pracovali 2 kovkopové, a byla tu čistá ruda mocná na 2—3 prsty.

10. Na 3. hlavním štolortě byli 4 kovkopové, kteří pracovali jalovými skalami směrem k žfle Matky boží.

11. Na štolortě Nejsvětější Trojice, který hnán byl dřívě za odžilkou leštěncovými, přestalo se r. 1749 pracovati.

Ortem hlavní dědičné štolý došlo se šťastně až k žfle Matky boží, která tím zbavena jest až k dědičné štole všech vod. Na to prodloužen jest příčný chodník o 69 láter na stranu západní. Práce ta měla účel překřížiti hlavní žflu Vojtěšskou; neboť v době té nalezeny byly ve starých, již prohledaných haldách rudy z této žfly pocházející, které hodily se k puchování. Tím mělo se zároveň dosíci spojení s novým dolem Teresiánským, čímž by se možným bylo stalo, jednak čerstvý vzduch do hor přiváděti, jednak rudy snáze vyvážeti. Na ortě tom pracovali kovkopové z jmenovaných žil úkolem sice, ale jelikož nebylo dosti peněz a kovkopů, jaksi v přistálých šichtách. Žíla Matky boží byla sice dosti mocná, ale rudy k puchování neměly veliké ceny. Žíly Janská, Josefská, Prokopská a Vácslavská měly něco čisté rudy a vtroušené rudy k puchování.

Vedle dolů hlavního těžarstva byly také ještě jiné, v kterých se ale pro nedostatek peněz nedolovalo. Byly to:

1. Černé jámy směrem k Zaječím horám,
2. štola z údolí u Podlesí k Zaječím horám,
3. štola Marie Teresie, jdoucí rovněž z Podlesí k žfle Vojtěšské, již zkoušeti měla.

Aby se ve hloubce na žfle Matky Boží a Vojtěšské hledati a později menší stroj k zvedání vody a vyvážení rudy zařídití mohl, vykopána jest předběžně šachta Marie Teresie na 20 $\frac{1}{2}$ láter kolmé hloubky a v 15 $\frac{1}{8}$ láter založeno v obzoru dědičné štolý Karlovy naražisté a ort směrující proti dědičné štole, která až sem dohnána býti měla. Jelikož však mimo státní pokladnici ostatní těžaři příspěvků svých neodváděli, musilo se upustiti od dalšího hloubení šachty a ortu.

Z téže příčiny musily i všechny ostatní práce obmezeny býti. Poněvadž ani pak nemohlo se horníkům vypláceti, ačkoliv nejchudším vždy podle výdélku zálohy podle možnosti dávány bývaly, bylo lze jen s tíží domácích horníky vydržeti, cizí pak a němečtí vesměs byli propuštěni. Následek toho byl, že pracovalo se tenkrát jen na 6 místech s 38 kovkopy.

K dosažení spojení mezi ortem dědičné štoly a Vojtěšskou hlavní žilou bylo třeba protlouci 20 láter a jelikož 1 látro i s vyvážením až na den stálo 30 zl., obnášel náklad na toto dílo 600 zl., spojení pak se šachtou Marie Teresie 382 zl. 30 kr. za 12³/₄ látra, tak že celá práce ta vyžadovala summy 982 zl. 30 kr.

Zprávu o stavu huti v tehdejší době podává nám protokol c. k. vrchního mincovního a horního úřadu z roku 1756:

„V této stříbrné huti, která dřívějšmu těžářstvu patřila, ale roku 1750 od menších Příbramských těžařů zcela Jeho Milosti prodána byla, nalezájí se 2 křivé peci, 1 pec hnací a 1 malá průbovna, kde se zároveň stříbro do jemna pálí; dále 1 pražna, při níž jsou 3 velká a 2 malá pražiště, 2 uhelný a byty hutního písaře a horního kováře při této huti.“

„Jest pak pozorovati, že zde nejsou komory aneb klenby k zachycování spráše, nýbrž že komín uprostřed mezi oběma křivými pecma postaven jest, z čehož následuje, že spráš, povznese-li se, sražena a zadržena býti nemůže; odtud pocházejí pak ztráty při tavení. Při průbě dala tato spráš 2 loty, 2 kvent. stříbra; jest tedy třeba, aby se zřídily komory na zachycování spráše.“

„Pak spozorováno jest také, že kroupy olovené rudy zároveň se šlichem v otevřených pražištích a nikoliv v plamennicích praženy bývají, čímž výtěžek olova menším, výlohy ale většími se stávají.“

„U plamennic třeba rovnoměrněji šlichy pražiti, poněvadž oheň na ně tak náhle nepůsobí, a z počátku jen mírně, později pak více se topívá.“

„Nařizuje se tedy, aby se postavily plamennice a sice 3, ale ne tak jako dříve s 2 průchody pro oheň vedle sebe.“

„Rovněž pozorováno u těch, kteří stříbro do lesku ženou, že pec nábojkou pěchují, aniž by koteček vyřízli, čímž se stává, že stříbro řádně ssaditi se nemůže. Nařizuje se jim tedy, aby budoucně rovnoměrněji pěchovali a koteček, jakož jinde ve zvyku jest, vyřezávali, hutmistři ale, aby je k tomu a vůbec k lepší pilnosti napomínali.“

„Taktéž bylo při hnaní stříbra viděti, že se zde právě tak, jako na Kutných Horách stříbro neshání otýpkami na hnacích pecech s plamennicemi, a ačkoliv způsob tento po mnohých zkouškách na jiných místech zaveden byl a lacinější jest; jen takto, totiž otýpkami a pomocí plamennic stříbro čistěji se sežene a možno jest k tomu odsekaných větví a vrcholků stromů, které by se jinak spálily aneb dokonce v lese shnily, užiti tím, že se rozsekají a do otýpek sváží, čímž i lesů se ušetří. Budiž tedy celý způsob, kterým se až dosud stříbro žene, změněn a pec hnací s plamennicí zřízena.“

„Při pálení do jemna, pozorováno, že test do peci se zadělává, čímž se stává, že stříbro teprve pozdě hnáti se začíná a mnohem více uhlí se spálí.“

Má se tedy podle odevzdaného nárysu budoucně test do železného kruhu tak zapouštěti, aby volně stál, oheň k němu lepší přístup měl, a aby pálení tak dlouho netrvalo. Potom také při tom způsobě testy mělčí se dělají a stříbro pak přecházejíc do mincovny v tvarech slabších, snáze taviti se dává.“

„Dále bylo pozorováno, že vzdor nařízení vrchního mincovního a horního úřadu při huti této nebyly dosud změněny staré, špatné měchy; poněvadž ale při nich mnoho uhlí se spotřebuje a jimi málo docíliti se dá, nařizuje se opětně, aby měchy v čase nejbližším změněny byly.“

„Mimo to shledáno při huti, že žádný úředník zde nebydlí, ačkoliv byt dosti dobře zřízen jest a k žalobám příčin nezažívá; neboť jako nutno jest, aby u horního úředníka jeden bydlel, tak záhubno jest, není-li při huti bedlivé oko, které by pozorovalo, jaká nedbalost se v huti jeviti musí. Ať tedy správce a průběr Kurz k huti se odstěhuje.“

„Dále shledáno také, že není při huti zvláštní budova, v níž by se odevzdané rudy přechovávaly, nýbrž že se rudy hned do pražny odevzdávají. Pražna ale jest malá a jen s obtíží dá se zde ruda vážiti a jest tedy třeba, aby se vytyčený prostor při pražně přikryl a vyzdil a aby se k tomu vystavělo skladiště, v němž by domácí i cizí rudy lépe přechovávány býti mohly. Ať tedy horní úřad udělá rozpočet výloh na tuto stavbu, ať jej k potvrzení zašle a v zimě ať opatří dle možnosti všechny potřeby, aby se hned na počátku jara se stavbou začít mohlo.“

„Konečně se nařizuje, aby budoucně všechny čtyři druhy rudy zvláště přechovávány a aby od každé z nich zvláště průba brána byla.“

Poněvadž těžařům ustavičně bylo z vlastního přípláceti, udělal k. horní rada Lemberger při jedné prohlídce hor návrh, aby zvýšena byla cena rud a těžařstvo takto sobě pomohlo.

V lednu 1757 navrženo jest, aby lékař, „který k poraněným a všem nemocným horníkům docházel a jim léky předpisoval“, bral 20 zl. ročního platu, jehož jednu polovici těžaři, druhou hornická pokladna vypláceti měla.

V témž roce sneseno se při jedné poradě také na tom, aby kovkopové, kteří by zásoby své nedbale přebírali, odsouzeni byli na 2—4 neděle k rum-pálu, a kdyby se to třikráte opakovalo, aby propuštění byli.

Roku 1758 zkoušeli v puchýrnách myvaliště sejtové a ukázalo se při tom, že docleno jim více než dřívějším způsobem puchování.

Ze zprávy z roku 1757 vidíme, že už tenkrát byla Josefská šachta, poněvadž zpráva ta praví, že šachta tato shora na 4 sáhy stržením hrozila a že vyroubena-býti musila, což 4 zl. 30 kr. stálo.

Poněvadž privátní těžařstvo poplatky neodvádělo, octly se hory v největším nebezpečí. Tu nařídil c. k. vrchní mincmistr a horní mistr dne 21. února 1758 vrchnímu správci Addovi, aby členy těžařstva vyzval k zaplacení všech dluhů a sice do čtyř neděl, a zároveň aby jim připomenul, že každý podílník zavázán jest, dokud kuxy v držení má, odváděti všechny povinné dávky až do posledního halíře. Vrchnímu správci jest prý tak hospodařiti, aby pokud možná vydání nepřesahovalo ceny dobyté rudy, poněvadž těžař-

stvo bez toho dosti jest obtíženo; mimo to má koncem každého kvartalu v protokolle uvéstí vydání a množství dobyté rudy i s cenou její, aby viděti bylo, kolik od času k času přebývá aneb se nedostává.

Huť mívala často nedostatek dříví a uhlí; zdáloť se dříví z Obecnických lesů (sáh po 1 zl. 30 kr.) příliš drahým a hledáno brzy tu, brzy jinde dříví lacinější.

R. 1758 bylo při horách zaměstnáno 83 muži, mezi nimi 46 kovkopů, u puchýren 11, při huti 9 mužů, tedy celkem u celého závodu 103 muži.

R. 1758 došlo se s Josefským půlnočním ortem na 2. Janském patře k rozsedině jílové, která byla 3 stopy široká. Poněvadž se v jílu kyz ukazoval a také mimo jíl ve visutém křemen se ukládal, očekáváno, že Josefská žíla brzy rozsedinu přerazí a bohatší se stane.

V téže době zamutovalo Příbramské těžařstvo na polední straně na Obecnickém dole, na němž už dříve kníže Colloredo-Mannsfeld od Obecnice pracovati dal; ostatně nevykonáno tu nic více, než že otevřeny jsou dva slabé zmrsky.

Roku 1758 vyklizena jest šachta Marie Teresie a dáni dělníci na ort hnaný proti dědičné štolě. Zároveň nařízeno, aby zvláště účtovány byly výlohy za lůj, prach, ocel a železo a pak aby se v puchýrnách pracovalo úkolem, poněvadž už tenkrát bylo na jisto postaveno, že práci na úkol dočlív se více než platem za jednotlivé šichty.

Stroji vodnímu bylo v létě často pro nedostatek vody státi, tak že voda často až k dědičné štolě vystupovala a kovkopy od práce pod štolou odháněla. Roku 1758 žaluje horní úřad na to, že nový pachtýř obecních hamrů Příbramských častěji u Vysoké peci, anebo také nad ní vodu zachycuje, aby strusky roztloukati mohl; tím prý se stává, že stroje na horách nemají dosti vody a zůstávají státi. Při kommissí, která celou věc ohledávala, musil pachtýř slíbiti, že vody nikdy více nezadrží.

Občané Lazečtí a jmenovitě držitelé tamnějšího dvora zdráhali se často obstarávati potřebné pro závod povozy a hornímu úřadu bylo často napomínati purkmistra, aby se o pořádek v té věci postaral.

Roku 1763 nařídil vrchní mincovní a horní úřad správě Příbramské, aby zakročila mocí horního řádu proti těm těžařům, kteří po celou řadu let příspěvků svých nezaplatili, kdyby tak do 14 dní neučinili. Když i tato lhůta bez výsledku uplynula, prohlášení jsou takoví těžaři podle horního řádu zbavenými svých podílů.

Roku 1766 měla ale obec ještě 10 kuxů, z čehož viděti, že nepřišla o všechny své podíly.

V následující na to době dařilo se horám ještě hůře. Neukazovaly se lepší lomy, malí těžaři zůstávali dlužni, na mnohých místech přestalo se pracovati a počet dělníků tak se zmenšil, že na konci roku 1765 byli u Příbramských hor 2 lezci a 50 horníků, mezi nimiž bylo 14 kovkopů. Ale poněvadž ani těm pro nedostatek peněz po několik měsíců mzda vyplacena býti nemohla, nařízeno jest vrchním mincovním a horním úřadem v Praze,

aby mzda co nejvíce zmenšena byla. A tak dostávali podle vynesení ze dne 4. února 1764 oni 2 lezci týdně jen 2 zl. 30 kr., hlídač žentouru byl odstraněn, huntmistr bral za okování a správu huntů týdně 7½ kr. a děkanovi povoleno jest za hornickou mši, kterou týdně jednou čítal, jen 30 kr.

Kovkopům platilo se za stopu 2 až 6 zl. a dávána jim libra prachu po 14 a loje po 10¼ kr.; měsíčně vydělal si tedy kovkop 4 až 6½ zl.

V kvartalu Luciae roku 1763 přijato jesti:

	Mokrá váha	K o l i k			
		stříbra		olova	
	cent. lib.	hřiv.	loty	kvent.	cent. lib.
Čisté rudy	4 86	1	10	1	2 29
	272 kilo	460	grammů		128 kilo
Hrubých krup leštěncových	4 9	1	2	—	1 81
	229 kilo	315	grammů		101 kilo
Čistých krup	3 29	—	14	2	1 62½
	184 kilo	254	grammů		91 kilo
Krupového šlichu	5 45	1	5	2	2 33½
	305 kilo	377	grammů		131 kilo
Blejnových krup	6 —	—	14	3	1 88½
	336 kilo	258	grammů		106 kilo
Leštěncového šlichu od šlichování	1 54	—	6	1	— 74
	86 kilo	105	grammů		41 kilo
Blejnového šlichu od šlichování	4 24	—	8	2	1 8¾
	237 kilo	149	grammů		61 kilo
Mimo to z roztlučených strusek od hutí:					
Přední šlich ze strusek	17 26	3	8	2	— —
	967 kilo	991	grammů		
Zadní šlich ze strusek	10 45	1	4	2	— —
	585 kilo	359	grammů		

Ze zprávy horního rady Tadeáše Peithnera ze dne 30. října 1764 viděti, že učiněn byl tenkrátě návrh na zřízení většího rybníku, aby novým strojem na Březových Horách vody zdvihány býti mohly; rozpočet na rybník obnášel 9196 zl., na stroj 6696 zl.

Peithner měl za to, že by se po přemožení vod přišlo v hloubce na bohatší rudy, kdyby jen v hledacích ortech v práci se neustávalo, ukazuje-li se ruda méně mocnou; to prý jest právě největší nehoda Příbramských hor a pak také ta okolnost, že z nedostatku spolehlivé mapy, nekopá se tak jak hlavní žíly se táhnou, nýbrž že podle všeho nechávají se hlavní žíly stranou, kdežto u přetrhaných a odchylujících se odžilků na příčné chodníky a oblomy zbytečně mnoho času a peněz se obětuje.

Téhož roku poslán jest do Příbrami Adam Bonaventura Leibwurtz, aby celý stav hor zdejších vyšetřil. Zpráva jeho líčí hory takto:

1. Jest zde dědičná štola Karla Boromejského se šachtou sv. Josefa, 19 láter hlubokou a dále na polední stranu Novoroční šachta 17 láter hluboká. Z této dědičné stoly otevřen jest Annenský odžilek pomocí ortu, na

němž se ale právě nepracuje; mimo to jest tu k půlnoční straně oblom k Janské žíle, na němž se pracuje.

2. Odtud dál ke kříži $7\frac{1}{2}$ látra až k Janské žíle, která na východní stranu zapadá, stojí lednice se spádem $4\frac{1}{2}$ látra, počínajíc od vodní štolý na dni. Hned při této kolnici u mihadel jsou tři stupňovité šachty, jež se dne sem hnány jsou a z nichž první a poslední na Petrské, prostřední na Janské žíle až na dědičnou štolu dohloubeny jsou a které $26\frac{1}{4}$ látra kolmé hloubky mají.

3. $16\frac{1}{2}$ látra od těch mihadel k polední straně jest Janský šibík čili pumpařská šachta, která má šikmé hloubky $35\frac{3}{4}$ látra, a v níž pomocí mihadel, jež od kola na dědičné štole až sem v délce 18 láter zřízeny jsou, zdvihaří se vody přes kříž až na dědičnou štolu z druhého patra a pak z hloubky.

4. V této šachtě ve hloubce $10\frac{1}{2}$ látra od dna štolý počínajíc, nachází se první Janské patro, které ve vzdálenosti 19 láter od šachty dostihuje žílu Václavskou, na níž z počátku i do délky i do výšky až k dědičné štole v bohatých lomech se lámalo; když ale rudy, které dříve mocny byly, se zhoršily, upuštěno jest od další práce. Zde jest také visutý odžilek téže žíly, který by neměl ležeti ladem.

5. Na 2. patře Janském, které leží 21 látro pod dědičnou štolou, prodloužena jest Janská žíla na půlnoční stranu 6 láter až k bílé, jílové rozsedlině, která z ležatého zde vystupuje; poněvadž tato žíla žádných naděří na rudy neposkytuje, zahálí se také na ní již po 11 let. Na témž patře o 1 pumpařské šachty 25 láter na polední stranu má Janská žíla před ortem $\frac{1}{2}$ stopy mocný křemen a 1 palec mocné blejno a bylo by radno zkoušeti ji v tomto obzoru a sice směrem poledním.

6. 83 látra od Václavských a Janských křížových mihadel nalezá se ort, který jde na polední stranu směrem Václavské žíly. Poněvadž však u rozsedliny jílové žíla všecku bohatost ztratila, nepracuje se tu už 3 léta. Zde sneseno se na tom žílu tu podle rozsedliny otevřítí.

7. Na témž patře $17\frac{1}{4}$ látra od Václavských a Prokopských mihadel na půlnoc, kde se Josefská žíla s Prokopskou křížuje, jest Josefská 57 láter až za rozsedlinu jílovou otevřena, ale leží už 5 let ladem. Poněvadž pak na témž místě ve slemení rudy asi na 3—4 palce zůstalo, pracovali tu čtyři muži nad štolou, aby rudy té dobyli. To mělo by se komínováním zkoušeti, k čemuž by ovšem nových kovkopů třeba bylo.

Odtud 20 láter zpátky na půlnoční stranu a $9\frac{1}{2}$ látra výše od toho místa, kde žíla zapadá, na jiném chodníku jest Josefská žíla přelomena a dává rudy k puchování 2 prsty silné. Zde na tom ortě mělo by se tím více pracovati, aby se vypátralo, kam asi rozsedlina žílu Josefskou, která opravdu jest bohata, posunula.

8. Od jmenovaných křížových mihadel 16 láter na stranu půlnoční nachází se na ležatém půlnoční ort Prokopský, na němž se už 5 let zahálí, poněvadž hornina před ortem pevná jest a rudy stlačila. Od toho ortu 5 láter

zpátky otevřena jest Prokopská žíla ve visutém na 20 láter a ukázaly se po 9 $\frac{1}{2}$ látru krásné lomy s lesklou zelenobou a bohatou černobou. Odtud 7 láter zpět nad patrem pracuje na dvou poledních štrosích ve slemení 8 osob. Žíla chová zde (díky bohu!) po většině rudy k puchování a leštěnec až 2 palce mocný.

9. A opět od oněch křížových mihadel 19 láter na polední stranu jest Prokopská žíla ve 3 odžilcích s vtroušeným leštěncem olověným a blejnem.

10. Na 1. Prokopském patře 7 $\frac{1}{2}$ látra pod dnem dědičné štolý otevřena jest na 14 $\frac{1}{2}$ látra ležatá žíla Prokopská na polední stranu a sice z tak zvané Prokopské hašple, která vyhloubena jest z dědičné štolý až na druhé Prokopské patro a má 16 láter hloubky. K žíle té připojily se také z ležatého bohaté rudy s vtroušenou rudou k puchování. Zde otevřen jest také na 8 láter na polední stranu ležatý odžilek, který má blejno přes 1 palec mocné.

11. Na 3. Janském patře jest skála od Václavské hašple na 4 látra na polední stranu až k Václavskému ležatému odžilku v příčném směru přelámána a chová tu žíla blejno; na straně půlnoční zkoušena jest žíla ta na 30 láter, poněvadž na 2. patře pěkné celky se ukázaly; než žíla se zde stlačila. Od tohoto ortu 3 $\frac{1}{2}$ látra zpátky nachází se na půlnoční straně ve visutém odžilku ort, který by se měl pomocí překopu spojití se žilou Matky boží.

12. Od křížových mihadel Josefských a Prokopských jest žíla Josefská na 37 láter na stranu východní otevřena a chová v sobě vtroušené blejno. Poněvadž na 2. patře za jílovou rozsedinou přišlo se na bohatý jeden odžilek rudy, ujednáno se na tom, že také na 3. patře má se jíti až k tomuto odžilku. Mimo to jest na patře tom ještě jeden ort na východ a sice na Václavském odžilku v ležatém, který ale leží ladem a pak ort na půlnoc, který chová v sobě vtroušený leštěnec.

13. Na Janský šiblk pod 3. patrem posláni jsou dělníci, poněvadž byla naděje, že se tu dobré rudy ukáží; přichází zde leštěnec a blejno v závalcích.

14. Z dědičné štolý a sice od šachty pumpařské šlo se po žíle Janské do vzdálenosti 87 $\frac{5}{8}$ látra. Poněvadž ale jen železnou rudu a kyz ukazovala, přestalo se pracovati. Vedle toho také půlnoční a polední ort Prokopský na dědičné štole leží ladem.

15. 70 $\frac{1}{2}$ látra od Prokopských křížových mihadel směrem dědičné štolý nachází se překop, směřující na 15 $\frac{1}{2}$ látra do visutého žíly Nejsv. Trojice. Na tom místě dosahuje šachta Nejsv. Trojice se dne až k štole 35 láter hloubky.

16. Od překopu Nejsv. Trojice dosažena jest dalším prodloužením dědičné štolý po 36 látrech žíla Matky boží a překopána a na 23 látra na stranu polední otevřena. Žíla ta jest železnatá a tak mocná, že nedá se určití, kde má visuté a kde ležaté. 9 láter dále překopán jest železnatý jeden odžilek žíly té.

17. Od toho odžilku 68 láter dále nachází se žíla Vojtěšská s jedním odžilkem ve visutém. Z kotlin, které se tu nacházejí, dá se souditi, že staří

i na hlavní žíle i na odžilku pilně pracovali. I žíla i odžilek jsou nad i pode dnem štolý silně rozdělaný a bylo by radno začít s prací v hloubce.

18. Dědičná štola sahá až k šachtě Marie Teresie, kterážto má až na dno štolý $15\frac{1}{6}$ látra kolmé hloubky a většinou vyroubena jest. Poněvadž šachta tato i k větrování i k vyvážení z Vojtěšské žíly slouží, bývá si ji vždy bedlivě všímáno. Šachta ta bude příčinou, že jednou bude se na 3. patře Janském, které nyní jest nejhlubším, do hloubky pracovati a z ní poznáno bude, má-li se pro žílu Vojtěšskou a Matky boží dále hloubiti, anebo má-li se dědičná štola dále přes šachtu k žilám, na západní straně ležícím, hnáti.

19. Štola, kterou voda na stroje v dolech přichází, jest od ústí na 71 látro vyroubena.

20. Právě jako ze zprávy této vysvítá, že z jmenovaných příčin Příbramské hory nejsou k zahození, nýbrž že jsou hodny, aby se v nich pracovalo a aby zvláště ve hloubce ohledány byly, zvláště poněvadž při nynější své správě od roku 1736 až ku konci kvartalu Trinitatis, tedy za $28\frac{1}{2}$ roku skrze požehnání boží daly čistého stříbra 12.794 hřivny, 14 lotů, $1\frac{3}{4}$ kventlíku (3,590.812 kilo) a olova 9.246 centů, $19\frac{1}{4}$ libry (517.798 kilo), tedy na penězích 359.591 zl. 30 kr. 2 den. a po odečtení výloh čistě 39.394 zl. 8 kr. 1 den. vynesly; tak jest tím více naděje, že budou rudy ve hloubce i mocnější i bohatší a že nadějně ty doly s pomocí boží teprvé řádně počnou.

Abý však cíle toho dosaženo bylo a aby bylo lze ve hloubce bez překážek se strany vod pracovati, bylo by nejdříve třeba, k tomu působiti, aby se odstranila překážka, která tím vyniká, že se často vody pro stroje potřebné užívati musí v huti k tavení, tak že pracím v dolech nemálo bývá překáženo; vedle toho bylo by třeba udržovati huť a puchýrny v lepším pořádku a přispěti bez prodlení celým horám tím, že by se v řádném rybníce voda pro ně chovala.

Roku 1750 navrhl sice uherský inspektor Jan Adam Artner, aby se takový rybník stavěl; my ale radíme, aby byl v jiné dolině u Příbramské vysoké peci, kde se nyní malá nádržka nachází, založen rybník ($3\frac{1}{2}$ látra vysoký a to z té příčiny, poněvadž k rybníku, jak jej pan Artner navrhuje, neteče žádná živá voda, nýbrž teprvé struhami 3000 láter dlouhými a 260 láter dlouhou štolou od Zdaboře dešťová a sněhová voda přiváděti se má. Mimo to stál by Artnerův rybník 46.000 zl., v čemž ještě výkupné za pozemky započteno není, a držel by 16.244 krych. sáhů vody, která by hnala puchýrnu s 9 pécholy anebo vodní stroj po 30 dní.

Podle našeho návrhu nacházel by se rybník, do něhož by ustavičně voda přitékala, v druhé dolině u Příbramské vysoké peci a není třeba štolý 260 láter dlouhé, která by mimo to odnímala všecku vodu mnohým rybníkům městským a 4 mlynářům, kteří jsou pod kontribucí a podniku tomu mnohé překážky by činili. Ačkoliv by tento náš rybník o 15.316 zl. 30 kr. méně stál, držel by vody 31.817 krych. sáhů, která by pro nynější stroje, i kdyby voda nepřitékala, na 58 dní vydržela.

Roku 1765 přišla nová kommissee, aby ohledala hory Příbramské. Kommissee, v níž nacházeli se horní rada Mayer s plnou mocí, uherský správce Alexej Andreovič a hutník Šimon Obertrittmeier, podala podobné návrhy, jako dříve Leibwurtz.

Výlohy při dolech, puchýrnách a huti obnášely od 1. července 1764 až do 30. června 1765 7282 zl. 30 kr.; vytěžilo se za stříbro a olovo

	2331	zl.	37	kr.	3	den.,
tedy se postavělo	4950	"	52	"	1	"
a potřebovalo se tedy čtvrtletně	1237	"	43	"	$\frac{1}{4}$	"

R. 1766 prohlížel hory hrabě Šlik, nejvyšší mincmistr hrabě Pacht a horní radové hrabě Kolovrat, Lemberger a Peithner. Při konsultaci, která při tom konána byla, oznámili deputovaní města, že obec nachází se v neblahých poměrech a že nemůže poskytovat na oněch 25 kuxů, jež jí od horního rady Mayera uděleny byly, takového nákladu, jakého bude třeba, až se ve větších rozměrech pracovat bude, nýbrž že nakládati bude jen na 10 kuxů. Zároveň oznámili, že právovárečné občanstvo své 4 kuxy podrží.

Při prohlídce hor roku 1767 žalovali kovkopové, že občané jimi pohrdají, že jim nechtějí potravin prodávati a že na mnohých jiných stranách jim ubližují.

Kommissee odkázala dělníky k vrchnímu správci, aby on vrchnímu mincovnímu úřadu o celé té záležitosti zprávu podal.

Při též konsultaci zvýšena jest prejtýřům mzda z 5 na 6 kr. od centu; mistru kovářskému povoleno bylo při úkolu, jenž nedostoupil summy 20 zl., na muže 12 kr., při úkolu 20zlatovém a větším 18 kr.

Ve vybavení protokollu za kvartal Crucis 1767 oznámeno Addovi, že nezaplatí-li těžaři své příspěvky na hory v době 4 neděl, kuxy jejich připadnouti mají císaři.

Menší těžaři měli tenkrát 57 kuxů a byli na ně dlužni 1521 zl. 56 kr. příspěvků.

Majitelé těch kuxů byli:

Její král. Výsost arcivévodkyně Marie Anna	1	kux
Jeho Excellence místopresident dvorní komory hrabě Šlik	2	kuxy
Státní rada Egid baron Borie	$2\frac{12}{16}$	kuxů
Dvorní vojenský rada svob. pán z Webrů	1	kux
Dvorní komorní rada Filip z Gigantů	2	kuxy
Dvorní vojenský rada Josef Weiss	1	kux
Dvorní rada Gabriel ze Stettnerů	1	"
Dvorní komoří a tajný pokladník Adam z Mayerů	1	"
Říšský dvorní rada Josef svob. pán z Bartenštejna	1	"
Správce solního úřadu Čeněk Scharf	1	"
Sekretář dvorní komory Jan z Domoslavů	1	"
Slečna Josefa z Domoslavů	1	"
Paní baronka z Ludvíksdorfu	1	"
" baronka Esther z Kempfů	2	kuxy

Paní Marie Kristina svob. paní z Brandau	1	kux
„ Kateřina z Bordolu	1	„
Účetní rada Karel Haselhann	2	kuxy
Josef Augustin Kronberger, c. k. mincmistr	1	kux
Josef Ignác Aicherau, c. k. pokladník u mincovny	1	„
Jan Florian Baumberg	$\frac{8}{16}$	kuxu
Jan Michael Neuf	$\frac{8}{16}$	„
Slečna Johanna z Morgenthalu	8	„
Libra ze Sabinova, jenž byl zároveň zástupcem Vídeňských těžařů	6	„
Guberniální rada pan z Henneřů	2	kuxy
Příbramská obec	10	kuxu
Příbramské právovárečné měšťanstvo	4	kuxy
Svobodná obec na Březových Horách	$\frac{4}{16}$	kuxu
Lazecký svobodný občan Ignác Káš	$\frac{1}{16}$	„
„ „ „ Václav Káš	$\frac{1}{32}$	„
„ „ „ Martin Káš	$\frac{1}{64}$	„
„ „ „ Matěj Duchník	$\frac{1}{64}$	„
Augustin Hochberger, Příbramský radní	$\frac{8}{16}$	„
Václav Antonín Stráf, „ „	$\frac{8}{16}$	„

Úhrnem 57 kuxů.

Roku 1768 zemřel vrchní správce Adda a na jeho místo jmenován jest Jachimovský hormistr Diviš Martinec.

R. 1766 nařizeno jest, aby ve všech horních městech konáno bylo každého roku shromáždění těžařů u přítomnosti dvou horních radů a roku 1768 prohlížel hory vrchní hormistr hrabě Pachta s horním radou a inspektorem Lembergrem.

Roku 1768 započato se stavbou rybníka u Vysoké peci, jak jej navrhoval rada Peithner. 29. června 1770 byl rybník hotov, máje hráz 150 láter dlouhou a 3 látra vysokou a stál 12.068 zl. 58 kr.

Na štosích všude ukazovaly se krásné rudy, ale ve hloubce byly všude doly vytopeny. Huť měla sice dosti vody, ale nebyla s to pro nedostatek uhlí všechny rudy rozpouštěti. Poněvadž menší těžaři příspěvků svých neodváděli, nebylo peněz a nemohly dělníkům zálohy vypláceny býti. Proto opouštěli mnozí kovkopové práci, až konečně roku 1769 obdržel horní úřad na rudy, jež dosud rozpuštěny nebyly, půjčku 1400 zl.

V září roku 1770 otevřeli dva horníci starou kotlinu na poli Příbramského měšťana Bedřicha Jarošky a přišli pod haldou na překrásné štuhy, z nichž poznati bylo, že žíla, která se tu nacházela, až na 1 stopu mocna byla a leštěnec olověný a ocelek měla; leštěnec měl 5—6 lotů stříbra (148—188 grammů na 100 kilo). Horníci ti kutali, aby si při tehdejší drahotě ještě něco mimo šichtu vydělali; stál prý tenkrát korec žita 6 zl.

Roku 1770 pracovalo se ještě v Bohatém dole u Obecnice; u Jeseníckého mlýna v Bohutíně se kutalo, poněvadž tamnější mlynář pravil, že viděl pod lednicí leštěncovou žílu 3 prsty mocnou; rovněž kutalo se u Milína, odkudž kovkop jeden štuř antimonové přinesl.

Roku 1770 dáno bylo všecko vyvázení jak na rumpále tak na chodnících, jež až dosud v šichtách se dělo, dělníkům na úkol. Poněvadž mnozí dělníci, nemohouce mzdu svou obdržeti, z práce se děkovali, uzavřelo těžarstvo, aby z každého kuxu přispělo se 20 zlatými k tomu, aby se pracovati mohlo ve větších rozměrech a aby všechny potřeby pro hory zakoupeny býti mohly; ale i pak mnozí dělníci pro velikou drahotu opouštěli hory.

Téhož roku trvala drahotu dále a při konsultaci dne 4. května prosilo havřstvo, aby horní úřad pro velikou drahotu dělníkům buď peníze půjčoval aneb chleba jim zjednal. 6. července 1771 nařídil vrchní mincovní a horní úřad, aby dáváno bylo horníkům obilí a mouka; oběma lezcům poukázán jest šibík na 2. patře Václavské žíly, aby sobě na něm odpoledne ku své mzdě ještě něco vydělali.

Podle zprávy vrchního správce Martince ze dne 15. února 1771 přišlo se při komínování nad 3. patrem na krásné rudy, ano i leštěnec stříbrný se ukázal a zdálo se, že rudy dodrží. Na štrosích mezi 2. a 3. patrem ukázal se vtroušený kručec stříbrný a v šibísku pod třetím patrem čistý leštěnec, mocný až na 4"; také na štrosích nad tímto šibískem přicházel leštěnec 2" mocný a „kdyby bylo bývalo dosti dělníků, mohlo ještě 10 mužů pracovati, nemluvě ani o hloubce, a mohlo se mnohem více rud dobytí. Žádá prý se tedy, aby posláno bylo z Jílového aneb Hor Kutných asi 20 kovkopů do Příbrami, aby se pracovati mohlo nejen na vykutáných rudách, nýbrž i na 4. a 5. patře, odkudž vody vytlačeny byly.“ Všichni dělníci nacházeli se na 2. a 3. patře, dobývající rud, kdežto všechny hledací orty opuštěny zůstávaly.

Dvorní komoří Schöner, který r. 1771 po českých horách cestoval, podal o Příbramských horách následující zprávu: Jest prý zde dělnictvem osazen důl Janský na olovo a stříbro s dědičnou štolou, která sluje štolou Karla Boromejského, a leží v hlavním údolí, čelíc na západ pod Březové Hory. Štola ta přeráží nejprve ve visutém Janskou, Prokopskou, Václavskou a Josefskou žílu, z nichžto dvě poslední obě přední přetínají a pak dále v ležatém žílu Nejsvětější Trojice, Matky boží a Vojtěšskou. Všecky tyto žíly jsou prý sice se dne až na 30 sáhů pod dědičnou štolou rozdělaný, ale jen na 50 až 60 sáhů a v takovém místě, kde hory největší výšky dosahují. Jakmile ale žíly s této výše do nižších míst přicházejí, rozdělují se na několik tenkých žil a teprve ve vyšších horách stávají se zase mocnějšími; důkazem toho jest silné rozdělaní na Zaječí hoře a Drkolnově. Je prý tu jedna šachta výtažná a dvě šachty na větrování a lezení; mimo to jest v dolech zvláštní šachta pumpařská, v níž jest stroj s kolem 6° vysokým. Voda na stroj ten přichází z rybníka 5° vysokého, který již před několika roky založiti dal praesident dvorní komory pro mincovnictví a hornictví, hrabě Kolovrat,

který ale pro mnohé překážky teprvé v roce právě minulém byl dohotoven. Bylo prý by žádoucí, kdyby se na orty půlnoční na 3. a 4. patře Janské žfly dali dělníci, kteří by pracovali na tom, aby se sešli se šárem žfly Matky boží. Ta prý mnoho naděje vzbuzuje, a bylo by radno, aby stavbu tu nakládala pokladna horní, poněvadž by jinak, kdyby příspěvky od těžařů nedocházely, snadno za své vzítí mohla. Mimo to mají prý hory 2 puchýrny s 2 šlemfři a pěchýři; v jedné z těchto puchýren vyrábí se z rud 40 až 50liberní šluchy s 4 až 5 loty stříbra, v druhé ze starých strusek od hutí také 40 až 50liberní šluchy s 2 až 4 loty stříbra. Huť, která jest majetkem těžařstva, jest prý na spadnutí, má ale prázny, skladiště na uhlí, peci pražecí a hnací. Při huti jsou 4 šmelcíři a 4 navážecí, 1 hlídač, kteří všickni, není-li u huti práce, do hor chodívají a mezi ony 24 havíře se počítají. Dosud prý dostával kovářský mistr 2 zl. 30 kr., tovaryši 1 zl. 30 kr. a chlapec 30 kr. týdně a dodávalo těžařstvo potřebné uhlí, železo a ocel. Poněvadž se dokázalo, že způsob ten jest špatný, sneseno prý se na tom, aby se zřídil kovářům plat jako v Jachimově. Jeho Milost má prý 67 kuxů, 4 kuxy obec Příbramská, ostatní těžaři jsou soukromé osoby buď z Vídně buď z Čech.

Také v Obecnici $\frac{3}{4}$ hodiny od Příbrami na panství hraběte Mannsfelda dobývá prý se olova a stříbra; žíla jest zde 4 až 5" mocná a táhne se od půlnoční strany k polední a dědičná štola podsedá prý šachtu arcivévodkyně Marie Anny jen o 13°. Vedle šachty jest šibík 7° hluboký, na němž 17 kovkopů a pumpařů pracuje ve stříbrné rudě smíšené s blejnem. Poněvadž prý třeba jest, aby ustavičně hloubeno bylo, a není vody pro stroj, nezbyvá nic jiného, než zříditi tu menší stroj koňský. Také se tu cinek často nachází a vrchní správce Martinec pomýšlí prý na to, jak by ho bez ztráty stříbra zužitkoval; má prý cent cenu 30 zlatých.

Dále navrhuje Schöner, aby dán byl starý hormistr a hutmistr Ehemant na odpočinek a Kutnohorský hutmistr Alis aby byl do Příbrami přeložen. Na konci nařiká na špatné hospodářství v Příbramských lesích, poněvadž prý každý občan a obyvatel za vlastního pána v lese se považuje.

Poněvadž příspěvky menších těžařů daleko na to nestačily, aby práce ve větších rozměrech začata býti mohla, žádal horní úřad opět o peníze. K žádosti jeho odpověděl vrchní mincmistr a hormistr dne 6. července, jak následuje:

„Měl jsem sice po slibu Vašem, který jste učinil, naději, že po zaplacení příspěvků od těžařů doly vydělají tolik, kolik potřebují a že královská horní pokladna zbavena bude obtížné povinnosti, aby zálohy vyplácela; ale z Vaší zprávy ze dne 29. června dovidám se, že přes všechny zálohy a oněch 500 zl., jež na stříbrnosné olovo vyplaceny byly, zase o novou zálohu žádáte, aby se stroje úplně upravití a dělníci při práci udržeti mohli. Nový stroj mohl už dávno pracovati, teď ale dovidám se, že se tak teprvé zřítane. Ostatně musí se u huti nacházeti rudy nezpracované a poněvadž oněch 500 zl. na olovo měkké napřed vybráno bylo, mělo olovo to již dávno do Jachimova zasláno býti, aby zdejší pokladně oněch 500 zl. nahrazeno bylo.

Rybník jest už dávno úplně hotov, a očekáváme tedy účty z této stavby. Ačkoliv i tentokrát poukázáno jest na budoucí stříbrné rudy opět při král. mincovně záloha 300 zl., aby se stroj bez prodlení zaříditi mohl a aby nebylo ubohému hornictvu při nynější drahotě nouzi trpěti: stává se to přece naposled, a očekávám, že budoucně nejen více rud dobývati se bude, ale že od kvartalu do kvartalu řádně se jich dobude, aby hory samy potřebného kapitálu sobě poskytovaly, aby horníkům řádně se vypláceti mohlo a aby královská pokladna ušetřena zůstala. Lituji sice chudého hornictva a poukázal jsem právě z té příčiny zase oněch 300 zl.; ale poněvadž všickni obyvatelé venkovští stejný osud mají a horníci vystoupením z práce ničeho nezískají, nýbrž spíše ztrácejí, jest třeba věc jim vykládati a k tomu působiti, aby v práci zůstali.“

Ale ani tak nevytěženo tolik, kolik hory zpotřebovaly, poněvadž stroj se polámal a hlubší doly na dědičné štole se vytopily; mimo to odešli z Příbrami Jilovští a Kutnohorští dělníci, kterým za 14 dní mzda vyplacena nebyla.

Hlavní příčinou tohoto nedostatku, jenž už ani nepřestával, byly hlavně nedoplatky menších těžářů, jak tomu nasvědčuje vynesení vrchního mincovního a horního úřadu ze dne 13. března 1772, jež zní takto: „Z úřední zprávy ze dne 25. února 1772 dověděl jsem se k veliké nespokojenosti, že mnohá místa, hodná k těžení, proto ladem leží, poněvadž menší těžárstvo již častěji až i 1300 zl. dlužno bývá a o platu vůbec dorozuměti se nechce, ano pan z Fellinggrů posledně z Vídně psal, že prý od veleslavné dvorní komory dojde rozkaz, aby za Vídeňské těžáře kr. horní pokladna platila. Poněvadž ale kr. horní pokladna nyní, kde příjmy tak nepatrné jsou a na tolika místech na pouhou naději se kutá, k tomu peněz nemá, a také dosud od veleslavné dvorní komory takový rozkaz nedošel, ba právě naopak již několikrát nařízeno jest, aby zakročeno bylo proti těm těžářům, kteří poplatkův svých neplatí, zcela podle horního řádu a podíly aby jim pobrány byly, a poněvadž konečně pro erar lépe by bylo, aby celé hory sám převzal, než aby se v nich nyní výhradně na erární útraty dělalo, a když by jednou výtěžek byl, také menší těžaři na něm podíl měli: nedáte se takými planými nadějemi déle másti ani zdržovati, nýbrž zakročíte proti jmenovaným těžářům, jest-li že v určité době poplatky své nezaplatí, beze všeho podle horního řádu, prohlásíte jejich kuxy za propadlé a vezmete je, aby alespoň budoucně známo bylo, pro koho se pracuje. Poněvadž však peněz není, třeba počet dělnictva teprve tenkrát rozmnožovati, až by se tak nařídilo.“

Roku 1772 přenechány jsou doly na železnou rudu u Brodů a Žezic knížeti Mannsfeldovi na Dobříši na 6 let a dosazen jest po smrti kr. horního a hutního Ehemantha do Příbrami Kutnohorský hutník Jan Alis, který si později o hory Příbramské velikých zásluh dobyt. O tom dostal vrchní horní správce Martinec od vrchního mincmistra a horního následující vynesení ze dne 18. dubna 1772:

„Milý příteli! Její Milost, císařovna Marie Teresie, ráčila výnosem veleslavné své dvorní komory ze dne 28. minulého měsíce na návrh, obsažený,

v Schönerově visitačním protokolle, milostivě naříditi: aby Kutnohorský hutmistr Jan Alis nastoupil na místo zemřelého Ehemanta jakožto kr. hormistr a hutmistr, s platem ročních 300 zl. co hormistr, 150 zl. co hutmistr, s 16 zl. na kancelářské potřeby, 25 zl. na dříví a světlo, pak 40 zl. na byt, jakož aby zaplacený mu byly výlohy učiněné za stěhování. Má však místo Vás budoucně spravovati účty Příbramských dolů a huti, jak vzhledem k penězům, tak vzhledem ku všemu materialu a má i o pokladně erární i o těžařské zvláště účty dělati.“

„Poněvadž už nejvyšší rozhodnutí toto jmenovanému hutmistru oznámeno bylo a on buď ještě před koncem tohoto měsíce aneb alespoň brzy na to k Vám se dostaví, chtěl jsem Vám to tímto rovněž oznámiti, aby jste mu hned po příchodu dal přísahati na obyčejné povinnosti, jakož také na to, že chce poctivě, věrně a upřímně hospodařiti s penězi a vším, co mu svěřeno bude, a abyste jej uvedl v úřad, sám ale abyste mezi tím až do toho času koncem kvartalu účty své uzavřítí, řádně je vykázati a vše tak připravití mohl, aby mu po příchodě jeho i pokladny i sklady zboží hned odevzdány býti mohly.“

„A poněvadž tímto způsobem zbaven jste obtíží při vedení účtů se naskytujících, očekává veleslavná dvorní komora, že věnujete se pracím v královských i těžařských horách svého okresu s větším úsilím, než se v minulosti dělo, a že činností nahradíte, co až dosud zanedbáno bylo.“

„Aby však hory Příbramské, které tolik nadějí vzbuzují, pro nedostatek peněz ohroženy nebyly, jest nařízeno, aby sice z kr. Pražské horní pokladny na hory potřebné summy vypláceny byly, aby ale také příslušné poplatky těžařů čas od času kr. horním úřadem rozepisovány byly a kdyby těžaři odváděti a zaslati je váhali, aby podfly jejich, jak kr. horní řád předpisuje, bez další shovívavosti zabaveny byly. K tomuto zákonitému jednání máte horní úřad navésti, dříve ale všechny menší těžaře o něm dorozuměti, aby měli, čím se spravovati.“

„Dále nařídila veleslavná dvorní komora, aby na každém ortě půlnočním v 3. a 4. patře na Janské šachtě 4 muži dále pracovali, aby se došlo tím dříve k šaru s žilou Matky boží s Janskou, kde nové a výnosnější lomy se nacházejí. Čehož tedy nikterak neopomíňte učiniti.“

„A jakož vysoké rozhodnutí také dolů na stříbro a olovo v Obecnici na pozemcích knížete Mannsfelda u Příbrami se týká a milostivě nařízeno jest, aby se zřízením koňského stroje na 2 koně na šachtě arcivévodkyně Marie Anny, jenž, jak Vy jste vypočítal, 400 zl. nákladu vyžaduje, se neváhalo a aby tato summa zatím ze státní pokladny placena, ale při nejbližším dodávání stříbra odrážena a tak splacena byla: tak také nařízeno jest vrchnímu kr. mincovnímu úřadu, aby jmenované 400 zl. Vám na kvitanci vyplatil a až budoucně od těžařů stříbro odváděno bude, aby vždy třetinu summy srážel a tak znenáhla dluh přijal.“

„A poněvadž také udati chcete způsob, kterým by se cinek, v Obecnických rudách se naskytující, při tavení zvláště vytěžiti dal, vyzýváme Vás,

abyste návrh svůj brzy sem zaslal, aby s dobrozdáním k veleslavné dvorní komoře po zákonnitém způsobě zaslán býti mohl.“

„Zároveň se Vám sděluje v opise přiloženém nejvyšší rozkaz Jejřho Veličenstva tamnějšimu magistrátu, který týká se ochrany lesů a vyzývá k podpoře chudého hornictva, abyste v čas potřeby ho užítí mohl. Mimo to podotýká se jim, že v Rudolfovských horách zůstává vše při nařizení dvorní komory ze dne 26. října minulého a 21. března tohoto roku a že Rudolfovskému hormistru poslán bude na pomoc praktikant, který se už v průbování a měření poněkud vyzná; tím také zatím jmenovaného hormistra upokojiti můžete.“

Rozkaz poslaný Příbramskému magistrátu, o němž se ve výnose tomto zmínka děje, zní takto: „Počestní a moudří pánové! Dobří přátelé! Veleslavná dvorní komora nařídila mi na zvláštní nejvyšší rozkaz ze dne 28. minulého měsíce, abych na lesy Příbramské, z nichž by mohly hory, které zase oživovati počínají, podporovány býti, měl zvláštní zřetel a Vás důrazně k tomu měl, abyste k dosažení jmenovaného účelu řádného lesníka na obecní útraty ustanovili a k vůli udržení a rozmnožení lesů do nejmenšího šetřili nejvyšších patentů o lesním řádu, zvláště poněvadž toho i hory i dobro města vyžadují.“

„Dověděl jsem se ale k nemalé nelibosti od poslední kommissí, že primator a hospodářský odbor městské a Dušnické lesy ve velkém nepořádku mají, že jich nehospodárně užívají a na další jich trvání nepamatují. Pročež právě z těch příčin budiž vedle dosavadního polesného také zvláštní lesní inspektor ustanoven a tomu dána budiž zvláštní instrukce, v níž zvláště by poukázáno bylo na bezvýminečné šetření patentů o lesním řádu z roku 1754, zvláště ale k tomu, že i jmenovanému inspektoru i nově ustanovenému správci lesnímu na zachování a udržení lesů ve smyslu jmenovaných patentů tím spíše záležitosti musí, poněvadž jim, ukáže-li se při některé z budoucích visitací jen nejmenší známka špatného hospodářství, nejprísnejší účty z toho skládati bude.“

„Mimo to dala Její Milost císařská nejvyšší svou nespokojenost také nad tím na jevo, že, ačkoliv město svobodu svou a svůj rozkvět zvláště horám děkuje, předce i magistrát i občanstvo tak málo lásky a přízně k chudému horníku ukazují, jakž se tato nelaskavost zvláště při drahotě minulého roku ukázala, zvláště v tom, že když její Milost k umenšení bídy z mateřské starosti o zemi 500 centů mouky do Příbrami darovala, chudým horníkům podíl na dobrodiní tom úplně odepřen jest.“

„A poněvadž mne úřední instrukce artik. 2. §. 17. výslovně k tomu zavazuje, abych zvláště pilně o výživu a zaopatření chudého hornictva se staral, očekávám, že Vy a spoluobčané Vaši, majíce na zřeteli, že městu samému od hor tolik dobrodiní se dostává a že blahobyť kolujícími po městě penězi valně se zmáhá, budoucně laskavěji se k horníkům chovati budete a že snažiti se budete o jejich blahobyť, jelikož by pak na mne bylo, náklonnost svou Vám odepřítí a Vás v mnohých případech, kdež mojí pomoci a přispění

potřebujete, osudu Vašemu ponechat. Dáno od c. k. nejvyššího mincovního a horního úřadu v Praze, dne 18. dubna 1772.“

Aby viděti bylo, v jakém stavu byly hory Příbramské před 100 lety, podáváme tuto vyňatek ze čtvrtletních zpráv z roku 1775:

Na málo místech jen se dolovalo.

Na Janské a Václavské žíle pracovali na 5. patře na půlnočním ortě 4 dělníci směrem k žíle Matky boží. Žíla byla křemenatá se vtroušeným blejnem a rozdělovala se ve dva odžilký, které byly 1½, až 6“ mocny a měly vtroušený leštěnec olověný a blejno.

Uděláno jest v 2. čtvrtletí 20½ stopy, při čemž placeno za stopu 3 zl. 30 kr. až 5 zl. 30 kr.

Z nařízení c. k. dvorní komory dáno na místo to 8 dělníkům a poněvadž častým střelením vzduch dusným se stával, nařízeno, aby 4 muži na ortě jen do výšky 5 stop pracovali a za nimi teprve druzí výšku ortu až na 7 stop doplňovali.

Ve 4. čtvrtletí pracovalo tu 6 uherských kovkopů, které sem c. k. dv. komora poslala a kteří za stopu 3 zl. 30 kr. dostávali a 59½ stopy udělali. Ti došli také k jílové rozsedině, která Janskou žílu s sebou strhla.

Na též 5. patře na ortě poledním na křížové kluftě bylo 5 mužů, kteří jednak na ortě, jednak na komíně pracovali; z komína toho hnány jsou dva štrosoy. Dobývalo se zde rud k puchování 1' mocné a 2—6“ mocný, hnízdotivě uložený leštěnec olověný. Na ortě platilo se od stopy 4 zl., v komíně 5 zl. 40 kr. a na štrosích 3 zl. 30 kr.

Na 4. patře byli na půlnočním ortě směrem k žíle Matky boží 4 muži a dobývali něco kyzu se vtroušeným leštěncem olověným; na poledním ortě na Václavské žíle směrem k Prokopské a Josefské byli dva muži, kteří v 2. čtvrtletí nedostali se, jak očekáváno, k žíle Prokopské, nýbrž k mazavé rozsedině, kterouž Václavská žíla přehozena jest do ležatého. V 3. čtvrtletí přestalo se na ortě tom pro nedostatek peněz pracovati.

Na 6. patře na ortě půlnočním žíly Janské bylo 6 mužů, kterým ale často vody v práci překážely; žíla byla 1' mocna a měla rudu k puchování a olověný leštěnec na dva palce.

U Obecnice hloubena jest pumpařská a těžná šachta Marie Anny a od ní hnány dva orty za tím účelem, aby otevřena byla žíla, která dávala hnízdotivě uložené chudé rudy a sice křemen s blejnem, leštěncem olověným a něco leštěnce plavého. Ve 4. čtvrtletí přestávalo se tu dělati, jelikož žíla byla chudá a nouze o vodu veliká.

V 1. čtvrtletí kutáno u Tisové, ale už ve 4. čtvrtletí upuštěno tu od další práce. Dědičná štola Karla Boromejského a díla na jiných žilách zahálela a koncem roku 1775 pracovalo se jen na jmenovaných místech žil Janské, Václavské a Prokopské.

Vodu zdvihal jednoduchý stroj, jehož dolejší části, které dříve dřevěné byly, toho roku železnými nahrazeny jsou. Na dolejších patrech přerušovaly vody často všecku práci.

Z dolů vyváželo se z 5. patra až na dědičnou štolu žentoury v mezích rozestavenými, při nichž lidé zaměstnáni byli, a odtud zdviháno všecko žentourem koňským.

Ve obou puchýrnách dělaly se šluchy a kroupy, ale jen v malém množství, tak k. p. v 1. čtvrtletí 49, v 3. 166 a ve 4. 186 centů všeho dohromady.

U huti přeložena jest ve 2. čtvrtletí pec větrná u hnací peci, tato zmenšena a roztrhaný mých spraven. V čtvrtletí tom se ani netavilo, poněvadž rudy a šluchy, které v té době docházely, střídaly se ku zvláštní průbě, již provedl ve 3. čtvrtletí jeden úředník z Kutných Hor. Průba ta opakována dvakráte, ale vždy se značnou škodou.

Rudy tenkráté dodané obsahovaly toto:

	ve 100 liber		ve 100 kilo	
	stříbra	olova	stříbra	olova
	lotů	liber	grammů	kilo
Leštěnec olověný	3	71	94	71
Čistá ruda	2 ¹ / ₄	49	70	49
Kroupy olověné	2 ³ / ₄	66	86	66
Kroupy blejnové	2	32	63	32
Šlich olověný	3	68	94	68
Šlich blejnový	2	31	63	31
Šlich kyzový	1	7	31	7.

Obecnické rudy, jichž dodáno ale velmi málo, byly mnohem bohatší, měly totiž:

	ve 100 liber		ve 100 kilo	
	stříbra	olova	stříbra	olova
	lotů	liber	grammů	kilo
Ruda čistá	22 ³ / ₄	—	712	—
Jiný druh	9	15	282	15
Ruda blejnová	3 ¹ / ₄	21	102	21.

Za celý rok odvedla huť 175 hřiven, 15 lotů (49.39 kilo) stříbra a 175 centů (9800 kilo) klejtu.

Koncem roku 1774 obnášela ztráta celého závodu 42.574 zl. 27 kr.; koncem 1775 dostoupila výše 46.790 zl. 40 kr. Soukromí těžaři zůstali jako obyčejně příspěvky dlužní a jak bídné byly peněžní poměry roku toho, viděti z toho, že dělníkům nevyplaceno na mzdě 615 zl. 10¹/₂ kr., ano že nebylo možno zaplatiti dluh z roku 1772, který obnášel 76 zl. 33 kr.

Kuxy byly rozděleny takto:

Její c. k. Milost	67	kuxů
Město Příbram	4	kuxy
Právovárečné měšťanstvo Příbramské	2	"
Březové Hory	1 ¹ / ₄	kuxu
Ostatní těžaři	28 ¹ / ₈	kuxů

Úhrnem 101³/₈ kuxů.

Závod měl 2 úředníky, 55—70 dělníků, z nichž asi čtvrtina byli kováři, kteří úkolem pracovali.

Dělnictvo mělo bratrskou pokladnu, která měla počátkem r. 1775 430 zl. 58 kr. a v roce tom 20 zl. 53 kr. bratrských peněz přijala. Vydání pokladny té jest pro tehdejší poměry charakteristické:

Platy	3	zl.	—	kr.	—	dr.
Kostelní adjuta	2	"	—	"	—	"
Pense	8	"	20	"	2	"
Ranhojiči za pouštění žilou	3	"	—	"	—	"
Témuž za léčení	2	"	—	"	—	"
Lékárnsku	—	"	18	"	3	"
Oněm 16 horníkům, „kteří šli slavné dvorní kommissí naproti“	2	"	40	"	—	"
Úhrnem	21	zl.	19	kr.	1	dr.

Z toho viděti, že bylo vydání větší než příjem. —

Poněvadž dělalo se den ode dne ve větší hloubce, navrženo jest, aby k snazšímu vyvážení rudy prodloužila se šachta pumpařská až na den, a aby koňmi na jednom provaze až na den vyváženo bylo aneb aby se na dně štoly postavila premsa koňská. Návrh tento jest schválen, zároveň ale nařízeno vrchní horní správě, aby pod vlastní odpovědností nedávala pracovati na jiných štrosích, než takových, které by se vyplácely, aby nepouštěla se při tehdejších poměrech do žádných dalekosáhlých pokusů, a aby snad z ohledů na lidskost neživila více lidí než třeba a nevydávala zbytečně peníze, poněvadž prý viděti jest, že v těchto horách, které v takové míře jsou rozdělaný, a v nichž obyčejně jen chudé rudy k puchování přicházejí, na jistý výtěžek naděje není.

Cechovna na Březových Horách, která tenkrát prázdna byla, přenechána byla tehdejšímu učiteli s tou podmínkou, aby zvonil každého dne řádně na horní zvon.

Roku 1776 stěžoval si vrchní horní úřad na to, že tuze mnoho židů do Příbrami dochází, zvláště pro tabák, a oznámil, že zlu tomuto, které hornickému řádu se protivuje, hledí odpomoci tím, že právě jako na Kutných Horách nutí každého žida k tomu, aby se u kr. horního hlásil o lístek, na němž zaznamenáno jest, jak dlouho v Příbrami zůstatí smí.

V dolech na železnou rudu u Brodu a Žežic zastavil Obecnický správce r. 1776 práci, kdežto Rožmitálští u Žežic dále dělali.

Roku toho nemohla pokladna ani horníkům mzdu, ani úředníkům službu vyplatiti, až když došlo z Vídně k tomu účelu 2000 zl.

Zmínky zasluhuje, že tehdejšímu hornímu úřadu bylo zároveň vybírati várečné a že často na nesprávnosti v ohledu tom nářikal.

Koncem 3. čtvrtletí obnášel schodek závodu už 65.591 zl. 27 kr.

Poněvadž Vídeňští těžaři poplatek na 1. čtvrtletí rozepsaný nezaplatili, prohlášeni jsou zbavenými svých kuxů, které později, když je ani obec Pří-

bramská, ani jiní těžaři převzít nemohli a nechtěli, eraru připadly; dluh těchto 20 kuxů obnášel 2186 zl. 21 kr. a zaplacen jest ze státní pokladny.

Neblahý tento stav hor Příbramských zaviniily mnohé příčiny. O tom, že menší těžaři poplatky své nespláceli, a že tím pokladna horní neustále v rozpacích vězela, mluvili jsme už několikráte, a to bylo také základní zlo Příbramských hor, z něhož ostatní pocházela. Horní správa, nemajíc potřebných peněz, nemohla věnovati slušnou péči předběžným a přípravným pracím a otevírání žil, nýbrž vytrhovala rychle, kde v hořejších obzorech na jaké rudy přišla. Při tom všem nebylo dostatečných strojů k zvedání vody a k vyvážení rud a kamení, čímž ovšem výlohy se zvětšovaly, kdežto příjmy den ode dne klesaly.

Jak spolehlivá byla celá manipulace u hutí, viděti z následujícího nařízení vrchního mincmistra a hormistra ze dne 4. února 1779: „Veselslavná dvorní komora poznala z protokollu za 4. čtvrtletí roku 1778, že vytěženo zase o 26 hřiven, 13¹/₂ lotu více, což při 240 hřivnách, 7 lotech, 3¹/₂ kventlíku, na něž výtěžek vypočítán jest, skoro 11% obnáší. Jest to neklamné znamení, že průba byla nesprávná a poněvadž takovým způsobem pravý stav manipulace u hutí nikdy určitě stanoviti se nedá a skutečný výtěžek tak dalece líší se od vypočítaného, čímž by nejen nahodilé chyby manipulační, nýbrž i každá krádež stříbra a i jiné podvody, ačkoliv od nynějšího personálu hutního takového něco očekávati nelze, snadno zakrývati se daly, nařizuje se, aby pro lepší kontrollu všechny průby vykonány byly od hutního praktikanta, jakož i od hutmistra a toho, kdo rudu odvádí, aby tito přítomni byli také rozdělování a vážení rud, když se na průbu berou a aby balíčky, v nichž průby se nacházejí, spolu pečetili. Proto také na tyto povinnosti přísahati mají.“

V jiném nařízení praví se zase: „Co se čtvrtletního hnání týče, nemůžeme rovněž pomlčeti, že děje se k největší nespokojenosti, uváží-li se, že naloženo bylo na sedmeronásobné hnání 196 centů, 97 liber olova, v němž obsaženo bylo 228 hřiven, 10 lotů čistého stříbra, po hnání ale ukázal se lesk stříbra 350 hřiven, jenž podle výpočtu obsahoval jen 9 lotů, 1 kventlík čistého stříbra; byl tedy lesk pln koupele olověné a nečistoty a z té příčiny při pálení větší ztráta se ukázala, ačkoli ku každému hnání užito jest 222 otypek, 60 přeháněcích tyček, 9' dlouhých. Neleží tedy vina v horkém hnání, jehož při tamnějším olově třeba; než hnání bude vždy špatné, nebude-li hleděno k tomu, aby hned při první operaci zlo odstraněno bylo a aby hned při přečišťování docíleno bylo čistého olova.“

Při puchýrnách obnášela ztráta stříbra prob 45%, a ztráta olova 49%.

Aby ztráty ty zmenšeny byly, nařízeno hornímu úřadu, aby v puchýrnách pilně dohlížel, není-li moučka příliš jemná aneb křehká a zkoušel častěji kalnou vodu, která od šlichování odtéká.

Doba třetí.

Od založení Vojtěšské šachty na Březových Horách r. 1779 až do r. 1875, kde došla hloubky 1000 metrů.

Roku 1779 založena jest nová kolmá tažná šachta mezi žilou Vojtěšskou a Matky boží a nazvána šachtou Vojtěšskou.

Při shromáždění těžařů dne 12. května 1779, jemuž předsedal zatímni vrchní mincmistr a hormistr Kašpar svob. pán Ledebur, u přítomnosti Bohumíra z Dešan a Karla Antonína Rösslera, císa. kr. horních radů, navrženo jest, aby buď na ploché Janské šachtě postaven byl nový stroj a premsa, poněvadž stará premsa chatrna už byla, aneb aby hloubena byla nová šachta; takovým způsobem mělo docíleno býti rychlejší a výhodnější těžení a vyvážení rud. Hormistr Alis přimlouval se za poslední návrh a také c. k. dvorní komora přidala se k němu a dovolila zároveň, aby zvýšena byla hráz Vokačovského rybníka. Vynesení, kterým c. k. dvorní komora vrchnímu českému mincmistrovi a hormistrovi rozhodnutí své oznamuje, zní následovně:

„Uváživše okolnosti uvedené v protokolle těžařské hromady, uznali jsme za dobré naříditi vzhledem k vyvážení, aby, ačkoli návrh kommissee na zařízení nového stroje a premisy některé platné důvody na své straně má, předce hned počátkem budoucího měsíce počato bylo dle návrhu hormistra Alise na vyhloubení nové kolmé šachty, kterýžto návrh i od kommissee samé ve hlavních kusech prospěšným a dobrým shledán jest. Má pak se stavbou tím spíše počato býti a při ní neustále 16 lidí vždy po 6 hodin zaměstnáno býti, poněvadž jmenovaná ohledací kommissee sama nepochybuje o nutnosti, aby vzhledem k nadějím, jež hory vzbuzují, šachta ona zřízena byla. Není tedy radno, ani aby se stavbou pro doly tak důležitou se otálelo, ani aby na zřízení nového stroje na ploché Janské šachtě, kterážto právě jako plochá pro větší vyvážení se nehodí, vydáno bylo oněch 19.044 zl.; ostatně mohly by i jiné obavy při drahé této stavbě uvedeny býti. Než poněvadž při rozumné správě stroj na Janské šachtě, která teprv nedávno s velikým nákladem až na den proražena jest, dostačí, aby vyvážel až do ukončení nové šachty to, co v hloubi Janské šachty a také na 5. patře na straně polední nynější, ano dle potřeby i zvýšený počet dělníků vytěží, bude nejhlavnější péčí kr. úředníků, dobytí co nejvíce rud, aby z výtěžku pokud možná zaplacený býti mohly všecky výlohy, jež spojené jsou se stavbou nové šachty a jež by i jinak při horách vzniknouti mohly; má tedy i vysoké aerarium, zvláště ale těžařstvo zbaveno býti dalších příplatků.“

„Vzhledem ku stavu rybníků a struh, schvalujeme, že dobře a pevně nasypána jest hráz starého rybníka. V příčině zřízení nové hráze u Vokačovského rybníka schvalujeme sice, aby k vůli doclení pevných základů šetřeno bylo největší opatrnosti a aby povolán byl k prohlídnutí základů pomocník Budějovického vrchního porybného, poněvadž ten, jehož kr. horní úřad k nasypání hrází užíval, z dobrých příčin té věci neschopným a neznalým shledán jest; poněvadž ale brzké zřízení rybníku toho těsně souvisí s provedením jmenovaného návrhu a už také proto nutno jest, aby za příčinou většího výtěžku rozmnoženy byly puchýrny, které by pořád dostatek vody měly a stále pracovati mohly, jest třeba, aby ono ohledání základů, jež dle návrhu státi se má až budoucího léta, a vyšetření, je-li třeba na novo a hlouběji šurfovati, už letos provedeno, jakož i všecko ostatní potřebné připraveno bylo, aby budoucího roku při první pohodě se stavbou samou započato býti mohlo. Což tedy zcela jistě státi se má.“

Dne 11. října 1779 počalo pracovati 16 kovkopů a 3 hašplíři na odvodnění staré jedné kotliny mezi žilou Vojtěšskou a Matky Boží a aby práce urychlena byla, přidáno k nim ještě 6 kovkopů na přistálé šichty. Ku konci čtvrtletí odstraněny jsou vody na 11 sáhů, než dosud nepodařilo se vniknouti až na dno. Nová šachta měla 13 stop délky a 5 stop šířky, byla ale později rozšířena a vyroubena. Založením šachty té a jinými ještě opravami, jež řídil nový vrchní správce Antonín Alis, počíná pro hory Příbramské nová šťastnější doba.

V květnu roku 1780 učiněn jest začátek s odvodňováním štolý na Řimbabě; téhož roku objeven jest před ortem odžilek 4" silný. Na slemenních štosích žily Matky Boží ukázaly se rudy bohatší na stříbro, jež ale na počátku ani lezec, ani prejtýři poznati nemohli. Při zkoušení odrážek shledáno, že mají 7 až 11 lotů stříbra, při prodeji ukázaly čisté rudy 8 lotů, kroupy z odrážek ale jen 4 loty, 1 kventlík stříbra, a zdá se tedy, že křemeny s vtroušeným kručcem stříbrným dostaly se do odpěrek. Postaráno se tedy o to, aby oddělovány byly vždy od sebe nejen leštěnec olověný, nýbrž i křemeny se vtroušeným kručcem stříbrným anebo živce a aby průběh každého téhodne rudy zkoušel. Na 5. patře došlo se druhým překopem ležatým na žílu Vojtěšskou a sice na rudy čisté a rudy k puchování, mocné až 18", které i 8 lotů stříbra měly.

Nová šachta hloubena byla velmi rychle. Stará kotlina přibrána jest v prvním čtvrtletí 1780 až do hloubky 16 láter 2 stop, opatřena roubením a zřízena nad ní budova; na 6. látře počínajíc shora započato se stavbou štolý, která měla u premisy svůj počátek a již vody odtékati měly.

V 18. látře přišlo se na starý chodník, jehož vody do šachty spadaly, a pročež po žlabech k starému dílu na žíle Matky boží svedeny býti musily. Od 20. března počínajíc, vyváželo se jalové kamení rumpálem, jenž tu zatím postaven jest. Ku konci 2. čtvrtletí byla šachta již 24 látra $3\frac{1}{2}$ stopy hluboká.

Jinak nalézaly se hory v poměrech velmi smutných. Na Janské žíle nemohlo se roku 1780 pro přílišné sucho pracovati, 7. patro se vytopilo, poněvadž stroje neměly potřebné vody a aby stroj alespoň poněkud pracovati mohl, musila se často huť zastavovati. Aby horníci vyplaceni býti mohli, musila c. k. dvorní komora vyplatiti summu 3000 zl.

Veliké peníze dávaly se za provazy, jež dodávaly se tenkrát z Budějovic. Provaz konopní 200° dlouhý, jež vážil 11 centů, stál 464 zlatých.

Dříví do dolův bralo se z lesíka na Březových Horách a sice krokrové po 35 kr., slabší po 18 kr.

Za takových poměrů nebylo lze provésti návrhy hormistrovy, aby přeložen byl stroj při Janské šachtě a aby zřízena byla u nové šachty puchýrna s prádlem; výlohy na stavby ty vypočteny byly na 5040 zl. a nebyly povoleny. Místo toho vyzvána jest horní správa, aby hojněji těžila na žíle Matky boží a Vojtěšské, kde se krásné rudy ukázaly, aby tak získala prostředků, jimiž by potřebné výlohy sama krýti mohla a nebyla nucena jiné důchody stále obtěžovati.

Zároveň nařídila c. k. dvorní komora, aby se na některých stranách zaváděly úspory; tak připomínala, že jednotliví kovkopové mají nápadně veliké platy (10 zl. 37 kr. až 11 zl. 24 kr. měsíčně), že dostává zednický tovaryš při Vokačovském rybníce 27 kr. denně, „což mnoho jest, poněvadž v Jachimově, kde větší dražota panuje, takový tovaryš za 21 kr. od 5 hodin ráno do 6 večer a v krátkých dnech za 18 kr. pracovati musí.“ Budějovický porybný Maxa dostal za to, že zde základy Vokačovského rybníka po 3 dni prohlížel, jen 10 zl., počítaje v to i náhradu za cestu, která sem a tam šest dní trvala; Kašpar Blažek, jež hráz nasypával, 1 zl. 30 kr.

Dále nařízeno jest horní správě, aby upravila úkoly a určovala sama denní a týdenní platy obyčejných dělníků v horách; platy měly jen o sv. Jiří a Havle zvyšovány býti. Zároveň položeno též správě na mysl, aby pamatovala vždy na ztrátu, s jakou se v horách pracuje, a o to hlavně pečovala, „aby chudý horník za lacinou cenu potravu sobě koupiti mohl.“

Hormistru Alisovi dostalo se za zvláštní horlivost, jakou při stavbě rybníka u Vysoké peci na jevo dal, jakož i za mnohé úspory, jichž při stavbě té docílil, odměnou 6 císařských dukátů; zároveň ustanoveno, aby dostával ročně 6 sáhů dříví, jímž by sobě zvláštní kancelář vytápěl.

Vedle toho napomínal vrchní mincovní a horní úřad neustále, aby se u puchýren a hutí prospěšné opravy zaváděly. Mnohé z listin sem hledících obsahují podrobné instrukce, ku příkl.: „Při každých dobře zřízených horách bývají rudy, určené k puchování, rozdělovány a ty, které lepší jsou, puchují se na suché cestě, poněvadž by ztráta byla tím větší, kdyby takové rudy, z nichž v kratší době a s menšími výlohami kovu dobýti se dá, cestou mokrou puchovány byly. Jest tedy na správě, aby celou manipulaci při puchýrně opravila; k tomu valně přispěje, bude-li bedlivě prohlížeti moučku,

která ze složení přichází, i odtékající vodu, zvláště ale bude-li pilně dohlížeti na puchýře, aby v nočních šichtách z pohodlí složení příliš nepřepřihovali aneb dokonce málo vody pouštěli, čímž moučka buď příliš křehkou neb příliš jemnou se stává. Do struh, jimiž bláto odchází, ať se pouští čistá voda na pokus, nedal-li by se leštěnec zpuchovaný a v jemném prášku po vodě plovoucí zachytiti a zachovati.“

„Tím, že tavení děje se způsobem r. 1775 schváleným, nepodařilo se mnohé nedostatky odstraniti. Poněvadž způsob ten, jenž ustanoven jest dle odvedených prob, od vysoké komory schválen jest v ten smysl, aby se ho v nedostatku nějakého lepšího užívalo, jest na horní správě, aby zavedená manipulace zlepšena byla. Toho jest tím více třeba, poněvadž, jak zpráva o tavení ukazuje, ze 214 centů 61 libry rudy, v níž obsaženo jest 221 hřivna, 9 lotů čistého stříbra, po hnání vytěžilo se

paleného stříbra	188 hřiven,	7 lotů,	2 kvent.
klejtu	20	„ 5	„ 3

dohromady 208 hřiven, 13 lotů, 1 kvent., z čehož viděti, že ztráta při hnání obnáší 12 hřiven, 13 lotů, 1 kventífk, 1 dr. čili $5\frac{1}{2}\%$, ačkoliv dříví, otypek a uhlí nebylo šetřeno a jedno hnání 11 zl. 30 kr. stálo. A jakož horní správa sama uznává, že tamnější hnání nemá žádoucích výsledků, a proto také pokusy, jež jsou výsledky společného přemýšlení, sem zaslala, a sice jednu průbu s dvěma díly neluhovaného popele, $\frac{1}{3}$ pražené hlíny a 5 díly nyní užívaného popele na malém testu učinila, tak doporučují se následující další pokusy, jež se zakládají na zkouškách na mnohých místech podniknutých:

„1. 4 díly čerstvého popele smíchají se s čistým pískem vatým tak, aby se celek dal v ruce dobře hnísti. Osvědčí-li se způsob ten v malém, budiž při provádění jeho ve velkém hleděno k tomu, aby, když dno peci nábojkou se pěchuje, vysypáno bylo na nábojku 2 aneb 3 tročky vypodsívaného popele z uhlí, pak soudek uhlí na drobno roztlučeného a pak teprve ať začíná vytápění.“

„2. Upravena budiž hnací pec popelem mydlářským a nehašeným vápnem a sice 7 díly popele a $\frac{7}{8}$ vápna, obojí musí se dříve propodsívat i pak jako ostatní rozdělati.“

„3. Takového mydlářského popele lze také o sobě užití, musí ale dříve propodsívat a pak čistě navlhčen a upraven býti. Není-li mydlářský popel po ruce, lze užití každého jiného popele, ať už je z tvrdého aneb z měkkého dříví, zvláště ale bude dobře, smíchá-li se poněkud s nehašeným vápnem. Při hnání pak dobře působí, přidá-li se hrst čistého ryžovného železa, neboť tím stane se, že bude leskot stříbra čistější a různější. Ostatně dlužno k tomu hleděti, aby už hned při pražení a tavení odstraněny byly všechny vady; tím zajisté se stane, že bude olovo čistější a že stříbro lépe se sežene.

Jak dalece všímali si v Příbrami pokynutí těchto, jež z nejlepšího úmyslu pocházela, ze zpráv horních viděti není.

V 2. čtvrtletí roku 1780 byly kuxy rozděleny takto:

C. k. erar	84	kuxy
Obec Příbram	4	"
Právozárečné měšťanstvo	2	"
Březové Hory	$\frac{1}{4}$	kuxu
Osadníci Lazečtí	$\frac{8}{64}$	kuxu
Vídeňští těžaři	10	kuxů

Úhrnem $100\frac{3}{8}$ kuxů.

Ve 3. čtvrtletí ubylo Vídeňským těžařům $8\frac{1}{64}$ kuxů, jež převzal erar.

Roku 1782 dospěla nová šachta k 5. patru. Na žle Matky Boží a Vojtěšské nadražena jest mocná ruda, načež dovoleno jest, aby vystavěna byla při nové šachtě navržená už dříve puchýrna a prádlo, a aby přeložen byl stroj na Janské šachtě.

Vynesením vrchního mincovního a horního úřadu ze dne 11. března 1782 zastavena jest podpora, kterou dostával městský chudobinec od huti pod jménem trestních peněz a udáno při tom za důvod, že chudí, staří aneb zmrazení horníci nedostávají provisi svou z chudobince, nýbrž z bratrské pokladny.

V 2. čtvrtletí roku 1782 spuštěna jest poprvé u nové šachty premsa a užito při tom lyčáku, který shotoven byl v Budějovicích. Byl 250 sáhů dlouhý, vážil 20 centů, 27 liber a stál 891 zl. $52\frac{3}{4}$ kr. Lyčáky se neosvědčily, poněvadž se tuze silně navijely a v nejprůzlivějším případě jen 3 měsíce vydržely.

V září roku 1782 vytopily se doly pro nedostatek vody hnací; v nové šachtě dosahovala voda až na 10 stop nad slemeno 5. patra. Při té příležitosti položeny jsou hlavní roury od rybníka u Vysoké peci a učiněny i jiné opravy; při Vokačovském rybníce opravena jest hráz a rozšířeny strouhy.

Na to podařilo se odvodniti doly, ale sotva se tak stalo, vyrazila dne 25. listopadu 1782 ku konci denní šachty voda bezpochyby ze stařin do šachty s takovou prudkostí, že za půl hodiny naplnila důl až na 3 sáhy nad 4. patro; z lidí, kteří právě na 5. patře pracovali, přišlo 8 kovářů a 2 vozáci o život.

Na dno vytopeného 5. patra došlo se teprve roku 1783 a tu nalezeny jsou také mrtvoly dvou kovářů, které pak pochovány byly.

Koncem roku 1782 jmenován jest zasloužilý hormistr Jan Antonín Alis vrchním správcem a v květnu 1783 zakoupen jest z bratrské pokladny pro horníky prapor.

V té době vypsál horní úřad na každý kux neobyčejně velký příplatek 150 zl., jak se zdá k vůli tomu, aby mohl na nové šachtě s větším úsilím pracovati. Avšak c. k. dvorní komora kárala ustanovení toto přísně následujícími slovy: „Hornímu úřadu jest dobývati rázně těch poplatků, jež dosud zaplacený nebyly, nikoliv ukládati nové a přehnané; neboť 150 zl. na kux obnáší při $100\frac{3}{8}$ kuxu 15.056 zl. 15 kr., což jest na 1 čtvrtletí summa přehnaná. K. vrchní horní úřad docílí vypisováním menších poplatků potřebných

peněz tím spíše, poněvadž erar hotov jest, až vyčerpána bude záloha 773 zl. 3³/₄ kr., bude-li nevyhnutelná toho potřeba a nebudou-li hory tolik, kolik potřebují, vynášeti, potřebných peněz z podílů Její Milosti poskytnouti.“ Mimo to podotknuto také: „že nebudou-li hory s to brzy samy se vydržovati, ano nebudou-li užitku přinášeti, c. k. dvorní komora nebude míti příčiny, proč by v Příbrami měla vrchního správce a že bude přinucena místo to zrušiti.“

Aby možno bylo Janskou šachtu odvodniti, pracováno také na vyklizení štoly Josefa a Marie a roku 1783 odstraněny jsou skutečně v Janské šachtě vody až na dno.

Při dole konaly se hlavně předběžné práce a otevíralo se, pročež rud v menší míře se dobývalo.

Tak pracovalo se v květnu roku 1783 v dědičné štole na ležatém chodníku žíly Matky boží na půlnočním ortě Josefském, v jednom komíně a jednom štrose, který měl rudy 1“ mocné; na Vojtěšské šachtě vylamovali na 5. patře náraziště, a na Vojtěšské žíle dělali šibík pod 5. patro, pak podpatro z tohoto šibíku a ještě jiný šibík; na žíle Matky boží pracovalo se na půlnočním ortě a na jednom šibíku a na Janské žíle komínovali nad 5. patrem. Patro 6. na Vojtěšské žíle založeno jest 12 sáhů pod 5. patrem a zároveň učiněn návrh, aby šachta ta hloubena byla dále, poněvadž do hloubky rudě na bohatosti přibývalo.

Když roku 1784 hornímu úřadu sdělen byl císařský patent, jímž se nařizovalo, aby horníkům prodáván byl tabák za cenu levnější, podal horní úřad c. k. vrchnímu mincovnímu úřadu tuto zprávu: „Šňupání tabáku nelze považovati u horníka za luxus, nýbrž za nutnost pro odporný zápach v horách, kouření však nelze dovoliti.“

Roku 1784 zrušen jest vrchní mincovní a horní úřad český a práce jeho přiděleny jsou s příslušným úřednictvem c. k. českému zemskému guberniu; účty horní zasílaly se k c. k. guberniální účtovně pro záležitosti hornické.

Pro nedostatek peněz přestalo se roku 1784 pracovati na štole na Řimbabě, ačkoliv hlavní doly na Březových Horách, na žíle Matky boží, Janské a Vojtěšské dosti značného čistého výtěžku by byly poskytovaly, kdyby časté vody práce ve hloubi nebyly přerušovaly.

Aby se tomu odpomohlo, navrženo jest opět, aby se pokračovalo v odvodňování štoly Josefa a Marie, čímž by se byla voda ze stařin na Vojtěšské žíle stáhla. K tomu žádáno také, aby na Vojtěšské šachtě postaveno bylo druhé vodní kolo.

V té době učiněn pokus rozpouštěti rudy z erárních dolů ve Stříbře v korutanských plamenných pecích; než způsob ten ukázal se příliš drahým. Rovněž nezdařil se pokus užívati ku pražení rud blejnových dříví s kameným uhlím.

Horní rada Rössler oznámil, že jest vše připraveno k tomu, aby podsednouti se mohly stařiny na žíle Vojtěšské a Mučednické. Vedle toho pravil

Rössler, že ukáže-li se budoucně i přes to, že hory mají nyní dva rybníky, nedostatek vody, jenž se neobyčejnému suchu přičítal, třeba bude nad rybníkem u Vysoké peci a nad struhou, jíž voda do rybníka Vokačovského vtéká, zříditi nový třetí rybník, nemají-li se doly každého roku vytopiti a nemají-li stroje aneb huť zaháleti; aneb bylo prý by záhodno, aby huť, která při množství rud, jež se nyní objevují a od nichž očekávati se dá, že valně se rozmnoží, ustavičně pracovati musí a tím strojům vody odnímá, přeložena byla ku stálé vodě a sice na ono místo, kde nyní Dvořákův mlýn stojí a kde Obecnické vody se scházejí. Tím by všechna nynější voda zůstala pro stroje.

Mimo to chtěla horní správa dostati se štolou na Řimbabě k žilám v pohoří Tisovském a zároveň vysušiti staré doly na Tisové, než shledala hned roku 1786, že by tohoto úmyslu svého vůbec ani neprovedla aneb velikých peněz k tomu potřebovala; nebyla by totiž štola na Řimbabě podsedla starou štolu pod Tisovou ve větší hloubce než v 5 látrech a mimo to bylo známo, že staří už pracovali pode dnem stoly a že by na odvodňování starých dolů třeba bylo strojů, kteréž by byly hlavním strojům potřebnou vodu odnímaly.

Za to zdály se Mučednická, panny Marie pomocnice a Volfgangova větších nadějí poskytovat, jelikož upravení jejich nebylo by takového nákladu vyžadovalo; také západní strana Březových Hor a „Černé jámy“ lákaly k sobě, kdež tím spíše pracovati se mohlo, poněvadž sváděti se sem dala snadno voda odcházející od strojů na hlavních dolech. Proto také nechány jsou práce ve štole na Řimbabě a odvodňování dolů na Tisové stranou a sneseno se na tom, aby stará Dušnická štola, která se táhla směrem k Černým jamám, opět upravena byla.

Na Janské a Křížové žíle těžilo se v míře už dosti rozsáhlé; orty a štroxy dávaly čistou rudu 2" až 4" mocnou a 2' až 3' mocné rudy k puchování. Poněvadž mělo se za to, že ruda dodrží, hnán jest polední ort na 7. patře až k mnohoslibné žíle Prokopské. Pro práce tak rozsáhlé nestačila ovšem dosavadní ležatá šachta a bylo nutno založiti na svahu mezi šachtami Janskou a Annenskou, z nichž tato na dědičné štole se nacházela, novou šachtu kolmou.

Prádlo při šachtě Vojtěšské přispělo valně ku zdaru celé šachty, rozmnožovalo dobývání rud a usnadňovalo puchování na mokré cestě. I nařízeno jest, aby horní správa postavila ještě jedno prádlo, než nedošlo k tomu pro nedostatek vody.

Čím více přicházelo se na 6. a 7. patře žíly Vojtěšské do pole na polední stranu, tím více množily se vody, jež přicházely ze stařin a konečně takové síly dosáhly, že zastaveno jest všechno vyvážení rud a jalové skály, a zdvihána samá voda. Aby zlu tomu poněkud odpomoženo bylo, hnán jest opatrně ort 5. patra dále, až se podařilo vody po dně 5. patra odvésti.

Pro nedostatek vody stály také často mlýny, a nouze o mouku a chléb bývala často veliká. Z té příčiny zastavována bývala vždy v noci puchýrna číslo 2., aby si horníci v mlýně pod hrází semlítii mohli.

Poněvadž zásoby rudy ustavičně rostly, pomýšleno konečně přece na návrh Rösslerův, aby zřízena byla nová huť, a sice tím spíše, poněvadž se dalo předvídati, že bude ji lze zaplatiti stříbrem z rud už dobytých. Nová huť měla státi tam, kde už dříve stará stávala. Místo to postoupeno bylo roku 1702 obci Přibramské na železné hamry s tou podmínkou, aby strouhy, rybníky a jezy v dobrém stavu udržovala; ale obec přestala roku 1760 v hamrech pracovati a prodala rybníky a strouhy mlynáři Fr. Dvořákovi, který tam mlýn vystavěl. Proto oznámil horní úřad roku 1785 městské radě, že místa toho pro novou huť potřebuje a nařídil, aby rada rybníky a strouhy ihned vydala.

Roku 1785 došlo se při upravování štoly Josefa a Marie na jednu šachtici a dále na šibík. Aby štola dále k žíle Vojtěšské a Matky boží hnána býti mohla, musil se jmenovaný šibík překlenouti.

Na 7. patře, tam, kde Janská žíla s Václavskou se schází, objevily se 15lotové rudy, vůbec stávaly se doly v hloubce pořád a pořád vydatnějšími a bohatšími.

Od 1. května 1785 až do 30. dubna 1786 odevzdáno jest u huti 5627 centů, 10 liber rudy, která měla 1726 hřiven, 7 lotů, 2 kventlíky stříbra a 1447 centů, 18 liber olova v ceně 29.613 zl.; výlohy obnášely 28.119 zl., počítaje do toho 2961 zlat. desátků, tak že docíleno jest čistého výtěžku 1494 zl. — Bratrská pokladna měla koncem dubna 1786 2017 zl., za něž, ať už se nacházely v pokladně aneb rozpůjčeny byly soukromým osobám dle výslovného nařízení, jež několikrát obnoveno bylo, ručila horní správa.

Úředníky při horní správě byli tenkráte: Jan Antonín Alis vrchním správcem, Antonín Horšovský hutmistrem, Josef Miessler správcem a Zeileisen aktuařem.

Vrchní správce dohlížel zároveň na hory v Jílovém, Kníně, v Kašperských Horách a u Dobré Vody. Mimo to byli při horách praktikanti, již brzy sem, brzy tam přidělováni bývali a týdně 2 zl. 30 kr. za svou práci dostávali.

Lezci byli při horách jen dva, kteří dohlíželi zároveň na puchýrny a prádla. Dostávali nejvyšší týdenní mzdu a podle přičinlivosti vždy v každém čtvrtletí zvláštní odměny, jež horní správa navrhovala.

Nová huť počala se stavěti dne 10. dubna 1786 a sice nejprve nová pražna. —

Poněvadž se v Jachimově při strojích písty v botách lépe osvědčovaly než v Příbrami písty kotoučové z kůže mroží, objednan jest na zkoušku jeden píst z Jachimova. V dubnu roku 1787 podal vrchní správce zprávu o založení nové kolmé šachty na Janské žíle a o upravení Dušnické štoly. Janská šachta dospěla už až k 9. patru a měla 120 sáhů ležaté hloubky.

V září roku 1787 nedostávalo se zase vody pro stroje; na Vojtěšské šachtě vystoupily vody do výšky 14 sáhů a vytopily ji až k 7. patru. Následkem toho nepracovala také hořejší huť. Nehody ty opakovaly se pak zase v létě roku 1788 a v březnu roku 1789.

Na šáru Janské žíly s Annenskou ukázal se na 9. patře leštěnc 7" až 8" mocný s krušcem stříbrným a samorostlým stříbrem, jakož vůbec čisté stříbro v hořejších patrech obyčejně na takových šárech se ukazovalo. V ležaté a tažné hlavní šachtě Janské dobývalo se leštěncových rud 3" až 4" mocných a na 7., 8. a 9. patře Janské žíly přišlo se na čistou rudu mocnou 2" až 8".. Také žíla Matky boží a Vojtěšská dávaly čistou rudu a mocné rudy k puchování.

V té době zamutoval Dobříšský správce na šibeničné hoře na železnou rudu, nechal toho však brzy, poněvadž byla ruda špatná.

Guberniálním vynesemím ze dne 7. února 1788 nařízeno jest, aby z oněch 25 zl. 57¹/₄ kr., jež připadaly na dva dobročinné kuxy, poděleny byly stejným dílem Příbramský farní kostel, škola pro hornické děti na Březových Horách a Příbramský chudobinec.

R. 1789 uděleno jest povolení, aby založena byla nová kolmá šachta na Janské žíle, nynější Annenská, a aby upravena byla hluboká dědičná štola Dušnická, která nyní dědičnou štolou císaře Josefa se nazývá a započato ihned s pracemi těmito.

Annenská šachta, která založena jest o 10 let později než Vojtěšská, dosáhla 400 sáhů kolmé hloubky roku 1874, tedy o 7 let později než Vojtěšská; štola Josefská stala se nejhlubší a nejdelsí dědičnou štolou v celém okrese horním a na ní zvedány byly pak z hlubiny všechny vody.

Na štole Josefa a Marie pracovalo se neustále, aby možno bylo stařiny na jižním svahu Březových Hor podsednouti. Na Janské ležaté, pumpařské a tažné šachtě se od založení Annenské šachty více nehlubilo.

Od té doby zmáhalo se dolování v horách Příbramských vždy víc a více a dělo se skorem každého roku s jistým výtěžkem.

Hlavní zásluhu o založení a provedení všech jmenovaných staveb, jež staly se pak základem k velikému pozdějšímu rozkvětu hor Příbramských, má vrchní správce tehdejší, Jan Antonín Alis, jenž s neobyčejnou vytrvalostí přemáhal všechny obtíže, jež se mu naskytovaly a jichž počet nebyl nepatrný. Muž ten železnou pilností a neobyčejným důmyslem svým zachránil hory Příbramské, jichž dnové byli už skorem sečtení a zbudoval sobě takto pomník nejčestnější. Cís. kr. dvorní komora udělila mu tedy za to, „že od roku 1783 hory Příbramské značně zvelebil“, k návrhu slavného dvorního rady z Bornu „vedle zvláštního pochvalného dekretu, od r. 1790 počínajíc, dokud hory těžiti budou“, roční odměnu 200 zl.

Také u huti pokoušeli se o opravy dosavadní manipulace; z jedné zprávy horní správy viděti jest, že do Příbramského leštence a blejna přidávaly se olověné rudy ze Stříbra a že se tento způsob tavení znamenitě osvědčoval; než pro nedostatek uhlí musilo se časem v huti vyhasiti.

V té době učiněn jest v horní kovárně pokus, mohlo-li by se místo dřevěného uhlí užívati kamenného; pokus se zdařil a zavedeno jest topení uhlím kamenným, čímž se měsíčně 6—7 zl. uspořilo.

Na Karlově štole směrem k žile Matky boží propadlo se zapeřené dno štolý nad otevřenou jednou šachtou a strhlo s sebou žlaby, čímž se stalo, že vody do hloubky padaly. Na Vojtěšské šachtě se nepracovalo, poněvadž nový stroj na zdvihání vody dosud nebyl hotov.

Novoroční šachta byla roku 1790 ještě otevřena. Annenská šachta byla v srpnu téhož roku již 18 sáhů hluboká; za 1 stopu dšla v šachtě té platilo se 14 zl. Pro veliká sucha povstala zase dražota; stroje, prádla a puchýrny stály. Horníci prosili, aby jim z pokladny těžarstva dána byla záloha na zakoupení zásob obilních dřívě, než by ceny ještě více vystoupily, aneb aby těžarstvo samo obilí nakoupilo a je v čas nouze mezi havří za slušný plat rozdávalo. Horní správa váhala sice přistoupiti k návrhu tomu, poněvadž havří jistoty poskytnouti nemohli; dala ale s povolením vyšších úřadů kupovati obilí, aby je z jara, až by ceny vystoupily, mezi horníky rozdělovala. Tím chtěla předejiti větším ztrátám, jež těžařské pokladně hrozily. Obilí kupovalo se v Budějovicích; korec žita stál 4 zlaté 30 kr. a s dopravou 5 zl. 30 kr.

Roku 1790 zamutoval knížecí správce Obecnický na úpatí Třemošné u Kozičina ve východním svahu tohoto pohoří na půdě Příbramské a sice na Josefské žile železné, která měla směr k severu a jihu a úklon na západ, zaujáv prvotný důl a dvě hořejší míry se štolou. Také nad Svatou Horou dal dělati Dobříšský správce v železné štole. Železné doly u Žezic a Brodu, jež patřily obci Příbramské, stály, ale obec udržovala si v nich právo na dolování.

Nedostatek vody trval delší čas a následkem toho musily se několikrát opustiti Vojtěšská a Annenská šachta.

Poněvadž ceny dříví a uhlí ustavičně stoupaly, navrhovala horní správa, aby zakoupeny byly pro hory zvláštní lesy. Při tom upozorňuje horní správa, že už ve visitačním protokolle ze dne 30. května 1789 a v konsultačním protokolle za první čtvrtletí roku 1790 na to poukázáno jest, „aby, nebude-li lze ze statku Starého Sedla Hrádku, jenž jest na lesy dosti bohatým, žádným jiným způsobem dříví dostati, aby dovoleno bylo zakoupiti statek tento pro zdejší hory.“ Jest se pro veliké ceny dříví báti, praví se v návrhu tom, že hory zdejší, „které s takovým nákladem zvelebeny byly, které nyní tak vydatny jsou, tolik slibují a tolik lidí vyživují, váznouti počnou, čímž by město zdejší a velká část celé krajiny do bídy upadla. Vysoký úřad zajisté nahlédne, že rozmanité výlohy při zdejších horách a hutech každého měsíce 3000 až 4000 zl. obnášejí, při čemž nejen velký počet horníků se vyživuje, nýbrž i město a na dvě míle cesty kolem města řemeslníci, jakož i obchodníci a rolníci postavení sobě zlepšují a tak s to bývají z výdělku toho královské daně platiti. Kdyby však výdělek ten ztratili, upadli by do veliké bídy a nouze, vysoké aerarium utrpělo by samo značnou škodu a stát přišel by více méně o důchod, jenž obnáší ročně nejméně 2000 hřiven stříbra.“

Roku 1792 vyžádala si c. k. dvorní komora zprávu o Dušnické štole a přehlednou mapu této štolý.

Vrchní horní správa odpověděla k tomu, „že ona generalní mapa, jejíž shotovení tolikrátě nařízeno bylo, dosud udělána býti nemohla, poněvadž měřič zároveň u huti vypomáhati musí a mimo to také ta okolnost uvážiti se musí, že zde není zvláštního stavení a tedy také vhodné světnice, kdež by se stůl pro takovou hlavní mapu postaviti dal. Aby však vys. úřad o poloze tohoto pohoří zpraven býti mohl, neopomenula horní správa už roku 1789 změřiti pomocí vodní váhy stoupání od Černojské až ku Karlově štole a rovněž od Dušnické až k Černojské štole.“

„Kdyby tato dědičná štola svého času byla bývala ještě dále hnána směrem k žile Matky boží, Vojtěšské, Mučednické, k žile panny Marie pomocnice a Volfgangově, bylo by se jí ještě větší hloubky dosáhlo, ve stařinách byla by se voda na 24 až 27 sáhů vysušila a konečně mohlo se tím upravití pole rozsáhlému dolování. Aby však možno bylo vysokému úřadu předložiti v souvislosti obraz Březových Hor s Drkolnovem na polední straně, a té krajiny, která od Šrekenberku na půlnoc leží a v níž v západnějším poněkud svahu nachází se žila Zaječí a Strachovka, jakož i obraz svahu východního, v němž leží staré kotliny Černojské s hlubokou dědičnou štolou, shotovena jest podle hlavní mapy z roku 1750 jiná v menším rozměru, do níž vnesena jest štola Karlova až k Janské šachtě a štola Josefa Marie až k žile Mučednické.

R. 1792 zapovězeno jest soukromým osobám v Příbrami tavení ostružek.

Roku 1793 vytopila se šachta Vojtěšská; Annenská šachta prorazila se na Karlovou štolu, jež táhla se podle rozsedliny jílové. Uzavřeno, opatřiti šachtu na tom místě, kde štolu přerazila, dobrým roubením anebo klenbou a na dědičné štole učiniti oblom, na půlnoční straně šachty pak vyhlámati náraziště.

Štola Josefa Marie prorazila se do staré jedné šachty, která podle staré lénovní knihy z roku 1583 hloubena byla v 8. míře a původně pumpařskou šachtou byla.

Roku 1793 přestalo se dělati na železné štole Josefské u Kozičína; také železné doly, jež měla obec Příbramská u Brodu, padly roku 1794 v moc svobodnou, zamutována však nová štola, která měla doly ty podsednouti. Když pak někteří kovářové tu a tam kutati počínali, udělena jim rada, aby upravili starou štolu v západním svahu Tisovských hor nad rybníkem u Vysoké peci, kterážto půda patřila obci Příbramské. Kovářové k tomu účelu sestoupili se v těžárstvo. V Šefčínských horách kotal Martin Jelínek za železnou rudou.

Vozákům platívalo se u hor od patra k patru, dle délky chodníků a dle šířky a výšky ortu a štrosu, brzy ale ukázalo se, že způsob ten není praktickým a učiněn jest pokus, platiti jim podle počtu vyvezených tun. Aby však s určitostí říci se dalo, kolik tun vyvezeno bylo, a aby se předešlo všem možným podvodům, ustanoven jest zvláštní kovář, který už bral provisi, k tomu, aby určitě zaznamenával počet vyvezených tun.

Ve visitačním protokolle z roku 1793 poznamenáno jest toto:

„1. Že by bylo lépe dávatí kovkopům raději za každý okov rudy, která v dole vydržovati (t. j. od jalového kamení oddělovati) se měla, zvláštní plat, který by se okolnostmi řídil, než aby se pomýšlelo na to, zvětšiti mzdu za úkol, aby nahrazeno bylo kovkopům tolik, kolik při vydržování rudy promeškají. Při tom ale narazilo by se na mnohé překážky a obtíže, tak že kdyby oprava ta zavéstí se měla, třeba by bylo jen pro oddělování ostatních rud od rudy k puchování nejméně 40 kovaných a zámky opatřených okovů, poněvadž kdyby se tyto zavíratí nedaly, jeden druhému by rudy bráti a je za své vydávati mohl, jen aby více platu dostával.“

„2. Bylo by k tomu třeba zvláštního dozorce, který by od šichty k šichtě aneb aspoň ode dne ke dni okovy ty u každého čísla přejímal a zaznamenával, aby se každému dle toho zaplatiti mohlo.“

„3. Musily by se, aby okovy od každého čísla vyváženy býti mohly, plně okovy na každé patro k šachtě dopravovati a odtud na den vyvážeti, což by na Janské šachtě, kdež vyvážení beztoho mnoho stojí, provésti se nedalo; tím zmenšil by se počet vyvezených tun, který už i jinak není značný, a zdržovalo by se vyvážení rud k puchování.“

Za takových okolností neučiněno tedy nic jiného, než že uloženo jest kovkopům, kteří žádné změně obvyklých řádů nepříali, aby bedlivě ostatní rudu oddělovali od rudy k puchování a sděleno jim zároveň, že každé zanedbání povinné péče přísně bude trestáno.

Po vystavění nové huti přenechána jest stará na zkoušku za roční plat 30 zl. kováři Jakubovi Fouskovi, který v ní cvokárnu zařídití chtěl.

V nové huti učiněna jest pak zkouška, při níž užito místo ryžovného železa jako přísady litiny k zredukování olova. Tím zmenšilo se struskování, škraloup pecní stal se nepatrnějším a chudším, ztráta stříbra a olova byla menší, ale výtěžek stříbra větší. Proto nařízeno jest dne 20. května 1795, aby se budoucně při tavení přisazovala vždy litina a vyslovena zároveň od vysokých úřadův hutním úředníkům pochvala.

Když prorážkami 7. patra s 8. dosaženo jest dostatečných průduchů pro větrování, měla býti koncem roku 1793 Vojtěšská šachta dělníky zase osazena.

Ale horní správa namítala proti tomu: „že úpravné práce, jichž v té době v jalových skalách třeba bylo, veliké množství dělníků vyžadují, tak jmenovitě třeba prý k další stavbě štoly Josefské, k hloubení Annenské šachty a ortu na 5. patro, k pracím na hořejší stoce nad dědičnou štolou a k upravení štoly Josefa a Marie 38 mužů; k pracím na nadějných ortech a k přelamování žil 33 mužů, tak že by na štrosích, které nyní velikých nadějí nevzbuzují, 43 kovkopové zůstali. Kdyby se pak z těchto 43 kovkopů vzalo 6 ku hloubení šachty Vojtěšské, vzešlo by nebezpečí, že by šachta netěžila, veliké výlohy že by se nekryly a že by mnohem méně odváděti se mohlo, než oněch slíbených 12.000 zl. Má tedy horní správa za to, aby se zatím dále nehloubilo, poněvadž beztoho konají se úpravné práce na 8. patře a aby se raději sečkalo, až by po ukončení jmenovaných prací něco lidí zbývalo.“

Roku 1795 nařízeno jest Příbramskému hornímu úřadu, aby se, určuje cenu rud, řídil cenami Jachimovskými z roku 1785 a aby pro dvorní komoru vyhotovil mapu v rozměru takovém, aby se 100° rovnalo 1" nejvíce 1 1/2". Práci tu vykonal praktikant Franz.

Když pak v létě r. 1795 suché odrážky úplně byly spracovány, učiněn jest pokus sdělati mokré rudy pro puchování cestou suchou. 625 centů rud těch spuchováno jest v 26 šichtách a zapláceno při tom za puchování a sázení 12 zl. 36 kr. Tím vytěžilo se krup a čisté rudy za 13 zl. 42 1/2 kr., tak že užitek obnášel 1 zl. 6 1/2 kr. Na to nařízeno jest: „aby pilný zřetel brán byl k oddělování a klopování rud určených k puchování a aby dalšími spolehlivými zkouškami zjištěno bylo, zda-li obyčejným puchováním a šlichováním anebo puchováním na suché cestě a sázením více vytěžiti se dá a aby pak podáno bylo dobré zdání, jakým způsobem by se rozmnožením puchýren a prádel nashromážděné rudy k puchování sdělati a tím většího výtěžku docílit dalo.“

Při konsultaci v říjnu roku 1795 žádali všickni kovkopové, aby vzhledem ku vysokým cenám, v jakých obilí tenkrát stálo, zvýšena byla mzda za šichty a za práci v úkolu, aneb aby z pokladny těžařské zakoupeny byly zásoby obilí, z kterých by pak kovkopové mohli sobě obilí ne-li za menší, tedy alespoň za tržní cenu kupovati. Vzhledem k tomu dalo české gubernium vrchní horní správě nařízení toto:

„Vzhledem k žádosti Příbramských kovkopů, aby při zvýšených cenách obilních zvětšena byla také mzda za šichtu a za práci úkolem, měla horní správa tamnější kovkopy bez ohledu odmrštiti, poněvadž musí jí býti zřejmo, že by žádosti takové, kdyby se jim jednou povolilo, byly k veliké škodě těžařstva, vůbec na zkázu všeho hornictví v zemi; vytrvalá pilnost zvýší vždy při práci úkolem konané mzdu za šichty, ale zvyšovati v ohledu tom mzdu za šichty bylo by trestuhodno a k neodpuštění; mají se tedy úředníci práci odebírající do nejmenšího řídití nařízeními odtud danými. Kdyby se však zakoupením obilí za zálohu z těžařské pokladny uleviti mohlo horníkům, necht' učiní se v té příčině návrh a ten podán budiž sem se zvláštní zprávou; zároveň nařízeno budiž hornímu úředníku, který zprávy opisuje, aby psal čitelněji a užíval při psaní silnějšího péra.“

Při zakupování obilí narazila správa horní na mnohé překážky, „zvláště poněvadž, jak ve své zprávě praví, nebylo místa, v němž by se obilí bylo mohlo přechovávat a poněvadž úředník, ježmuž celá ta záležitost svěřena byla, pracemi byl přetřžen a nemohl k horám dohlížeti“; — „za těch poměrů“, praví zpráva dále, „nedá se tedy učiniti návrh na zakoupení zásob obilních, leč by se úřady rozhodly k zakoupení zvláštního domu, čímž by získáno bylo místo pro uložení listin úředních, jež den ode dne se množí, pak pohodlná místnost pro horního měřiče a pro kanceláře úřední; při tom mohlo by se pomýšlet, aby získáno bylo místo, v němž by se obilí potřebné pro horníky přechovávat dalo, čímž by se lichvářům zasaditi mohla smrtelná rána. Aby však v nynějších poměrech dělník nebyl zbaven vši pomoci, má horní správa

za to, že není lepšího prostředku, než jest ten: pomoci půjčkami takovým dělníkům, kteří sami záruku dají aneb ručitelem vykážati se mohou. Horníkům mohlo by 10 až 15 zl. na úroky z bratrské pokladny půjčeno býti.“

V roce 1796 jmenován jest vrchní správce Alis za své zásluhy o hory Příbramské c. k. horním radou.

V dolejší huti byly 4 křivé peci, kteréž sdělaly ročně jen 8000 centů rud a šlichů; nařídilo tedy gubernium, aby peci ty odklizeny byly a aby místo nich postaveny byly jedna anebo dvě peci polouvysoké, kteréž jako v dolejších Uhrách s menšími výlohami při syrové a množovací práci mnohem více rud a šlichů sdělati s to byly.

Ke zkouškám s pecmi polouvysokými poslán jest do Příbrami hutní úředník Hörung z Tajové v Uhrách. Ten vystavěl první pec polouvysokou za 900 zl. 11 kr. a roztavil v ní za 3 neděle 354 ct. pražených rud lestěncových a blejnových, z nichž vytěženo jest 95 hřiven, 4 loty, $1\frac{1}{4}$ kventlíku stříbra se ztrátou 1 lotu, 2 kventlíků stříbra a 26 centů, 29 liber olova při roztavení, a se ztrátou 6 hřiven, 13 lotů, $2\frac{3}{4}$ kventlíku stříbra a 20 centů, 83 liber olova při sehnání.

Hörung dostal za zřízení této polouvysoké peci od eraru odměnou 600 zl. a od ostatních těžařů 50 dukátů.

Roku 1798 nařídila c. k. dvorní komora toto: „Poněvadž v okolí Příbramském několik dolů uhelných se nachází a tedy také uhlí najíti by se dalo, ať kutá horní správa na zkoušku za uhlím, majíc na zřeteli uložení hor a místo, kde už kamenné uhlí uloženo bylo a ať podá o tom zprávu.“

Vrchní horní správa předkládala tenkrát c. k. dvorní komoře měsíční zprávy a čtvrtletní protokolly; roku 1798 přestalo zasílání čtvrtletních protokollů, „aby se uspořilo psaní a úředníci tím pilněji dohlížeti mohli k horám.“

Téhož roku svěřen jest úřad horního fysika městskému fysikovi Karlovi Brettfeldovi s ročním platem 50 zl. z pokladny závodové a 50 zl. z pokladny bratrské.

Roku 1799 dán jest zasloužilý horní rada a vrchní horní správce Jan Antonín Alis s 800 zl. na odpočinek a na jeho místo ustanoven příručí vrchního horního správce Alois Miessel z Zeileisenu, který pak roku 1812 obdržel charakter c. k. guberniálního rady.

Dne 5. dubna 1799 nařízeno jest, aby huť, která vyhořela, rychle zase zřízena byla. V říjnu téhož roku upravena jest denní šachta Jarošovka za tím účelem, aby dědičná štola dále stavěna býti mohla.

Podle nařízení ze dne 13. září 1799 zachovávalo se každého měsíce 200 centů olova pro ruské vojsko.

Koncem roku 1799 byla šachta Vojtěšská již 138 sáhů hluboká a dospěla 20 sáhů pod 8. patro. Annenská šachta byla 109 sáhů 3 stopy hluboká.

Vedle těchto šachet pracovalo se také na dědičné štole Karlově, na štole Josefa Marie, na dědičné štole císaře Josefa, upravovalo a těžilo se na Janské, na Křížové a na Annenské žíle a konečně v těžařské štole svat. Františka v Tisových horách.

Tenkráté byli při horách 302 dělníci.

Na Annenské šachtě postaven jest už r. 1797 vodní stroj; roku 1799 počato se stavbou premisy k vyvážení.

Dle účtů za dobu od května 1797 až do dubna 1799 pracovaly hory se ztrátou 5099 zl., ale při celém závodě i s hutí obnášel výtěžek 30.789 zl., tak že jen hut a sice dle na útraty hor, s výtěžkem pracovala. Okolnost ta přiměla gubernium, aby zavedla nové ceny pro zakupování rud z dolů Příbramských. Zároveň dovoleno jest, aby byl ustanoven nový třetí lezec, jenž dostával 2 zl. 30 kr. týdně a aby příspěvek z bratrské pokladny na pohřeb zvýšen byl ze 3 zl. na 4 zl. na tak dlouho, dokud by se jmění pokladny té nezmensšilo.

Roku 1801 zastavena jest mzda za pálení stříbra, která obnášela 3 kr. od hřivny a již až dosud bral hutmistr vedle služby své; za to zvýšeno jest služné hutmistra ze 406 zlat. na 500 zlat. a služné protiprubře ze 406 zlat. na 430 zlatých.

Horní správa navrhla, aby z čistého výnosu hor zřízen byl zvláštní fond, z něhož by lze bylo v čas nouze hory Příbramské podporovati, návrh ten ale odložen jest do té doby, až by všechny navržené opravy a stavby ukončeny a všechny nově výlohy zaplacený byly.

Roku 1800 ukázaly se na 5. a 7. patře žíly Vojtěšské a na odžilcích ležatých a visutých žíly Matky boží krásné lomy, kteréž vzbuzovaly naděje na větší množství rud; zásoby rud k puchování suchou cestou určených nahromadily se ve velikém množství a nemohly býti na obou puchýrnách na sucho sdělány. Učiněn jest tedy návrh na zřízení nové puchýrny na sucho při šachtě Vojtěšské se 6 pýcholy, při níž užívati se mělo vody jen tenkráté, když by Vojtěšská premsa stála; voda z puchýrny této odcházející měla se hlubokou struhou odváděti k vodnímu stroji.

U hutí byly ztráty při tavení dosud dosti značné, tak že gubernium nařídilo, aby tavení dělo se přísně dle návodu Hōringova. Dále oznámilo gubernium krajským úřadům, aby ti sedláci, kteří k hutí dříví dováželi, zbaveni byli povinnosti obstarávati přípřeže vojenské na tak dlouho, až by hut na půl roku dřívím zásobena byla; vedle toho nařízeno jest horní správě, aby co nejlépe hospodařila a „aby se v zásady bývalého horního rady Alise v každém ohledu vpravila.“

Štola Karlova a Josefa Marie opatřeny jsou žlaby a zároveň zapěchovány, aby voda se dne nestékala do hloubky.

V té době obnášela ztráta při tavení 12% stříbra a 23 $\frac{3}{4}$ % olova, poněvadž šmelcíři olovo před sehnáním odcizovali, nařízeno jest tedy úředníkům, aby k hutí lépe dohlíželi.

Horní rada Zeileisen oznámil, že k rudám, které mají průměrně 5 lotů stříbra a 33—40 lib. olova, nemusí se olovené rudy Stříbrské více přísazovati.

Roku 1802 otevřena jest šťastně žíla Zikmundská na 5. patře ve visutém jílové rozsedlině a nalezena krásná ruda k puchování a ruda čistá silná 1". Událost tato byla tím důležitější, poněvadž vedle toho, že nalezeny jsou nové

rudy, oprávněnou stala se naděje, že bude lze za rozsedlinou jíllovou také ostatní prameny otevřítí.

V té době pracovalo se také velmi pilně v dolech na železo, jež kolem Přibrami se nacházely. Obecnický správce dělal na Šefčinské žíle a zamutoval roku 1804 na Egidské žíle u Lešetic; železnou štolu Brodskou najala si správa železných dolů na Hluboši a na Řimbabě v západním svahu Tisovských hor nedaleko Fialova mlýna propůjčen jest Františkovi Haasovi prvotný důl s oběma nejbližšíma měrama a starou denní štolou. Jedno těžárstvo pracovalo na Tisové na žíle Františkově a roku 1803 propůjčeno jest městskému kaplanu Matěji Nádhernému právo pracovati na žíle Matějově, kteráž táhla se na blízku města a měla pěkné hnědele a na staré štole, která se táhla na úpatí Janské hory.

Při huti nevycházeli z rozpaků, do kterých uvádělo je dodávání uhlí; cena dříví stoupala ustavičně a dovoz byl velmi nepravidelný.

Horní správa dostala proto nařízení, aby, dokud je čas, učinila opatření prospěšná tomuto jedinému výnosnému závodu hornímu v království Českém a aby podala návrhy, jež by se pak dvorní komoře předložiti daly.

Poněvadž nebylo dosti lidí k porážení dříví, požádal vrchní horní úřad generální velitelství v Praze, aby k tomu účelu dalo 20—30 mužům na 2—3 měsíce dovolenou; vojákům těm slíbeno jest vedle náhrady za cestu a celého zaopatření 39—43 kr. od každého sáhu.

Již dříve užívalo se při tavení Radnického uhlí smíchaného s dřevěným; roku 1805 učiněn jest pokus, užívati při hnání stříbra jen kamenného uhlí, ale nezdařil se.

Na jaře roku 1805 dala c. k. dvorní komora ohledati prádla a puchýrny uherským inspektorem Harzrem a vydala pak nařízení toto: „Jest sice úplně pravdivo, že pro neobyčejnou drahotu paliva a ostatních potřeb tavení značně zdražiti se musí; na druhé straně ale právě tak pravdivo jest, že jestliže při puchování a praní kovonosnost přišli se soustřeďuje, značně kovu odchází, ano větším dílem se ztrácí. Poněvadž pak upíratí se nedá, že užitek pro stát jest tím větší, čím více kovu se dobude a vytaví, i kdyby se tak s výlohami poněkud většími dělo: nařizuje se kr. vrchnímu hornímu úřadu, aby bez jiných důležitých příčin neuchyloval se k vůli prospěchu na sobě jen zdánlivému od manipulace již osvědčené.“

Zároveň nařízeno jest vrchnímu úřadu, aby co nejvíce rud dobýval a aby, zanechav rud určených k puchování a praní, osadil dělnictvem bohatší a vydatnější štrosoy, poněvadž jen takovým způsobem rozmnožiti se dají kapitály hlavní horní pokladny, z níž by se pak ostatní české hory podporovati mohly; také dovoleno jest vypomoci stísněnému dělnictvu žitem a moukou. Všecko kutání a všechny pokusy měly odloženy býti až na dobu příznivější.

Vzhledem k tehdejší válečné době nařízeno jest, aby v tom případě, kdyby nepřátelé do země vtrhli, všechny zásoby rud, šlichů a výrobků, které koncem 4. čtvrtletí obnášely 319 hřiven 8 lotů 2 kventlíky stříbra a 342 centy 39 liber olova, jakož i všechny důležité listiny od spolehlivých a mlčen-

livých lidí nepozorovaně spuštěny byly do některé šachty, aby tak jistěji uschovány byly. Zároveň oznámeno jest, aby se neodvádělo ani stříbro ani klejt, až by zase rozkaz k tomu dán byl.

Poněvadž prý nedá se pro francouzskou okupaci Horních Rakous očekávat, že by Gmundský vrchní solní úřad nějakého obilí poskytnouti mohl, má prý vrchní horní úřad s okolními panstvími uzavřít smlouvy na dodání obilí a takovým způsobem ještě v čas vše potřebné si opatřit.

Brzy na to oznámil vrchní horní úřad guberniu, že ceny obilní ustavičně stoupají a že nouze hornictva dosáhla povážlivého stupně, a žádal, aby dovoleno bylo zvětšiti dělníkům mzdu. Zároveň sděleno jest, že nebude lze vyrobiti tolik, kolik na rok 1806 bylo rozpočteno, poněvadž mnozí z mladších dělníků na vojnu se odvádějí a zástupce za ně najíti nemožno jest.

Ve 4. čtvrtletí roku 1806 bylo při závodě 298 dělníků; mnozí přešli k železným a uhelným dolům, kdež lepšího platu dostávali. Mnozí zemřeli na nemoce, které se tenkrát zhusta objevovaly, a ti, již posláni sem byli z Jachimova, opustili Příbram za několik dní. Pro nedostatek lidí nepracovalo se ani na Annenské ani na Vojtěžské šachtě. Zásoby stříbra a jiný majetek erární dopraveny jsou za dozoru jednoho praktikanta do Čáslavi a Jičína.

Na Březových Horách postaven jest kotel, v němž vdova jedna po horníku Rumfordovu polívku vařila.

K návštěvě a slezení hor třeba bylo zvláštního dovolení úředního a jeden hlídač stroje, který cizince bez dovolení po šachtě prováděl, potrestán jest 16hodinným vězením.

Na žíle Mučednické, na níž závod už několik měr měl, pak na žíle Wolfgangově a u panny Marie pomocnice zamutováno jest na několika nových měrách.

Železné doly u Brodu, jež byly v nájmu panství Hlubošského, zastavila obec Příbramská, jíž patřily; také na štole Matějově, která tenkrát k Obecnickým dolům patřila, nemohlo se r. 1808 pro nedostatek dělníků pracovati.

V dubnu r. 1809 nařídilo místodržitelství, aby všecken klejt přečištěn a aby všecko olovo pro účely vojenské bez odkladu do Prahy dodáno bylo.

Ve 2. čtvrtletí roku 1809 bylo lze jen po 24 dni taviti a sice s $\frac{1}{3}$ syrového kamenného uhlí a s $\frac{2}{3}$ uhlí dřevěného, poněvadž zásoby uhlí kamenného brzy byly vyčerpány a povozy, jsouce nuceny vojenským účelům sloužiti, kamenného uhlí přivážeti nemohly.

Ceny klejtu a olova byly hlavně pro bezcennost papírových peněz v ohromné ceně; za cent olova platilo se 49 zl., za cent klejtu 56 zl. papírových peněz.

Tato veliká cena klejtu trvala ještě roku 1810, v němž obnášela ztráta hor 11.814 zl.; huť ale hlavně pro vysoké ceny klejtu a nízké ceny, jež za rudy platila, měla 33.828 zl. čistého výnosu.

Nařídilo tedy gubernium znovu, aby ustanoveny byly pro zakupování rud ceny přiměřenější a povolilo zároveň hutním úředníkům na budoucí časy za odměnu z čistého výnosu $7\frac{1}{4}\%$, (z toho $\frac{2}{3}$ hutmistřím a $\frac{1}{3}$ protipřůběhům).

V 1. čtvrtletí roku 1810 počato jest s upravováním šachty Kovářské na žíle Vojtěšské anebo spíše prvotného dolu u Veselého rytířstva. Největší hloubka stařiny té obnášela 38 sáhů, 5 stop; nebylo tedy třeba obávati se, že by 5. patro Vojtěšské, které bylo o 25 sáhů hlubší, prorazilo se do stařin vodami naplněných. Ostatně ukázalo se, že žíla ta v starém díle svém veskrz rudy měla a získáno s dobytím dolu toho rudových celků 30° vysokých a přes 150° dlouhých.

Roku 1811 zvýšena jest hráz rybníka Vokačovského a tím odpomoženo na nějaký čas poněkud nouzi o vodu, ale, jak vrchní horní úřad oznamuje, ne v takové míře, aby tím teď, kde na dobývání rud v horách Příbramských ve velké míře se pomýšlí, pojištěn byl dostatek vody i na suchá léta, čehož jinak docíliti nelze, než zřízením nového velikého rybníka.

C. k. dvorní komora nařídila na to vrchnímu hornímu úřadu, aby předložil návrhy na stavbu takového nového rybníka.

Téhož roku obnášel výtěžek z celého závodu o 63.000 zl. méně, než bylo ustanoveno. Příčinou toho byl nedostatek vody tak veliký, jaký po celé století nebyl a jenž práce na prádle a puchýrné zdržoval. Vedle toho nebylo možno pro nedostatek zdravého povětří v dolech na hlubších a výnosnějších místech dolovati.

Když pak vrátila se většina oněch 30 horníků, kteří povoláni byli k zemské obraně, osazeny jsou zase ve 2. čtvrtletí 1812 dělnictvem šachta Annenská a Vojtěšská.

Roku 1812 měla huť pro krádež klejtu neobyčejné ztráty a schodky kovu, pročež gubernium opět naléhavě napomínalo, aby dohlídka nejen u hutí, ale i při horách zostřena byla.

Roku 1813 navrhl vrchní horní úřad, aby založena byla hlavní šachta na Mučednické žíle, kde už před 200 lety pumpařská šachta stávala, aby tak docíleno bylo spojení se žilou Vojtěšskou, se žilou panny Marie pomocnice a Volfgangovou a aby urychleno bylo těžení ze žil těch. Při tom vyslovena jest naděje, že hloubením šachty dojde se na žíle té, kteráž ode dávna dobré pověsti požívala, na rudy velmi bohaté. Ukázáno také k tomu, že šachtou touto, která stojí zrovna nad struhou vodní, daly by se jednou v rozsáhlejší míře zůžitkovati vody k hnání strojů určené a že by celé vyhloubení její netrvalo dlouho, poněvadž už stará šachta 40° hluboká byla, a dále by hloubeno bylo podle žíly, která skoro úplně kolmo zapadá, a nížádnou skalou celou.

Gubernium povolilo, aby šachta ta založena byla, a v 3. čtvrtletí roku 1813 počato jest s otvíráním a zdobýváním staré šachty, která nazvána jest s počátku šachtou císaře Františka, později ale šachtou císaře Františka Josefa.

Roku 1813 rozprostírala se dědičná štola Josefská už na 30° na žíle Strachovské, která měla i před štolortem i ve vyhloubené šachtě velmi pěkný leštěnec olověný a blejno; poněvadž ale na štolortě nadraženy jsou často vody dosti nebezpečné, navrženo jest, aby na ochranu této tak důležité stoly otevřena byla stará šachta, která stála asi 250° jižně od Jarošovky blízko šáru Strachovské žíly s bohatou Zaječí žilou. Šachta ta měla býti dohloubena

až na obzor hluboké štoly dědičné a zde měl pak býti založen ort proti hlubokému štolortu a zároveň měla být štola vedena dále pod doly na Březových Horách a k blízké Zaječí žíle. Z toho viděti, že stavba tato vedle účelu svého, zachrániti Josefskou štolu, měla také býti přípravnou prací pro nové těžení.

Správci železných dolů knížete Colloredo-Mannsfelda v Obecnici udělena jest velká míra dolová pod jmenem železný důl Karolinin při odkryté železné žíle pod Březovými Horami asi v těch místech, kde se „Pahorek“ nachází.

Stavba nové pražny u huti postoupila r. 1813 tak daleko, že mohlo počato býti s pražením rud. Zásoby klejtu rozmnožily se tak, že nařízeno jest sleviti na klejtu, poněvadž by jinak, jak v nařízení se praví, kdyby vytěžené stříbro a peníze za klejt stržené výlohy závodu celého nekryly, musily zmenšeny býti k vůli úsporám práce na hledacích místech.

Na počátku r. 1814 začalo hloubení šachty na tvárné žíle Strachovské, v níž objevilo se blejno, leštěnec olověný, ano i stopy samorostlého stříbra a blejna stříbrného.

Poněvadž však vody, které sem ze starších dolů silně dorážely, všem dalším pracím překážely, nebylo jiného prostředku, kterým by se bylo docíliti dalo prorážky šachty s dědičnou štolou, než otevřítí Královskou štolu v údolí u Podlesí a vésti ji dále k blízké žíle Zaječí a vysušiti takto staré tamnější šachty, které s Jarošovkou souvisely. Takovým způsobem bylo lze na Jarošovce dále hloubiti a zároveň seznati blíže žílu Zaječí.

Na Zikmundově žíle pracovalo se tenkrát až k 7. patru, při čemž 33 muži rud dobývali; na štosích Václavských, Janských a na Křížové žíle bylo 35 kovkopů, Vojtěšská šachta dospěla v té době až pod 11., Annenská pod 9. patro.

Puchování a šlichování leželo v létě r. 1814 pro nedostatek vody ladem.

V prosinci téhož roku nařízeno jest c. k. dvorní komorou, aby zásoby rud blejnových, které určeny byly k výrobě cinku, více rozmnožovány nebyly, leč kdyby toho třeba bylo k docílení čistějších rud olověných, kterých k tavení potřebí bylo. Stalo se tak, poněvadž po odchodu nepřátel z Illyrie výroba cinku v Korutanech zase zkvetla a také v Banátě mnoho cinku se dobývalo.

Roku 1815 odvedeno jest mnoho horníků na vojnu a nebylo tedy dosti dělníků do hor; nicméně pracovalo se dále na Královské štole a osazen jest ort na 3. patře žíly Zikmundovy za tím účelem, aby otevřena byla blízká žíla Černožamská.

Koncem r. 1815 přestala 15letá smlouva, kterou zavázáno bylo arcibiskupské panství Rožmitálské dodávati do hor potřebné dříví; kníže Colloredo-Mannsfeld daroval na rok 1815 závodu 400° dříví na uhlí.

Roku 1814 nastala nová organisace úřadův při státních horách a hutěch. V Příbrami zřízen jest c. k. vrchní horní úřad, jemuž vedle dolů Příbramských podřízeny byly horní úřady na Kutných Horách, ve Stříbře, v Jílovém a Rudolfově, pak horní statek Hodkovský a lesní úřad v Debrném Žireckém

a uloženo mu spravovati všechny záležitosti jmenovaných závodů kollegiálně, zasílati zprávy o ekonomických a administrativních záležitostech c. k. komoře pro mincovní a horní záležitosti a zprávy o politických a soudních případech českému guberniu.

Dne 12. října 1815 zemřel správce vrchního horního úřadu Miessel z Zeileisenu a na jeho místo dostal se c. k. guberniální sekretář a později horní rada Karel Franz.

Aby tím spíše dědičná štola Josefská ortem Strachovským došla pod hlavní doly na Březových Horách, pracovalo se proti sobě orty mezi Annenskou šachtou a Jarošovkou. Za tím účelem upravena a rozšířena jest šachta, která leží od Jarošovky 268° na polední stranu, a která dohloubena byla až na dno štoly Královské na 18° 1' a pod toto 2° 3 1/2' tím směrem, jímž žíla zapadala.

Obecnický správce zamutoval na Karlově žíle v horách u Hatí a dostal roku 1816 železný důl Martinský na stříbrné jedné žíle, která v téže krajině se táhla a na dni železný klobouk měla.

Rožmitálskému šichtovnímu úřadu propůjčena jest roku 1816 Florentinská štola.

Při huti nařízeno jest, že průby při vážení rud mají se dítí u přítomnosti jednoho úředníka horního, za stranu dodávající, jednoho hutního úředníka za stranu kupující a c. k. aktuara horního úřadu co nestranného svědka; čtvrtletní průby pak připadaly střídavě na horního a hutního úředníka. Schodky a ztráty kovu byly při huti zase veliké a naříkáno jest všeobecně na špatné hospodářství při huti.

Druhá polouvysoká pec jest zvýšena a opatřena dmychadlem truhlíkovým.

Roku 1816 povolila c. k. dvorní komora hornským 174% přídávku na mzdu, poněvadž byly potraviny tenkrát velmi drahé a když pak roku 1817 ceny obilí ještě více se zvýšily, povoleno jest 198% přídávku. Vedle toho zakoupeno jest z Bydžovska žito, které se dělníkům ve snížené ceně prodávalo. Teprve roku 1817 počaly zase ceny obilní klesati.

Strachovským poledním ortem přišlo se na císařské štole na bohatší vláskovité stříbro a blejno stříbrné; na Karlově štole osazen jest půlnoční ort žíly Zikmundovy, jímž dojíti se mělo k hořejší žíle Černožamské; na 3. patře osazen byl polední ort Černožamský v dole Annenském, který měl leštěnec olověný a blejno silné 4 stopy s vtroušeným ocelkem. Roku 1817 učinil vrchní horní úřad pokus otevřítí žíly za rozsedinou jíllovou.

Koncem roku 1817 byla Annenská žíla z Karlovy štoly až na 4 sáhy pod 10. patrem úplně a Křížová žíla od 4. až pode dno 10. patra většinou vytěžena. Eusebská a Kateřinská žíla byly poprvé otevřeny. Vojtěžská šachta nehloubena počátkem roku 1818 dále, poněvadž vody mocně dorážely a nutno bylo, aby zavěšeno bylo nové kolo vodní. Při té příležitosti zadělány jsou pumpy 15° vysoké a litinové nástavky místo starých, 5° vysokých s dřevěnými rourami. Na 9. patře osazen byl půlnoční ort žíly Janské, z něhož zkoušeti se mělo, jak některé žíly za rozsedinou jíllovou pokračují.

Při upravování náměstí pod městským kostelem sv. Jakuba odkryta jest žíla, kteráž vycházela na den s železnými rudami, majíc směr dle 1 hodiny a zapadajíc na východ; žíla ta křížovala se s jinou, která rovněž s železnými rudami vycházela. Horní správě propůjčeno jest právo na zkřížené té žíle zamutovati, poněvadž se mělo za to, že souvisí se známými žilami na Květné; byla to ale bezpochyby jedna z oněch žil, které pak později nadrazila štola Matějova.

Konečně r. 1818 učiněn jest počátek stavby nového velikého rybníka, jehož nutná potřeba uznána jest už r. 1811 a zvoleno k tomu účelu místo za vsí Lázem na pozemku panství Dobříšského a Rožmitálského

Drahota trvala stále; dělníkům sráželo se za libru loje 1 zl. 3 kr., za libru prachu 1 zlat. 6 kr. a výdělek kovkopa za jednu šichtu obnášel až 1 zl. 33 kr.

Roku 1819 osazen jest zase po opravě vodního stroje Vojtěšský důl.

Téhož roku začalo se zase pracovati v starém dole u Lišnic u Vltavy, kde se v haldách na stříbrnosné leštěnce přišlo. Dolováno tu několik let a dobýváno později zlatonosných křemenů, z nichž zlato na necíčkách odloučeno býti mohlo.

Poněvadž se mysliło, že jest na čase prouzkoumati blíže žílu Černo-jamskou, kterouž staří dle směru na 500° rozdělali, upravován jest u druhého okna k světlu na Dušnické štole starý jeden chodník a žíla ona otevírána.

Ze šibíku na Královské štole hnán jest na polední straně ort Strachovský a na půlnoční straně protiort k dědičné štole císaře Josefa. V žíle té nacházely se vápenec, blejno, hnědel, antimon, stříbrnosný leštěnec, blejno stříbrné a stefanit, kterých na některých místech hned dobýváno bylo.

Roku 1820 uzavřeno jest vystavěti ve visutém Strachovské žíly novou tažnou, větrní a pumpařskou šachtu, poněvadž známa byla bohatost jmenované Strachovské žíly a blízké žíly Zaječí a mělo se za to, že žíly ty bezpochyby za rozsedlinou jřlovou nekončí. Šachta tato měla přispěti k spojení hluboké Josefské štoly s hlavními doly na Březových Horách a usnadniti práce za rozsedlinou jřlovou ve hloubce půlnočního pohoří.

Jeho císařská Výsost korunní princ arcivévoda Ferdinand, který hory Příbramské tenkrát navštívil, položil základ k šachtě této a dovolil, aby nesla jméno jeho.

Na Vojtěšské a Annenské šachtě upravovalo a těžilo se tenkrát skoro na všech žilách, při čemž přišlo se na 6. podpatře osmým slemenem žíly Vojtěšské na krásné ložisko blejna stříbrného, od něhož korunní princ Ferdinand sám kus usekl.

Zabořená stará díla na žíle Mariánské upravena jsou v obzoru štoly Josefa Marie a ze šibíku Královské štoly prodloužen jest jižní ort, aby se tak překřížení mohlo několik žil na Březových Horách a aby docíleno bylo spojení s novou šachtou Ferdinandskou. Tento jižní ort prodloužen jest směrem žíly Strachovské, kteráž na východ zapadá, až k tomu místu, kde se

schází s jinou západně zapadající žilou; na místě tom ukázalo se blejno stříbrné. Odtud šel ort za mladší žilou, až otevřena jest zase posunutá Strachovská žíla na místě, kde měla 4—6lotový leštěnec olověný.

Roku 1821 upraveny jsou štola Volfgangova a jedna stará štola táhnoucí se k žíle panny Marie pomocnice a založena jest štola v Bohutíně naproti značnému pásmu kotlin.

Nejdůležitější událostí toho roku jest vyklizení stařin na hořejší a dolejší Černojamské žíle na půlnoční straně; byla to bezpochyby nejstarší díla této krajiny. Za tím účelem otevřena jest jedna z největších kotlin nad ústím dědičné štoly císaře Josefa a upravena jest také Černojamská štola až k žíle, na níž narazilo se na bohaté rudy.

Dne 11. září r. 1822 zlezl arcivévoda František Karel štolu císaře Josefa a dovolil, aby bezejmenná žíla, jejímž směrem se tenkrát štola k vůli docílení prorážky se šachtou Ferdinandskou brala, dle jména jeho nazvána byla. Téhož dne navštívil arcivévoda stavbu Lážského rybníka, kterýž pak nazván byl „rybníkem arcivévody Františka Karla“.

Na Vojtěšské šachtě dosáhly práce značné rozsáhlosti ve hloubce i v šířce, tak že tažný stroj nestačil vyvážeti dobyté rudy a při větší hloubce dávno by nebyl potřebám vyhověl. Uzavřeno jest tedy založitižasi 300° jižně od Vojtěšské šachty na východním svahu Březových Hor novou hlavní šachtu, která položena jsouc skoro uprostřed bohatých tmnějších žil, překřizovati měla v prostřední hloubce mezi 7. a 8. hlavním patrem žílu Marianskou a visutou Vojtěšskou a kteráž upraveni měla těžení na žíle Vojtěšské, Mučednické, na žíle Matky boží, Barborské a jiných od Annenské šachty sem se táhnoucích. Zároveň měla přispěti později k vysušení stařin na Drkolnově, ježž sluší považovati za pokračování Březových Hor. Šachta tato naražena jest roku 1822 a dostala jméno „Marianská šachta“.

Poněvadž práce v horách v té době byly už velmi rozsáhlý, musili býti ustanoveni dva horní úředníci, již nazývali se horní přísežní; jeden z nich byl zároveň měřičem horním. Při každé šachtě hlavní řídil přísežný vždy také upravování rud.

Ku konci roku 1823 pracovalo se v těžařské šachtě u Toku nedaleko Dubence, kdež přišlo se v žíle 1—2" silné na křemeny, které dávaly 11 lotů 1 kventlík zlata; o Lišnickém dole nemluví se však více v listinách.

Upravování stařin Bohutínských nebylo bez výsledku; neboť přišlo se na 12—24" mocnou žílu pěkných rud pro puchování a praní, z čehož právem souditi se dalo, že staří žílu tu opustili, poněvadž praní rud tenkrát známo nebylo. Poněvadž však zdvihání vody velmi mnoho peněz stálo, upuštěno jest od dálšího vyklizování štoly a založena pro nadějně ony doly nová šachta.

Dne 5. října 1825 zemřel horní rada Karel Franz. Krátký čas zastával jej pokladník vrchního horního úřadu Josef Franz a roku 1826 propůjčeno jest místo po něm měřičovi při ředitelství Tyrolských hor a solin Aloisovi Maierovi.

Roku 1826 prorazila se šachta Ferdinandská do dědičné štolý Josefské a štola Volfgangova do větrné a tažné šachty Volfgangovy. Práce na štole Černojamské jakož i na Královské zastaveny jsou pro veliké výlohy, jakéž způsobovaly. Stavba Lázkého rybníka dokončena jest již roku 1825.

Následujícího roku otevřeny jsou stařiny u Bohutína a nalezeny obě žíly, jež na východ a západ zapadají; šachta na nich založena jest až ve 3. čtvrtletí roku 1827; jest to táž, která později nazvána jest „šachtou arcivévody Štěpána.“

Pracemi na štole Volfgangově nalezeny jsou žíly Volfgangova a Šeččinská; pro oba učiněna jest stará šachta Volfgangova hlavní šachtou a zřízen při ní větrný stroj s křídly 4 sáhy dlouhými.

Pamětihodno jest, že žíla Šeččinská ve hloubce 9 sáhů, kamž se štolou Volfgangovou došlo, byla 2' mocna a sestávala z rozpuštěného zelenokamene, vápence, blejna, hnědele a leštěnce olověného. Dobývali na něm tenkrát rud k puchování a praní, a leštěncový šlich rud těch měl v centu 20 lotů stříbra a 72 libry olova.

Jelikož se práce při úpravě ustavičně množily, ustanoven jest r. 1829 zvláštní dohlížitel při puchýrně.

Roku 1829 sděláno jest:

Na puchýrně číslo I. v Podlesí (s 9 pýcholy):

stříbra: olova:

26.182 centů s 378 hřivnami a 382 centy.

Na puchýrně číslo II. pod Přibramí (s 9 pýcholy):

stříbra: olova:

17.424 centů s 783 hřivnami a 632 centy.

Na prádle Vojtěšském na Březových Horách:

stříbra: olova:

355.488 centů s 7868 hřivnami a 8281 centem.

Na Annenském prádle pod Přibramí:

stříbra: olova:

135.466 centů s 4119 hřivnami a 3466 centy.

Roku 1832 zastaveno jest hloubení Bohutínské šachty, poněvadž byl nával vod příliš veliký.

V hutí roztaveno jest roku 1830 v celku 35.619 centů rud a šlichů. Při tom spotřebováno jest 42.270 tun dřevěného uhlí k tavení a 5670 tun na nábojku, tedy úhrnem 47.940 tun po 10 kub. stopách.

Upraženo jest 40.229 centů rud a šlichů, při čemž spotřebováno jest 6263 tun uhlí dřevěného a 1662 sáhů dříví po 108 krychl. stopách. Ztráta při manipulaci obnášela při 100 hřiven stříbra 3 hřivny a $\frac{1}{2}$ lotu stříbra a 25% olova.

Roztavení centu rudy a šlichů stálo se všemi výlohami průměrně $34\frac{1}{4}$ kr. konv. mince a hřivna čistého stříbra 3 zl. 37 kr.

Správa huti neuspokojovala nikterak, zvláště hospodářství s uhlím vzbuzovalo podezření, tak že c. k. dvorní komora roku 1832 na hut veskrze nové úředníky dosadila.

Téhož roku založena jest nová hlavní a pomocná šachta Prokopská pro jižní končiny dolu Annenského. U Drkolnova a Bohutína dělalo se tenkrát velmi čile, poněvadž mělo se za to, že otevření žil na Březových Horách v jižním směru jejich jest pro budoucnost hor Příbramských důležitější, než další práce v severním pásmě břidlicovém, v němž velké vody často práci rušily. Žíly na Březových Horách ukazovaly se již v té hloubce, kterou tenkrát měly, velmi bohatými a očekávalo se, že i v jižních končinách takovými zůstanou. Bohužel, nevyplnily se dosud naděje tyto; neboť žíly, jež přeráží kolmá šachta Augustova, neukazují už na 11. patře, tedy v hloubce dosti značné, žádné zvláštní bohatosti.

Roku 1833 podařilo se otevřítí za rozsedinou jřlovou žílu Vojtěšskou na 5. patře a učiněny další přípravy, aby úplně objasněno bylo, jak se asi má žíla ta na tomto patře k rozsedině jřlové. Důl Bohutínský byl vytopen.

Roku 1834 nadražena jest ortem na dědičné štole Josefské nedaleko šachty Ferdinandské žíla, která podle směru shodovala se s hlavní žílou Vojtěšskou. Byla 5—8" mocna a sestávala z vápence, ocelku, blejna a rozpuštěné břidlice; tu a tam ukazoval se také leštěnec olověný, jenž měl ale velmi málo stříbra. Žíla ta nezkoušena jest blíže.

Mezi léty 1834—1837 byl nedostatek hnací vody a z té příčiny nehloubena šachta Vojtěšská dále; následek toho byl, že se vytopila až 9 $\frac{1}{2}$ ' nad 12. patro.

Na dole Marianském a Vojtěšském dosažena jest ve 4. čtvrtletí r. 1835 žíla Mučednická, která měla mocnost 10" a skládala se z rozpuštěného zelenokamene, vápence a ocelku s celistvým leštěncem olověným až 1 $\frac{1}{2}$ " mocným a s blejnem. Při otvírání žíly té v únoru r. 1836 prorazili se dělníci do vytopených stařin a dva z nich při největší opatrnosti se utopili.

V létě roku 1836 byla taková nouze o vodu hnací, že se všechny doly ve hloubce vytopily a teprve ku konci roku toho zase vysušeny býti mohly.

Na „Zaječí žíle, na níž staří až pode dno štolu u Nejsvětější Trojice s výsledkem dolovali, počaty jsou zase práce na zkoušku a sice z dědičné stoly císaře Josefa. Dělníci přišli při tom nedaleko šachty na rudu k praní a čistou, ano i samorostlé stříbro se ukázalo.

Roku 1835 jmenován od c. k. dvorní komory Karel Heyrovský c. k. vrchním správcem strojů a ředitelem všech prací z oboru stavitelství, strojnictví a měřictví.

Roku 1836 založena jest nová kolmá hlavní šachta na Drkolnově, poněvadž tamnější šachta s větrným strojem, který jinak výtečně pracoval, nepostačovala zdvihati vodu a poněvadž se očekávalo, že přijde se brzy na stálá ložiska rudy.

Šachta ta nazvána jest ku počtě knížete Augusta Longina Lobkovice, který tenkrát byl předsedou c. k. dvorní komory v záležitostech mincovních a horních a r. 1836 doly Příbramské navštívil, šachtou Augustovou.

Na počátku r. 1837 povolán jest z Příbrami předseda vrchního horního úřadu Alois Maier, stav se dvorním radou, k c. k. dvorní komoře a místo jeho zastával opět horní rada Josef Franz.

Téhož roku nařídila c. k. dvorní komora, aby Vojtěšská šachta zase osazena byla a aby na Mariánské šachtě pod zemí postavena byla premsa. Zajímavé jest, že tenkrát z nařízení dvorní komory zkoušeli na Mariánské šachtě drátěný provaz, který se úplně osvědčil, ačkoliv vrchní horní úřad Příbramský toho mínění byl, že na premsách takových provazů s prospěchem užívati nelze.

V téže době zaslala c. k. dvorní komora vrchnímu hornímu úřadu podrobný popis metody H. J. Pattinsona, kterak se dá stříbro v stříbro-nosném olově soustřediti a nařídila, aby podle metody té několikrát pečlivě pokusy učiněny a dvorní komoře zaslány byly.

Rovněž nařízeno jest, aby huť budoucně vždy za 3 roky účty uzavírala.

Aby prozkoumána byla žíla Mučednická a vysušeny staré vytopené šachty Joklova a Rytířská, hnány jsou orty, jimiž ale prosednuty jsou bohužel silné vody, které v 1. čtvrtletí roku 1838 hloubku Vojtěšského dolu zase vytopily.

V Bohutíně dělalo se na ortech 1. a 2. patra, hloubena šachta a zakládána pod silnicí nová kolmá větrná šachta; aby otevřena býti mohla žíla Vojtěšská ve visutém rozsedliny jílové, hnán jest na 5. patře v břidlicích severozápadní chodník, jímž došlo se na žílu 3' silnou; podle směru a podle vyplnění, které jinak nebylo bohaté, byla to hledaná žíla Vojtěšská. Brzy na to byl chodník pro nával vody zasazen a zandán.

Do téže doby spadají pokusy s nebozezy na obou stranách ocelovanými, které se sice nezdařily, ale na vyzvání c. k. dvorní komory opakovány býti musily. Rovněž učiněny jsou mnohé pokusy se stroji sazecími, se solnohradskými a saskými čističi na rudu a se strojem separačním.

Velikou zajímavost mají četné měřické a geologické práce, jež vykonány byly od horních praktikantů za vlastního řízení tehdejšího představeného vrchního horního úřadu A. Maiera. Sem patří především mapa povrchu horního okresu Příbramského, pak mapa prací na žilách Příbramských, mapy znázorňující díla na hlavní žíle Vojtěšské a petrografické školní mapy; mimo to geognostická mapa o rozšíření žuly v jihozápadních Čechách, geologické mapy krajin u Černého Kostelce a Českého Brodu, severozápadních, severovýchodních a jihozápadních Čech, návrh ku geologické mapě o rozšíření porfyrů mezi Mníškem a Jílovým, mapy některých partií drobových a břidlicových v ležatém Příbramského rudonosného útvaru drobového a jiné toho druhu. Mimo to konány jsou také pokusy s teploměrem o přibývání tepla do hloubky.

V létě r. 1837 navštívil doly arcivévoda Jan a zlezl důl Annenský; brzy na to navštívil doly podruhé kníže August Longin Lobkovic a prohlížel je, doprovázen jsa c. k. guberniálním radou Michalem Layerem, který jmenován jest pak ku konci roku představeným Příbramského vrchního horního úřadu.

Vrchní horní úřad měl tenkrátě vedle dolů Příbramských také vrchní správu c. k. horních úřadů ve Stříbře, na Kutných Horách, v Rudolfově, Jílovém, Mladé Vožici, Kašparských Horách a Zbirově, c. k. správních úřadů železáren v Strašicích, ve Františkově, u Karlovy huti a v Holoubkově, c. k. správ železných hamrů na Dobříši a v Padrti, horního panství Zbirova, Králova Dvora, Točnicku, Mirešova a Oseku, panství Hodkova a všech lesů rozsáhlých těchto panství. Zároveň byl úřad ten distriktuálním horním úřadem pro střední Čechy a měl vedle představeného svého 5 assessorů (vrchního správce a horního radu J. Franze, pokladníka J. Schöffla, účetního K. Hopfgartnera, referenta v záležitostech hospodářských V. Laitla a referenta pro železné huti J. Kargla), 1 sekretáře, 2 úředníky při pokladně, 3 kancelářské, 9 praktikantů, již na akademii se vzdělali. Pro Příbramské doly zvláště ustanoveni byli: 1 správce při strojnictví, 2 horní přísežní, z nichž jeden zároveň měřičem horním byl, 1 správce puchýren, 1 horní správce, 1 kontrollor, 2 hutní úředníci, 1 prubř, úhrnem 9 úředníků. O úřednících ostatních závodů není třeba zde se zmínovati.

Ku konci roku 1838 polámalo se železné pohybovací a čelní kolo při stroji větrném a klika při koňském stroji na Volfgangově šachtě; následek toho byl, že se šachta ta vytopila.

Při kovárně opakovány jsou pokusy, dalo-li by se užívati kamenného místo dřevěného uhlí. Vedle toho činěny jsou opět pokusy se štýrskými nebozezy.

Z následujícího přehledu z r. 1838 viděti lze, jak dalece se v Příbramských dolech tenkrátě těžilo:

	Čisté rudy.	Rudy k praní.	Rudy k puchování.	Jalové kamení.	Úhrnem.
Vojtěšský důl	1521	20.936	7.507	10.100	40.064
Annenský důl	1302	21.673	8.308	23.281	54.564
Mariánský důl	—	2.646	871	17.012	20.529
Prokopský důl	—	—	—	19.243	19.243
Ferdinandský důl	—	—	—	—	—
Drkolnov	—	3	29	15.206	15.238
Bohutín	5	—	964	13.521	14.490
Úhrnem	2828	45.258	17.679	98.363	164.128.

Vyváželo pak se dílem koly vodními (premsami), dílem žentoury koňskými; teprve r. 1840 nařídila c. k. dvorní komora, aby pro vyvážení postaven byl na Mariánské šachtě parní stroj.

V prvním čtvrtletí roku 1838 zmizel při hloubení Marianské šachty na 9. patře úplně hnědel a zdálo se, že úplně přestává útvar hnědelový, který až dosud žilu Marianskou vyplňoval. Z toho souzeno, že Marianská žíla, která dosud vyjímajíc šáry se žilou Matky boží a Vojtěšskou visutou, byla špatnou a neslibovala výtěžku, ve větší hloubce trvalé rudy mítí bude; naděje byly tím větší, jelikož leštěnec olověný žíly této až 18 lotů stříbra v centu choval.

Poněvadž dolování ustavičně se rozmáhalo a počet dělnictva ustavičně vzrůstal, ustanoven jest třetí úředník horní; zároveň rozděleny jsou r. 1841 doly na 3 skupiny a dostaly svého zvláštního přísežného doly na Drkolnové a v Bohutíně, jiného doly Vojtěšský a Marianský a jiného doly Annenský a Prokopský. Upravování rud všech řídil správce puchýren.

Ve 4. čtvrtletí roku 1841 proražena jest štola mezi Prokopskou a Marianskou šachtou, tak že vody z Marianské šachty, které až dosud zdvihány býti musily na 5. patro, od té doby dědičnou štolou odtékati mohly.

Výdělek kovkopa za práci úkolem obyčejným obnášel tenkrát průměrně jen 11 kr., jinak 20 kr. a nepatrná mzda tato směla nanejvýš jen o třetinu překročena býti. Poněvadž pak dělníci při tehdejších cenách potravin žítí nemohli, povolovány jsou jim drahotní přídavky.

R. 1841 vyklizena jest k vůli obmyšleným pracím na bohaté Řimbabě stará štola pod Vokačovským rybníkem hlavně za tím účelem, aby vysušena byla voda a docíleno důkladné provětrání.

Roku 1842 ohledávána jest žíla v pohoří u Vysoké peci rovny a kutacími šachticemi a shledána jest žíla jedna ve visutém a jedna v ležatém, jež se táhly směrem dle $12^{\circ} 8'$ a $12^{\circ} 10'$ a měly hnědel, vápenec, křemen a rozpuštěnou železitou horninu; mezi těmito žilami založena jest v 1. čtvrtletí roku 1843 hlavní šachta, jež sluje šachtou „na Řimbabě“.

Podobným způsobem vyklizena jest r. 1841 štola Františkova na úpatí Tisové za tím účelem, aby prozkoumána byla žíla Františkova, která touto štolou přes 300 láter podle směru svého a mimo to i hloubením otevřena jest; mocnost její obnášela $12''$ — $36''$ a byla vyplněna hnědelem, ocelkem, křemenem, blejnem a vtroušeným stříbrnosným leštěncem olověným. Roku 1843 založena tu pak hlavní tažná a větrná šachta.

R. 1843 docílena jest prorážka štolních ortů mezi Augustovou a Marianskou šachtou; dosud byl nával vod v Drkolnovské šachtě tak silný, že k zdvihání jich, stál-li stroj větrný, třeba bylo denně 12 párů koní.

Františkova šachta pod štolou Josefa Marie na Březových Horách dospěla roku 1843 do obzoru dědičné štoly; práce na ní byla pak zastavena na tak dlouho, až by docíleno bylo spojení se severními částmi žíly Mučednické a dědičnou štolou pomocí chodníku příčného.

Roku 1843 měly hory Příbramské 2298 dělníků.

Téhož roku povolán jest M. Layer do Vídně za ředitele nově zřízeného c. k. ústředního ředitelství pro hornictví, kteréž mělo býti pomocným úřadem cís. kr. dvorní komory a jemuž bylo řídití technickou část státních závodů. Ředitelství dolů Příbramských svěřeno jest provisorně horn. radovi

a vrchnímu hornímu správci Janu Grimmovi, roku 1844 ale guberniálnímu radovi Aloisovi Lillovi z Lilienbachu definitivně.

Kdežto doly Příbramské od časů zasloužilého horního rady A. Alise dospívaly poněkud k většímu rozkvětu, podniknuty jsou řízením Lillovým veliké systematické opravy ve všech oborech, kteréž také trvání dolů těch na budoucí časy pojistily.

Výroba rud stávala se vždy větší a větší, předběžné práce se množily, nové a nové žíly otevíraly, místo síly vodní parní nastupovala, první lezací stroj jest zřízen, upravování rud změněno jest úplně dle návodu záhy zesnulého ministerského rady P. rytíře Rittingra a huť, na níž místo křivých a polouvysokých pecí zřízeny jsou peci pražecí a vysoké, dovedena jest na časovou výši.

Nepokoje r. 1848 dotkly se také Příbrami; aby zachován byl pořádek, dal Lill hornictvo ozbrojiti a velel mu sám.

Po rozpuštění c. k. dvorní komory roku 1848 přešly hory Příbramské a všechny státní hory pod správu ministerstva pro veřejné práce, roku 1849 pod správu ministersva orby a hornictví a po zrušení tohoto roku 1853 pod ministerstvo financí.

Hornímu úřadu přidáni jsou roku 1849 tři horní radové (místo bývalých assesorů), jeden lesní rada a zvláštní oddělení účetní. Vedle jmenovaných už závodů spravoval pak vrchní horní úřad Příbramský také c. k. kommisce kutací po kamenném uhlí v Brandýsku, Černém Kostelci a Trutnově jakož i uhelné doly ve Vývanově.

Roku 1844 zřízen jest na šachtě Augustově tažný žentour a roku 1846 proražen jest jižně od této šachty v obzoru staré Bohutínské štolý průkop, jímž vody hnací, jichž se dříve v Bohutíně užilo, na šachtu Augustovu přicházely.

Roku 1846 postaven jest na Mariánské šachtě tažný parní stroj a roku 1849 lezací stroj, jenž byl původně navržen pro Prokopskou šachtu.

Roku 1849 počaly zase práce na šachtě Františka Josefa na Březových Horách a sice vylamováno nejprve narážistiště na císařské štole a hloubena pak šachta dále.

Roku 1850 postaven jest druhý parní tažný stroj na Františkově šachtě v Bohutíně. V té době zorganizováno jest úplně oddělení měřické a celé hory nově vyměřovány.

Roku 1851 upraven jest starý důl „u panny Marie pomocnice“ na Březových Horách.

Aby podniknuty býti mohly nové práce na severozápadní straně od dolů Vojtěšského a Františka Josefa, učiněn jest pokus otevřítí dislokační rozsedlinu a vyhloubena jest roku 1852 malá šachta pod Kozičínem, z níž hnán jest příčný chodník. Chodník ten prosedl jen břidlici drobovou a po otevření vrstev ve visutém pohoří toho shledáno jest, že směr dislokační rozsedliny, jenž sledován jest od šachty Vojtěšské a Františka Josefa, v jihozápadních končinách obrací se více k jihu; okolnost ta přerušila další hledání ve směru

tom, a roku 1853 založena jest poněkud jižněji nová šachtice, kterou pátralo se po rozsedlině jílové.

Jinou kutací šachtou pátráno jest vedle železné dráhy u Podlesí po neznámé žíle; při tom přišlo se na dvě žíly, jež však za těžení nestály.

V prvním polouletí roku 1855 proražen jest příčný chodník ze šachty Františkovy na císařské štole proti šachtě Štěpánské.

V druhém polouletí téhož roku vylámané jsou na Mariánské šachtě narážistě od 18. až do 23. patra, jichž třeba bylo pro vyvážení po kleci; zároveň přibrány jsou na Vojtěšce stěny šachty a na narážistích od císařské štolý až k 19. patru vylámaný rovněž šterce.

Podobné práce vykonány jsou na Annenské šachtě v druhém polouletí roku 1856.

Zvláštní důležitost má kutání za starodávnou žilou Černojskou. Roku 1855 vyhloubena jest na poli Příbramského měšťana Holého kutací šachta, kteráž měla $7\frac{2}{3}^{\circ}$ hloubky a z níž hnán jest příčný chodník na stranu západní; zároveň otevřena jest z Černojské štolý dolejší Černojská žíla na polední a půlnoční stranu, než brzy došlo se na stařiny, v nichž vody všechno další dolování překazily.

Hloubena jest tedy nová kutací šachta při staré jedné Černojské kotlině severozápadně od Poncova dvora. Šachta ta došla na starý příčný chodník, jímž dosažena jest pak dolejší žíla Černojská, která na půlnoční stranu otevřena jest. Ve hloubce $7^{\circ} 1'$ dospěla šachta na dno stařin, tak že dále nehlobeno, nýbrž počato s upravováním chodníku, který hnán byl nejspíše za některým odžilkem ležatým, a jehož roubení na mnohých místech úplně zachováno bylo. Chodníkem tímto došlo se po $2^{\circ} 2\frac{1}{3}'$ na křížová mihadla příčného chodníku, jenž táhl se od východu na západ a dosud částečně otevřen byl. Poněvadž se dalo očekávati, že dolejší žíla Černojská na straně východní leží, upraven jest chodník východní a skutečně dosažena jest po 11° dolejší žíla Černojská ve stařinách. Na chodníku půlnočním nalezen jest 4' dlouhý rumpál, jenž spočíval ještě na podpěradlech, chodník sám byl 4' široký a táhl se k $24^{\circ} 10'$, kdežto žíla mezi 65 až 70° na východ zapadala; z kamení, jehož užito bylo k zandání chodníku, dobyto jest pěkných rud k puchování a praní.

Tím dosažen jest účel kutání tohoto a zároveň získán pevný základ pro budoucí dolování na dolejší žíle Černojské; na tom také práce přestaly.

Vedle toho kutáno jest po hořejší Černojské žíle a sice při Poncově dvoře u vozové cesty do Podlesí. Vyhloubena jest tu šachtice, z níž ve hloubce 7 a $9\frac{1}{2}'$ sáhu hnány jsou příčné chodníky k žíle Černojské. Oba chodníky dostihly žílu na místech, kde mocnost její obnášela 3' a kde se skládala z rozpuštěné horniny, z hnědele, v němž tu a tam objevovala se zelenoba a stopy leštěnce oloveného; žíla byla pak blíže prozkoumána.

Ve třetí kutací šachtě, která ležela poněkud více na jih, přišlo se v kolmé hloubce 12 sáhů na žílu 6" mocnou, hnědelem vyplněnou.

Tím získalo se tolik, kolik třeba bylo, aby propůjčeny býti mohly nové dolové míry a zastaveny jsou tedy další práce v tomto směru.

Roku 1856 začalo se zase pracovati na Matějské štolě pod Janskou horou u Příbrami, aby otevřena a prozkoumána býti mohla ložiska, jež štola ta přerážela a aby i krajina ta dobrými měrami pojištěna býti mohla. Zvláštní štolou, jejíž délka obnášela 11°, proražena jest zabořená štola Matějská a svedeny z ní vody, jež rozprostíraly se po ní na 27½°. Tím získán jest volný chodník 192° dlouhý, jímž došlo se pohodlně až před ort. Roku 1858 dosažena jest příčným chodníkem žíla Nádherného v mocnosti 12", v níž nacházely se góthit, ocelek a vápenec; později otevřeny jsou i jiné tvárné žíly, mezi nimiž také Jakubská, jejíž výchozí před několika roky u Příbramského kostela odkryto bylo.

Roku 1857 vyhloubena jest na Šeščinách nová Zdabořská šachta za tím účelem, aby prozkoumány a v ustavičném díle udržovány byly žíly v jižních končinách horního okresu Příbramského. Téhož roku hloubeno jest také u hamru nedaleko Bohutína za tím účelem, aby odtud dostižen a provětrán byl půlnoční ort prvního patra na žíle Klementske.

Abý pojištěno bylo vydatné těžení také na budoucí časy, založena jest po důkladných kutacích prací, jež nahoře jsou popsány, dne 20. října 1857 mezi hořejší a dolejší Černojsamskou žilou kolmá, hlavní, tažná, stupní a větrná šachta, kteráž vůbec známá jest pode jmenem „Lillka“.

Roku 1858 zavedeno jest těžení po kleci na šachtě Prokopské a sice z tažné štoly dolů až k 19. patru, což obnášelo 263 sáhy. V Bohutíně upravena jest šachta Litavská, z níž mělo se dělati naproti půlnočnímu ortu na šachtě Bambasové.

V 2. polouletí roku 1858 počalo se kutati na Květské žíle. Nejprve vyhloubena jest na severním svahu Květné šachtice a z té překopány jsou ve hloubce 6° chodníkem na východ se táhnoucím 3 žíly, které k východu zapadaly, 6 až 12" mocny byly a z rozpuštěné železnaté horniny, z hnědele a vápence se skládaly. Také na jižním svahu Květné založena jest šachtice, která ve hloubce 10° narazila chodníkem na východní stranu vedeným na žílu hnědele 3' mocnou a na starou žílu Květskou ve stařinách.

Roku 1858 v měsíci říjnu upravována jest štola Filipinská čili Hatská, která se táhne podle silnice z Příbrami do Milína.

Vedle toho neustávalo se v pracích na Černých jamách. Roku 1859 upraveno jest na hořejší žíle Černojsamské několik šibků a chodníků a dosaženy jsou hranice stařin, kde se dosud nacházely zásoby rudy. Měla pak žíla ta leštěncové rudy k puchování a praní, ano na některých místech i čistou rudu. Leštěnec olověný měl zde v centu 9 lotů stříbra a 79 liber olova.

Do roku 1859 spadá vyhloubení kutací šachty na jihu od „Hvězdy“ u Příbrami a založení kutací štoly u Brodu, kterouž prozkoumány býti měly žíly Hatské v západním svém směru. Zároveň v témž roce počátek svůj vzalo kutání u Sádka a hloubena dále kutací šachta na Hůrce u Bohutína. V prvním čtvrtletí roku 1860 zaražena jest Sáděcká štola.

Dne 8. července roku 1859 proražen jest ort dědičné štoly při šachtě „na Řimbabě“ s ortem Bohutínské šachty Františkovy a tím ukončena jest dědičná štola císaře Josefa, která po 70 let svého trvání valně přispěla k otevírání ložisek rud, k rychlému hloubení hlavních šachet a k rozšíření celých dolů. Na konci svém při Štěpánské šachtě v Bohutíně dosahuje štola ta 58° kolmé hloubky.

Délka této dědičné štoly od ústí až k Štěpánské šachtě obnáší 4.130°, délka všech pobočných chodníků, jež třeba v dobrém stavu udržovati 7.421°, tak že celá délka dědičné štoly císaře Josefa obnáší 11.551°, (21.906 metrů) čili 2.887 rakouské mře.

Dno ústí štoly té leží:

235° nad hladinou jaderského moře;

147° nad hladinou Vltavy u kamenného mostu v Praze;

147 $\frac{1}{2}$ ° nad náměstím při Štěpánském kostele ve Vídni.

Pro nedostatek hnací vody zaváděny jsou vždy víc a více stroje parní; tak postaven jest r. 1858 tažný parní stroj na 12 koňských sil na Annenské šachtě, roku 1859 podobný stroj na 30 koňských sil na Vojtěšské šachtě a v Zdaboři užíváno jest k vyvážení rud a zdvihání vody lokomobilního stroje. Na Štěpánské šachtě spuštěn jest dne 24. října 1860 vodní stroj stoupový a takový rovněž spuštěn jest dne 17. dubna 1862 na Vojtěšské šachtě, kde se stará mihadla polámala. Na Lillce postaven jest parní stroj na 30 koňských sil k držení vod a starý stroj Mariánský nahrazen jest jiným na 60 koňských sil, aby možno bylo neustále zásoby vyvážeti.

Zatím dospěla Zdabořská šachta do stejného obzoru s císařskou štolou; i upuštěno jest od dalšího hloubení a pracováno na příčném chodníku, kterým otevřeny býti měly žíly Žežické. Roku 1862 hnána jest vodní štola z Podlesí, kterou odváděti se měla voda z úpraven Vojtěšských a z nových puchýren na mokro, na jejichž stavbu se pomýšlelo, na šachtu Annenskou.

Dílny, v nichž rudy se upravovaly, byly až dosud velmi malé a nevyhovovaly nikterak časovým požadavkům. Při šachtě Vojtěšské bylo prádlo s dvěma cabrichy a blatní struhou, kteráž sloužila k oddělování krvinek k praní; mimo to bylo tu prádlo bubnové, jež sloužilo k pokusům, puchýrna s 9 pýcholy, kteráž později nahrazena jest mačkáčím strojem, pak sazečí pumpa a odstrkavý splav, jenž sloužil k oddělování moučky určené k praní. Sazení rud k praní dělo se jen ruční prací.

Co vytěženo jest na šachtě Annenské, sdělávalo se v prádle pod Annenskou šachtou, kde v přízemí a v zadní části stavení rudy prány a mačkány bývaly, kdežto v 1. poschodí Annenský přísedný bydlel. K oddělování krvinek k praní a moučky sloužily dva ruční splavy, sazení rud určených k praní a slabé odrážky dělo se na ručních sítích.

U města byla puchýrna s 6 pýcholy, 2 odstrkavými splavy a příslušnými žlaby. Mimo to byla u Podlesí stará puchýrna a u Bohutína chatrné jedno prádlo.

Roku 1846 počato v údolí u Podlesí se stavbou nové puchýrny, která se nyní Thinnfeldovou nazývá. Z počátku určena byla jen pro úpravu rud Vojtěšských, které sem zvláštní železnou drahou dováženy bývaly. Puchýrna ta má na třech pod sebou se nacházejících spádech 3 stupňky s 45 pýcholy; ve šlemovně, která níže leží, jest 16 odstrkavých splavů s trychtáry. Roku 1851 ukončena jest celá ta stavba a hned zastaveny jsou také dvě tamnější staré puchýrny.

Vojtěšský mačkácký stroj byl téměř na spadnutí a nebylo při něm přístrojů k oddělování moučky, tak že tato tak, jak od stroje odpadala, do huti odvážena býti musila. Z té příčiny započala roku 1858 stavba nového stroje, který s to byl 60—80.000 centů sdělati. Ukončena jest stavba ta r. 1860.

Puchýrna Thinnfeldova nevyhovovala všem potřebám hlavně pro nedostatek vody, jenž nastal po nezdařené stavbě rybníka Pilky. Založena jest tedy roku 1862 nová puchýrna Vojtěšská na 48 pýcholů a opatřena nejnovějšími přístroji. Otevření důležité této dílny spadá do roku 1865. Užívalo se při ní vody, která od té doby, co zrušeno jest vodní kolo na Vojtěšské šachtě, volně odtékala.

Aby zmenšeny byly výlohy při huti dokonalejším upravováním rud, přestaveno jest také Annenské prádlo, rozmnoženy při něm stroje mačkácké, sazecí a prací a zařízení vše na práci strojní. Při prádle užíváno pak vody, kteráž od té doby, co na Annenské šachtě pracoval parní stroj, pro šachtu samu stala se zbytečnou. K sdělání moučky, která nashromážděna byla pod prádlem tím, zařízení jest kůlna k šlichování se 7 ručními splavy s příslušnými žumpy. Stavba tato trvala s delší jednou přestávkou od roku 1858 až do r. 1865.

Roku 1859 zastavena jest městská puchýrna a vody její užito jest pro jednoduchý cabrich, na němž r. 1861 Mariánské a r. 1862 a 1863 Annenské rudy k praní určené se sdělávaly. Od toho času pak, co Annenské prádlo dokončeno jest, pracuje se tu jen pro Lillku.

Také při Štěpánské šachtě v Bohutíně, kde množství dobytých rud ustavičně vzrůstalo, zařízení jest jednoduché prádlo bubnové, jež sloužilo též k sdělávání slabých odrážek a rud k puchování; počalo roku 1865 alespoň částečně pracovati.

Do roku 1856 spadá založení drátovny, která měla na počátku dřevěné, později a sice od r. 1864 železné splétací stroje. Drátovna ta opatřuje nejen Příbramské ale i mnohé cizí hory provazy, jež všude dobré pověsti požívají.

Roku 1859 podařilo se vytrvalosti a obezřelosti tehdejšího přísedního Josefa Vály, otevřítí Vojtěšskou hlavní žílu na 20. patře Vojtěšské šachty za rozsedlinou jlovou. Tím rozšířeno jest a pojištěno zároveň do budoucnosti další dolování v horách Příbramských.

Aby pak otevřena býti mohla známá ložiska rud v pohoří břidlicovém, hloubena jest roku 1863 Ferdinandská šachta a roku 1864 Jarošovka pode dnem dědičné stoly císaře Josefa.

Zároveň s ostatními pracemi na Květné zkoušeno jest pásmo „Janských kotlin“ v horách Skorotínských, v jejichžto haldách nalezen jest leštěnec olověný. Kutací šachta, kteráž k tomu účelu vyhloubena jest, dospěla na žílu hnědele v mocnosti 3—6“; na žílu tu propůjčeny jsou pak dolové míry.

Sádecká štola přerazila 10 žil hnědelových, mocných 2—6', kteréž k východu zapadaly a jež částečně prozkoumány jsou. Na blízkém Jalovčíně v poledním směru Sádeckých žil přišlo se na žíly železné. Poněvadž podle jakosti otevřených ložisek, jež Sádeckou štolou překopány a podle směru svého otevřeny byly, a podle rud, jež se tu objevily, nedalo se pochybovati o bohatosti žil těch pod železným kloboukem, vzaty jsou i na Sádeckých i Jalovčínských žilách míry a 6. července 1866 zaražena tu Sádecká hlavní šachta.

Roku 1862 hloubena jest šachta Švarcenberská u Žezic, kdež obec Příbramská a Pražské arcibiskupství za Příbramský hlavní závod míry převzaly, aby otevřena byla krajina tato, v níž nacházejí se mnohé žíly hnědelové. Roku 1866 dosáhla šachta ta hloubky 49°. K vltí pojištění dolových měr kutáno jest také na Vojně a roku 1864 u Vejfuku, kdež skříženy jsou hnědelové žíly, na něž získána jsou nová pole dolová.

Nouze o vodu trvala stále a z té příčiny založen jest rybník Pilka, který jsa největším a nejvyšším, měl strojům a úpravnám poskytovat na budoucí časy potřebné vody.

Rybník ten vystavěli v letech 1851—1853 bratři Kleinové; ale již dne 24. června roku 1854, kde rybník naplněn jest vodou až ku stavidlům, protrhla se hráz na jižní straně. Mělo se za to, že jest konstrukce hráze špatná a proto stržena jest tato na onom místě a nahrazena mezi roky 1856 až 1859 jinou na základech zcela nových. Když ale roku 1860 voda naplnila rybník na něco přes 24', ukázalo se na onom místě, kde už dříve rybník se protrhal, několik pramenů, které novým strháním rybníka hrozily. Zkoušeno tedy místo to a tu shledáno, že pod hrází jest žíla žílu, kterouž voda pod základy hráze odcházela; základy samy ukázaly se býti bezvadnými. Všecky další pokusy v následujících letech, rozsedliny uzavřítí anebo ucpati, zůstaly bohužel bez výsledku, tak že nelze rybník přes 24' vodou naplniti, nemá-li se hráz povážlivě podemýlati.

Na huti vytěžilo se roku 1843, ačkoliv zařízení její bylo dosud velmi primitivní, předce 7591·2 kilogrammů stříbra.

R. 1845 vystavěna jest nová bechyně, r. 1847 a 1848 rozšířena jest huť hnací a roku 1849 postaven jest nový parní stroj s návajkovými měchy.

Roku 1850 zavedeno jest na pokus cerování po ameríkánsku, aby vytěženo bylo z rud větší množství kovu s menšími výlohami. Mezi léty 1853 až 1855 vystavěna jest průbovna a od roku 1855 až 1856 peci pražecí a zároveň válcové měchy. Roku 1857 vystavěna jest anglická plamenná pec tažná na roztavování strusek, ale poněvadž nebyl dostatek kyzů bohatých na lech a bezkřemenných, jichž se jako přísad užívati mělo, nebyl výsledek tohoto způsobu tavení příznivý. Téhož roku postavena jest místo kelímkové peci na čisté pálení anglická plamenná pec.

Roku 1858 upuštěno jest od amerického způsobu cerování, ačkoliv vytěžilo se jím při menších výlohách více kovu, poněvadž práce ta byla pro dělníky velmi namahavá a pro zdraví škodlivá a měchy, jež se v hutí nacházely, k takové manipulaci nikterak nevystačovaly; zaveden jest pak zase starý způsob tavení.

Brzy na to přistavena jest čtvrtá anglická pražecí pec plamenná a zařízení vše, čeho třeba bylo k pokusům, jež dítí se měly k vůli dobývání cinku. Také průbovna byla rozšířena.

Už roku 1857 proměněna jest křivá pec v polouvysokou a později postavena jest místo amerického cerovní peci křivá pec k redukování klejtu, která v čas potřeby sloužit mohla také k tavení rud. Poněvadž ale těch osm polouvysokých pecí, jež na hutí stály, nepostačovalo k sdělení všech rud, uzavřeno jest roku 1859, postaviti 8 vysokých pecí, jež také v letech 1860 až 1862 dostavěny jsou. V té době zřízeny jsou též pro huť zvláštní nádržka na vodu, puchýrna na slín, nové skladiště na uhlí, hutní kovárna a dvojitá pražecí pec plamenná. Později pak stavěny jsou vodovody a stoupy mokré pro huť, pak ventilátor a vodní kolo pro měchy.

Roku 1866 přišlo se při hnací peci na krádeže stříbra a poslána jest v té příčině od finančního ministerstva do Příbrami vyšetřovací kommise, mající v čele vrchního horního radu barona O. Hingena. Tomuto svěřeno jest také po jubileování ministeriálního rady Lilla na krátký čas řízení hor Příbramských. V září roku 1866 zvolen jest přednostou vrchního horního úřadu a zároveň vrchním horním radou c. k. horní hejtmán Ig. Jeschke.

Roku 1868 změněn jest vrchní horní úřad k vůli zjednodušení celé manipulace v ředitelství horní, při němž po odstranění dosavadního zřízení kollegiálního vrchní správu má přednost ředitelství; zároveň zavedeno jest při účetní správě dvojité účetnictví.

Ostatně zmenšeny jsou v následujících letech práce horního ředitelství tím, že odprodány jsou panství a železné doly Zbirovské, olověné doly ve Stříbře a uhelné doly ve Vývanově a že upuštěno jest od dalšího dolování v Jílovém. Tak spravovalo ředitelství Příbramské jen hory Příbramské, poněvadž dolování v Rudolfově a Mladé Vožici už roku 1852 přestalo. R. 1872 přešlo pak ředitelství pod vrchní správu ministerstva orby.

V letech 1869—1873 upraveno jest služné horních úředníků a v letech 1869—1872 platy dělníkův, kteréžto značného zvýšení došly.

Roku 1867 nařídilo ministerstvo, aby konány byly zase občasně sjezdy těžařské, jak to beztoho obecný zákon horní nařizoval. Při těchto pak podávají se ostatním těžařům obšírné zprávy o poměrech celých hor.

V posledních 8 letech pokračováno jest pak vytrvale ve zdokonalování všech oborů hor Příbramských, zvýšena jest značně celá výroba a pojištěno trvání hor těch na dlouhé doby.

Šachta Vojtěžská dosáhla roku 1867 400° (758·6 metru) kolmé hloubky a přerazila při tom Vojtěžskou žílu ležatou v mocnosti 12—18" (316—474 millimetrů). Při tom přišlo se na čisté rudy, jež byly 6—8" silny. Ku konci

r. 1874 dosáhla šachta ta za energického řízení horn. správce Karla Brože hloubky 514° (975·2 metru) a v květnu r. 1875 hloubky 527·3° či 1000 metrů.

Roku 1869 narazil příčný chodník, jenž založen jest již roku 1866, uprostřed mezi Vojtěšskou a Marianskou šachtou ve hloubce 23. patra (362° aneb 687 metrů) na ležatou žílu, při čemž objeven jest bohatý leštěnec olověný a plavý. Na chodníku tom pracuje se dále, aby prozkoumány byly žíly šachty Františka Josefa, jež až dosud jen ve výšce známy byly.

Téhož roku založena jest tažná štola Marianská, aby snáze bylo dovážeti Marianské rudy určené ku praní k Vojtěšskému prádlu. Marianská šachta dosáhla r. 1868 hloubky 400° (758·6 metru).

R. 1867 zastaveno jest na čas hloubení Annenské šachty pod 22. patrem, poněvadž stará mihadla nebyla s to vody vyvážeti a vodní kolo konečně se zlomilo. Místo něho postaven jest roku 1868 stroj na zdvihání vody a lezací s parním strojem na 100 koňských sil. Tím zbaveny jsou šachty na Břez. Horách obtížných vod, které tak často práci v dolech přerušovaly, poněvadž stroj ten s to jest všechny vody z nich zdvihati. Roku 1869 hloubena pak jest Annenská šachta dále a dosáhla r. 1874 hloubky 400°.

Také na šachtě Prokopské stržen jest starý stroj a postaven r. 1869 parní na 85 koňských sil, jímž se ale jen vyvází, kdežto vody k Annenské šachtě se svádí.

Na Květné založena jest na základě dřívějších prací kutacích r. 1867 hlavní šachta, kteráž ve hloubce 27° 2' (51·8 metru) přerazila žílu Květenenskou v mocnosti 2·7° (4·5 metru) s vtroušeným leštěncem olověným, jenž měl 52% olova a 0·312% stříbra. Aby pak nemusilo dobyté kamení a voda vyváženo býti až na den, hnána jest zvláštní štola u Dušník, kteráž dokončena jest roku 1874.

Roku 1869 zastaveno jest na čas hloubení Sádecké šachty, jejíž počátek spadá do r. 1866 a sice za tím účelem, aby prozkoumány byly příčným chodníkem tamnější rudní žíly.

Roku 1869 upravena jest štola, která už r. 1754 hnána jest na panství Hlubošském severovýchodně od Bradkovic, a sice z té příčiny, aby prozkoumána byla krajina mezi Hlubošem a Bradkovicemi. O štole té vypravovalo se, že zanechána jest, ačkoliv před ortem nacházela se žíla leštěnce olověného v mocnosti 2'; ale tentokrát přišlo se jen na železné žíly bez leštěnce.

Lillka hloubí se v malých přestávkách dále a otevřena při tom hořejší Černožamská žíla, na níž už i ve vyšších místech těžiti se počalo.

Také Ferdinandská šachta hloubí se dále a žíly krajiny té otevírají se příčnými chodníky. Jarošovka dohloubena jest jen na 5. patro a spojena odtud příčným chodníkem s Lillkou.

Lillkou, šachtou Sádeckou a Květenenskou získáno jest na severní straně od Březových Hor nové pole pro doly. Šachty tyto, vyžadující nyní velikého nákladu na otevírání žil, nenesou tolik, aby se vyplácely, ale slibují, jak právem tvrditi lze, pro budoucí časy bohatý a vydatný výtěžek. Doly ty dospěly už k 16. patru a mají od r. 1873 svého vlastního správce.

Roku 1867 založena jest u Kozičina kutací šachta, kterouž prozkoumány býti mají železné žíly, na nichž už staří dolovali; roku 1869 přeražena jest ve hloubce 19° žíla hnědele 10' mocná, kteráž měla leštěncový šlich s 51% olova a 0.36—0.40% stříbra. K otevření žíly té zaražena jest r. 1870 kolmá hlavní šachta.

Augustova šachta, na níž zastaveny jsou práce roku 1856 ve hloubce 178°, hloubena roku 1867 zase dále za tím účelem, aby prozkoumány byly ve větší hloubce žíly, jež až dosud otevřeny byly jen v hořejších patrech.

Na druhé straně zastaveno jest hloubení Švarcenberské šachty, kteráž založena jest roku 1865 a sice ve hloubce 83°, právě když došla do obzoru dědičné štoly Josefské, na tak dlouho, až by dokončeno bylo křídlo dědičné štoly, kteréž se sem žene ze Zdabořské šachty a kterým by pak voda odváděna býti mohla.

Šachta „na Řimbabě“ jest jen slabě osazena, poněvadž ustanoveno jest žílu tu ve větší hloubce otevřít; ostatně přišlo se tu v obzoru Josefské štoly na bohaté lomy, jež měly 1—2% stříbra.

Štěpánská šachta v Bohutíně byla r. 1869 už 213° hluboká a zařízeno na ní, jako na všech jiných na Březových Horách vyvážení po kleci, tažné chodníky položeny jsou železnými drahami, jež už dříve zavedeny byly na hlavních šachtách na Březových Horách a na nichž při šachtě Mariánské a Vojtěšské užívá se od roku 1873 k tahání huntů koní. Šachta Štěpánská hloubí se dále.

Kutací práce, jež už dříve předsevzaty byly na žíle Hatské, ukázaly, že žíla ta není nicím jiným, než pokračováním žíly Květenké, která má tedy podle směru svého délku 2500° (4740 metrů), zároveň shledána jest na ní právě jako na žilách na Březových Horách velkožrná droba, která bohatosti rud nasvědčuje. To všecko vzbuzovalo nejlepší naděje, že získáno bude pro doly nové dosud nedotknuté pole. Z té příčiny založena jest roku 1871 na jižním svahu Svaté Hory nová hlavní šachta, která hned v nepatrné hloubce několika sáhů přerazila několik žil mocných 6", jež se skládaly z hnědele, ocelku a vápence s vtroušeným leštěncem olověným. Ve hloubce 100 metrů hnány jsou příčné chodníky k prozkoumání žil; šachta ta hloubí se dále.

Roku 1866 konány jsou při trhání skal pokusy s haloxylinem, r. 1870 zaveden jest dynamit a od r. 1874 na některých místech elektrické zapalování. Vrtací stroje zkouší se od r. 1873 na Lillece.

Také úpravy doznaly podstatných změn tím, že vedle vodních strojů, jež tu dosud výhradně pracovaly, postaveny jsou parní stroje, kteréž v nedostatku vody práci přejímají. Takovým způsobem postaveny jsou už r. 1867 při Annenském, Vojtěšském a Štěpánském prádle, pak při dolejších Vojtěšském mačkadle parní stroje, tak že upravování rud nepřetržitě díti se může.

Poněvadž však puchýrny nestačily, aby sdělaly celou výrobu, která obnášela ročně dva milliony centů, založena jest nedaleko Annenského prádla nová puchýrna na 120 pécholů, kteráž roku 1872 pracovati začala. Zároveň

postaven jest při Vojtěšské puchýrně v zálohu parní stroj a šlemovna zařízena jest na základě nejnovějších výzkumů.

Poněvadž většina rud Příbramských chová v sobě blejno cinkové, kteréž při sdělávání jich při hutí na vyrábění olova velmi škodlivě působí a na druhé straně vytěženo jsouc, výtěžku by poskytovalo, počaly se dobývatí také rudy, které jsouce sice chudy na olovo, měly ale alespoň 40% cinku a zároveň hleděno k tomu, aby rudy olovené lépe byly soustřeďovány. Za tím účelem zřízeny jsou hlavně sazečí stroje na mělné zrno a stále jdoucí splavy odstrakavé na rudu, kdežto točivé splavy, kteréž jen na zkoušku postaveny byly, zase strženy jsou. Místo vodních dvojitých sazečích pump zřízeny jsou sazečí stroje na mělné zrno a tím při zvýšeném soustřeďování docílno místo 39·9% až 52·8% olovnatosti.

Při hutí postaveny jsou v létech 1868 a 1869 nové parní měchy pro 8 vysokých pecí; válcové měchy vodní, které tam až dosud pracovaly, určeny jsou pro 4 hnací a polouvysoké peci, a ventilator, jenž postaven byl r. 1862, jakož i starý rezervní parní stroj jsou však odklizeny.

Roku 1867 podařil se pokus zmenšiti přísadu cuklíků a přidávati při tavení upražený olovňý kámen; r. 1869 zavedeno jest při polouvysokých pecích užívání coaksu. Zároveň učiněn jest se zdarem pokus tavití v kulaté peci s 5 formami s uzavřenou kychtou při menším množství chudých přísad. Z té příčiny postaveny jsou nové kulaté peci s uzavřenou kychtou, a sice jedna na 7 a druhá na 5 forem, kterých dosud s nejlepším výsledkem se užívá.

V létech 1869—1870 přestavěno jest skladiště na rudy a dům na mísení rud, opatřena jest puchýrna na rudy parním strojem, proměněny jsou 4 anglické pražecí peci plamenné v peci, v nichž pražená ruda z oddělení méně roztopených do většího žáru sama přechází, a rozšířena jest pražna; r. 1870 postaveno jest stadlo a kiln k pražení oloveného kamene a škvárů, aby odváděny býti mohly škodlivé páry, které dosud při pražení volně unikaly do zvláštní výhně a aby zároveň zachycována býti mohla spraš. Poněvadž pak ze šachet a úpraven dodávány bývají obyčejné rudy v zrně takovém, jež nehodí se k pražení, musila býti puchýrna hutní rozšířena a zařízena na vodní a parní sflu. Vedle toho postaveny jsou 3 kouledla (Kollermühle) s potřebnými k tomu přístroji a železné dráhy, aby docílno byla spojení se skladištěm rud.

Roku 1873 zaveden jest při hutí Pattinsonův process s vodní parou ku sdělání chudého na stříbro olova, jež povstává přecisťováním bohatého klejtu a zároveň postavena jest továrna na cinkovou běl, v níž zužitkovati se má značné množství chudých odpadků blejnových šlichů.

Poněvadž výroba ustavičně se vzmáhala a také třeba bylo pomýšleti na náhradu, kdyby dosavadní ležaté měchy zařízené na 4000 krychl. stop (126 krychl. metrů) větru za minutu, se porouchaly, postaveny jsou v poslední době nové stojaté měchy na 6000 krychl. stop (189·5 krychl. metrů), které postačují nejen pro dvě veliké peci, nýbrž i pro všechny hnací peci.

Také při hnání doclelna jest značná oprava novou hnací pecí, již postavil horní rada J. Čermák, která jsouc úplně uzavřena, jest s to pojmouti 25.000 kilogrammů olova a při níž dá se stejně dobře uhlí i dříví užívat; při tom jsou ztráty kovu a spotřeba paliva menší, výtěžek větší a zdraví dělnictva netrpí tolik jako při jiných pecích. Také druhá podobná hnací pec, kteráž teprvé nedávno vystavěna, ale na vytápění plynem zřízena a zvláštním generátorem opatřena jest, osvědčila se velmi dobře.

Tomuto značnému pokroku v hutnictví a částečně také zlepšenému upravování rud děkovati dlužno, že v posledním desetiletí ztráty kovu při tavení tak značně zmenšeny jsou.

Aby pak každému bylo lze nabýti jasného světla o rozsáhlosti horního a hutního závodu Příbramského, podáváme tuto přehled všech jeho oborů, jakým se jevil ku konci roku 1874:

I. Šachty.

1. Vojtěšská šachta:

	Celá hloubka	975·2 metru
	Počet pater	22
Motory:	Tažný parní stroj na	300 koňských sil
	Vodní stroj sloupový na držení vody na	32 " "
Vytěžené rudy:	Rud k praní	30,323.751 kilogrammů
	Rud k puchování	21,510.614 " "
	Rud čistých	1,367.838 " "
Úhrnem		53,202.203 kilogrammů.

2. Mariánská šachta:

	Celá hloubka	900·6 metru
	Počet pater	21
Motory:	Tažný parní stroj na	120 koňských sil
	Stroj parní při lezacím stroji na	80 " "
Vytěžené rudy:	Rud k praní	30,215.555 kilogrammů
	Rud k puchování	15,812.340 " "
	Rud čistých	658.112 " "
Úhrnem		46,686.007 kilogrammů.

3. Šachta Františka Josefa:

	Celá hloubka	431·4 metru
	Počet pater	10
	Motory	—
	Vytěžené rudy	—

4. Šachta pod Svatou Horou:

	Celá hloubka	150 metrů
	Počet pater	1
Motory:	Lokomobila k těžení a držení vody na	8 koňských sil
	Vytěžené rudy	—

5. Annenská šachta:

	Celá hloubka	768·4 metru
	Počet pater	22
Motory:	Tažný parní stroj na	35 koňských sil
	Parní stroj na držení vody a lezací stroj	80 " "
Vytěžené rudy:	Rud k praní	19,498.565 kilogrammů
	Rud k puchování	7,664.972 "
	Rud čistých	208.543 "
Úhrnem		27,372.080 kilogrammů.

6. Prokopská šachta:

	Celá hloubka	724·6 metru
	Počet pater	21
Motor:	Tažný parní stroj na	80 koňských sil
Vytěžené rudy:	Rud k praní	18,745.119 kilogrammů
	Rud k puchování	6,133.188 "
	Rud čistých	173.225 "
Úhrnem		25,051.532 kilogrammů.

7. Kozíčínská šachta:

	Celá hloubka	102·4 metru
	Počet pater	1
Motor:	Lokomobila k těžení a držení vody na	·8 koňských sil
	Vytěžené rudy	—

8. Lillka:

	Celá hloubka	347·6 metru
	Počet pater	7
Motory:	Tažný parní stroj na	35 koňských sil
	Parní stroj na držení vody na	30 " "
	Stroj na stlačování vzduchu na	6 " "
Vytěžené rudy:	Rud k praní	7,548.255 kilogrammů
	Rud k puchování	5,723.670 "
	Rud čistých	171.487 "
Úhrnem		13,443.412 kilogrammů.

9. Ferdinandská šachta:

	Celá hloubka	280·7 metru
	Počet pater	5
Motory:	Tažný parní stroj na	15 koňských sil
	Parní stroj na držení vody na	8 " "
Vytěžené rudy:	Rud k praní	133.367 kilogrammů
	Rud k puchování	23.433 "
	Rud čistých	—
Úhrnem		156.800 kilogrammů.

10. Jarošovka:

	Celá hloubka	134·8 metru
--	------------------------	-------------

	Počet pater	3	
	Motory	—	
	Vytěžené rudy	—	
11. Květenská šachta:			
	Celá hloubka	191·7 metru	
	Počet pater	2	
	Motor: Lokomobila na těžení a držení vody na	8 koňských sil	
Vytěžené rudy:	Rud k praní	354.672 kilogrammů	
	Rud k puchování	36.327 "	
	Rud čistých	—	
	Úhrnem	391.019 kilogrammů.	
12. Sádecká šachta:			
	Celá hloubka	118·7 metru	
	Počet pater	2	
	Motor: Lokomobila na těžení a držení vody na	6 koňských sil	
Vytěžené rudy:	Rud k praní	135.217 kilogrammů	
	Rud k puchování	13.454 "	
	Rud čistých	—	
	Úhrnem	148.671 kilogrammů.	
13. Štěpánská šachta:			
	Celá hloubka	448·3 metru	
	Počet pater	9	
Motory:	Tažný parní stroj na	20 koňských sil	
	Vodní stroj sloupový na držení vody na	30 " "	
	Turbina stroje na lámání kamene na	15 " "	
Vytěžené rudy:	Rud k praní	16,903.211 kilogrammů	
	Rud k puchování	4,649.056 "	
	Rud čistých	174.347 "	
	Úhrnem	21,726.614 kilogrammů.	
14. Augustova šachta:			
	Celá hloubka	425·2 metru	
	Počet pater	8	
Motory:	Vodní stroj na těžení na	16 koňských sil	
	Vodní stroj na držení vody na	16 " "	
Vytěžené rudy:	Rud k praní	18.948 kilogrammů	
	Rud k puchování	16.818 "	
	Rud čistých	1.794 "	
	Úhrnem	37.560 kilogrammů.	
15. Šachta na Řimbabě:			
	Celá hloubka	208.2 metru	
	Počet pater	3	
Motory:	Koňský žentour na těžení s 3 páry koní		
	Vodní stroj sloupový na držení vody na	12 koňských sil	

Vytěžené rudy:	Rud k praní	519.620 kilogrammů
	Rud k puchování	— " "
	Rud čistých	39.915 " "
Úhrnem		559.535 kilogrammů.

16. Františkova šachta:

Celá hloubka	163,8 metru
Počet pater	2
Motor	—
Vytěžené rudy	—

17. Švarcenberská šachta:

Celá hloubka	158,3 metru
Počet pater	1
Motor: (stojí) Parní stroj na držení vody . . .	16 koňských sil
Vytěžené rudy	—

18. Zdoborská šachta:

Celá hloubka	108,4 metru
Počet pater	1
Motory	—
Vytěžené rudy	—

II. Úpravy.

1. Vojtěšské prádlo:

Motory: Parní stroj na	40 koňských sil
Vodní stroj na	4 koňské síly
Stroje pracující: Obyčejná prádla, každé se 3 bubnovými sítý	2
Bubnové prádlo s kolujícím stolem přeběracím a se stupňovým strojem roztřídovacím . . .	1
Sazecích strojů na kroupy	8
Sazecí stroje na mělné zrno	3
Sazecí stroj na moučku	1
Stálé síto pohyblivé	1
Stálých sazečích splavů	6
Dvojitý trychtář	1
Krní na moučku	24
Žumpy	4

2. Annenské prádlo:

Motory: Parní stroj na	50 koňských sil
Turbin	12 " "
Stroje pracující: Obyčejná prádla, z nichž každé má dvě bubnová síta	2

Sazecí stroje na kroupy	4
Sazecí splav	1
Stálé pohyblivé síto	1
Stroje na mělné zrní	2
Odstředivé pumpy	2
Trychtáry s dvojitým dnem	2
Stálých splavů odstrkavých	6
Několik krnů a žumpů.	

3. Lillské prádlo:

Motory	—
Stroje pracující: Cabrich	1
Pohyblivých sít	6
Ležaté splavy	2
Zdvihací stroj na jalové kamení	1
Blatná strouha	1
Několik krnů.	

4. Štěpánské prádlo:

Motory: Parní stroj na	60 koňských sil
2 vodní stroje úhrnem na	11 " "
Stroje pracující: Obvyčejné prádlo s přeběracím stolem	1
Bubnové prádlo s kolujícím přeběracím stolem	1
(Obě tato prádla opatřena jsou stupňovým strojem roztřídovacím.)	
Sazecí stroje na kroupy	4
Sazecí stroje na mělné zrní	3
Stálé splavy odstrkavé	3
Trychtáry s dvojitým dnem	4

5. Vojtěšské mačkadlo:

Motory: Parní stroj na	25 koňských sil
Vodní stroj na	4 koňské síly
Stroje pracující: Válcových párů	8
Strojů na mělné zrní	5
Sazecí stroj na prostřední zrní	1
Stálé dvojité splavy odstrkavé	3
Krně	3
Žumpy	4

6. Annenské mačkadlo:

Motory společně s Annenským prádlem.	
Stroje pracující: Mačkadla	3
Roztřídovací buben	1
Zdvihací stroj	1

Sazecí stroje na mělné zrno	2
Sazecí stroj na prostřední zrno	1
Několik krní a žumpů.	

7. Štěpánské mačkadlo:

Motory společně se Štěpánským prádlem.

Stroje pracující: Mačkadla	3
Sazecí stroje na mělné zrno	3

8. Vojtěšská puchýrna:

Motory: Parní stroj na	40 koňských sil
5 vodních strojů úhrnem na	18 " "
Stroje pracující: 2 složení stup na	48 pýcholů
Stálých dvojitých splavů odstrkavých	7
Sazecí stroje na mělné zrno	2
Sazecí stroj na moučku	1
Řeřábí	1
Trychtáry s dvojitým dnem	3
Zděný trychtár	1
Soustředivé truhlíky	4
Několik krní a žumpů.	

9. Annenská puchýrna:

Motory: Parní stroj na	80 koňských sil
Turbíny na	70 " "
Stroje pracující: Puchýrna s	120 pýcholy
Stálých odstrkavých splavů	18
Ležaté splavy	3
Přístrojů k rozdělování	22
Několik krní a žumpů.	

10. Thinnfeldova puchýrna:

Motory: 5 vodních strojů úhrnem na	16 koňských sil
Stroje pracující: 3 složení stup s	45 pýcholy
Obyčejné odstrkavé splavy	3
Trychtáry	4
Několik krní a žumpů.	

11. Štěpánská puchýrna:

Motory společně se Štěpánským prádlem.

Stroje pracující: Puchýrna s	38 pýcholy
Stálé splavy odstrkavé	3
Sazecí stroj na mělné zrno	1
Trychtáry s dvojitým dnem	3
Několik krní a žumpů.	

III. Mechanická dílna a kovárna na nádobí a nebozezy.

Motory: Parní stroj, jenž žene stroje, pracující na . . .	10 koňských sil
Parní stroj pro měchy na	18 " "
Parní kladivo	6 " "
Stroje pracující: Soustruhy	9
Hoblovací stroje	3
Vrtací stroje	4
Výhné kovářské	44
Mimo to 1 pec svařovací, 1 nůžky, 1 stroj k ohybání plechu a 1 stroj na řezání šroubů.	

IV. Drátovna.

Motor: Parní stroj na	4 koňské síly
Stroje na splétání pramének	4
Stroje na splétání provazů	2

V. Dílna truhlářská a tesařská.

Motor: Parní stroj na	10 koňských sil
Stroje pracující: Cirkulárka	1
Vrtací stroj	1
Vykružovačka	1
Vydlabovací stroj	1
Hoblovací stroj	1

VI. P i l a.

Motor: Lokomobila na	8 koňských sil
Turbiny na	30 " "
Stroje pracující: Pily s rámcem	2
Cirkulárka	1

VII. H u ť.

Motory: 5 parních strojů.
 3 vodní stroje.
 Skladiště na kroupy s 20 odděleními,
 puchýrna na sln s 15 pýcholy,
 přístroj na sušení šlichů,
 puchýrna na rudu s 12 pýcholy.
 3 kouledla,
 skladiště na rudu s 36 odděleními ve 2 poschodích,
 budova na míchání upravené rudy,
 pražna s 6 odmetavými pecmi a potřebnými kanálky na spraš.

budova pro upražené rudy se 3 odděleními pro každou pec a 6 odděleními
pro rozdělování rudy pražené,
skladiště na uhlí se 24 odděleními na 6300 krychl. metrů uhlí,
parní přístroj na zdvihání kychty,
2 dvojité šadla k pražení,
2 kilny,
sedmiformová pec tavířská,
pětiformová pec tavířská,
1 tříformová a 3 dvouformové polouvysoké peci,
ležaté parní měchy na 126 krychl. metrů větru za minutu,
stojaté parní měchy na 189 krychl. metrů větru za minutu,
válcové měchy s vodní silou,
hnací pec uzavřená, zařízená na kamenné uhlí anebo dříví,
hnací pec, uzavřená, zařízená na plyn,
4 obyčejné hnací peci,
místnost, v níž skládá a ukládá se klejt,
pec na redukování klejtu,
Pattinsonův přístroj s parní silou,
továrna na cinkovou běl,
hutní kovárna se 4 výhněmi,
cihelna na ohnivzdorné cihly (chamotky),
skladiště se 14 odděleními.

Na konci roku 1874 byli při horách Příbramských následující úředníci :

I. Horní ředitelství.

Ředitel: Ignác Jeschke, c. k. vrchní horní rada s titulem dvorního rady.

Místoředitel: František Koschín, c. k. horní rada.

Sekretář: Karel Reytt z Baumgartenu starší.

Účetní rada: Václav Hutter.

Účetní official: Emanuel Poche.

Pokladník: Josef Hošna.

Kontrolor hlavní pokladny: Jan Wirnitzer.

Official při pokladně: Alois Suchý.

Assistent při pokladně: Václav Brož.

Kancelářský official: Jan Korb.

Kancelisti: Karel Reinhard a Karel Schier.

II. Výkonní úředníci.

a) Při dolech:

Představený: Vrchní horní správce Václav Synek.

Správce dolu Annenského a Prokopského: Vrchní horní správce: František Babánek.

Správce dolu Vojtěžského a Marianského: Horní správce Karel Brož.

Správce Lillky a dolu Ferdinandského: Horní správce Václav Němeček.
Správce Drkolnovského a Bohutínského dolu: Horní správce Josef Hozák.
Hormistr při Annenském a Prokopském dole: Antonín Auer.
Hormistr při Vojtěšském a Marianském dole: Václav Pokorný.
Horní účetní: Hugo Grögler.
Úřední official: Václav Roth.

b) Pro úpravny:

Inspektor při puchýrnách: Jan Habermann.
Ingenieur při puchýrnách: Karel Reytt z Baumgartenu mladší.

c) Pro horní měřictví:

Vrchní horní měřič: Adolf Plamínek.
Přiručí: Ferdinand Langer.

d) Pro hut:

Představený: Horní rada Josef Čermák.
Hlavní prubř: Karel Balling.
Hutní správce: Karel Balcar.
Hutmistři: Kvirin Neumann a Vilém Möller.
Správce materialu: Klement Vorbach.
Přiručí: Vojtěch Čáp.

e) Pro strojnictví a stavitelství:

Představený: Horní rada Jan Novák.
Ingenieur: Emil Langer.
Přiručí: František Ebermann.

f) Pro správu materialu:

Správce: Rudolf Günther.
Kontrolor: Rudolf Christoph.

III. Lékaři.

Horní fysik: Dr. Feodor Grimm, císařský rada, majitel záslužného kříže s korunou.
Horní lékaři: Dr. Bedřich Kabrhel a Antonín Pokorný.
Horní ranlékař: Jan Böltz.

Mužstvo čítalo v rovné summě 4800 hlav.

Bratrská pokladna měla koncem r. 1874 jmění 359.249 zl. 86 kr. r. č.

Ku geologickým poměrům
HOR PŘÍBRAMSKÝCH.

Ku geologickým poměrům hor Příbramských.

ložení hor, jimiž táhnou se rudné žíly Příbramské, jest velmi jednoduché; ukazují se všecy v nejspodnějších vrstvách českého útvaru silurského, kteréž nazval c. k. říšský geologický ústav „Příbramskými břidlicemi a pískovci“ a Barrande, slovatný badatel českých silurských útvarů pásmem *B*. Jen nepatrná část žil objevuje se v žule jihovýchodně od Příbrami na hranicích útvaru silurského, kdežto v břidlicích Plzeňských (Barrandovo pásmo *A*), kteréž táhnou se úzkým pruhem mezi žulou a břidlicemi drobovými jižně od Příbrami, žíly železné tu a tam sice se ukazují, stříbrné však dosud nikdy objeveny nebyly.

Břidlice pásma *B* spočívají souhlasně na prahorních břidlicích, které zapadají na stranu západní a tam, kde objevují se v sousedství se žulou, mají rovněž úklon západní; po nich následují se stejným úklonem pískovce téhož pásma, které však na Březových Horách, kde nyní dolování vysokého stupně dosáhlo, úklon svůj mění, zapadajíce dosti příkře ku straně východní.

Na západě od pískovců těchto jsou zase břidlice pásma *B*, které mají průměrnou mocnost 1200 metrů a zapadají jednak na východ, jednak na západ. Po nich následují zase pískovce, kteréž majíce úklon mírnější na západ a jsouce mocně rozvinuty, tvoří na západní straně hranice nejbližšího okolí Příbramského. Blíže pak ku středu veliké české pánve silurské spočívají na nich stejnoměrně Jinecké vrstvy, Barrandovo pásmo *C*, které však již leží mimo okres Příbramských hor.

Jihozápadně od Příbrami u Bohutína táhne se žula mezi prvním pásmem pískovců a druhým pásmem břidlic, kterážto pásma na Řimbabě otevřena byla a kteráž také východně od Kozičína na den vycházejí; a sice uložena jest tato žula ve visutém rozsedlinu, kterou obyčejně jřlovou nazýváme, tak že se zde všecy vrstvy opakují. Bezprostředně na tuto žulu řadí se u Kozičína část vrstev hornin přetvořených, které můžeme považovati za náhradu břidlic prahorních. Rozsedlina jřlová táhne se mezi pískovci a střídavými břidlicemi pásma *B* západně od Příbrami a Březových Hor a má v celé své značné rozsáhlosti stejnou povahu. Jest vyplněna ponejvíce tmavým, šedivým až černým útvárným jílem a bývá na některých místech několik decimetrů mocna. Na takových místech, kde rudní žíly k rozsedlině se přibližují a zvláště v hořejších obzorech, kde denní vody do země vnikají, jest jíl rozsedlinu

vyplňující, neklada vodě překážek značných, více méně vlhký a z té příčiny stalo se už také, že při dšlech hořejších ve visutém rozsedliny jílové mnohé vody nadraženy jsou. V hloubce překopána jest rozsedlina na mnohých místech v nepatrné mocnosti a tu bývá vyplněna suchým jílem a bývá často až na pouhé lístky stlačena. Pískovce drobové na Březových Horách uloženy jsou proti ní nesouhlasně a také břidlice mají v celku uložení od rozsedliny odchýlné a jen nepatrná část jemných tuhových břidlic spočívá na ní souhlasně.

Mimo jmenované horniny jsou v okolí Příbramském mocná dvě pásma dioritu, které silurské vrstvy od jihu na sever prorážejí a buď v žilách neb čokách se objevují, v posledním případě vycházejí až na den a tvořivají osamělé kupy.

Rozmanitost hornin ve vrstvách břidlicových a pískovcových poskytuje mnoho zajímavého. V břidlicích nacházíme různost tu největší, zvláště tam, kde objevují se ve visutém rozsedliny jílové a tu zase nejvíce v těch místech, kde přeráženy bývají diority. Jest to zvláště krajina ležící západně od šachty Ferdinandské a Jarošovky, vůbec území v obvodě Lillky. Lze tu pozorovati jemné, tuhové, pak pevnější křemenaté břidlice drobové, ložiska buližníku, ano i slepence přicházejí často u čoků dioritových, jakož vůbec jak se zdá, diorit velice přispíval ku přetváření břidlic, poněvadž ani v první vrstvě břidlicové pásma *B* u žuly, ani v břidlicích pásma *A*, jež nepřeráží diority, taková rozmanitost se nejeví a břidlice zde se vyskytující ve své povaze mnohem jednotvárnější jsou.

Při stavbě dědičné štoly Josefské přišlo se mezi Jarošovkou a Ferdinandskou šachtou také na ložisko drobového vápna, kteréž však neukazujíc se nikde na dni ve větší mocnosti, nezdá se býti příliš rozsáhlé.

V pásmě drobových pískovců přicházejí vedle jemných drobozrných až celistvých pískovců pevné křemence, které na některých místech hrubozrnými se stávají a v slepence přecházejí. Je-li pak tmel jejich více hlinitým a písčitým a zvětřili snáze, uvolňují se částky křemene a celá hornina se rozpadává. Slepence křemenité vyskytují se často v dole Annenském, jakož nejvíce na roztroušených vrstvách pískovcových se objevují. Ty tvoří také nejvyšší hory v okolí Příbramském; tak jest hora Tok u Obecnice západně od Příbrami 853 metry nad hladinou jaderského moře vysoká,

hora Třemšín u Rožmitála	821 metru,
„ Třemošná u Orlova	773 metry,
„ Brdo aneb Baština u Obecnice	765 metrů.

Nížší jsou:

Studený u Pičína	665 metrů,
Vojna u Narysova	660 „
Sv. Ivan u Hájů	584 metry,
Březové Hory	548 metrů,
Svatá Hora	576 „

Na západním svahu Svaté Hory, naproti Březovým Horám leží Příbram 500 metrů nad hladinou mořskou.

Zvláštní důležitost pro dolování Příbramské má rozsedlina jílová. Ve starší době vůbec za to se mělo, že jest nanesena, poněvadž vrstvy droby a břidlice k rozsedlině, která tenkrát v hořejších vrstvách jen na málo místech na Březových Horách otevřena byla, zdály se míti polohu rovnoběžnou. V novější době pak otevřena jest zvláště ve hloubce na mnohých místech a tu teprve lze s větší určitostí o povaze její promluvit.

Rozsedlina jílová má rovnoběžný směr s břidlicemi a pískovci, které k ní přiléhají, úklonem svým ale odráží se od nich, zvláště v oněch dvou příčných chodnicích na 14. patře šachty Annenské, z nichž jeden k Ferdinandské šachtě, druhý k rozsedlině jílové směrem západním vede. Ostatně jest náhled, že by vrstvy drobové, které se na blízku rozsedliny nacházejí, rovnoběžnou s ní polohu měly, velmi pochybný, poněvadž v případě takovém pískovce v nejbližším sousedství rozsedliny tak rozdrobeny jsou, že určité vrstvení pozorovati nelze a ostatně toto přerušení vrstev — vyjímaje ovšem na Březových Horách — tak nepatrných rozměrův jest, že třeba hleděti k nesouhlasnosti vrstev celého pásma pískovců.

Podobně má se to s břidlicemi, které vyskytují se ve visutém rozsedliny této. Jsouť při rozsedlině ve velmi nepatrné mocnosti s ní souhlasného uložení, kdežto více na západ jiný úklon mají, jsouce po většině vějířovitě postaveny a majíce k druhému pásmu pískovců poněkud příkřejší západní úklon, jak to pozorovati lze velmi dobře na Jarošovce. Na těch pak uloženy jsou souhlasné pískovce s mírnějším úklonem, které zapadají na západ pod menším úhlem a slepencovitými se stávají. Často lze hned ve visutém rozsedliny, zvláště tam, kde jest stlačena, pozorovati vrstvy břidlicové na křemen velmi bohaté, které nacházejí se právě ve stavu přetváření. Nasvědčují tedy nejnovější pozorování tomu, že rozsedlina jílová povstala převržením vrstev, jak to dokázal Pošepný ve svých studiích o horách Příbramských. (Jahrbuch der k. k. geolog. Reichsanstalt, svazek XXII.)

Objevení se žuly v Bohutíně vykládá Pošepný takto:

„Rozdrobená žula není zde jen na povrchu rozšířena, nýbrž zabíhá také do hloubky a má proti pískovcům směr severovýchodní a příkrý úklon na severozápad, polohu rovnoběžnou s rozsedlinou jílovou a položení ve příném jejím prodloužení. Hledíme-li k nepatrné poměrně vzdálenosti mezi Březovými Horami a Bohutínem, nedomníváme se příliš mnoho, majíce za to, že jest tu jediné dislokační pásmo a že žula Bohutínská není ničím jiným než převržením vrstev na den přišlá hornina základní.“

V novější době nadražena jest žula také v dole na Řimbabě, což hořejší domněnku ještě více dotvrzuje. Podle průřezu, který o Příbramské dislokaci nakreslil Pošepný, sahá přehození a svaštění až k hornině základní, kteráž také skutečně na den vychází, tak že bychom bezpochyby ve větší hloubce na této straně rozsedliny přišli na břidlice, na oné straně na žulu.

Dálší přerušení původního uložení způsobeno jest zelenokameny a konečně rudními žilami samými. Diority tvoří dvě skoro rovnoběžná pásma,

z nichž jedno mezi Bohutínem a Tisovou počíná, přes Františkovu šachtu a Řimbabu k Březovým Horám se táhne, a tak na hranici pásma dislokačního se objevuje. Severně pokračuje pak u Ferdinandské šachty a západně od Jarošovky, kde přeráží břidlice drobové, jejichž vrstvy k němu buď připadají aneb od něho odpadají. Po otevření země u obou těchto šachet ukázalo se, že tu diorit tvoří čoky, které uložení břidlic přerušují. Jdeme-li za směrem toho pásma dále, shledáme se s dioritem na povlovném návrší za Lhotou, kde sice netvoří žádných kup, u Drahlína ale nachází se četné množství dioritových koulí, které mají několik decimetrů v průměru a při zvětření miskovitě se rozpadávají. Podobné dosti velké koule dioritové nalezeny jsou v nejnovější době také mezi Augustovou a Švarcenberskou šachtou.

Druhé pásmo dioritové počíná v horách u Hatí jižně od Příbrami, přeráží východně od Svaté Hory Šibeničnou a tvoří od Květné na východ značné výšiny. Mezi pásmy těmi nalezeny jsou ještě osamělé diority v Martinské štole na Janské hoře, na Čertově pahorku a v Jalovčinských výšinách.

Všude, kde se diorit objevuje, otevřeny jsou také žíly rudní a jest tedy mezi nimi souvislost nějaká. S nejlepším zdarem otevírány jsou žíly na Březových Horách, kde pásmo dioritů v několika žilách se táhne, žíly rudní brzy ve visutém, brzy v ležatém provází anebo je přeráží. Často lze také, zvláště při mocných žilách, které odžilký od sebe rozesylají, pozorovati, že diorit až mezi ně vniká.

Některé rudní žíly dolu Annenského vyskytují se v drobnozrných i hrubozrných drobách bez dioritu a jsou poměrně asi starší, než ty, které s diority se objevují, ve kterémžto případě ony dříve, tyto později než žíla dioritu povstaly. To dá se zvláště ve hloubce dobře pozorovati, poněvadž z pravidla starší žíly mladšími i ve směru i v úklonu přerušovány bývaly.

Otevřené až dosud rudní žíly při rozsedlině žilové ukazují, že všude tam, kde táhnou se z pásma drobového do břidlicového, od této obyčejně odkloněny, v řidších případech převrženy bývají. Při odklonění žíly pozorujeme, že vyplnění její stlačeno jest někdy na pouhé lístky, při čemž často žíla poněkud od svého směru se odchyluje a teprve ve visutém rozsedliny zase ve svůj prvotní směr se vrací. Obyčejně zmenšuje se pak také rudonosnost žíly v břidlicích a mívá pak v břidlicích uložení více méně hnězdové, jakož vůbec větší a rozsáhlejší zjaložení žil v břidlicích pozorovati jest. Jen v málo případech ukázalo se, že rozsedlina žílu úplně přerušuje, jako na ležatém odžilkou Vojtěšském na 18. a na Janské žíle na 19. patře. Poněvadž pak rozsedlina žíly i převrhne i odklone, třeba jest přisvědčiti Pošepnému, který tvrdí, že tato v té době, kde rozsedliny žilové povstávaly a se vyplňovaly, už trvala a že na blízku její pro rozmanitost a střídavost horniny vyplňující, událo se tu a tam odklonění rozsedliny žilové, že ale také později, když se už rozsedliny žilové utvořily a vyplnily, pohybování zajisté nepřestávalo, kterýmž rozdělování rudy po žíle na jednotlivé úlomky, drcení její a konečně převržení se přivodilo.

Konečně chceme se také zmíniti o usazeninách naplavenin starších, které v okolí Příbramském se nacházejí, poněvadž ani ony nejsou pro dolo-
vání bez důležitosti. Skládají se dlelem ze štěrku, dlelem z hlíny, které podél
svahů horských uloženy jsou. Hlína bývá často velmi mocna, brzy suchá,
brzy masná a užívá se jí dle toho dlelem jakožto jíl, dlelem k děláni cihel.

Pahorky v okolí Příbramském ohraničují rozsáhlou pánev naplavenin
starších, v níž uprostřed vyčnívají Březové a Zaječí Hory a Strachy. Směrem
k Obecnici přes Drahlín, Sádek a Paseky uzavřena jest k severu a u Pasek
pod svahem Hlubošským se prolomila, a tudy také vody diluvialní odtékly.
Na západním okraji této pánve u Kozičína, Lazce a Orlova, kdež se značně
rozsířila, nachází se ponejvíce štěrk, který na některých místech smíchán
bývá se šedivou aneb žlutavou bílou hlínou.

Bílá hlína, uložená podél svahu Obecnických a Drahlínských hor, již
užívá se k zhotovování ohnivzdorných cihel pro huť, jest také usazenina
starších naplavenin. Leží bezprostředně pod štěrkem a v poslední době došlo
se při dobývání hlíny té ve hloubce skoro 20 metrů na základní horninu,
na níž uložena jest. Hlína ta jest buď suchá aneb masná, má často částky
bílého křemene a nelze ji považovati za rozloučené pásmo dioritů, jak soudil
Grimm. Bílá hlína v nepatrné ale mocnosti nalezena jest v téměř obzoru
jako u Drahlína také u Orlova na úpatí Třemošné.

Ve starších dobách dobývali také ze starších naplavenin zlata, ale jen
v okrese žulovém. A tak nacházíme jihozápadně od Příbrami směrem k Bohu-
tínu ve všech údolích v pásmě žulovém zbytky starého ryžování, které na
některých místech až do sousední droby zasahují.

Ostatně ukázaly se zlaté žíly také v nejbližším okolí Příbrami a sice
na Bitízi, kdež na nich už dolováno bylo.

Rudní žíly útvaru silurského.

Jediný pohled na mapu dolů Příbramských poučuje nás, že celé dolo-
vání v nich obmezuje se určitými geologickými pásmy. Větší část dolů leží
v prvním pásmě drobovém směrem k druhému pásmu břidlicovému. Ve všech
případech pozorováno jest, že žíly v pásmě tomto směrem púlnocním proti
předělné rozsedlině břidličnaté bohatšími se stávají, kdežto uprostřed pásma
v méně rozrušených vrstvách drobových chudší jsou ano že často na nich
dolovati nemožno. Podobně má se to také se žilami druhého pásma břidli-
cového.

Vyplněny bývají bohatší žíly hlavně beztvárným leštěncem, blejnem
cinkovým, ocelkem a vápencem; při zjalování vyskytují se jen dva poslední
nerosty. Často zastoupena jest žíla pruhem vápencovým, často tvoří pouhé
lístky aneb naznačena jest jen slabou zelenavěčernou vrstvou jílu. Toto stává

se zvláště, když žíly vstupují do vrstev drobových pískovců aneb do břidlic v nich uložených, při čemž se obyčejně od svého původního směru odchylují. Stlačení a zjalovení žil ukazuje se také někdy při šáru jejich. Že by žíly jistým směrem bohatšími se stávaly, pozorováno jest jen v jednom případě, a sice na polední straně od Lillky na hořejší Černožamské žíle, kdež se samorostlé stříbro objevovalo v jisté křivce, která se podle úklonu žíly od Lillky odvracela. Rozdělení rudních a jalových kusů v některé žíle jest velmi nestejnóměrné; tak ku př. není bohatost nejdůležitější žíly Příbramské, totiž Vojtěšské, ani ve směru, ani v úklonu svém na jistá místa vázána.

Na některých žilách jest leštěnec stříbronosný v krajině hornaté stálejší, než v rovině, kde na mocnosti ztrácí. To lze vyložiti tím, že diority obyčejně krajiny hornatější zaujímají a ty, jak už nahoře řečeno bylo, působily na tvoření a vyplnění rudních žil tak, že žíly čím jsou jim bližší, tím bohatšími, čím vzdálenější, tím chudšími se stávají. Ale i z pravidla toho jsou výjimky a mnohé žíly, nehledě k závalkovitému uložení rud, ukázaly se i v rovině bohatými, když zároveň táhnou se při hranicích některého pásma.

Podle žilovatiny dá se často souditi o rudonosnosti žíly, neboť pozorováno jest, že žíly, s vyplněním jemným, často jřlovatým a bohatým na vápenec a ocelek směrem k dislokační rozsedině, nejbohatší jsou aneb bývaly v hořejších obzorech; kdežto žíly s tužším vyplněním do hloubky v bohatosti stálejší jsou.

Také vedlejší hornina působí vždy na rudonosnost a jest zjištěno, že velmi pevné slepence, tuhé dioritové horniny a tuhé břidlice rudonosnosti nepříznivy bývají. Působení žil na vedlejší horninu nemá důležitosti. Často nacházejí se sice ve vedlejší hornině zrnka leštěnce a blejna cinkového, jako ku př. na některých žilách dolu Annenského, které bez okrajů pevné drobové křemeny přerážejí, ale jen v nejbližším okolí žíly. Na dni dají se podobné zjevy častěji pozorovati, neboť tu bývá droba na plochách rozsedinových často do hněda zbarvena a mívá hnědel; anebo viděti lze, jako při budově c. k. stavebního a strojířského inspektoratu, kde Vojtěšská žíla na den vychází, na drobových křemenech anebo v jejich rozpuklinách krásné krystaly zelenoby.

Diority bývají na blízku rudních žil více méně rozloučeny, šedě zbarveny a teprve ve větší vzdálenosti stávají se pevnějšími a zelenavými. Převržení žil ve větších rozměrech nepřichází, ale menší přesmeknutí se objevují, nejsouce ničím jiným než následkem pozdějšího usazování některých vrstev. Ve drobě nacházejí se totiž často malé rozsedininy, které vyplněny bývají šedivěbílým jilem a které právě působí někdy částečné přesmeknutí. Zajímavé jsou odklony žil, které často 4—6 metrů obnášejí.

O poměru mezi rozsedinou jřlovou a žilami zmínili jsme se už dříve. Při dolování, kteréž až do nejnovější doby hlavně na Březových Horách pro-

vozováno bylo, došlo se na mnohých místech při otevírání žil směrem severním v hořejších a prostředních obzorech až k rozsedlině této, před níž obyčejně žíla tak se stlačovala a zjalověla, že nebylo lze pokračování její ve visutém rozsedliny jílové v černých břidlicích najít. A ačkoliv někdy jeden anebo více vápencových odžilků ve směru žíly ukazovalo k tomu, že by se žíla v břidlicích zase objeviti mohla, neotevírány jsou přece žíly, které se pak také často vyklínovaly, za rozsedlinou dále, až konečně zavládlo mínění, že žíly na Březových Horách nepřesahují z jednoho pásma do druhého, nýbrž že žíly každého pásma tvoří svou vlastní uzavřenou soustavu. Teprve v novější době podařilo se bývalému správci dolu Vojtěšského a Marianského, horn. radovi J. o. s. Válovi otevřít Vojtěšskou hlavní žílu také za rozsedlinou jílovou a dokázati, že byla rozsedlinou jen odkloněna a že táhne se v černých břidlicích dále. Na to pak otevřena jest žíla ta i na jiných obzorech, čímž se náhledy o poměrech žil na Březových Horách úplně změnily. Jsou sice ještě mnohé záhadné stránky u věci té, jež rozluštití podaří se, až žíly v pozdější době v míře rozsáhlejší otevírány budou, ale už nyní na-
byli jsme o poměrech žil Příbramských v mnohém ohledě jasného světla.

V obvodu Příbramských hor jsou :

1. Žíly s leštěncem stříbrnosným, a
2. žíly s železnou rudou.

Žíly s leštěncem stříbrnosným mají ve svých hořejších částech tak zvaný železný klobouk, nejvíce hnědel, který se dne z pravidla až do hloubky 30, ano až do 90 metrů zasahuje, pak teprve přestává, kdežto leštěnec, blejno cinkové a ocelek poněmáhle převládají počínají. Kterak rudní tyto žíly povstaly, bylo už dříve blíže vyloženo a pozorování konaná na žilách dolu Annenského rozšířila jasné světlo na poměry celých hor. Bez odporu patří většina žil šachty Annenské, jako Eusebská, Annenská, Františkova a Křížové, které se vesměs v pevné křemenové drobě táhnou, k poměrně starším, kdežto žíly, jež provázeny jsou diority, jako ku př. Vojtěšská, Matky boží, Protiklonná, Václavská zajisté mladší jsou.

Až dosud známy jsou v horách Příbramských následující žíly se stříbrnosným leštěncem :

Při dole Vojtěšském, Marianském a Františka Josefa :

1. Vojtěšská hlavní žíla se směrem dle $13^{\text{h}} 5^{\circ}$, s úklonem 70° — 80° na východ.
2. Vojtěšská žíla visutá se směrem dle 12^{h} s příkrým úklonem na východ.
3. Vojtěšská žíla ležatá se směrem dle 12^{h} s dosti příkrým úklonem jednak k západu, jednak k východu.
4. Marianská žíla se směrem dle 12^{h} s úklonem 70° — 75° na východ.

5. Matky boží žíla se směrem 13—14^h s úklonem 75° na východ.
6. Vácslavská žíla se směrem dle 14^h 5°, s úklonem 71° na východ.
7. Žíla Mučednická se směrem dle 12^h 9°, s úklonem velmi příkrým na východ.
8. Žíla u Marie pomocnice se směrem dle 13^h 10° s úklonem 70° na východ.

Při dole Annenském a Prokopském :

1. Eusebská žíla se směrem dle 12—13^h s úklonem 74° na západ.
2. Annenská žíla se směrem dle 14—15^h s úklonem 70° na západ.
3. Žíly Křížové se směrem dle 13^h 4°, s úklonem 70°, jedna na západ, ostatní na východ.
4. Žíly Michalské se směrem dle 10^h 6°, s úklonem u jedné příkrým, u ostatních plochým na východ.
5. Žíly Františkovy se směrem dle 12^h 3°, s úklonem u jedné na východ u druhé na západ.
6. Kateřinské žíly se směrem dle 10—11^h s úklonem u jedné na východ, u druhé na západ.
7. Zikmundská žíla se směrem dle 12^h s úklonem 82° na východ.
8. Barborská žíla se směrem dle 10^h s úklonem 63° na západ.
9. Janská žíla a její odžilky. Hlavní žíla má směr dle 10^h 7° a úklon 75° na východ.
10. Josefská žíla se směrem dle 13^h s úklonem 72° na východ.
11. Vácslavská žíla ve svém pokračování na půlnoční stranu od šachty Vojtěšské.
12. Marianská žíla, v podobném pokračování.
13. Karolinská žíla se směrem dle 11^h a s úklonem 76° na západ.
14. Prokopská žíla se směrem dle 11^h s úklonem 74° na západ.
15. Aloisská žíla se směrem dle 10^h 6°, s úklonem 80° na východ.

Doly Vojtěšské a Annenské tvoří tak zvané hlavní doly a žíly jejich táhnou se nejvíce ve drobě na Březových Horách. Nejdůležitější z nich jest hlavní žíla Vojtěšská, která jest nejmocnější a rudonosností nejbohatší; ona jest také i dle směru i dle úklonu v nejrozsáhlejší míře otevřena. Na severu připadá v břidlicích už dolu Annenskému, jakož i Marianská, Vácslavská, Matky boží a Protiklonná žíla na severu k témuž dolu patří.

Hlubší obzory Šefčínské a Volfgangské žíly, které v posledních létech otevřeny byly, jsou na západě poslední žíly Březových Hor, kdežto na nejvýchodnější straně Zikmundská a Vácslavská žíla se táhnou.

Vedle těchto jsou při obou dolech ještě jiné žfly a odžilký, které ale zvláštních jmen nemají.

V Augustově šachtě u Zdaboře otevřeny jsou ve svém pokračování na polední stranu žfly Vojtěšská, Mariánská, Volfgangská a Šefčínská, vedle jiných nepojmenovaných. Vedle toho jest u Bohutína známá žíla „na Řimbabě“ a Františkova a v Bohutíně Klimentská a Ludmilská vedle jiných nepojmenovaných. —

Ve druhém pásmě břidlic, severně od Březových Hor otevřeny jsou ze šachty Ferdinandské, z Jarošovky a Lillky následující žfly:

1. Dolejší Černojamská žíla se směrem mezi 13 a 14^h s úklonem na východ.
2. Hořejší Černojamská žíla se směrem dle 13^h 9°, s úklonem 70° na západ.
3. Žíla Františka Karla se směrem dle 13^h s úklonem přfkřým na západ.
4. Žíla na Jarošovce se směrem dle 14^h 10°, s úklonem 80° na východ.
5. Zaječí aneb Lobkovická žíla se směrem dle 12^h 10° a úklonem 80° na východ.

Také v Hatských horách jsou některé rudní žfly, na nichž sice kutáno bylo, jež ale dosud otevřeny nejsou; taktéž na Květné známa jest jedna hlavní žíla a mimo ni některé menší.

Rovněž na Sádku jsou žfly, z nichž některé částečně se otevírají.

Některé z jmenovaných žil nejsou známy na hloubce, jiné zase ve výšce. Hlavní šachty Vojtěšská, Mariánská, Annenská, Prokopská a Františka Josefa na Březových Horách jsou nejhlubší, kdežto ostatní teprve k menší hloubce dospěly.

Přiložená zmenšená kopie mapy všech žil na Březových Horách a všech jejich obzorů, na nichž se právě doluje, kteráž vystavena byla na Vídeňské světové výstavě r. 1873 v pavillonu c. k. ministeria orby, ukazuje, že vyjímajíc Václavskou a Janskou žílu, které při úklonu východním od Březových Hor odcházejí, všechny ostatní žfly ve hloubce se sblížují.

Nedá se na tu dobu určití, jest-li všechny žfly ve větší hloubce v hlavní nějaké rozsedlině se scházejí, odkudž pak jednotlivě k povrchu zemskému s úklonem jednak východním, jednak západním se rozcházejí. Podle té mapky rozvětvují se nejvíce žfly Annenského dolu v prostřední hloubce.

Mocnost žil rudních jest rozmanitá. Některé z nich jsou jen několik centimetrů mocné, kdežto mocnost žfly Vojtěšské na některých místech čtyř metry přesahuje. V pevných, hrubozrných, drobových křemeních bývá mocnost žil menší, rovněž v pevných tuhých dioritech, jakož i v mnohých jemných, tuhých břidlicích, kdežto v jiných jemnějších horninách, zvláště v jemno-

zrných, křehkých pískovcích a méně pevných dioritech mocnost většho stupně dochází. Některé žily stávají se v hloubce mocnějšími a rudnatějšími, jiné zase se tam stlačují a vyřezují.

Nerosty, které nejčastěji žily vyplňují, jsou: Leštěnc, blejno cinkové, vápenec, dolomit, křemen, těživec a ocelek. Nejčastěji objevuje se vápenec a dolomit a můžeme všeobecně říci, že ty žily, které se táhnou v pevných, drobových pískovcích a křemencích, často křemen v sobě chovají, kdežto vápenec převládá v takových žilách, které přeráženy bývají diority a jemnými drobami. Mimo jmenované nerosty bývají žily vyplněny často také rozloučenou drobou aneb dioritem anebo úlomky vedlejší některé horniny.

Leštěnc jest vlastní zástupce tohoto útvaru, vedle něhož hnědé blejno cinkové nejčastěji se vyskytuje. Na dni mají skoro všechny žily železný klobouk a bývají tu vyplněny hlinitým, zemnatým okrem anebo hustým hnědelem, který bezpochyby povstal rozkladem ocelku a kyzu železného.

Sloh, který žily rudní vůbec charakterisuje, nachází se také v Příbramských žilách. Rudy bývají často v žilové látce vtroušeny jemně nebo hrubě, v pruzích anebo v deskách anebo se stěnami žily rovnoběžně usazeny. Nežrídka bývají žily s vedlejší horninou úzce spojeny a ukazují pak okraje nebo-li stěny jen tenkrát, když se táhnou skrze diority. Je-li sloh deskovitý, bývají uprostřed žily druzy s nejmladšími nerosty. Leštěnc, blejno cinkové a ocelek jsou zástupcové nejstarších nerostů, k nimž přidružuje se často křemen, kdežto samostatné stříbro bezpochyby k nejmladším počítati třeba. Ono objevuje se zhusta ve větších hnízdech jakožto výsledek rozlučování a bývá provázáno leštěncem stříbrným, polybasitem a j.

Stříbrnosný leštěnc nachází se v bohatém vyplnění žil, které často velmi rozsáhlé bývají, v nepatrných deskách a prouzcích, anebo bývá celistvý s vtroušeným blejnem cinkovým anebo bez něho. U některých žil ukázalo se toto vyplnění hned na dni, obyčejně ale počíná pod železným kloboukem. Leštěnc není ve všech žilách ani na každém obzoru stejně stříbrnosný. Tak má na některých žilách 0·12—0·18% stříbra, na jiných 0·24—0·30% a taková stříbrnosnost trvá pak na některých žilách ve všech obzorech, kdežto u jiných bývá v hořejších obzorech menší, v dolejších větší, jako ku př. na Vojtěšské hlavní žile, jejíž leštěnc do hloubky stříbrnosnější se stává a sice až do 0·7%. Poněvadž pak nejvíce rudy na Vojtěšské žile se dobývá a poněvadž se zde vždy do větší a větší hloubky vniká, lze pochopiti, proč jest leštěnc žily té proti dřívějším dobám poměrně bohatší; ostatně přispěla k tomu také značnější čistota rud, kteréž docíleno jest dokonalejším upravováním.

Některé Příbramské žily vyřezávají se ve směru svém na den, vniknou-li v pevné křemence drobové, tak že pak v rozrušených vrstvách naléztí lze jen části žily, která zjalověla aneb se stlačila, jako ku př. Mariánská žíla, nad 3. patrem Annenského dolu směrem k rozsedině jílové, kde se jen

v krátkých rudnatých celcích objevuje a ke dni úplně ztrácí. Podobného něco jeví se také při ležaté žíle Vojtěšské ve střední hloubce nedaleko Vojtěšské šachty.

Blejno cinkové, které provází leštětec, mívá z pravidla malou stříbrnosnost a sice 0·04—0·06%; jen na takových místech, kde na blízkou nachází se bohatý leštětec anebo bohaté rudy stříbrné, bývá jeho stříbrnosnost větší.

Zajímavé jest, že na žilách Příbramských objevuje se také stříbrnosný leštětec plavý, který mívá často několik procent stříbra a spolu s kyzem měděným přichází. Některé rudy, které dříve považovány byly za chudé leštence plavé, ukázaly se při důkladnějším pozorování býti sloučeninami olova antimonového jako: Bournonit, jamesonit, antimonit atd., kteréž jsou celistvé, leštenci plavému se podobají.

Žíly prvního pásma pískovců drobových mají tedy hlavně leštětec, kdežto žíly druhého břidlicového pásma vedle ocelku blejno cinkové ve velké mocnosti a častěji také stříbrný leštětec plavý v sobě chovají. Může se všeobecně za to míti, že zevnější podoba některého kusu žíly z pásma břidlic všude stejnou zůstává a snadno ihned od kusu žíly z pásma pískovcového rozeznati se dá. Vedle leštence, jenž přichází ve velkých plátcích, bývá žíla nepravidelně vyplněna blejnem cinkovým, ocelkem a vápencem, často s vtroušeným leštencem plavým, blejnem stříbrným a samorostlým stříbrem, často také s úlomky černých jemných břidlic. Často bývají nerosty žil nepravidelně mezi sebou promíchány; je-li ale žíla mocnější, bývají vždy souměrně uloženy.

Ostatně poukazujeme zde na poslední oddíl spisu tohoto, kterýž jedná o nerostech Příbramských a v němž se o nich bližších zpráv dočísti lze.

Na železných žilách, kteréž v okolí Příbramském se nacházejí, dolovalo se už v dřívějších dobách a rudami z nich zásobovány bývaly železné huti u Příbrami a v Hluboši. Také nyní dobývá se v nich rud, které dovážejí se do hutí u Obecnice a Rožmitálu. Žíly ty mají směr mezi 11^h a 14^h a některé z nich jsou velmi rozsáhlé; zkoušeny byly pouze do hloubky 60 metrů; mocnost jejich obnáší jeden i více metrů.

Všeobecně můžeme za to míti, že železné žíly chovají v sobě, vyjmajíc göthit, ponejvíce rozloučeniny z pyritu, ocelku a j. a že nejsou ničím jiným než železným kloboukem žil, které mají ve větší hloubce jiné bohatší rudy; neboť v novější době dobyty jsou rudy železné na žilách, na nichž se později leštětec objevil. Vedle toho nachází se na mnohých starých haldách a kotlinách vedle železných rud také leštětec, blejno cinkové a kusy leštence plavého, které pocházejí z nejhlubších obzorů opuštěných dolů, z čehož rovněž souditi se dá, že železné žíly ve hloubce v žíly olovené a stříbrné přecházejí aneb alespoň vyplnění své, kteréž sestává z vodnatých kysličníků železičných, zaměňují za vyplnění ocelkové aneb pyritové, v němž bývají anebo scházejí vzácné sirnky jiných kovů. Hlavní podstatou vyplnění jejich bývá hnědel ve všech svých odrudách, hutný, vláknitý, okrový, zemnatý více méně

čistý, s hlínou, křemenem anebo vápencem smíšený, často také zemnatý, hlinitý anebo okrový. Göthit řídčeji se objevuje a také manganovité nerosty byly někdy objeveny. Žíly jsou buď přirostlé anebo mají zřejmý okraj čili stěnu anebo do hněda zbarvenou jřlovatou vlžici. Hnědel objevuje se buď v celistvých massách aneb přichází ve slohu vrstevnatém a miskovém rovnoběžně k okrajům žíly anebo tvoří skupeniny kulové a sférické v miskách soustředivě na sobě spočívajících, v nichž pak krystaly göthitu, křemene a vápence v druzách se objevují.

Jinak má se to v mocných železných žilách,* jako ku př. Florentinské žíle u Žežic. Hned u okrajů žíly jsou vrstevnatě uložené nerosty mocnosti od 0·6 až do 1 metru, avšak uprostřed vyplnění nacházejí se rudy železné v nejrozmanitějších hlízových, hroznových, kulatých, podélných a různě vytvořených skupeninách rozličné velikosti. Jsou brzy hutné, brzy soustředivě miskovité a uzavírají často čisté zrno rudy železné, které někdy proniknuto bývá proužky rud manganových. Často vytváří se v hornině množství žilek a proužků, které na způsob sítě spojeny jsou. Hornina, která tyto rudy železné uzavírá, jest rozloučený a rozrušený diorit a poznáváme, že mocné tyto žíly železné jsou vlastně žíly dioritové, na kterýchž při krajích ruda železná na několik decimetrů ano až přes 1 metr mocná ve slohu vrstevnatém a miskovitém uložena jest. —

Rudní žíly
na Březových Horách.

Rudní žíly na Březových Horách.

Mnohé žíly Příbramské nejsou dosud dostatečně otevřeny a proto nemožno jest podati úplný a důkladný popis žil rudních, které probíhají obvod hor Příbramských; následující vylíčení týká se nejznámějších a většinou také nejstarších žil a nebude bez zajímavosti.

I. Důl Vojtěšský a Marianský.

1. Vojtěšská hlavní žíla (směr dle $13^{\circ} 5'$, úklon $70-80^{\circ}$ na východ). Tato žíla jest nejen nejmocnější a nejvydatnější při dole tomto, nýbrž jest také dle směru na polední stranu až k dolu Augustovu, na půlnoc ale až k pásmu břidlicovému při dole Prokopském a Annenském otevřena; i podle úklonu svého byla do největší dálky sledována. Ve Vojtěšském dole obnáší její rozsáhlost podle směru v obzoru 20. patra asi 1000 metrů a podle úklonu otevřena jest v nepřetržité hloubce 1000 metrů a lze na ní skoro všude s výhodou těžiti. Žíla ta má na některých místech svůj železný klobouk až do hloubky 110 metrů, kdežto na jiných místech až na den ve stříbronosném leštěnci vychází. V hořejších obzorech není tak mocná jako v prostředních a v dolejších, kde mocnost její 4—6 metrů dosahuje. Leštěncem má tím více stříbra, čím hlouběji se nachází a stupuje od 0·07—0·7%.

Na všech skoro obzorech rozesílá žíla ta odžilký, které jsou na některých místech velmi mocny, ano někdy jsou rudou bohatší, než hlavní žíla sama; zvláště lze to ve hloubce pozorovati. Má určité okraje, ukazuje na mnohých místech jřlovatou mokrou vlžici a líší se tedy značně od vedlejší horniny. Vyplnění jeho skládá se vedle leštěnce a blejna cinkového hlavně z ocelku a vápence a má ve druzách blejno stříbrné, samorostlé stříbro, leštěncem plavý, bournonit, boulangerit, jamesonit, diaforit atd., kdežto v hořejších obzorech běloby a zelenoby dosti zhusta se objevovaly.

Složení žíly jest z pravidla souměrné, často ale i nepravidelné bývá, když ku př. proužky leštěnce a blejna, ocelek, proužky vápence neb leštěnce ale mocnější závalky blejna cinkového pronikají.

Na těch místech, kde jest mocnější, mívá žíla vrstvy anebo závalky celistvého leštěnce 5 až přes 30 centimetrů silné, které pak i podle směru

i podle úklonu na mnoho metrů trvají a velikého množství čistých, stříbrem bohatých rud poskytují.

Tato žíla jest tedy ze všech Příbramských nejbohatší a zůstane jí také zajisté v nejbližší budoucnosti. Otevírá se zajisté ustavičně i dle směru i do hloubky; a sice mezi Vojtěšskou a Marianskou šachtou na jednotlivých obzorech z pravidla na 600 metrů podle směru a šibíky z hořejších obzorů do nejbližší nižších v jisté vzdálenosti hnanými podle úklonu. Tím otevírají se stále nová několik tisíc čtverečných metrů rozsáhlá pole, na nichž těžiti lze. Nyní doluje se nejvíce ve hloubce a ložiska v hořejších obzorech chovají se pro budoucí časy.

Žíla ta proráží dlemb drobové pískovce, dlemb diority, řídčeji červenavé anebo nahnědlé břidlice, které na některých místech, zvláště na straně polední, uloženy jsou v drobových pískovcích. V rozličných těchto horninách mívá žíla také rozličnou tvárnost: v jemné drobě a v jemnějších zelenokamenech jest mocnější a bohatší, v břidlicích a v pevných dioritech se stlačuje a stává se chudší. Hranice žíly té nebyly dosud ani dle směru, ani dle úklonu dostiženy.

Polední její pokračování zjištěno jest v Augustově dole, kdež ovšem není tak bohata jako na dole Vojtěšském, jinak ale povahu svou málo mění. Vedle toho zjistily práce v hloubce při dole Vojtěšském ve visutém břidlicové rozsedliny předělné před několika roky podniknuté, že táhne se na sever do pásma břidlic drobových.

Vojtěšská žíla vysílá v hořejších obzorech mocný i dle úklonu i dle směru značně rozsáhlý odžilek, který v dřívějších dobách považován byl za zvláštní žílu a slul Vojtěšská žíla visutá; avšak v prostředních a dolejších obzorech odžilek ten znám není. V hořejších obzorech nachází se šár hlavní Vojtěšské žíly s Marianskou podle směru a obě žíly ukázaly na místě tomto veliké bohatství. Ve hloubce spadá šár ten na východ od Marianské šachty a zdá se, že zde bohatosti ubývá.

2. Vojtěšská žíla ležatá.

Také tato žíla (směr dle 12^h, úklon příkrý dlemb na východ, dlemb na západ) považována byla dříve za odžilek hlavní žíly Vojtěšské; teprve práce na některých obzorech ve hloubce na jisto postavily, že jest to zvláštní žíla. Také na západní straně šachty Marianské byla na některých obzorech otevřena a tu se ukázalo, že má s hlavní žílou rovnoběžný směr a že blíže šachty Vojtěšské brzy na východ, brzy na západ zapadá. Vyplnění její skládá se z leštěnce 2¹/₂ až 60 centimetrů silného, obyčejně celistvého, čistého, kterýž provázen bývá vápencem, řídčeji blejnem cinkovým a ocelkem; také blejno stříbrné a samorostlé stříbro byly zde nalezeny. Žíla ta nemá okrajů, proráží obyčejně pevné drobové pískovce a blíže Vojtěšské šachty odkloněna jest dislokačními rozsedinami na 4 metry od svého směru.

Tyto odkloňující rozsedinly jsou často jen několik millimetrů široké a vyplněny velmi jemnou břidličnatou drobou, ve které se na některých mí-

stech stopy ocelku a vápence ukazují. Pamětihodno jest, že ležatá žíla na jednom místě, kde vniká do vrstvy horniny, s níž se smyká, rozmáskána jest a jeden její odžilek v původním směru na jeden až dva metry dále se táhne a pak se vyřezuje.

Poněvadž žíla ta úklon svůj často mění a na blízku Vojtěšské šachty se nachází, stává se zhusta ve hloubce, že se při hloubení šachty na ni naráží, načež pak několik metrů hluboko v šachtě se nachází a pak zase na východ se obrací.

Leštěnec olověný jest na žíle té na nejhlubších místech dolu velmi čistý a předčí vydatností i nad hlavní Vojtěšskou žílu.

Tyto dvě žíly dávají největší množství rudy a ony také činí důl Vojtěšský nejdůležitějším v horách Příbramských.

3. Žíla Matky boží.

Tato žíla (směr dle 13—14^h, úklon 75° na východ) jest nejznámější v hořejších a prostředních obzorech ve visutém Vojtěšské hlavní žíly a v ležatém Mariánské žíly v dole Vojtěšském, ve hloubce má úklon východní a směr půlnoční a připadá k dolu Annenskému a Prokopskému. Jest vyplněna nejvíce leštěncem olověným a blejnem cinkovým, které často ve stejném a stálém množství se objevují, pak ocelkem a vápencem; často vkládá se také jalová vedlejší hornina do žíly. V těch místech, kde přeráží diority, zjaloví úplně a zbohatnutí její, které ve hloubce v závalcích se jeví, závisí nejvíce na mírné vedlejší hornině. Ačkoliv má žíla tato leštěnec olověný chudší stříbrem než žíla Vojtěšská, jest přece pro výrobu rud velmi důležitá.

Ve hloubce schází se žíla Matky boží i podle směru i podle úklonu s Eusebskou, při čemž se úklon Eusebské mění, která pak místo na západ, na východ vpadá. Šár ten trvá asi 80 metrů v úklonu, načež Eusebská žíla zase původní svůj úklon přijímá. Podle směru smýkají se obě žíly asi 120 metrů a v šáru přijímá Eusebská žíla směr Matky boží, která podržuje i svůj směr i svůj úklon. Oboje vyplnění lze často i ve větší rozsáhlosti zcela dobře vedle sebe rozeznati, až pak se obě na jednom místě stlačují, jalovými se stávají a Eusebská žíla v ležatém Matky boží v původním svém směru a úklonu dále se táhne, přibírajíc bohatosti a mocnosti. Z toho souditi se dá, že žíla Matky boží mladší jest než Eusebská. Na polední straně oné části, kde se obě žíly smýkají, nejsou zvláště bohaty leštěncem olověným, který tu jen vtroušen bývá anebo v slabých prouzcích v černém a křemenitém vyplnění se ukazuje; na půlnoční straně šáru jsou ale obě žíly dohromady 2 až 3 metry mocné, mají zvláště při břidlicové rozsedlině předělné silnější vrstvy a pruhy leštěnce olověného a dávají více čistých rud.

4. Protiklonná žíla.

Úklon této žíly, která v hořejších obzorech bezprostředně ve visutém hlavní Vojtěšské žíly a ponejvíce ve velmi pevných dioritech se nachází, jest západní, tedy k hlavní žíle protiklonný, odkudž také žíla jmeno dostala. Ve

hloubce objevuje se rovněž ve visutém Vojtěšské hlavní žíly, ale s úklonem východním; odráží se tedy žíla tato jakožto méně mocná od silné žíly Vojtěšské a nepřeráží tuto ve svém úklonu. Bohatost rudy není tak stálá jako na jiných žilách, avšak často stává se, že když žíla po několik metrů zjalovala, opět touž měrou bohatou se stává; tu pak skládá se nejvíce z leštěnce olověného, řídkěji z blejna cinkového, kteréžto nerosty vedle vápence a nepatrného množství ocelku žílu tuto hlavně vyplňují.

Poněvadž má žíla tato v hloubce úklon východní, připadá i ona na východě k Annenskému dolu a setkává se u břidlicové rozsedliny předělné také s Eusebskou žilou, kterouž právě tak jako žíla Matky boží ve směru i úklonu ale na menší jen rozsáhlost s sebou strhuje. Tím stávají se obě žíly bohatšími a skoro 2 metry mocnými. Na východ od Vojtěšské šachty táhne se od Protiklonné žíly ve hloubce velmi tvárný leštěncový odžilek visutý, jenž jest podle směru asi 120 metrů dlouhý a až k žíle Matky boží zasahuje. Pro velickou bohatost na rudy těží se na něm v celé jeho rozsáhlosti.

5. Aloisská žíla.

Tato žíla (směr dle $10^{\text{h}} 6^{\circ}$, úklon 80° na východ) otevřena jest jiho-východně od šachty Vojtěšské v hořejších obzorech a zde také na ní těženo. V hloubce tohoto dolu není známa a dříve považovány byly některé odžilky, které Vojtěšskou žílu přerážejí a také ležaté odžilky žíly Protiklonné za žílu Aloisskou.

Na 2. a 3. patře dělá se na žíle této, kteráž má leštěnec olověný až 5 centimetrů mocný, který žílu skoro úplně vyplňuje, kdežto ostatní nerosty jen v nepatrném množství se ukazují. Mocnost žíly té jest neveliká a dosahuje nejvýše 30 centimetrů; přeráží většinou velmi pevné, hrubozrné drobové křemence a patří jako některé jiné žíly blízkého Annenského dolu, které nemají stálého úklonu a směru, nýbrž ve velmi pevné hornině vedlejší se stlačují a vyřezávají, k žilám vedlejší.

II. Důl Annenský a Prokopský.

1. Eusebská žíla.

Tato jest hlavní žilou dolu Annenského a Prokopského a měla v prostřední hloubce nejbohatší a nejmocnější leštěnec olověný. Mocnost její obnáší až 2 metry, má směr dle $12-13^{\text{h}}$ a úklon 74° na západ. V hořejších obzorech není známa a zdá se, že rozsedlina žíly té ze zdola až do jisté výše vyplněna byla bohatými rudami, bohatost ale že se odtud převrhla na žílu Františkovu, která na východ zapadá a v prostřední hloubce s Eusebskou šár tvoří; také jest vyplnění této žíly nad 13. patrem skoro totéž, jako vyplnění Eusebské ve hlubších obzorech. Pokračování Františkovy žíly na východ zapadající ve hloubce mezi Annenskou a Prokopskou šachtou, není té doby otevřeno, ale pod jmenem „západně zapadající žíla Františkova“ známa jest jedna žíla na blízkou Annenské šachty, která dávala bohaté rudy.

Vyplněna jest Eusebská žíla leštěncem oloveným stříbrnosností 0·45 až 0·78% v prouzcích nebo vrstvách, pak černým a hnědým blejnem cinkovým, ocelkem a jemnozrnou až hutnou massou křemenovou, do níž na některých místech leštěnec olovený jemně vtroušen jest. Vedle těchto parageneticky nejstarších nerostů nalezeny jsou tu také: samorostlé stříbro v podobě nitek a drátu, pyrargirit, leštěnec antimonový, bournonit, jamesonit, boulangerit, diaforit, sádrovec, vápenec a těživec.

Ve hloubce sestává Eusebská žíla nejvíce z černé, jemnozrné, krystalové massy křemenové, ve kteréž hutný boulangerit přichází. Leštěnec olovený jest jemně vtroušen a v druzách nad 20. patrem objevují se jemnozrné nerosty často ve velmi krásných krystalech.

Podobné vyplnění žíly jest nad 12. patrem na žíle Františkově na východ zapadající. V největší hloubce, v níž až dosud žíla ta otevřena byla, totiž na 23. patře, 680 metrů pod ústím šachty Annenské na dni ubylo mocnosti a bohatosti její; v křemenové hutné a velmi pevné masse ukazuje se tu leštěnec olovený jenom porůznu a sice buď vtroušen aneb v jemných prouzcích a dává jen rudy k puchování.

Úklon žíly té jest západní, není ale stálý, nýbrž obrací se na některých místech, ovšem jen na krátko, na východ.

Na polední straně od Prokopské šachty otevřena jest jen na 75 metrů podle směru, poněvadž zde v pevných drobových křemencích zjalověla a také na půlnoc otevřena jest skoro ve všech obzorech jen až k břidlicové rozsedlině předelné. Jen na 18., 19. a 20. patře a také ve visutém jde se za ní do pásma černých drobových břidlic a této právě doby nacházejí se orty 135 metrů za rozsedlinou vzdálené. Vyplněna jest zde hrubě vtroušeným leštěncem oloveným, blejnem, ocelkem a vápencem; na 19. patře jest také blejno stříbrné a leštěnce plavý, který choval 1·2% stříbra.

Seřadění žiloviny a leštěnce oloveného jest v pásmě břidlicovém promícháno úlomky černých břidlic a vyplnění rozpoltěno bývá rozsedlinkami s lesklým povrchem. Otřené takové plochy nacházejí se nejčastěji tam, kde žíla přeráží takové jemné, černé tuhé břidlice hlinité, které objevují se bezprostředně ve visutém rozsedlině jmenované a zde značnou mocnost mají. Pak ukazují se i ve visutém i v ležatém žíly velké hladké, lesklé plochy, při čemž se, nechá-li se místo takové několik neděl otevřené, odlupují od vedlejší horniny miskovité kusy, které často několik set kilogrammů váží; jest tedy třeba místo takové brzy vyroubiti aneb vyždíti. Práce v hornině této jest velmi obtížná a otevřená místa musí hned zase zasazena býti.

Eusebská žíla neodkloňuje se za rozsedlinou jílovou a tím se liší od hlavní žíly Vojtěšské; také nemění v drobových břidlicích svůj úklon a mocnost její v tomto pásmě přechází od několika millimetrů až do 100 a 125 centimetrů. Často bývá v břidlicích rozmrskána, při čemž jen vápenec a porůznu vtroušený leštěnec olovený a blejno cinkové žílu vyplňují.

V dřívějších dobách ukazovaly se na žíle té často znamenité lomy bohatých rud; tak ku př. roku 1861 dobyto jest nad stropem nad 17. patrem

směrem k rozsedlině jřlové 16.943 kilogrammů blejna stříbrného a samorostlého stříbra, které daly 405.642 kilogrammů stříbra a 1835 kilogrammů olova v ceně 30.606 zl. 73¹/₂ kr.

V hořejších patrech nebylo lze po mnohých pokusech Eusebskou žílu postihnouti ve stálém směru a bohatším vyplnění a jest tedy pravdou, že ke dni jaloví a se vyřezuje.

2. Žíla Františkova.

Vyplněna jest jako Eusebská leštěncem olověným, křemenem, blejnem a ocelkem, tedy nejstarším útwarem. Mladší nerosty vyplňují prostředek žíly a objevují se v prostředních obzorech na 12. a 13. patře; jsou to: bournonit, kyz měděný, kyz níklový, leštěnec plavý, pestřenec, malachit, samorostlé stříbro, mimetesit, běloba, hnědel a ve družách také krystaly mladšího křemene, vápence a těživce.

Šár žíly této s Václavskou na polední straně od Prokopské šachty v prostřední hloubce byl vždy velmi bohatý, jakož vůbec žíla Františkova, Eusebská a Křížové nejbohatší rudy poskytovaly. Na polední straně známá jest žíla Františkova jen až k šáru s Václavskou, kdež dosud ve visutém otevřena není; ve hloubce ale zjalověla v pevných křemencích a v dioritovém čoku.

Ve hlubších obzorech mezi Annenskou a Prokopskou šachtou není známa a zdá se, že se zde vyřezala; naproti tomu ale otevřena jest tu neda-leko Annenské šachty tak zvaná „na západ zapadající žíla Františkova“, která se skládá z vrstvy celistvého leštěnce olověného 2¹/₂—10 centimetrů silného, s nepatrným množstvím blejna cinkového, vápence a ocelku; od 19. patra počínajíc má do hloubky leštěnec olověný s 0.45% stříbra, kterého se tu dobývá. V hutném leštěnci olověném objevil se na stropě nad 20. patrem boulangerit, který se ale táhne podle směru jen na 60—70 metrů, načež se stlačuje v pevných křemencových drobách. V šibíku, který dospěl na 23. patro, zjalověla žíla tato; směr její jest dle 12^h 3°, úklon jednak na západ, jednak na východ.

3. Křížové žíly zapadající na východ a západ.

Podobný poměr, jaký pozorovali jsme mezi žilami Eusebskou a Františkovou, panuje také při těchto žilách. Právě tak jako obě jmenované žíly chovají se k horninám, jež prorážejí. Směr jejich jest dle 13^h 4° a úklon 70° a sice při jednom na západ, při druhém na východ. Rozsedliny, které přerušily směr Eusebské žíly v prostředních obzorech, působily podobně i při těchto žilách a zvláště sluší zde jmenovati rozsedlinu jřlovou, která má půlnoční směr dle 16^h. Přerušením tím povstaly dva krátké celíky, které leží mezi Marianskou, Eusebskou a Františkovou žílou. Obě žíly nacházejí se v hořejších obzorech ve visutém Annenské a Marianské žíly a sice východně zapadající blíže k Annenské, západně zapadající blíže k Marianské; mezi 10. a 11. patrem tvoří šár podle úklonu, při čemž západně zapadající

dříve ještě Františkovu žilu přeráží. Nedaleko Annenské šachty tvoří šár s odžilkou Janské a Františkovy žíly, při čemž jen malé rušení povstává. Na polední straně přeráží je žíly Kateřinská a Michalská.

V prostředních obzorech na polední straně proměňují svůj směr, obra-
cejíce se více na jihozápad; na některých místech jaloví, ale ve hloubce při
šachtě Prokopské mezi 15. a 20. patrem stávají se zase bohatými, zvláště
ta, jež na západ zapadá. Také na půlnoční straně nedaleko šachty Annenské
překopána jest Křížová žíla na 21. patře a dala 5 centimetrů silné rudy
čisté. Na jednom velmi bohatém ležatém odžilku na 11. a 12. patře, který
přeráží diority a něco málo blejna cinkového, ocelku a vápence má, objevují
se čisté rudy 5—10 centimetrů mocné.

Křížové žíly vyplněny jsou nejvíce leštěncem olověným, který chová až
0·42% stříbra, pak křemenem, starším hnědým blejnem cinkovým a ocelkem
v tenkých vrstvách; porůznu ukazuje se blejno stříbrné, samorostlé stříbro
a stefanit, zvláště na žíle na východ zapadající na 20. patře nedaleko šachty
Prokopské. Žíla jest zde 10 až 16 centim. mocna, táhne se velmi pevnými
pískovci drobovými a chová střídavě ocelek, křemen a hnědé blejno cinkové.
Ostatní vyplnění skládá se ze zrnitého, pevného dolomitového vápence, v je-
hož druzách na některých místech povstaly malé, čisté krystaly křemene.
V dolomitech pak uloženy jsou větší osamělé partie blejna cinkového a le-
štěnce stříbrného; některé druhy chovají buď jednotlivé aneb narostlé kry-
staly stefanitu ve krátkých sloupcích. V některých druzách propleteno jest
mezi menšími krystaly křemene stříbro v nitkách na způsob plstí.

4. Barborská žíla

má směr dle 14^h , úklon 63° na západ a jest v hořejších obzorech na 2., 3.
a 5. patře (na půlnoční straně ve visutém Václavské a Janské žíly) ve větší
rozsáhlosti známa. Na polední straně nedaleko Prokopské šachty tvoří šár
s Václavskou žilou, která ji ve směru přeráží a na některých místech s sebou
strhuje. Na to objevuje se v ležatém Václavské žíly, kde přeráží ji zase
Kateřinská žíla zapadající na východ. Dále pak na polední straně, kde hlou-
běji zapadá, naráží na Františkovu žílu, která ji na 10. a 11. patře přeráží.

Od 7. patra do hloubky jest na půlnoční straně všude jalová a také
na polední straně jen na místech méně rozsáhlých otevřena, poněvadž tu
vstupuje do velmi pevných dioritů, které na zjalování její působí. Ve hloubce
není známa a zdá se, že se tu úplně vyřezuje. Na poledním ortě 13. patra,
nejhlubším to poměrně bodu, ukázaly se v poslední době leštěnec olověný
a blejno cinkové v závalcích, ale vyplnění bylo většinou jílovaté. Vůbec jest
žíla ta více jalová než bohatá.

V novější době ukázalo se, že jest žíla tato bohatší pod císařskou što-
lou tam, kde tvoří šár s žilou Zikmundskou a mezi 7. a 8. patrem od vý-
chodní Kateřinské žíly u Prokopské šachty, kde dělá hák a hlavně z leštěnce.
olověného se skládá.

5. Annenská žíla

má směr dle 14—15^h a úklon 70° na západ a jest také jen v hořejších obzorech nedaleko Annenské šachty známa, těžilo se na ní v hořejších obzorech skoro v celé její rozsáhlosti. V největší hloubce otevřena jest v prostředních obzorech, kde vstupuje nedaleko rozsedliny jílové do šáru s Křížovou, Eusebskou, Františkovou a Karolinskou žilou. Zdá se, že jest jen odžilkem Eusebské a že tedy nebude lze ve hloubce s ní se setkat. Vyplněna jest podobně jako Eusebská a dávala dříve bohaté rudy; nyní pracuje se jen ještě nad 7. patrem.

6. Marianská žíla

má směr dle 14^h, úklon 70—75° na východ a patří jen v severním svém pokračování k dolu Annenskému a Prokopskému, kdežto větší část k Vojtěšskému a Marianskému přísluší. Žíla ta dávala dříve zvláště nad 8., 9., 10. a 11. patrem velmi mnoho čistých rud. Nyní těží se nad 5. a 7. patrem a otevírá na 3. Jest vyplněna hlavně leštěncem olověným, často krásně krystalovaným, hnědým a červeným blejnem cinkovým, vápencem, ocelkem a mladším křemenem, zvláště tam, kde přeráží drobové pískovce. Také bílé krystaly těživce ve způsobě sloupků nalezeny jsou na 3. patře vedle velkých krystalů křemene.

V hořejších obzorech bývá často dislokačními rozsedlinami ze směru svého odkloněna a bohatost její jeví se jen v přestávkách. Tam, kde ji provázejí pevné a tuhé diority, má málo leštěnce olověného aneb jaloví úplně.

Některé odžilky její visuté mají podobnou povahu jako hlavní žíla; právě tak také Marianská visutá žíla, která až k dvanáctému patru otevřena jest a na polední straně jílovou jednou rozsedlinou přerážena jest. Ve hloubce jaloví žíla ta a ona část, která leží mezi Annenskou a Prokopskou šachtou, není hodna k těžení.

Že jest Marianská žíla mladší nežli ty, jež jsme dříve popsali, viděti ze vzájemného jich poměru. Marianská žíla ku př. přeráží v prostředních obzorech Křížovou zapadající na západ a přichází ve hloubce až k Eusebské, s níž na několik sáhů se smýká a pak ztrácí. V hořejších obzorech jaloví a ztrácí se ještě před rozsedlinou jílovou, ohraničuje v hořejších a prostředních obzorech obvod Annenský a zdá se, že byla příčinou, že otevřeny byly současně následující žíly.

7. Kateřinská žíla.

Tato žíla otevřena jest blízko Prokopské šachty od hora až k 21. patru podle východního úklonu a zde také na ní těženo. Od obzoru tohoto počíná Kateřinská žíla na západ zapadající, se stejným směrem jako dřívější (10—11^h), která až k 17. patru mezi Františkovou a Marianskou žilou otevřena jest. Žíla s úklonem východním přeráží v hořejších obzorech žílu Františkovu a Křížovou, žíla s úklonem západním v hlubších obzorech Eusebskou a Křížovou žílu; obě ruší poněkud směr těchto žil a jsou mladší.

Ve visutém východně zapadající žíly Františkovy vedle šachty Prokopské není západně zapadající Kateřinská žíla známa a všechny pokusy otevřít ji zůstaly bez výsledku. Třeba tedy míti za to, že západně zapadající Kateřinská žíla jest rozsedlinou uprostřed ležící, která od Marianské až k Františkově žíle dosahuje a rudami až k 11. patru vyplněna jest, odkudž bohatost přešla do žíly Kateřinské zapadající na východ, právě tak, jak to pozorovati lze mezi Eusebskou a Františkovou žílou v prostředních obzorech; neboť ani západně zapadající Kateřinská není nahoře známa, ani východně zapadající ve hloubce.

Obě žíly mají bohatost svou v prostředních obzorech. Západně zapadající dává už u 17. patra jen chudé rudy k puchování, ano na některých místech jest to pouhá rozsedlina bez rud, jejíž stěny vyplněny jsou vápencem a bílými krystaly těživce. Ve hloubce nachází se v pevných drobových křemencích a jest vyplněna leštěncem olověným, krystalovým vápencem, hutným blejnem cinkovým, ocelkem a často mladším vápencem s velikými průzračnými krystaly. Klamotvary po těživci objevují se zhusta a mají často samorostlé stříbro.

8. Odžilký Eusebské a Františkovy žíly v prostředních obzorech.

Táž sřla, která vytvořila Kateřinskou žílu, způsobila v témž směru vedle Marianské visuté žíly v téže době menší rozsedliny, které vyskytují se v prostředních obzorech ve visutém a ležatém Eusebské a Františkovy žíly a jejich odžilký nazývány bývají. Nepřerážejí Eusebskou hlavní žílu bez přerušení, ano spíše přsmeknuty jsou ve svém pokračování ve visutém Eusebské žíly. Než nesmí se to považovati za přehození žil, nýbrž spíše třeba za to míti, že slabá rozsedlina nemohla v nezměněném směru skrze silnou žílu Eusebskou proniknouti. Příklady toho shledáváme na 12., 13. a 14. patře mezi Annenskou a Prokopskou šachtou. Vyplněny jsou odžilký ty podobně jako žíly Eusebská a Františkova.

Za další, vzdálenější odžilký mocné žíly Eusebské, jež v téže době vznikly, považovati možno také plochou a stojatou žílu Michalskou, které jsouce malé mocnosti v pevných, jemnozrných pískovcích drobových, do dálky vyvinouti se nemohly.

Vyplněny jsou nejvíce leštěncem olověným, blejnem cinkovým, křemem, ocelkem a často také dolomitem. Ve hloubce nejsou známy a stavba šibřku pod 16. patrem v ležatém Eusebské žíly zastavena jest, poněvadž se tu ukázaly jalovými a vedlejší hornina neobyčejně pevná byla.

9. Vácslavská žíla

otevřena jest od hora až k 19. patru podle východního úklonu svého a podle směru ($14^{\circ} 5'$) na několik 100 metrů skoro ve všech obzorech a po většině se na ní také těžilo. Ve visutém jejím jest velmi málo žil a jen v malých roziněrech otevřeno, poněvadž se v pevných drobách, které se tam vyskytují, vyklinují. Šáry Vácslavské žíly s Františkovou, Karolinskou a Janskou

shledány jsou obyčejně bohatými. Jmenovitě byl šár s Františkovou žilou na polední straně od Prokopské šachty v prostředních obzorech vždy velmi bohatý a dával veliké množství samorostlého stříbra. Také šár s Karolinskou a Janskou žilou byl v prostředních obzorech velmi bohatý leštěncem olověným. Šáry bývaly vůbec vždy bedlivě vyhledávány a těženo na nich, ale ukázalo se, bohužel, že ve hloubce nejsou tak vydatnými. Tak ku př. jsou orty ve hloubce na polední straně od Prokopské šachty v pevných drobách jalovy a šáry v místech těch skoro chudy. Šár s Janskou a Karolinskou žilou má sice ještě hrubě vtroušený leštěnec olověný, ale málo čistých rud.

Na půlnoc od šáru s Janskou žilou otevřena jest Vácslavská na několika obzorech, ale ukázala se obyčejně nehodnou k těžení.

10. Janská žíla se svými odžilkami

má směr dle $10^h 7^o$ a úklon 75° na východ jest skoro v celém dole známa jen v ležatém Vácslavské žíly a jen na 2., 3. a 5. patře sledována na krátkou vzdálenost do visutého této žíly. V hořejších a prostředních obzorech byla bohata čistými rudami, zvláště v šáru s Vácslavskou; ve hloubce není ale už tak bohatou. Směrem k rozsedlině jíllové drží rudy až k 17. patru, rozmrskuje se ale pak v černých břidlicích. Jeden odžilek její, který směřuje do ležatého, dával nad 15. patrem mnoho čistých rud.

Západní jeden ležatý odžilek sledován jest v prostředních obzorech až na 21. patro; tvoří šár podle úklonu ve hloubce s Františkovou žilou západně zapadající a má na některých místech vydatné celíky.

Nad 15. patrem objevily se na Janské žíle před rozsedlinou jíllovou krásné větší krystaly blejna stříbrného.

11. Karolinská žíla

má směr dle $9^h 7^o$ a úklon 76° na západ a je dosud otevřena jen v ležatém Vácslavské žíly až na 21. patro. Přeráží starší žíly, jako Eusebskou, Františkovu, Marianskou a Křížové. Na 14. patře otevřena jest ve svém severním směru až k rozsedlině jíllové, kde se stlačuje a jalovou stává. Také tato žíla dávala v hořejších obzorech na některých místech krásné čisté rudy, ale ve hloubce jen chudé rudy k puchování a praní. V hořejších obzorech tvoří šár s Janskou žilou podle úklonu, zapadá ve hloubce mezi Annenskou a Prokopskou šachtou do ležatého Eusebské žíly a sledována jest na východ až k Vácslavské žíle; ve visutém této poslední nebyla dosud nikde otevřena. Vyplněna jest ponejvíce leštěncem olověným, paprskovitým blejnem cinkovým, vápencem a často pyritem, kterýž jsou jedním z nejmladších nerostů, častěji a ve větších a celistvých partiích objevuje se na žilách třetí skupiny.

12. Prokopská žíla

známa jest jen v hořejších obzorech blíže šachty Prokopské a otevřena jest nejhlouběji na 9. patře, kde se objevuje ve visutém Vácslavské žíly. Má směr dle 11^h , úklon 74° na východ, jest velmi nepatrné mocnosti, přeráží

nad 7. patrem až k císařské štole pevné křemence drobové a byla zde bohatou. Rozsáhlost její dle směru jest nepatrná.

13. Z i k m u n d s k á ž í l a

má směr dle 12^h, úklon 82° k východu a jest otevřena rovněž jen v hořejších obzorech na východ od Annenské šachty, kde se s Barborskou křížuje. Bohatou byla bezpochyby jen v malých rozměrech.

Vyplněna jest podobně jako Václavská; na některých místech má hnědel s rozpuštěným jilem; ale tu a tam vyskytuje se také celistvý leštěnec olovený a blejno cinkové ve větší mocnosti.

III. Důl Františka Josefa.

1. Ž í l a M a r i e p o m o c n i c e.

Na této žíle těžilo se ve starších dobách velmi silně, nyní jest až na 5. patro rozdělána. Ve větší hloubce otevřena jest v novější době na 8., 10. a 12. patře a konečně překopána ze šachty Františka Josefa v obzoru 17. patra. V hořejších obzorech má značnou mocnost a jemné vyplnění, které se skládá většinou z vápence, ocelku s hrubě vtroušeným leštěncem oloveným a blejnem cinkovým. Také samorostlé stříbro ukázalo se dosti často. Do hloubky ubývá jí na mocnosti a zdá se, že byla nejbohatší na rudy v hořejších obzorech. Polední její prodloužení otevřeno jest na dole Augustově, kdež zkoumána jest daleko podle směru, ačkoliv se tuze rudnatou býti neukázala.

Na polední straně od šachty Františka Josefa upravena jest na 500 metrů od rozsedliny jřlové. Zde nalézá se mnoho starých šachtic, z nichž nejvýchodnější sluje šachta Kozlova. Stařiny jdou na některých místech také pod 5. patro. Zkusmo otevřena jest ve visutém rozsedliny jřlové a sice na císařské štole, ale pro vody musilo se od práce ustati. Také na 5. a 12. patře hnány jsou orty až k rozsedlině a na 8. patře otevřena jest r. 1864 žíla ta ve visutém rozsedliny, ale shledána tu ne příliš bohatou. Mezi šachtou Františka Josefa a mezi západními chodníky příčnými, kteréž hnány jsou z Mariánské šachty na žíly této šachty, nachází se mocný odžilek této žíly, který otevřen jest na 8. a 12. patře na několik metrů od hlavní žíly na stranu půlnoční.

2. Ž í l a M u č e d n i c k á

nachází se na blízku žil dolu Vojtěšského a sice v ležatém Vojtěšské hlavní žíly. Dosažena jest Josefskou a Mariánskou štolou, která je tu hnána na způsob příčného chodníku, má směr dle 12^h 9° a zapadá velmi přfkře na východ, na některých místech ale také na západ. Na polední straně známa jest ze šachty Františka Josefa asi na 400 metrů podle směru, na půlnoční straně jest ale méně tvárnou a nebyla tedy otevřena. Žíla ta není ve středních obzorech zvláště mocna a rudy její mají hnízdovité uložení.

3. Šefčínská žíla

jest nejzápadnější, překopána jest z Marianské šachty na 5. patře západním chodníkem, z něhož pak i na polední i na půlnoční stranu až k rozsedlině jřlové otevřena jest. Na 8. patře překopána jest východním chodníkem a na půlnoční straně až skoro k rozsedlině otevřena. Na 9. patře veden jest k ní z ležatého odžilků žíly Marie pomocnice chodník a žíla takto zkřížována. Vyplnění její jest jemné, na některých železnaté, ruda jest hnězdovitě uložená a celá žíla dosud ne příliš důležitá.

4. Žíla Volfgangská

jest překopána z 12. patra šachty Marianské západním chodníkem, z něhož pak jest na 95 metrů k polední a půlnoci otevřena; ostatní její část patří k dolu Augustovu.

Nyní pomýšlí se na to, prozkoušeti ve hloubce žíly dolu Františka Josefa příčnými chodníky, jež mají se k nim hnáti z dolu Vojtěšského směrem západním a ukáže-li se, že jsou hodny k těžení, obložiti zase šachtu Františka Josefa, která dohloubena jest až na 17. patro a odtud pak otevřati žíly ty dále.

NEROSTY,

jež na Příbramských rudních žilách se vyskytují.

Nerosty,

jež na Příbramských rudních žilách se vyskytují.

a Příbramských rudních žilách nachází se tolik a tak zajímavých nerostů, že Příbram od dávných už dob v ohledu tom slavného jména požívala; avšak dosud nemáme spisu, který by jednal o nerostech zde známých, jak jej napsal ku příkl. J. F. Vogl o nerostech Jachimovských. Vzácných příspěvků k takovému nerostopisu podali Reuss, Zippe, Grimm, Mrázek, Babánek a j., ale ty roztroušeny jsou v rozmanitých časopisech a knihách. Vrchní horní rada V. R. rytíř Zepharovich užil sice ve svém výtečném slovníku všech těchto příspěvků, ale už z povahy díla jeho viděti, že nebylo lze jednotlivé nerosty pořádati dle míst, v nichž se nacházejí.

V následujícím chceme tedy přehledně sestaviti všechny nerosty, o nichž na jisto postaveno jest, že v Příbrami nalezeny byly. Celý přehled rozdělen jest podle soustavy Danovy.

4. Prvkové nerosty.

1. **Zlato** nebylo dosud samo o sobě nikde nalezeno, ale zkoušky, jež vykonal roku 1872 professor Mrázek, ukázaly na jisto, že rudy ty zlato chovají, ale v tak nepatrném množství, že ani ve 300 grammech rudy nedala se quantita jeho udati. Mrázek zkoušel pak rudy cestou optickou a tu podařilo se mu smíšeninu rudovou tak vhodně upravit, že při 400násobným zvětšení mohl konstatovati, že nepatrná část veškerého křemene chová v sobě ryzí zlato, jež ale pouhým okem ba ani nejostřejší lupou viděti nelze. V novější době nalezl prý chemik Ladislav Brož při svých pokusech v Příbramské průbovně stopy zlata také v temném leštěnci plavém, ano určuje i množství jeho na 0·0107% (?).

2. **Stříbro** přicházívá v podobě drátovité a vláskovité, často bývá hněd- anebo světlóžlutě naběhlé a vypadá pak jako ryzí zlato; objevuje se i ve větších hnízdech, jako dříve na šáru Václavské žíly s Frantiskovou v prostředních obzorech dolu Annenského; nyní setkáváme se s ním zhusta na hořejší Černožamské žíle, kdež bývá také, ale dosti zřídka dírkovaté, podobné houbě platinové aneb lístkovité. Stříbro patří mezi nejmladší nerosty Příbramské, spočívá na jiných stářích rozmanitého a vytvořilo se hlavně z leštěnce olověného, ale také ze stefanitu a pyrargyritu. Klamotvary po těchto nerostech nejsou tedy zrovna tuze zřídské, ano ukazují se v nejnovější době na Černožamské žíle dosti zhusta; Zepharovich tvrdí o nich, že pochá-

zejí ze stefanitu, jiní ale znalci, a bezpochyby právem, z pyrargyritu původ jejich vykládají.

3. **Arsen** č. otrušík přichází v plátech až 26 millimetrů silných „na Řimbabě“ v zrnitém vápenci; nyní také zhusta na hořejší Černožamské žíle ve tvarech miskovitých, střídaje se s allemontitem a antimonitem.

4. **Allemontit**, *Haidinger*. Nachází se na žíle Černožamské, Zaječí a Strachovské, je-li čerstvě sloučen, má bílou barvu jako cín, jinak tmavě naběhlou; provázen bývá vždy ryzím arsenem a paprskovitým antimonitem, z jejichž rozrušení povstal. Tvary jeho bývají poloukulovité aneb ledvinovité a mají zhusta povlak kovový a stříbroblý.

5. **Antimon** nalezen jest na Strachovské žíle celistvý aneb zakřiveně miskovitý; roku 1860 také „na Řimbabě“ jako jádro malých antimonitových hnízd v bleděčerveném dolomitě, pak na Drkolnově a v nejnovější době na Černožamské a Zaječí žíle ve složení kulovitém s arsenem a allemontitem.

6. **Tuha**, *Werner*. Na Vojtěšské šachtě ukázala se tuha ve visutém břidlicové rozsedlině předělné na 20. patře, tvořící silný povlak křemencových břidlic a jsouc těsně smíšena s jemnou břidlicí hlinitou.

B. Sírníky, arseníky, antimoníky.

7. **Antimonit**, *Haidinger*. Jeví se celistvý aneb ve složení snopkovité paprskovitě, krystaluje se také ve tvarech jehlicovitých, přichází zřídka kdy sám o sobě a pak jen v bílém vápenci (na Eusebské žíle) obvykle na ocelku aneb s leštěncem olověným, pak ale skoro vždy s ryzím antimonem, arsenem a allemontitem; často také s pyrantimonitem a valentinitem, jako posledně na Černožamské žíle. Na žíle Františkově nalezen jest na celistvém ocelku a na Eusebské na kostkách pyritu nad krystalovaným křemenem.

8. **Argentit** č. leštěnec stříbrný, *Haidinger*. Jeví se celistvý na Václavské žíle, pak krystalovaný, zároveň také v klamotvarech po stříbre drátovém na žíle Eusebské, nyní mnohem skrovněji než dříve, kde ale také tvary drátkovité převládaly; avšak i tenkrátě nacházely se malé krystaly $\infty O \infty$ na malých co víno žlutých krystalech těživce, pak klamotvary po pyrargyritu ve větších krystalech. Drátky argentitové prorážejí často těživec, kde s ním se setkávají, a často nacházejí se drátkovité tvary, které byly původně argentitem, pak v ryzí stříbro se proměnily a později zase v argentit přešly.

9. **Galenit** č. leštěnec olověný, *Kobell*. Nachází se na všech silurských rudních žilách a jeho hlavně v Příbrami se dobývá. Reuss rozděluje zdejší galenit na starší a mladší, které parageneticky a morfologicky snadno rozeznati se dají.

Starší galenit, který hlavně žíly vyplňuje, jest hrubě aneb stébelnatě zrnitý a objevuje se zřídka jako olovina. Jeví se hlavně celistvý, jinak ale

bývají krystaly jeho veliké, silně srostlé, s rovnými plochami a ostrými hranami; obvykle $\infty O \infty$. $O. \infty O \infty$, také $\infty O \infty$. $O. \infty O. 2 O$, řídčeji s $m O m$ aneb $m O n$. Často jsou z něho vyloučeny stříbro vláskovité, drátky argentitové aneb valentinit, zvláště ale černá stříbrná; slouží za podporu krystalům mladšího galenitu, steinmannitu, diaforitu, bournonitu, stefanitu, pyromorfitu, zvláště ale cerussitu.

Mladší galenit má vždy menší, obvykle velmi nepravidelně vyvinuté, ano i znetvořené krystaly; obvykle $O. \infty O \infty$, aneb $\infty O \infty$; zřídka O , nejdříve $\infty O \infty$. $O. 2 O 2$; také $O. \infty O \infty$. ∞O přichází, jakož i O zkrácené dle osy trojcové. Rozmanitými skupinami krystalů povstávají jednoduše aneb síťovitě srostlé řady, koule, hrozny, tvary stromkovité, ano mechovitě, při nichž všech ale i nejmenší jednotlivé krystaly pravidelně naproti postaveny jsou, tak že v lomu příčném všechny plochy lomné zároveň třpytí. Na Michalské žíle nalezeny jsou přes 50 milimetrů široké plísky tenké jako papír, které často byly do sebe vrostlé s morovými plochami dle šífky O , s jemnými částkami pyritu v úzkých mezerách. Mladšímu galenitu slouží za podporu obvykle ocelek, křemen, vápenec a dolomit, také starší galenit, jehož dutiny často krystaly mladšího galenitu opatřeny bývají.

Oba druhy galenitu tvoří klamotvary, mladší zvláště po cerussitu.

10. **Steinmannit**, *Zippe*. Nalezen jest nejprve na Františkově žíle v krystalech jen $\frac{1}{2}$ milimetru velkých; později ve větších, ano i v dvojčatech na Eusebské žíle a nyní na Lilce, maje za podklad křemen a ocelek s galenitem.

11. **Bornit** č. leštěnc pestrý, *Haidinger*. Jeví se celistvý, jest barvy modré co ocel a pestře naběhlý; nalezen jest na šáru Václavské s Janskou žílou, provázen jsa chalkosinem a poněkud také chalkopyritem.

12. **Sfalerit** č. blejno cinkové č. přestek obecný, *Glocker*. Jeví se celistvý a v zrnech, jest černý aneb červenohnědý a slouží za podklad skoro všem nerostům v žilách se nacházejícím; krystaly jsou velmi malé ve druzách a přicházejí s bournonitem, polybasitem, stefanitem, apatitem a j., bývají obvykle tmavěji neb světleji hnědé, někdy také co hyacint červené aneb žlutočervené; tyto jsou skoro průhledné. Z Vojtěšské žíly známo jest deskovité a ploché čočkovité, černohnědé blejno cinkové se silným démantovým leskem, které se skládá z velikého množství malých rovnoběžných znetvořených krystalů.

13. **Redruthit**, chalkosin, leštěnc měděný, *Brooke a Miller*. Bývá celistvý, pestře naběhlý a nachází se s chalkopyritem a bornitem na žíle Václavské a také na žíle Matky boží v žilkách částečně malachitovými kuličkami posázených.

14. **Millerit** č. kyz vláskový, *Haidinger*. Nacházel se dříve po skrovnu a obvykle jen se samorostlým stříbrem, později však častěji v podobě jehlic a vlásků posázených krystaly pyritu, dolomitu anebo sádrovce na druzách

křemenových na Janské žíle; celistvý a v jemných štětcích na vápenci aneb vláskovitě na ocelku anebo křemeni na Václavské žíle; aneb také v dlouhých jemných jehlách, jež prorůstají klence vápence na Marianské žíle; konečně v nejnovější době v hustých štětcích jemných vlásků na Černojamské žíle.

15. **Pyrrhotin** č. kyz magnetový, *Breithaupt*. Přichází na Vojtěšské žíle v zrnitém vápenci ve tvarech hroznovitých a ledvinovitých složení křivě miskovitého, jest červenožlutý do šediva; misky s povlakem podobným lillitu a s malými krystaly pyritu střídají se zhusta s miskami ocelku a pyritu.

16. **Wurtzit**, *Friedel*. Tak nazývají se nyní krásná, hnědá, lesklá a velmi kademnatá, paprskovitě vláknitá blejna Příbramská ze žíly Černo-jamské, jakož i veliké vejčité, kulovité aneb hroznovité tvary blejnové, jeví se obyčejně na křemeni s pyritem, které nyní zhusta na Klementske žíle se objevují.

17. **Greenockit** č. blejno kademnaté, *Jameson*. Jeví se co tenký zemnatý nálet barvy oranžové aneb špinavě zelené na celistvém sfaleritu z Černo-jamské aneb Marianské žíly.

18. **Nickelin** č. červený kyz, *Beudant*. Jevil se dříve velmi zřídka celistvý na Marianské žíle; pak na Vojtěšské ležaté žíle, dšlem beztvárný a proustitem a zrnitým vápencem srostlý, dšlem kulovitý v křemeni anebo vápenci; konečně na Černo-jamské žíle často, ano v takovém množství, že lze naň dolovati, ve tvaru stébelsnatém s annabergitem v galenitu, ohražen jsa na obou stranách ocelkem.

19. **Chalkopyrit** č. kyz měděný, *Beudant*. Nachází se obyčejně celistvý na Václavské a Černo-jamské žíle, ale ne často; řidčeji ještě krysta-lovaný na Václavské a Janské žíle, také v jemných, rovnoběžně spojených jehlách v druze vápencové na Václavské žíle.

20. **Pyrit**, *Beudant*. Reuss rozeznával tři stupně ve stáří Příbram-ského pyritu, z nichž má nejstarší největší a nejzřetelnější krystaly, nejmladší ale nejmenší. Zajímavé kombinace jsou: $\infty O \frac{3}{2}$, $\infty O \infty$; také $\infty O \infty$, $\infty O \frac{3}{2}$; aneb $\infty O \infty$, O se značným prodloužením osy čtverečné, tak že krystaly ty skoro jako $\infty P. P \infty, P$ vypadají. Často bývá pyrit pěkně pestře naběhlý a přispívá valně ke tvoření klamotvarů; překrásné jsou kla-motvary po deskovitém těživci na Eusebské žíle, které jsou sametkou potažené, duté a chovají uvnitř malé krystaly pyritu. Také po galenitu a polybasitu tvoří se často klamotvary pyritu.

21. **Smaltit**, *Glocker*. Zřídka se objevuje a jen ojedinělý; dříve jen celistvý, v novější době na Eusebské žíle také v krystalech až 11 millimetrů velkých ($\infty O \infty. O$) na růžovém dolomitu; také ve tvarech stromkovitých a pletených s jehlami milleritu na Janské žíle; pak pletený s celistvým pyrargyritem na Marianské žíle a konečně také na Vojtěšské žíle.

22. **Chloantit** č. kyz bílý niklový. Na Vojtěšské šachtě nalezen jest jednou v malém množství nerost bílý co cín, vtroušený v celistvém hnědém křemeni a při něm galenit a millerit; obsahoval arsen, železo a nikl a poněvadž se krystaly jeho určití nedaly a kvalitativní rozbor nemožným byl, považován jest od Reusse zatím za chloantit.

V nejnovější době nalezen jest podobný nerost na 20. a 26. patře téže šachty a tu myslelo se, že jest to týž, jenž zkoušen byl Reussem. Objevoval se taktéž velmi zřídka, jemně vtroušen v hnědém křemeni, máje barvu arsenopyritu a skládal se rovněž z $Fe\ As\ Ni$. Teprve když nalezen jest kousek poněkud větší s velmi pěknými štětci, podařilo se prof. dru. Albertovi Schraufovi po namáhavém rozboru určití složení jeho, kteréž zní (Fe, Ni) (As, S), což obnáší asi 23·4 železa, 7·7 niklu, 60·3 arsenu a 8·6 síry. Ačkoliv by se podle složení tohoto nerost ten pokládati mohl za chloantit, jsou přece krystaly jeho totožné s arsenopyritem a mohl by se, kdyby při arsenopyritu nikl vůbec zvláštní důležitost měl, považovati za nerost nový. Dr. Schrauf nazval jej do té doby, než by důkladněji prozkoumán býti mohl, löllingitem niklovým.

23. **Markasit**, *Haidinger*. Nachází se celistvý na Václavské žíle s pyritem, obvyčejně se krystaluje a tvoří shluky hřebenovité ($P. \infty P$); často na vápenci III sloužé za podklad sametce; dále také ve tvarech plochých, ledvinovitých, nepravidelně sklípkovitých, často pestře naběhlý na vápenci s křemenem na Mariánské žíle; také se objevil na Eusebské nad 14. patrem Annenského dolu jakožto kyz vodní na blejně stříbrném.

24. **Leukopyrit**, *Sheppard*. Nerost ten považován jest za löllingit, ale rozbor Mrázka ukázal, že jest $Fe^2\ As^2$. Nachází se na Černožamské žíle na vrstvách leskle bílých, jemnozrných anebo drobnozrných a šupinatých, které v dutinách ukazují často plochý ledvinovitý povrch. Vrstvy jsou až 9 millim. silné a nalézají se střídavě s křemenem v ocelku, jenž prorostlý bývá sfaleritem a pyritem.

25. **Arsenopyrit** č. kyz arsenový, *Glocker*. Na Klimentské žíle a na Řimbabě celistvý anebo také v malých krystalech; v novější době také na Lillce ale jen zřídka. O arsenopyritu niklovém promluveno jest při chloantitu.

26. **Miargyrit**, *H. Rose*. Ve visuté žilovině na Jarošovce v obvodu dědičné štoly přichází celistvý a rozežraný; na 23. patře hlavní žíly Vojtěšské také v pěkných velmi malých krystalech s hustotou 5·3 a vrypem temnější červené barvy než pyrrargyrit, dosud jen zřídka byl nalezen.

27. **Jamesonit**, *Haidinger*. Nachází se zhusta na Eusebské žíle, jest šedý co olovo a přechází do barvy šedé co ocel, různoběžně vláknitý, vlákna jsou někdy tak jemná, až jich ani pozorovati nelze; bez chemického rozboru nedá se od boulangeritu rozeznati.

28. **Diaforit**, *Zepharovich*. Na Vojtěšské žíle nalezen jest roku 1857 nerost, kterýž Reuss podle rozboru chemického a celého zevnějšku měl za

freieslebenit. Z e p h a r o v i c h ukázal ale, že krystaluje ve tvarech soustavy kosočtverečné a ne ve tvarech jednoklonných jako freieslebenit a že také hustota jeho jest jiná. Za freieslebenit mohl tím spíše považován býti, poněvadž ony 23 tvary, v nichž se jeví, mívají často ráz tvarů jednoklonných ($\frac{1}{2} P \infty P \infty a \frac{1}{2} P$). Dosud nachází se jen zřídka, a ačkoliv už i na Eusebské, Marianské a Protiklonné žíle nlezen jest, dává přece dosud Vojtěšská šachta nejkrásnější a nejčetnější krystaly.

29. **Pyrostilpnit, Dana.** Nachází se zřídka a dosud jen na Vojtěšské šachtě. Jeví se vždy jen ve druzách, obyčejně ve vápenci, jednou také v dolomitu, v nejnovější době ve společnosti diaforitu v galenitu a tvoří jemné jehlovité řídkěji tenké deskovité krystaly.

30. **Pyrargyrit** č. temnorudek, *Glocker*. Obyčejně celistvý; krystaly dříve vzácné, nyní častější na hořejší Černojské žíle, ale také na Vojtěšské, Eusebské a Barborské.

31. **Proustit** č. jasnorudek, *Beudant*. Reuss rozeznává starší a mladší; starší bývá obyčejně celistvý, mladší v krásných krystalech ($R. \frac{1}{2} R. R. R. \infty P. \frac{1}{2} (\infty R)$ aneb také $o R \infty R$). Za podklad mívá obyčejně křemen.

32. **Bournonit, Brooke.** Krystaluje se v silných deskovitých tvarech 7 až 27 millimetrů vysokých, které podobají se Bräunsdorfským, částečně bývají boulangeritem obaleny, a v tom případě často rozežrané; nachází se obyčejně ve druzách křemene aneb galenitu na Vojtěšské žíle aneb ve druzách ocelku na Eusebské žíle; zde bývá také ve společnosti krystalů stefanitových. Velké ty krystaly bývají barvy co olovo hnědé aneb co železo černé, mají silný lesk, mnoho ploch a jeví se často jako dvojčata. Mrázek vyšetřil, že má až 1% stříbra, tedy mnohem více než saské bournonity. Řidčeji objevuje se v krystalech tetraedritu, jaké nalezeny jsou v novější době na Vojtěšské a Františkově žíle.

33. **Boulangerit, Thaulow.** Jeví se celistvý, obyčejně ale jemně vláknitý anebo ve volných až 27 millimetrů dlouhých jehlách na vápenci, anebo troudovitý a plstovitý na mělném galenitu, aneb hnězdovitě v zrnitém leštění oloveném, aneb také ve volných kuličkách v druzách křemene jemně krystalovaného. Mrázkovy rozbory ukázaly, že sem třeba vřaditi vše, co v Příbrami nazýváno bylo heteromorfitem anebo plumositem, neboť všechny ty nerosty, jež až dosud za zvláštní druhy považovány byly, jsou 3 Pb S, Sb S₃. Ostatně má tento boulangerit právě jako Nerčinský stříbro, a sice na vápenci nejméně (0.046%), kdežto na galenitu až 1% stříbra chová.

34. **Tetraedrit** čili kyz plavý, *Haidinger*. Jeví se celistvý na mnohých žilách s galenitem, křemenem, ocelkem a sfaleritem. Krystaly, jež nalezeny byly roku 1852 na jednom lomu stříbra na šáru Václavské a Františkovy žíly, byly až přes 26 millimetrů veliké, barvy ocelové, potaženy krystalova-

ným vápencem a jevíly tvary $O\frac{1}{2}$, ∞O , $2 O \frac{1}{2}$, aneb také — $O\frac{1}{2}$. Krystaly ze žíly Marie pomocnice byly 8—13 millimetrů veliké se spojkou $\pm \frac{1}{2} (O)$. $\infty O \infty$, $\infty O \pm \frac{1}{2} (2 O_2)$. Na Františkově žíle nachází se zhusta ve společnosti bournonitu a bývají tu krystaly jeho až 13 millimetrů veliké se spojkou $\frac{1}{2}$ (∞O_m) ∞O . Menší bývají krystaly hladkoploché [$\frac{1}{2} (O)$] na krystalech ocelku aneb křemene, kdežto z Václavské žíly známy jsou krystaly až 14 millimetrů veliké na těživci. Krásné, velmi čisté krystaly, a také dvojčata nalezeny jsou v nejnovější době v celistvém bohatém leštenci plavém na Květné ve hloubce 59 metrů. Klamotvary pyritu po tetraedritu, obyčejně na krystalovaném vápenci, nepatří k vzácnostem.

35. **Stefanit**, *Haidinger*. Býval dříve častěji ve velikých krystalech až 27 millimetrů vysokých na šáru Václavské s Františkovou žilou, ale obyčejně znetvořen anebo nedokonale vyvinut (${}_o P$, $P \infty$, P , $2 P \frac{1}{2}$, $\infty P \infty$, $\infty P \infty$); na Barborské žíle nacházejí se skupiny krystalů až 40 millimetrů veliké, sestávající z krátkých sloupečků, seřazených podle hlavní osy a pokrytých destičkami polybasitu. Také na Eusebské a Janské žíle objevil se ve společnosti polybasitu. V novější době mnohem řidčeji se ukazuje a jen v menších krystalech, tak na Křížové žíle ve skupinách nízkých sloupečků (${}_o P$, ∞P , ${}_2 P \infty P$, $\infty P \infty$) s pyrargyritem ve vápenci, ale vždy bez polybasitu.

36. **Polybasit**, *H. Rose*. Jeví se dříve zřídka v tenkých deskách na starším křemeni a galenitu na žíle Křížové, pak častěji na Janské žíle v lesklých silných deskách (${}_o P$, P , $\infty P \infty P$), které na ${}_o P$ zřetelně v podobě trojúhelníku a šestiúhelníku rýhovány bývají, ve společnosti stefanitu, pak na křemeni s dolomitem, milleritem a pyritem; na Barborské žíle nachází se tenké, částečně červenavé prosvitavé, až 13 millimetrů široké destičky ${}_o P$, P , ∞P . žlábkované na ${}_o P$, provázeny jsouce stefanitem v tlustých sloupcích; konečně na Eusebské žíle v tenkých destičkách s malými krystaly stefanitu. V novější době stává se vzácným, ale klamotvary po něm zhusta se objevují a jsou to zvláště pyrit a markasit, které jej nahrazují.

C. Kysličníky.

37. **Haematit** č. krevel, *Theophrast*. Jeví se jako lesklá ruda železná zřídka a v malém množství v destičkách klencových na různých žilách; také celistvý a ve společnosti pyrrhosideritu na Václavské žíle na 18. patře až do hloubky 485 metrů.

38. **Uranin**, *Haidinger*. Jeví se na Janské žíle v malých tvarech hroznovitých a ledvinovitých; smíchan s jemně rozděleným galenitem, vyplňuje žíly uprostřed mezi pyritem a červenohnědým celistvým vápencem; v novější době také s gummitem, eliasitem a uranem okrovým.

39. **Pyrolusit** č. burel, *Haidinger*. Jeví se na výchozi žil, máje za podklad limonit a psilomelan; nejčastěji bývá rozezrán a ve společnosti ocelku na žíle Černojamské. V blízkém Narisově dolováno jest zkusmo na

pyrolusit, jenž jest velmi bohat na antimon, a nalezeny jsou tu zajímavé klamoťvary po klencích vápencových.

40. **Pyrrhosiderit**, *Ullmann*. V krásných krystalech $P.P \infty. P \infty. \infty P. \infty P \frac{1}{2}. \infty P \infty$) nachází se na Václavské a ($P. \frac{1}{2} P \frac{1}{2}. P \infty. \infty P. \infty P \frac{1}{2}. \infty P \infty$) na Šefčinské žíle, pak v jehlicích na Janské žíle. Charakteristický jest pro Příbram pyrrhosyderit, jenž se skládá z jemných vláken, má lom hedbávný a povlak hroznovitý aneb ledvinovitý a znám jest pod jmenem sametka, která bývá skoro vždycky pokryta malými lesklými krystaly pyritu a malými sněhobílými klenci vápence. V ohledu paragenetickém zajímavé jest částečné tvoření sametky z lillitu, který povstal z pyritu.

41. **Limonit** č. h n ě d e l, *Beudant*. Tvořívá v hořejších částech žil „železný klobouk“ s göthitem, stilpnosideritem a haematitem; ve větší hloubce bývá celistvý, v malých hroznech aneb jako okrový povlak, také v klamoťvarech po galenitu, vápenci a na Černojamské žíle po ocelku.

42. **Stilpnosiderit**, *Ullmann*. Zřídka nachází se na Václavské a Františkově žíle nad císařskou štolou; na Janské a Černojamské žíle také v klamoťvarech po ocelku.

43. **Eliasit**, *Vogl*. Na Janské žíle jest černohnědý aneb šedý do tmavozelena, voskového lesku se žlutým vrypem a jen ve společnosti gummitu.

44. **Gummit**, *Dana*. Na Janské žíle v malém množství, červenožlutý aneb hyacintový s uranem okrovým, nasturanem a eliasitem.

45. **Psilomelan**, *Haidinger*. Bývá s limonitem v „železném klobouku“ na císařské stole, pak na žíle Václavské, Janské, Františkově a Matky boží, s pitticitem často na Křížové žíle.

46. **Vad** č. p ě n a m a n g a n o v á, *Karsten*. Jeví se ve složení ledvinovitém, pěnovitém, s limonitem na výchozi skoro všechněch žil železných, zvláště ale na Šefčinské a Habské žíle.

47. **Valentinit**, *Haidinger*. Jevil se ve velmi tenkých krystalech deskovitých, častěji v podobě vějířů a snopků na galenitu, křemeni, allemontitu anebo antimonitu z Ferdinandské šachty; později zase v bílých deskách na bledožlutém těživci ze žíly Matky boží, konečně v nejnovější době zase v podobě vějířů a snopků na Lillce s pyrantimonitem.

48. **Pyrantimonit**, *Breithaupt*. Byl dříve na Ferdinandské šachtě, nyní na Lillce ve tvarech snopků, barvy třešňové, částečně s valentinitem a antimonitem na allemontitu.

49. **Křemen**. *Reuss* rozeznává tři tvary Příbramského křemene a za nejstarší (I) považuje ten druh, který tvoří druzovité, tenké povlaky temnější barvy, s malými šeděbílými narostlými krystaly. Mladší křemen (II) bývá obyčejně na vápenci anebo pyritu, zřídka na těživci, dolomitu neb

křemeni I; má nejčastěji ojedinelé, obyčejně veliké, někdy na obou stranách vyvinuté krystaly a jeví se také v dutých klamotvarech po ocelku a těživci, jest obyčejně bílý, někdy čistý jako voda, řídčeji s nádechem do žluta, šediva, hněda, červená aneb zelená. Sem patří také amethysty bledě fialové z Vojtěšské a Janské žíly. Nejmladší křemen (III) jeví se ve velmi pěkných a čistých krystalech, vyplňuje obyčejně druzy, ale nachází se také na drátech ryzího stříbra a argentitu, pak na jehlách milleritu a antimonitu. Krásné byly krystaly křemene (morion č. záhněda) z Černojamské žíly; byly na obou stranách vyvinuty, zřídka šedivé, obyčejně tmavočerné a nacházely se mezi sněhobílým vápencem (IV).

Růžový a mléčný křemen a rohovec přicházejí zřídka, častěji chalcedon, zvláště na výchozi žil (hlavně Šefčinské) s limonitem.

D. Křemičitany.

50. **Rhodonit**, *Jasche*. Ukázal se jen jednou v malých krystalech na Eusebské žíle.

51. **Asbest** č. osinek, *Plinius*. Na 21. patře Vojtěšské šachty nalezeno jest před 20 roky jemné bílé pletivo, jež rozprostřeno bylo přes druzy vápence jehlovitého v zašpičatělých vápencotvarech se jevícího; ukázalo se, že jsou to vlákna asbestu, jenž nazýván jest „horním závojem“.

52. **Epidot**, *Hauy*. Slouží jako velmi tenký jednak krystalovaný, jednak beztvárný za podklad zeolitu (desminu, chabacitu a harmotomu) na dědičné štole.

53. **Hemimorfit**, *Kenngott*. Jeví se ve tvarech kulovitě a hroznovitě srostlých, prosvitavých, anebo v paprskovitých zrnech velkých jako hrách a spojených žlutým jakýmsi cementem, na Marianské žíle; na Aloisské žíle jeví se v malinkých krystalech anebo tvarech hroznovitých, tvoře povlaky barvy plavé, někdy také s pyromorfitem na galenitu, křemeni aneb na krystalech sfaleritu.

54. **Chabacit**, *Werner*. V malých co voda čistých jednoduchých aneb také dvojitých krystalech ($R. — \frac{1}{2} R. — 2R.$) na afanitu v dědičné štole mezi šachtou Františkovou a „na Řimbabě“ s harmotomem a desminem.

55. **Harmotom**, *Hauy*. Pěkné, jako voda čisté krystaly; dvojčata přes 7 millimetrů veliká na krystalech desminu nalezena jsou na těchže místech jako chabacit.

56. **Desmin**, *Breithaupt*. Jeví se v malých tenkých deskovitých jako jako voda jasných krystalech ($P. \infty P \infty. \infty P \infty$) ve společnosti harmotomu a chabacitu.

57. **Kaolin**, *Hausmann*. Nacházel se jako sněhobílý, křehký povlak v rozsedlinách zvětralé droby v hořejších obzorech rudních žil, zvláště často ve štole Filipinské. Hustota obnášela 2.391 a rozborem se ukázalo, že jest

to vodnatý křemičitán hlinitý s 1% draslíku s menšími částkami vápníku, hořčíku a kyslíčnku železičného.

58. *Lillit, Reuss.* Bývá zemnatý, bez lesku, dá se rozetřít, jest tmavozelený až černý; nachází se na Eusebské a Františkově, nejčastěji na Vojtěšské hlavní žíle, skoro vždycky ve společnosti sametky a pyritu, jichž rozloučením povstal.

59. *Cronstedtit, Steinmann.* Ukázal se jen jednou r. 1817 mezi 5. a 6. patrem šachty Vojtěšské a nenalezen od té doby více, ač i na místech těch pilně po něm pátráno. Tvoří v zrnitém vápenci co havran černé kulovité a ledvinovité skupiny, jejichž jednotlivci někdy v šestiboké sloupce vybíhají. Ve společnosti s ním býval stále pyrit, řídceji také ocelek.

D. Fosforečnany a arseničnany.

60. *Apatit, Werner.* Patří k nejstarším nerostům a vždy jen zřídka se jeví v malých deskovitých a v novější době v sloupkovitých tvarech ($\frac{1}{2}P$, P , $\frac{3}{2}P$, ∞P a ∞P_2) na žíle Vojtěšské a Matky boží. Krystaly jsou vždy velmi malé, a narostlé ve druzách a krystalech jiných nerostů, jako křemene, ocelku a sfaleritu, často mají tenký louhový povlak a stávají se takto ještě nepatrnějšími, čímž mnohdy nepovšimnuty zůstávají.

61. *Pyromorfit, Hausmann.* Krystaluje se jako zelenoba v krásných sloupkovitých tvarech až 27 millimetrů dlouhých; jsou ale také zkrácené, na koncích stažené anebo hrotnaté, jakož i mnohonásobně složené soudkovité tvary. Za podklad mívá obyčejně železnatý křemen, často limonit, zřídka cerussit (na žíle Marie pomocnice). Jsou též tvary krápníkovité a hroznovité s velmi malými krystaly, jakož i žlutobílé a zelenobílé velmi jemné hranolové jehly ve druzy snopkovité a štětkovité seřaděné; tyto poslední nalezeny jsou na Křížové žíle v Annenské šachtě. H n ě d o b a nalezena jest v tmavohnědých vláknitých vrstvách s povrchem hroznovitým nad galenitem r. 1852 taktéž na Křížové žíle, později ale také na Černojské.

62. *Mimetesit, Breithaupt.* Nachází se na Václavské žíle, jest barvy žlutavé ve sloupcích soudkovitých, obyčejně v napodobeninách pupencovitých a nádorovitých na železnatém křemeni. Rovněž v tvarech nádorovitých, ale barvy více oranžové přichází v hořejších obzorech šachty Františka Josefa, kde má mnoho kostíku, k a m p y l i t u velice se podobá a za takový považován bývá.

63. *Pharmakolith, Hausmann.* Krystaluje se ve tvarech jehlovitých a vláskovitých, tvoře povlak na haldách kyzové žíly, ve tvarech hroznovitých a ledvinovitých přichází s erythrinem na Lilce.

64. *Vivianit, Werner.* Ve stařinách Bohutínských nalezeny jsou v dutinách zubních dolejší koňské čelisti, jejíž stáří udáno jest na 300 let, jakož i na povrchu zubů, skupiny pěkně vyvinutých přes 2 millimetry vysokých tmavomodrých krystalů vivianitu tvaru: $P. P \infty. \infty P. \infty P \infty. \infty P \infty$.

65. **Erythrin** č. květ kobaltový, *Beudant*. Na Černojamské žíle tvary v podobě štětců ($P \infty . \infty P \infty . \infty P \infty .$) barvy červené ve druzách křemene, na Janské žíle tvary v podobě malých hroznů neb hvězdic barvy co broskev červené.

66. **Annabergit** č. květ niklový, *Brooke & Miller*. Jeví se zřídka jako nálet na nikelinu na Černojamské žíle.

67. **Pittleit**, *Hausmann*. Jeví se ve tvarech krápníkovitých s malými krystaly cerusitu na Janské žíle; jako povlak s leskem silně dýmavým se stéblovitým limonitem na křemenu, jako povlak tence miskovitý na hroznovitém psilomelanu a limonitu na Křížové žíle; konečně s okrem železným jako povlak drobně hroznovitý na drátovém stříbře na šáru žíly Václavské a Františkovy.

F. Molybděňany.

68. **Wulfenit** č. žlutoba, *Haidinger*. Teprve v novější době a tu zvláště na Černojamské žíle ve velmi zajímavých krystalech s hustotou 7.07, barvy žluté v rozličných, ale vždy více plavých odstínech, také ale barvy mourové a šedobílé. Přicházívá na rozrušeném galenitu, pyritu, limonitu, sfaleritu, smithsonitu aneb psilomelanu, řídceji na krystalovaném ocelku a cerusitu ojedinelé neb ve skupinách jehlancovitých neb deskovitých rozličné tloušťky. Zepharovich pozoroval plochy ${}_0P$, P , ∞P , $\infty P \frac{1}{3}$, $\infty P \frac{2}{5}$. Často objevují se tvary různopolární s P na jednom a ${}_0P$ na druhém konci. Křivoploché krystaly přecházejí v kůželovité a hrotnaté tvary, jsou až $4\frac{1}{2}$ mm. vysoké, deskovité bývají až 9 millimetrů široké. Později objevily se, ale zřídka na Františkově žíle malé destičky na limonitu a na Šefčínské žíle krásné žlutohnědé až 11 millimetrů veliké jehlancovité krystaly ve velkém množství na malých krystalech vápence.

G. Sirany.

69. **Baryt** č. těživec. *Hausmann*. Baryty nacházejí se na všech Příbramských žilách a Reuss rozeznává dle stáří dva druhy. Starší baryt jest obyčejně šedobílý, bleděčervený anebo červenošedý, zřídka a tu obyčejně jen na koncích žlutý co med; krystaluje se v deskách soustavy kosočtverečné aneb přímohranné ($P \infty . \infty P \infty .$ anebo $P \infty . \infty P \infty . \infty P \frac{1}{2}$), také v silných deskách aneb deskovitých sloupcích ($P \infty . P \infty . \infty P \infty$ a také s $\infty P \frac{1}{2}$). Krystaly jsou pojedinelé narostlé, nebo ve druzách aneb mívají často dle $P \infty$ zřetelné tvary miskovité rozmanité barvy s průhledným jádrem a miskou, kteréžto často tenkými vrstvami pyritu odděleny a v dalších odděleních někdy i jinak krystalovány bývají. Krystaly bývají často krystalky pyritu, dolomitu, vápence, góthitu ano i krystalky křemene pokryty. Z tohoto povlaku zmizel často baryt úplně anebo částečně a na jeho místě objevují se pak tvary mladšího barytu tvarů zcela jiných aneb také jiné mladší nerosty, čímž zajímavé klamotvary povstaly.

Mladší baryt krystaluje se skoro vesměs jen v sloupovitých ($P \infty$, $\infty P \frac{1}{2}$, $\infty P \infty$) ale vždy zajímavých a vzácných spojkách. Barva jeho přechází z bílé do žluté co víno, jsou ale také žluté co med, červenohnědé, červené co maso a hnědožluté baryty. Na Janské žíle, která jest vůbec bohatá na krásné baryty, nalezen jest také modravý baryt na vápenci co maso červeném. Na Černojamské žíle ukázaly se žluté sloupečky mladšího barytu na zbytcích krystalů, staršího červenavého barytu narostlé. Bílé velké krystaly nacházejí se na žíle Eusebské, Václavské a Sádecké.

70. **Sádrovec.** Objevil se v dlouhých jehlovitých krystalech na Karolinské a Křížové žíle, ale velmi zřídka.

71. **Okr uranový, Werner.** Nalezen jest na rozsedlinách uraninu a bývá barvy citronové a útvaru jemně vláknitého. Nachází se také na Janské žíle, pocházejí z jiných rozloučených nerostů.

H. Uhličitany.

72. **Kalcit č. vápenec, Haidinger.** Také u tohoto nerostu, jenž nejčastěji na žilách Příbramských se nachází, ale zároveň nejzajímavějším jejich zjevem jest, rozeznává Reuss jako při křemeni, barytu, pyritu a galenitu podle stárí několik druhů, a sice zde pět. Nejstarší kalcit (I), který ale zřídka se vyskytuje, jest zřetelně zrnitý, po němž někdy bezprostředně následuje vápenec II, který také jen zřídka se vyskytuje. Tento (vždy R_3) bývá v hořejších vrstvách šedý, žlutý aneb červený, ve všech odstínech, zřídka kdy úplně bílý ve druzách a skoro vždycky pokryt krystaly vápence jinak zbarvenými, aneb krystaly dolomitu.

Nejvyvinutější a nejbohatší na tvary jest kalcit III, k němuž patří také ta odrůda, která přichází na Vojtěšské hlavní žíle ve tvarech cvokovitých, utvořena jsou z polovice velmi špičatého R_3 , kterýž na širokém konci přesahuje veliký $\frac{1}{2} R$ anebo R . Spojky kalcitu III obmezují se obvykle na $\frac{1}{2} R$. ∞R a jeví se jen zřídka v krátkých sloupcích jako ∞R . — $\frac{1}{2} R$. Četné a velmi různé jsou napodobeniny ve tvarech větvnatých, jehlovitých, hřebenovitých, vějířovitých a miskovitých; při tvarech miskovitých bývají často misky vrstvami pyritu, lillitu a göthitu od sebe odděleny. Také barva tohoto kalcitu bývá velmi rozmanitá.

Kalcit IV jeví se jednak v zrnitých na povrchu jen krystalovaných vrstvách, jednak v ojedinelých zřídka kdy velkých krystalech (— $\frac{1}{2} R$. ∞R aneb — $\frac{1}{2} R$); zvláštní známkou jeho jsou však skupiny mnohonásobně zohýbané vroubkované, větvnaté, vějířovité a listovité, které bývají obvykle kolmo narostlé.

Kalcit V bývá uložen nad mladším barytem aneb na křemeni a dolomitu, na jemných drátech argentitu a stříbra, na jehlách antimonitu, krystaluje se právě v těch tvarech jako kalcit IV a bývá obvykle čistě bílý, zřídka do žluta neb šeda zbarvený.

73. Dolomit, Werner. Jeví se obyejně jen v malých ojedinelých krystalech anebo tvoří sedlovité zakřivené čočky klencové; obyejně tvořívá povlak na křemeni, ocelku, vápenci, sfaleritu, galenitu, pyritu, zvláště ale barytu, po němž zhusta klamotvary tvoří. Na Františkově žíle a na ležaté žíle Vojtěšské objevil se v posledních létech také dolomit ve velkých bílých klencích. Nerost, který v Příbrami nazývá se dialogit a jest krásně růžově zbarvený, není nic jiného než zbarvený dolomit.

74. Siderit č. ocelek, Haidinger. Nachází se často na všech žilách i celistvý i krystalovaný; krystaly jsou velké a malé, čočkovité, ojedinelé aneb tvoří druzy, stojíce skoro vždy na hraně. Siderit patří k nejstarším zdejšími útvarům žilovým, bývá se stejně starým galenitem anebo sfaleritem někdy ve tři- až čtyřnásobném uložení střídavém a tvoří zhusta klamotvary po pyritu, křemeni, pyrrhosideritu a j.

75. Smithsonit č. kalamín, Beudant. Přichází buňkovitý a dírkovitý na Mariánské žíle; v povlacích žlutobílých aneb hnědobílých 12—27 millim. silných, nahoře s malými znetvořenými krystaly na galenitu a mezi ním s cerussitem na Aloisské žíle; tvoří často zajímavé klamotvary po galenitu.

76. Cerussit č. běloba, Haidinger. Jeví se jednak celistvý, také jako černoba zvláště na žíle Marie pomocnice, jednak také ve velmi krásných, zřídka kdy jednoduchých krystalech, nýbrž obyejně ve dvojčatech a trojčatech, jest barvy bílé aneb šedé s leskem dýmantovým, a přichází zvláště na žíle Černojské, Křížové a Matky boží; v novější době nalezeno jest také, že vyplňuje stěny žil a sice tvoří černoba prostředek a běloba okraje.

77. Hydrocinkit, Kennigott. Povstal rozkladem sklenele, přichází na šedém křemeni s galenitem na ocelku na 5. patře hořejší Černojské žíly.

78. Malachit, Wallerius. Nachází se na žíle Mučednické v malých štětcích, jemných vlákních anebo také zemnatý s limonitem, rozloučeným chalkopyritem a pitticitem, také s azuritem; na žíle Marie pomocnice vláknitý s bohatou na stříbro černobou; na Františkově žíle kulovitý, vejčitý aneb celistvý s okrem železným, cerussitem a stříbrem.

79. Azurit, Beudant. Nachází se velmi zřídka a tu vždy jako nálet; tak na žíle Mučednické ve společnosti s malachitem.

REJSTŘÍK NEROSTŮ.

	Číslo		Číslo		Číslo
Allementit	4	Chalcedon	49	Péna manganová	46
Amethyst	49	Chalkopyrit	19	Pharmakolith	63
Annabergit	66	Chalkosin	13	Pitticit	67
Antimon	5	Chloantit	22	Polybasit	36
Antimonit	7	Jamesonit	27	Proustit	31
Apatit	60	Jasnorudek	31	Psilomelan	45
Argentit	8	Kalamín	75	Pyrantimonit	48
Arsen	3	Kalcit	72	Pyrrargyrit	30
Arsenopyrit	25	Kampylit	62	Pyrit	20
Asbest	51	Kaolin	57	Pyrolusit	39
Azurit	79	Krevel	37	Pyromorfit	61
Baryt	69	Křemen	49	Pyrostilpnit	29
Béloba	76	„ mléčný	49	Pyrrhotin	15
Blejnó cinkové	12	„ růžový	49	Pyrrhosiderit	40
„ kademnaté	17	Květ kobaltový	65	Redruthit	13
Bornit	11	„ niklový	66	Rhodonit	50
Boulangerit	33	Kyz arsenový	25	Rohovec	49
Bournonit	32	„ bílý niklový	22	Sádrovec	70
Burel	39	„ červený	18	Sametka	40
Cerussit	76	„ magnetový	15	Sfalerit	12
Cronstedtit	59	„ měděný	19	Siderit	74
Černoba	76	„ plavý	34	Smaltit	21
„ vláskový	14	Leštělec měděný	13	Smithsonit	75
Deamin	54	„ olověný	9	Stefanit	35
Diaforit	28	„ pestrý	11	Steinmannit	10
Dialogit	73	„ stříbrný	8	Stilpnosiderit	42
Dolomit	73	Leukopyrit	24	Stříbro	2
Eliasit	43	Lillit	58	Temnorudek	30
Epidot	52	Limonit	41	Tetraedrit	34
Erythrin	65	Lölingit	22, 24	Těživec	69
Freieslebenit	28	Malachit	78	Tuha	6
Galenit	9	Markasit	23	Uranin	38
Göthit	40	Miargyrit	26	Vad	46
Greenockit	17	Millerit	14	Valentinit	47
Gummit	44	Mimetesit	62	Vápenec	72
Haematit	37	Morion	49	Vivianit	64
Harmotom	55	Nickelin	18	Wulfenit	68
Hemimorfit	53	Ocelek	74	Wurtzit	16
Hnědel	41	Okr uranový	71	Záhněda	49
Hnědoba	61	Osinek	51	Zelenoba	61
Hydrocinkit	77	Otrušík	3	Zlato	1
Chabacit	64			Žlutoba	68

VOJTĚŠSKÉ ŠACHTY

na konci každého roku od jejího založení

až do konce roku 1874.

ROK	1813	1814	1815	1816	1817	1818	1819	1820	1821	1822	1823	1824	1825	1826	1827	1828
146	146	148	149	151	151	151	156	156	156	163	166	168	169	178	180	190
2	3	4	1	.	5	5	1	2	2	5	9	1	.	3	4	4
277-597	277-597	282-101	282-892	286-368	288-027	288-027	296-377	296-482	296-640	310-864	315-053	319-083	320-505	338-521	342-631	361-833
Osazena 8 mužů.																
Pro nedostatek vody a zřízování nového kola práce zastavena.																
Důl v hloubce vytopen, narážístě a žump na 10. patře vylamovány; nebyla tedy šachta časem osazena.																
{ 12 mužů osazena.																
{ Pro vylamování žumpu na 11. patře časem neosazena.																
Narážístě a žump na 12. patře vylamovány.																
{ V šachtě překřizována jest hlavní Vojtěšská žila.																
1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	1869	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877	1878
363	363	371	377	394	402	411	424	441°	458°	477°	491°	514°	514°	514°	514°	514°
9	9	3	3	.	1	4	1	049''	049''	049''	049''	049''	049''	049''	049''	049''
688-659	688-659	704-711	714-973	747-214	762-938	780-796	804-503	836-476	870-317	905-095	932-404	975-170	975-170	975-170	975-170	975-170
Narážístě na 24. patře vylámáno.																
{ Narážístě na 25. patře vylámáno. Ležatá žila v šachtě.																
{ Žump na 25. patře vylámán.																
{ Narážístě na 26. patře. Ležatá žila na žumpě v šachtě s 6—8 čistými rudami.																
Desetinná míra.																
{ Narážístě na 27. patře vylámáno.																
{ Narážístě na 28. patře vylámáno.																

V květnu r. 1875 dosáhla šachta kolmé hloubky 1000 metrů.

Teplota horniny

v rozličné hloubce Vojtěšského dolu, měřena r. 1874 c. k. horníkem Václ. Pokorným teplotěm od Negrotiho a Lambry v Londýně.

P a t r o	Hloubka		Stupně tepla	
	Vid. sáhy	Metry	Fahrenheit	Celsia
2	39. ₂₇₆	74. ₄₈₆	49. ₀₀	9. ₄₄
5	76. ₄₄₀	144. ₉₆₇	52. ₇₅	11. ₅₂
7	100. ₃₃₀	190. ₆₃₃	53. ₅₀	11. ₉₇
9	150. ₉₃₆	286. ₂₄₇	56. ₇₅	13. ₇₅
12	189. ₆₈₀	359. ₇₄₃	57. ₆₀	14. ₁₆
17	228. ₁₄₄	432. ₆₇₁	59. ₃₅	15. ₁₄
19	266. ₅₅₅	505. ₆₁₆	61. ₇₅	16. ₅₂
21	306. ₃₉₅	581. ₄₅₁	64. ₀₀	17. ₇₇
23	348. ₉₅₇	661. ₇₉₀	66. ₅₀	19. ₁₆
25	388. ₇₆₇	737. ₉₇₀	68. ₇₅	20. ₄₁
27	438. ₂₈₂	832. ₂₂₂	70	21

Průměrná kovonost

rud, jež r. 1783—1857 k huť dodány byly z dolu Vojtěšského a Annenského.

R o k	V 100 kilogramů		Dolování počalo na šachtě	
	stříbra	olova	Vojtěšské	Annenské
	Grammy	Kilogr.	na patře v hloubce v metrech	na patře v hloubce v metrech
1783	62	20	5	147. ₂
1788	117	23. ₅	7	193. ₁
1793	133	29. ₂	8	2
1798	141	35	8	71. ₁
1803	149	35	9	146. ₈
1808	164	42	9	178. ₅
1813	172	41	9	195. ₉
1818	219	47. ₅	9	214. ₅
1823	211	42. ₅	11	229. ₈
1828	243	44	12	251. ₈
1833	258	44. ₅	13	300. ₆
1838	243	36. ₅	17	354. ₁
1843	258	41. ₅	18	390. ₅
1848	251	43	19	427. ₁
1853	274	43. ₅	20	463. ₅
1857	271	43	21	497. ₄
			22	544. ₄

P Ř E H L E D

výroby a výnosu Příbramských dolů od roku 1726 až do roku 1874

Rok	Rozdělení na		V ý r o b a				Přijato		Vydáno		Výnos		Ztráta	
	státní	sou- kromé	k u z y	stříbra	klejtu	olova	na penězích r. č.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	r. č.
1726	10.563	03	85	5.054	53	3.554	239	76
1727	3.792	16	46	4.908	38	3.552	927	45
1728	11.223	33	05	5.819	82	.	816	67
1729	5.512	45	90	6.951	82	.	.	.
1730	3.873	63	20	6.398	12	800	.	.
1731	3.798	22	06	5.104	86	4.644	1.065	26
1732	5.450	83	25	4.750	49	.	.	.
1733	7.127	81	48	5.375	96	.	.	.
1734	8.209	58	71	8.619	62	.	.	.
1735	14.116	94	93	10.868	54	.	.	.
1736	.	.	.	155.119	.	9.548	17.239	98	04	13.777	11	.	.	.
1737	.	.	.	172.745	.	15.288	20.235	54	85	13.720	94	.	.	.
1738	.	.	.	218.335	.	17.151	23.643	13	85	14.724	04	6.040	.	.
1739	.	.	.	172.480	.	12.876	18.907	51	85	15.209	85	1	.	.
1740	.	.	.	160.408	.	16.162	19.010	87	80	19.230	18	5.169	.	.
1741	.	.	.	181.048	.	28.320	22.164	85	84	14.526	94	8.998	.	.
1742	.	.	.	166.207	.	18.150	19.288	50	80	12.306	82	11.072	.	.
1743	.	.	.	857.135	.	133.308	82.562	93	66	82.460	80	20.221	1.200	15
1744	.	.	.	798.854	.	148.750	132.730	78	66	108.113	82	27.423	.	.
1745	.	.	.	956.486	.	179.004	129.284	94	14	109.769	67	27.423	.	.
1746	.	.	.	1.047.833	.	187.474	162.176	44	26	129.233	36	52.613	.	.
1747	.	.	.	708.002	.	116.130	205.771	40	29	138.883	12	47.290	.	.
1748	.	.	.	765.888	.	117.712	318.021	16	84	267.148	84	70.487	.	.
1749	.	.	.	660.308	.	133.085	373.356	17	07	291.422	58	91.913	.	.
1750	.	.	.	1.081.887	.	177.716	216.238	59	66	267.604	96	24.967	.	.
1751	.	.	.	1.272.480	.	177.716	194.483	55	25	127.604	93	86.423	.	.
1752		242.631	17	33	211.849	27	23.122	.	.

1865	"	"	13,280,000	1,703,000	300,000	1,000,000	04	1,700,000	91	109,502	05
1866	"	"	11,378,000	1,524,140	1,093,130	1,671,546	63	1,329,892	58	153,138	33
1867	"	"	13,066,000	1,612,324	213,142	1,720,457	32	1,562,520	63	641,618	75
1868	"	"	14,464,000	1,768,772	233,675	1,912,659	66	1,479,938	73	700,883	04
1869	"	"	14,677,000	1,630,148	318,577	1,941,048	47	1,579,435	06	757,203	63
1870	"	"	15,390,000	797,410	1,065,978	2,200,461	80	1,776,798	87	634,429	30
1871	"	"	16,274,000	1,627,956	600,990	2,307,487	08	1,942,881	42	495,527	22
1872	"	"	16,823,000	1,607,263	641,194	2,207,594	44	2,059,209	43	693,415	30
1873	"	"	18,053,000	1,904,302	919,464	2,634,531	44	2,243,739	47	688,761	05
1874	"	"	20,351,000	2,383,926	1,054,330	2,707,895	82	2,232,613			

S O U H R N .

V 139 letech, t. j. od 1736 až do 1874 vyrobeno jest v celku

stříbra 655,291,477 kil.

olova 15,807,533 "

klejtu 58,355,684 "

a ve 149 letech, t. j. od 1726 až do 1874 ob-

nášel celý výtěžek 13,743,285 zl. 48. kr. r. č.

z nichž vyplaceno jest soukromým těžařům

1,091,886 zl. 19 kr. r. č.

V posledních 50 letech, t. j. od 1825 až do 1874 obnašela.

a) úplná výroba stříbra 505,651 ass kil.

" " olova 14,097,749 "

" " klejtu 49,295,202 "

b) úplný výtěžek 13,061,764 zl. 61 kr. r. č.

Z toho připadá na

2/3 kuru Příbramského fondu kostelního 68,030 zl. 02. kr. r. č.

2/3 " " " chudých 68,030 " 02. " "

1/3 " " " školního 34,015 " 01 " "

1/3 " " " fondu školního na Břez. Horách 34,015 " 01 " "

2 " dědičné kury státní 204,090 " 07 " "

92 1/2 " kury státních 11,601,746 " 12. " "

4 " kury městské obce Příbramské 504,262 " 09. " "

2 " várečného občanstva Příbramského 252,126 " 04. " "

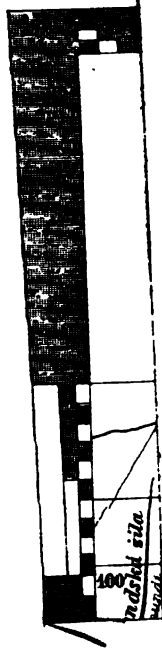
2/3 " kury obce na Březových Horách 31,515 " 75. " "

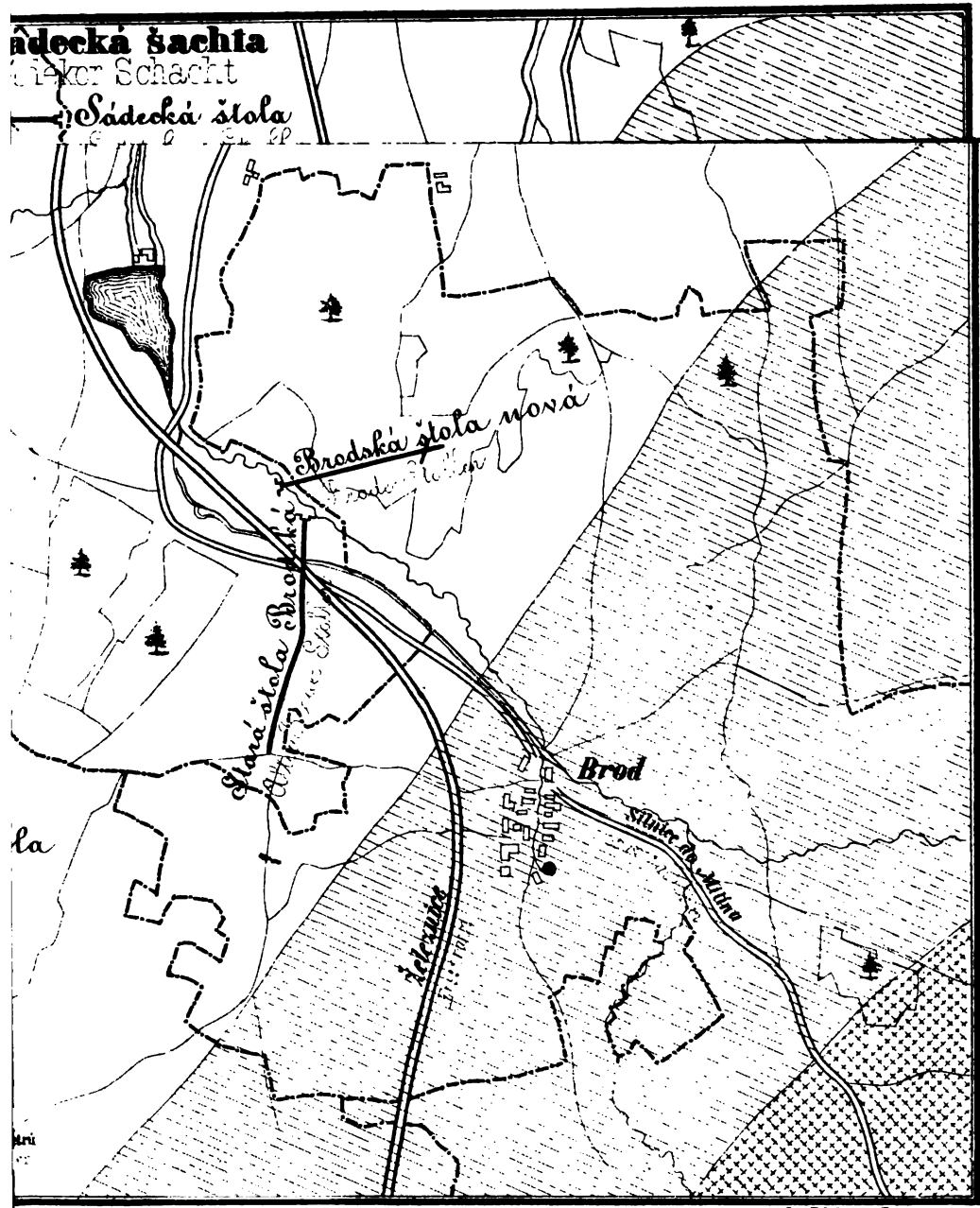
3/32 " občanů laseckých 11,818 " 41 " "

2 " kury jiných společenství 252,126 " 04 " "

C. K. m. f. i. d.

BRUNNEN & CO. PRAG

1918

1918

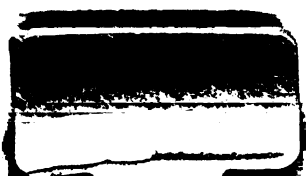
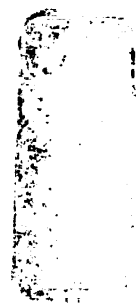
1918

1918

89087654976

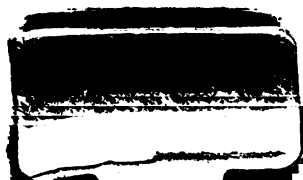
B89087654976A

89087654976

B89087654976A

89087654976

b89087654976a